

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Δ. ΜΑΣΤΑΓΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

**ΙΣΤΟΡΙΑ – ΠΑΡΑΔΟΣΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ**

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟ 2010

Υπεύθυνος Έκδοσης

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Δ. ΜΑΣΤΑΓΚΑΣ

Κωνσταντινουπόλεως 26

602 00 Λιτόχωρο

Τηλ.: 23520-82606

69777-69050

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Πρόλογος..... 7

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

2. Τα μπρατίμια στο Λιτόχωρο. Κοινωνιολογική και νομική προσέγγιση του θέματος..... 13
3. Η κατάσταση των σπουδών γύρω από το λιτοχωρίτικο γλωσσικό ιδίωμα 31
4. Ο ΕΣΠΕΡΟΣ της Λειψίας και το Λιτόχωρο στα 1881.....39
5. Προσκύνημα στο Λιτόχωρο. Πώς εορτάστηκε για πρώτη φορά στις 19 Φεβρουαρίου 1967 η επέτειος της Επανάστασης του Ολύμπου 49
6. Η Επανάσταση του Ολύμπου. 1878 59
7. Ο καλλιτέχνης Δημήτρης Σκρέτας 63
8. Το καλοκαίρι του 1924 στο Λιτόχωρο 69
9. Το καλοκαίρι του 1925 στο Λιτόχωρο 75
10. Δροσερά μηνύματα. Με τους παραθεριστές του Λιτοχώρου στα 1936 79
11. Δύο ανέκδοτα ντοκουμέντα για τον ήρωα Περικλή Κουτρούμπα. Ο πρώτος νεκρός της Κατοχής στο Λιτόχωρο και την Πιερία.....85

12. Έθιμα του Δωδεκαημέρου στο Λιτόχωρο..... 99
13. Εκπαιδευτικά. Οι γυμναστικές επιδείξεις των σχολείων μας..... 103
14. Εκπαιδευτικά. Οι τελετές λήξης των μαθημάτων των σχολείων μας..... 127
15. Εκπαιδευτικά. Μια ωραία εκδρομή στο Λιτόχωρο και τον Όλυμπο του Διδασκαλείου Αρρένων της Θεσσαλονίκης..... 137
16. Το εκδοτικό έργο της Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου. Ένας πνευματικός θησαυρός..... 147
17. Από τα τρικυμισμένα παρελθόντα. Ένας Άγγλος περιηγητής στον Όλυμπο και στο Λιτόχωρο..... 159
18. Ένας Οδηγός Ταξιδιώτου για το Λιτόχωρο και τον Όλυμπο το 1926..... 165
19. Ορειβατικές ημέρες. Οι αναβάσεις στον Όλυμπο και οι περιγραφές των ορειβατών..... 171
20. Οι εξορμήσεις της Κατερίνης στο Λιτόχωρο..... 177

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

21. Η επανάσταση του Ολύμπου 1878 μέσα από μια λαϊκή αφήγηση (της Δέσποινας Καρτσιούνα-Παπαζαχαρία)..... 183
22. Εντυπώσεις. Λίγα λόγια για το Λιτόχωρο (του Ελευθέριου Ελευθεριάδη)..... 193
23. Μακεδονικές Παραδόσεις. Το γεφύρι του Μαυρωτά στο Λιτόχωρο (της Αλεξάνδρας Παραφεντίδου)..... 199

24. Δύο δημοτικά τραγούδια του Λιτοχώρου
(της Αλεξάνδρας Παραφεντίδου)..... 207
25. Εντυπώσεις. Ό,τι είδα μια μέρα στον Όλυμπο
(του Ε.Κ. Ρόκου)..... 211
26. Ορειβατικές ημέρες.
Πιο πάνω από τον Άγιο Ιωάννη Λιτοχώρου
(του Χάρη Φη)..... 219
27. Μπελίτικος. Ο παραδοσιακός χορός
των ναυτικών στο Λιτόχωρο
(της Αναστασίας Χατζή και Κ. Πανόπουλου)..... 223

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο τίτλος του έργου ΧΡΟΝΙΚΑ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ υποδηλώνει με απλά λόγια την πρόθυμη προσπάθειά μου που σκοπό έχει τη μελέτη, διάσωση και διάδοση της τοπικής ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς του Λιτοχώρου. Η πρωτοτυπία των τόμων αυτών έγκειται στο γεγονός ότι παρουσιάζεται η χρονική εξέλιξη της κωμόπολής μας με βάση τις πρωτογενείς πηγές και σπουδαίες δημοσιευμένες εργασίες. Αυτή η ζωντανή και ουσιαστική γνώση της παράδοσης και του παρελθόντος αποτελεί την καλύτερη εγγύηση για τη διατήρηση της ταυτότητάς μας.

Το κίνητρό μου να γνωρίσουμε τις ρίζες, τον τόπο, τους αγώνες και τις θυσίες των κατοίκων, με οδήγησε στην ευθύνη και μαζί στην ανάγκη να αρχίσω τη συγκέντρωση, κατάταξη και καταγραφή ιστορικών στοιχείων, θρύλων, παραδόσεων, εθίμων, τραγουδιών και οτιδήποτε συνδέεται με τον λαϊκό πολιτισμό, την κοινωνία και το περιβάλλον μας. Το συμπέρασμά μου είναι ότι η λιτοχωρίτικη ιστορία έχει τη μοναδικότητά της, δεν δικαιούται να λανθάνει της συστηματικής ιστορικής έρευνας και το ξεδίπλωμα του ψηφιδωτού και της πολυκύμαντης πορείας της εντυπωσιάζει με τις ενδιαφέρουσες και άγνωστες πτυχές της.

Στη διαδρομή του Λιτοχώρου αναφέρονται οι απελευθερωτικοί αγώνες των κατοίκων του, οι θυσίες και τα ολοκαυτώματα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατί-

ας, το υψηλό επίπεδο της κοινοτικής και σωματειακής οργάνωσης, η εκκλησιαστική ζωή και το επίπεδο της εκπαίδευσης και μόρφωσης (από τα υψηλότερα στη μακεδονική ύπαιθρο) και οι σημαντικές εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής. Η μεγάλη ανάπτυξη της ναυτιλίας, κυρίως κατά την τουρκική περίοδο, και η συμμετοχή σε όλους τους κοινωνικούς, πατριωτικούς, λαϊκούς και εθνικούς αγώνες, μέχρι τις μέρες μας, δείχνουν τη γεμάτη περηφάνια και αξιοπρέπεια σημαντική προσφορά σε όλους τους τομείς της προόδου.

Η πολύπλευρη εξιστόρηση και η, με κάθε δυνατή προσέγγιση, επισκόπηση της ιστορίας και του πολιτισμού του Λιτοχώρου από τις πιθανές αρχές του οικισμού μέχρι σήμερα, προβάλλουν τον άρρηκτο δεσμό με τον Όλυμπο και τον Άγιο Διονύσιο. Ο μυθικός Όλυμπος με την πολύμορφη γοητεία της φύσης και το γεμάτο μεγαλείο θέαμα του, υψώνεται επιβλητικά στο χώρο και ρίχνει έντονα το βάρος της παρουσίας του στη μεγαλοπρέπεια αυτού του τόπου. Ο Άγιος Διονύσιος, η σεβάσμια και ιερή αυτή μορφή, με την ομώνυμη μοναστική πολιτεία συνέβαλε στη μόρφωση και πνευματική προσωπικότητα των Λιτοχωριτών και στην ανεξαρτησία τους.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου παρουσιάζονται εργασίες, μελέτες και άρθρα εκλεκτών ανθρώπων των γραμμάτων και του πολιτισμού. Θεωρώ χρέος επιβαλλόμενο να ευχαριστήσω όλους εκείνους τους συμπατριώτες μου που θαρραλέα, απλόχερα και κυρίως με χαρά και αγάπη βοηθούν να πλουτίσω τα περιεχόμενα του έργου. Οι εργασίες βασίζονται στο πλούσιο αρχαιολογικό υλικό, του οποίου η συλλογή καθίσταται δυνατή

μετά από κοπιαστική και επίπονη έρευνα πλήθους βοηθημάτων και πηγών σε βιβλιοθήκες, υπηρεσίες, ιδρύματα, ιστορικά αρχεία, δήμους, συλλόγους, ιδιώτες, εφημερίδες, εκκλησίες, μουσεία, σχολεία, πανεπιστήμια και άλλα. Στα μέτρα των δυνατοτήτων και ικανοτήτων μου «ό,τι μπορώ αυτό και κάνω». Ως ο μόνος αρμόδιος και υπεύθυνος για τη γλωσσική μορφή των κειμένων, αιτούμαι την επιείκεια για τυχόν ατέλειες.

Λιτόχωρο, Ιούνιος 2010
Σωτήριος Δ. Μασταγκάς

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

**ΤΑ ΜΠΡΑΤΙΜΙΑ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ**

*Ακούς, κυρά μπρατίμισσα
τι σ' ορμηλεύει ο μπράτιμος;*

Το έθιμο της αδελφοποίησης έχει ρίζες που φτάνουν στα βάθη του χρόνου, είναι παγκόσμια διαδεδομένο και αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας και μελέτης Ελλήνων και ξένων επιστημόνων. Η καταγραφή και ιστορία που θέμα της έχει τους «μπράτιμους» στο Λιτόχωρο, βοηθά να μη χαθούν οι μνήμες μαζί με εκείνους τους Λιτοχωρίτες που κάθε τόσο μας αποχαιρετούν για πάντα.

▲ Η έννοια και ο ορισμός του θεσμού

Η βασική αρχή του θεσμού ανάμεσα στα μπρατίμια είναι όχι η συγγένεια αίματος αλλά η δημιουργία «αδελφικού δεσμού» ανάμεσα σε πρόσωπα που τα συνδέει φιλία. Δημιουργείται έτσι μια «τεχνητή συγγένεια» που είναι ισχυρότατη και διέπεται από ισόβια υποχρέωση αλληλοβοήθειας, αλληλεγγύης, αφοσίωσης και αυταπάρησης. Μπράτιμος είναι ο φίλος ο στενός, ο εγκάρδιος, ο ένθερμος, ο επιστήθιος, ο καρδιακός, ο πρόθυμος, ο αφοσιωμένος. Τα μπρατίμια δεν έχουν και τρέφουν απλά μόνο εξ εκτιμήσεως φιλικά αισθήματα,

δεν διατηρούν σχέσεις τυπικής φιλοφροσύνης, αλλά δημιουργούν έναν αδελφικό μη συγγενικό δεσμό υποσχόμενοι αμοιβαία αγάπη και προσήλωση. Ο στενός δεσμός πολλές φορές είναι πιο ισχυρός και από το συγγενικό. Ο θεσμός του μπράτιμου επέζησε ως ένα σημαντικό γεγονός στη ζωή κάθε Λιτοχωρίτη και είναι ατέλειωτες οι ιστορίες σε προσωπικά βιώματα των περασμένων σε ηλικία.

Ετυμολογικά η λέξη είναι βουλγάρικη [bratim (ya) + os], μπρατιμ, [brátimos] και σημαίνει αδελφώνομαι. Στα σλάβικα [brat moi], μπρατ μοϊ, θα πει αδελφός.

▲ Οι βασικές αρχές του θεσμού της αδελφοποίησης

Η αδελφοποίηση ή αδελφοποιΐα είναι θεσμός του λαϊκού εθιμικού δικαίου. Μεταξύ δυο ατόμων αναπτύσσεται αδελφικός δεσμός, δημιουργείται ένας ισχυρός δεσμός φιλίας, που συνεπάγεται για τους αδελφοποιτούς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σχέση μεταξύ πραγματικών αδελφών. Με την αδελφοποίησή τους τα άτομα αυτά έχουν υποχρέωση να αλληλοβοηθούνται σ' όλη τους τη ζωή, ο δεσμός τους δεν έχει όρια και σε περίπτωση που ο ένας κινδυνεύει ο άλλος είχε την υποχρέωση να βοηθήσει με την ίδια του τη ζωή. Το έθιμο είναι κυρίως ανδρικό, όχι σπάνια και μεταξύ γυναικών, ακόμη και μεταξύ ετερόφυλων ατόμων.

Οι αδελφοποιτοί στη Μακεδονία και στη Θεσσαλία ονομάζονται «μπράτιμοι», στην Ήπειρο «βλάμηδες» και «μπράτιμοι», στην Πελοπόννησο «μπουραζέρηδες» ή «μπραζέρηδες», στη Θράκη «σταυραδέρφια» και «μπρατίμια».

Η αδελφοποίηση επισημοποιείται και πετυχαίνεται με κάποια ειδική ή συμβολική τελετή, τελετουργία ή ιεροτελεστία. Τα άτομα συμμετείχαν σε μια τελετή και σε συμβολικές πράξεις, όπως με απλή μεταλαβιά των αχράντων μυστηρίων, αφού προηγούνταν νηστεία, εξομολόγηση και αλληλοσυγχώρηση, είτε με τριπλό ασπασμό στο όνομα του Θεού και του Αγίου Ιωάννη, είτε με αντάμωμα των χεριών τους πάνω στο Ευαγγέλιο, είτε με κράτημα από τα χέρια και όρκο αμοιβαίας πίστης, είτε κάτω από το πετραχήλι του παπά με τα χέρια σταυρωτά, είτε με ανταλλαγή όπλων, είτε με περίζωση με την αγία ζώνη κ.λπ. Σε άλλα μέρη της Ελλάδας, όπως στην Ήπειρο, οι βλάμηδες το γιόρταζαν με φαγοπότι, ενώ στην Κρήτη και στους Σαρακατσαναίους της Θράκης τα σταυραδέρφια σταύρωναν, δηλαδή έκαναν ανάμιξη (ανταλλαγή) αίματος χαράζοντας το μπράτσο ή την παλάμη τους μέχρι να τρέξει αίμα και τρίβοντας τη μια πληγή πάνω στην άλλη. Πάντοτε, η επίσημη εκκλησία απαγόρευε την αδελφοποιΐα, ως «άσεμνον, και απρεπή και άκυρον», παρόλα αυτά όμως ο παπάς διάβαζε τις ευχές και ο κατώτερος κλήρος ενέδιδε στην πίεση του περιβάλλοντος, ευλογούσε και συνέδεε τους αδελφοποιτούς με ιεροτελεστία. Βέβαια, οι απαγορευτικοί νομοκανόνες της εκκλησίας διέβλεπαν ότι με την ιεροτελεστία δημιουργούνταν η σχέση των σταυραδερφών, οι οποίοι αποκτούσαν αμοιβαίως και κληρονομικά δικαιώματα. Από το γνωστό τραγούδι της αγάπης στο Λιτόχωρο «Στον Άδη θα κατέβω», αντιγράφουμε:

*Στον Άδη θε να πάγω, το χάρο να σμιχτώ
να τότε πιάσω φίλο και αδελφοποιτό.*

Επίσης, σύμφωνα με τους ειδικούς ο λεγόμενος σταυρωτός χορός ανάγει τις ρίζες του στο θεσμό της αδελφοποίησης.

Η αδελφοποίηση ήταν ευρύτατα διαδεδομένη επί Τουρκοκρατίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι τη χρησιμοποίησε και η Φιλική Εταιρεία ως μέσο προσηλυτισμού. Ο κατηχούμενος καλείτο «αδελφοποιητός». Η αναγνώριση γινόταν από τον ιερέα με το Ευαγγέλιο και τις ευχές.

▲ Οι συσσωματώσεις και ο κοινοτισμός στο Λιτόχωρο επί Τουρκοκρατίας

Στο Λιτόχωρο κατά την Τουρκοκρατία το έθιμο της αδελφοποίησης ήταν παράλληλο και εναρμόνιο με τη ζωντανή και λειτουργική δράση της αυτοδιοίκησης (κοινοτισμού) και της σωματειακής ιδέας και οργάνωσης (συσσωματώσεων). Οι μορφές αυτές συντέλεσαν στην επιτυχία της απελευθέρωσης και ανεξαρτησίας του γένους μας. Ο θεσμός των μπράτιμων υπήρξε και διαδόθηκε στο Λιτόχωρο μεταξύ των μελών των συσσωματώσεων, διότι το εθιμικό δίκαιο, το οποίο συνείχε τα μέλη των οργανώσεων αυτών, εκπροσωπούσε τη λαϊκή ή δημώδη παράδοση του έθνους. Από τα τέλη του 18ου αιώνα το Λιτόχωρο απολάμβανε ιδιόμορφο καθεστώς αυτονομίας, η διοίκηση της Τουρκικής εξουσίας ήταν χαλαρή και η αυτοδιοίκηση ήταν καλά οργανωμένη και υποδειγματική. Εξελίχτηκε σε ανθηρή οικονομική κοινότητα, με υψηλή ποιότητα ζωής, εξαιρετική κοινωνικότητα και με ευμάρεια σπάνια στη Μακεδονική ύπαιθρο. Ο Δρακιώτης το 1870 με τις περιγραφές του και ο γραπτός Κανονισμός Λειτουργίας της Κοινότητας

το 1904 παρέχουν μερικά δείγματα του συστήματος δημοκρατικής αυτοδιοίκησης της κωμόπολής μας.

Οι Λιτοχωρίτες οργανωμένοι σε συσσωματώσεις στρατιωτικές (αρματολοί και κλέφτες, καπεταναίοι, πειρατές), πολιτικές (κοινότητα) και οικονομικές (συντεχνίες, ισνάφια) ευνόησαν τη διάδοση του θεσμού του μπράτιμου. Η οργάνωση και λειτουργία των μορφών συνενώσεων οδήγησε στη δημιουργία νέων θεσμών, όπως είναι οι μπράτιμοι. Το αρματολίκι του Ολύμπου ήταν χωρισμένο σε περιοχές, τις οποίες διοικούσαν πρωτοπαλίκαρα, καπεταναίοι, κλέφτες, αρματολοί. Καθώς το Λιτόχωρο ήταν κτισμένο πρακτικά μέσα στον Όλυμπο, με κέντρο το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου (όπου γίνονταν οι συσκέψεις των Μακεδόνων οπλαρχηγών), οι συχνές επαφές με τους κλέφτες και τους ποικίλους επαναστάτες δημιουργούσαν μόνιμη εστία αναταραχής κατά των Τούρκων. Είναι γνωστοί αρκετοί Λιτοχωρίτες αγωνιστές, όπως οι Λάμπας, Τσακνάκης, Φαρμακαίοι, Γκέκας, αδελφοί Πιτσάβα (Μιχαήλ, Αναγνώστης, Μεθόδιος), ο Ιάκωβος Περικλής Ολύμπιος. Στην επανάσταση του 1822, του 1854 και του 1878 οι Λιτοχωρίτες κλέφτες και αρματολοί, ληστές, οπλαρχηγοί, καπεταναίοι, πειρατές, κλεφτοναύτες ύψωσαν το ανάστημά τους, αγωνίστηκαν, πολέμησαν, πάλεψαν, έδωσαν την ψυχή και το σώμα τους για την αποτίναξη του ζυγού και την ανάκτηση της ελευθερίας τους. Ο εσωτερικός δεσμός και η εσωτερική ενότητα των κλεφτών μεταξύ τους εξηγείται από την τάση να προστατεύσουν τη ζωή τους. Η προφορική παράδοση διέσωσε το απόσπασμα από το δημοτικό τραγούδι:

*Αν πας κατά το Λιτοχώρι,
προσκύνα τα μπράτσια μας.*

Αλλά η σημαντικότερη μορφή συνάρθρωσης στο Λιτόχωρο υπήρξε η οικονομική. Αντιπροσωπεύονταν από παντός είδους συντεχνίες (ισνάφια, σωματεία, συλλόγους) ναυτικών, εμπόρων και βιοτεχνών. Οι εργαζόμενοι ανάλογα με το επάγγελμα που ασκούσαν ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες με τον επικεφαλής τους. Οι πολυπληθέστερες τάξεις ήταν πρώτον των ναυτικών, δεύτερον των εμπόρων, τρίτον των βιοτεχνών με μια μεγάλη ποικιλία βιοτεχνικών και μεταποιητικών επαγγελμάτων, τέταρτον των μικροεμπόρων, πέμπτον των γεωργών και κτηνοτρόφων και τέλος των γιατρών, δασκάλων, ιερέων κλπ. Το οικονομικό στοιχείο των συντεχνιών συντονισμένο με το πολιτικό (κοινότητα) εξασφάλιζε προνόμια στα μέλη του, δηλαδή στους «συντρόφους». Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από διάλογο, όπως τον καταγράφει ο Αθανάσιος Αδαμόπουλος στις Ιστορίες του Λιτοχώρου, ανάμεσα σε δυο Λιτοχωρίτες καπεταναίους, που συναντήθηκαν με τα καΐκια τους μεσοπέλαγα:

- Μπράτιμε, καλό ταξίδι! Μπουνάτσες!
- Καλό νετάρισμα, μπράτιμε!

▲ Στις αρχές του 20ου αιώνα

Οι μνήμες και οι μαρτυρίες για την αδελφοποιΐα στο Λιτόχωρο εστιάζονται ιδιαίτερα στα χρόνια 1903-1918. Στον Μακεδονικό Αγώνα, στους Α΄ και Β΄ Βαλκανικούς Πολέμους και στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η αδελφοποιΐα επέζησε με μια ένταση που δικαιολογούσαν οι συνθήκες ζωής. Τα χρόνια αυτά του απελευθε-

ρωτικού αγώνα ευνόησαν την ανάπτυξη και εξάπλωση της αδελφοποιΐας. Οι Λιτοχωρίτες χρησιμοποιούσαν τη λέξη «μπράτιμος» με την ίδια ακριβώς σημασία που είχε σε άλλα μέρη η λέξη «σταυραδερφός». Η «σταυρομάννα» ήταν η μητέρα του μπράτιμου και έτσι φώναζε κάθε μπράτιμος τη μάνα του άλλου και εκείνη τον μπράτιμο του γιου της τον φώναζε «σταυραετό» και ο «σταύρος» ή το «σταυράκι» ήταν ο αδελφός του μπράτιμου. Η αδελφοποίηση γινόταν από τον παπά, ο οποίος τους έβαζε κάτω από το Ευαγγέλιο σκυμμένους γύρω-γύρω με τα κεφάλια ακουμπισμένα και διάβαζε τις ευχές. Αυτοί αλληλοασπάζονταν και υπόσχονταν αλληλοϋποστήριξη, ότι θα βοηθούνται σαν αδέρφια, θα διευκολύνει ο ένας τον άλλο, δεν θα συμπεθερεύουν, δεν θα προδίδουν κ.λπ. Συχνά παρευρίσκονταν και το «σταυράκι» ή ανήλικη αδελφή, των οποίων αναλάμβαναν από τότε την προστασία τους, την αποκατάσταση κλπ. Επί Τουρκοκρατίας οι Λιτοχωρίτες «πιάνονταν μπρατίμια» και έτσι από ξένοι γίνονταν σόι, γίνονταν σαν αδέρφια, γίνονταν ένα αίμα, με τις ευχές του παπά. Οι γυναίκες λιγότερο συχνά γίνονταν μπρατίμισσες, όταν ήταν ανύπαντρες και ανήλικες, με κορίτσι συνήθως της γειτονιάς. Στο μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου εν Ολύμπω τις ημέρες που πανηγύριζε συνήθως «πιάνονταν μπρατίμια» οι Λιτοχωρίτες ή σε άλλες μεγάλες γιορτές του Λιτοχώρου (Προφήτης Ηλίας, Άγιοι Απόστολοι, Τριών Ιεραρχών κλπ), όταν γίνονταν τα πανηγύρια, ή στην εκκλησία το Πάσχα μετά τη Δεύτερη Ανάσταση.

Το έθιμο της αδελφοποίησης στο Λιτόχωρο, όπως και σε όλο τον Ελληνικό χώρο, το έκανε η ανάγκη από

υποστήριξη και συναδέλφωση. Όλοι τους, απλοί και ταπεινοί, καπεταναραίοι και ναύτες, μαστόροι και τσιράκια συνεργάστηκαν, δημιούργησαν τους θεσμούς του εθνικού μας πολιτισμού και πέτυχαν την απελευθέρωση και ανεξαρτησία της Ελλάδας.

▲ Η μετεξέλιξη του θεσμού στο Λιτόχωρο

Από το 1920 και μετά δεν ευλογήθηκαν άλλα μπρατίμια (σταυραδέρφια) από την Εκκλησία. Το Λιτόχωρο, γνωστό για την υψηλή κοινωνικότητα και για τα κοινωνικά του χαρακτηριστικά, διατήρησε ατόφια την προσωπικότητά του, σε μια εποχή που όλα είχαν αλλάξει. Όλα άρχισαν να σιγοσβήνουν και από τις εκδηλώσεις της ζωής απομένει η μνήμη στους επιζώντες. Το τυπικό της αδελφοποίησης περιορίστηκε στο απόλυτα ουσιώδες. Δηλαδή, τα μπρατίμια πλέον μόνα τους μπροστά στο σταυρό σφιχταγκαλιάζονταν και ορκίζονταν αμοιβαία εμπιστοσύνη. Μπορούσαν να συμπεθεριάσουν και οι γυναίκες τους ήταν αυτομάτως μπρατίμισσες μεταξύ τους. Τα μπρατίμια “πιάνονταν” από πολύ μικρή ηλικία, από τη γειτονιά, το σχολείο, τα παιχνίδια, τους φίλους της οικογένειας. Αργότερα, σε μεγαλύτερη ηλικία “πιάνονταν” μέσα στις δουλειές τους. Ζωντανή και ζωηρή είναι ακόμα και σήμερα η θύμηση του θεσμού ανάμεσα στους συνταξιούχους ναυτικούς, τους οικοδόμους, τους εμποροπαντοπώλες κλπ. Μέσα από τα επαγγελματικά σωματεία και τους συλλόγους ο θεσμός άντεξε στο χρόνο. Οι αναμνήσεις είναι αξέχαστες από τα γλέντια και τους χορούς που έκαναν παλαιότερα τα μπρατίμια στα πανηγύρια, στις ταβέρνες και στις γιορτές. Στα μπρατίμια οφείλει το

Λιτόχωρο τις αλησμόνητες “βεγγέρες”, που ήταν η βασική πηγή ψυχαγωγίας τα χειμωνιάτικα Σαββατόβραδα, όπως και κατά το 19ο αιώνα, που συνήθως γίνονταν με κοινή συμμετοχή και έξοδα.

Όλο τον 20ο αιώνα οι Λιτοχωρίτες ζούσαν σε ένα περιβάλλον που το άγγιζε ο πολιτισμός, ήταν μια ομάδα με εξαιρετική κοινωνικότητα, εφάμιλλη μεγάλων αστικών κέντρων, και η σημερινή τους στάθμη, στις αρχές του 21ου αιώνα, δεν είναι απλά διατήρηση των κερτημένων αλλά εξέλιξη και αποτέλεσμα γενικών κοινωνικών αλλαγών. Το Λιτόχωρο ποτέ δεν ήταν μια πρωτογενής μονοεπαγγελματική κοινότητα, αλλά ένα πολυεπαγγελματικό ημιαστικό κέντρο με πολλές ξεχωριστές επαγγελματικές ομάδες. Αυτό βοήθησε τους εθιμικούς δεσμούς, όπως είναι αυτός του μπράτιμου, στη μετεξέλιξή τους, στην προσαρμογή στους νέους κοινωνικούς κανόνες και στη μετάβασή τους από τη μορφή που είχαν στην Τουρκοκρατία σε άλλη με διαδοχικές μεταβολές. Με λίγα λόγια οι γονείς μας παρέλαβαν το θεσμό του μπράτιμου από τους δικούς τους γονείς, αλλά τον προσάρμοσαν στην εποχή τους.

Για τους πατεράδες και παππούδες μας – όπως μας μεγάλωσαν και τους γνωρίσαμε – η προσφώνηση: «Μπράτιμε!» είχε την απόλυτη έννοια του όρου. Σήμερα, συχνά την ακούμε στις παρέες και στις συντροφίες, όπως και τις λέξεις: «σταύρε!» και «σταυράκι!». Διατηρούν τη σημασία τους ή είναι λόγια που τα παίρνει ο αέρας; Το σίγουρο είναι ότι έκαναν τον κύκλο τους και οι καινούριες συνήθειες τα έβαλαν στο περιθώριο. Το συμπέρασμα είναι ότι ο θεσμός του μπράτιμου ήταν μέρος της ζωής του Λιτοχώρου, βοήθησε και αυτός

στην κοινωνική συνοχή του λαού μας και είχε ως αποκλειστικό σκοπό τη συνεύρεση των ανθρώπων, την καλύτερη συνεννόηση και την ποιοτική καλυτέρευση της ζωής. Το γεγονός ότι ο θεσμός επέζησε έως τις μέρες μας οφείλεται στη ζωντανή συνείδηση των Λιτοχωριτών και στον τρόπο ζωής τους, που διαμορφώθηκε από την παράδοση και το υψηλό πολιτιστικό τους επίπεδο.

▲ Οι ναυτικοί μας

Οι ναυτικοί μας συχνά χρησιμοποιούσαν και τη λέξη «μακαντάσης» για τη μεταξύ τους προσφώνηση και επικοινωνία. Η λέξη μακαντάσης είναι τούρκικη (man-kadas + ης) και σημαίνει στενός φίλος ή σύντροφος, φιλαράκι, καρντάσης. Τελικά, στο Λιτόχωρο η χρήση του περιορίστηκε μόνο μεταξύ των ναυτικών. Στους ναυτικούς μας ο θεσμός του μπράτιμου αναπτύχθηκε και ευνοήθηκε ιδιαίτερα εξαιτίας της σκληρής τους δουλειάς, της θαλασσομαχίας, της βιοπάλης, της μάχης με τα στοιχεία της φύσης και των ατέλειωτων ωρών πάνω στα καράβια. Στα ιστιοφόρα πλοία (καΐκια με πανιά) οι κάθε λογής κίνδυνοι και οι αφιλόξενοι και παγωμένοι όρμοι δημιουργούσαν την ανάγκη για σχέσεις αλληλοβοηθείας και συμπαράστασης. Το “σφιχταγκάλιασμα” από τα μπρατίμια-ναυτικούς ήταν μοναδικό στην κωμόπολή μας.

▲ Τα έθιμα του γάμου στο Λιτόχωρο

Από τα χαρακτηριστικότερα έθιμα του Λιτοχώρου είναι τα γαμήλια. Τα έθιμα του γάμου ήταν πλούσια σε περιεχόμενο με πολλές εκδηλώσεις. Οι μπράτιμοι είναι νέοι άντρες ή έφηβοι φίλοι του γαμπρού, συνο-

δεύουν το γαμπρό, κανονίζουν τα του γάμου και είναι επιφορτισμένοι με διάφορα καθήκοντα κατά τη διάρκεια του γάμου. Είναι οι καλύτεροι βοηθοί στο γάμο. Συνήθως είναι άγαμοι και αρκετές φορές έγγαμοι, διακρίνονται σε πρώτους και δεύτερους ή σε μεγάλους (συνήθως παντρεμένους) ή μικρούς (συνήθως ανύπαντρους). Οι μπρατίμισσες προέρχονται, κατά ανάλογο τρόπο, από την πλευρά της νύφης και είναι κορίτσια που προσφέρουν διάφορες υπηρεσίες στο γάμο, βοηθούν τη νύφη, παρίστανται στην εκκλησία κλπ. Τα γαμήλια δημοτικά τραγούδια συχνά αναφέρονται σ' αυτές, όπως το γνωστό «Μωρέ κυρά μπρατίμισσα».

Έχει ενδιαφέρον, μέσα από τα έθιμα του γάμου στο Λιτόχωρο, να επικεντρώσουμε (απομονώσουμε) την περιγραφή μας στα μπρατίμια. Ο αρραβώνας γινόταν βράδυ, γύρω στις 9. Στο σπίτι της νύφης πήγαιναν ο γαμπρός, οι γονείς, τα αδέρφια του, παντρεμένα ή ελεύθερα, και τα μπρατίμια, συνολικά γύρω στα 15 άτομα. Το βράδυ όμως που θα πρωτοπήγαιναν στην νύφης έβαζαν στην πόρτα της μια σταβλιά παλιούρια και τα πατούσαν γαμπρός και μπρατίμια περνώντας. Από εδώ βγήκε και η φράση «τα πάτησε τα παλιούρια» ή «απόψε θα πατήσουμε τα παλιούρια». Συνήθως, ο γάμος γινόταν Κυριακή απόγευμα. Το Σαββατόβραδο, παραμονές του γάμου, ο γαμπρός με τον καλύτερο μπράτιμο πήγαινε στο σπίτι του κουμπάρου που θα τον στεφανώσει και του έκανε τρεις μετάνοιες, για να πάρει την ευχή του. Το ίδιο βράδυ πήγαινε και στον πεθερό του και έκανε και εκεί μετάνοιες, για να τον συγχωρέσουν.

Την Κυριακή το πρωί, ανήμερα, έρχονταν πρώτοι τα μπρατίμια του γαμπρού, που τα είχε ειδοποιήσει προηγουμένως «με το στόμα». Ο τίτλος του μπράτιμου στο γάμο ήταν τιμητικός και όσοι δεν προσκαλούνταν, αν και το δικαιούνταν, θεωρούσαν τον εαυτό τους προσβεβλημένο και δυσαρεστούνταν πολύ. Έκαναν δυο ομάδες, μια για κάθε συνοικία του Λιτοχώρου (του Αγίου Νικολάου και Αγίου Δημητρίου), έπαιρναν μαζί τους δυο ειδικές ξύλινες τσότρες, τις «κόφες», στολισμένες με πολύχρωμες κορδέλες, και γύριζαν στα σπίτια που ήθελαν να καλέσουν στο γάμο. Έλεγαν ποιος παντρεύεται ποια, τι ώρα, και ή τους κερνούσαν από την «κόφα» ή άφηναν ένα ποτήρι κρασί για καλεστικό. Τα μπρατίμια πήγαιναν να καλέσουν και στο σπίτι της νύφης. Εκεί όμως, αν τύχαινε να είναι ανύπαντροι, οι μπρατίμισσες της νύφης τους κυνηγούσαν να τους αλευρώσουν για «να είναι και τα δικά τους γρήγορα». Το κάλεσμα από την πλευρά της νύφης το έκαναν οι μπρατίμισσές της με μαντίλια που έγραφαν το όνομα της καλεσμένης και ειδικά κουλούρια. Μερικές φορές καλεστάδες μερακλήδες έπιναν αυτοί το κρασί και μεθούσαν, με αποτέλεσμα να ξεχάσουν να καλέσουν ορισμένους και να υπάρχουν παρεξηγήσεις.

Από το μεσημέρι τα μπρατίμια έτρωγαν και έπιναν στο σπίτι του γαμπρού. Από τις δυο η ώρα έρχονταν τα «όργανα», κλαρίνο, βιολί, λαούτο, και όταν ο κουρέας ξύριζε το γαμπρό οι μπράτιμοι τραγουδούσαν το τραγούδι του, ενώ τον έντυναν με τα ρούχα που τους παρέδινε ένα-ένα η μάνα του, σύμφωνα με τη σειρά του τραγουδιού. Σε δυο πιάτα έριχναν χρήματα για τον κουρέα και τα όργανα. Το ντύσιμο της νύφης γινό-

ταν και αυτό από τις ανύπαντρες μπρατίμισσές της με τη συνοδεία οργάνων. Οι ελεύθερες έγγραφαν τα ονόματά τους στα παπούτσια της νύφης, για να παντρευτούν κι αυτές σύντομα. Γύρω από τη μέση φορούσαν ειδική ποδιά για να ξεχωρίζουν και στο φόρεμα είχαν καρφισωμένη την «τριά», ένα κόσμημα που το έδινε η νύφη. Ύστερα από το ντύσιμο η νύφη έδινε «μπαξίσι» στα κορίτσια που την έντυσαν. Κατά τις τρεισήμισι ξεκινούσε ο γαμπρός με τα μπρατίμια και τα όργανα να πάρουν τον κουμπάρο από το σπίτι του. Εκεί ένας μπράτιμος έβαζε ένα λουλουδάκι στο δεξί πέτο του κουμπάρου. Τα όργανα έπαιζαν το τραγούδι «Σήμερα γάμος γίνεται»:

*Σύρτε μπρατίμια στο νουνό, να 'ρθει να στεφανώσει
δυο κορμάκια να ανταμώσει.*

Όταν η ακολουθία έφτανε στο σπίτι της νύφης, ένας μπράτιμος κρατούσε ένα πορτοκάλι σχισμένο γεμάτο χρήματα, το 'δινε στο γαμπρό και 'κείνος το πετούσε πάνω από το σπίτι της νύφης. Στην ουρά της πομπής προς την εκκλησία ένας μπράτιμος κρατούσε την κόφα και ένας άλλος κουβαλούσε στον ώμο του ένα κιλίμι. Στην εκκλησία ο μπράτιμος έστρωνε το κιλίμι κάτω από τον πολυέλαιο όπου πατούσαν οι μελλονύμφοι κατά την ώρα του μυστηρίου. Μόλις άλλαζαν τα στέφανα στην εκκλησία, ένας μπράτιμος έφευγε και ειδοποιούσε τη μάνα του γαμπρού ότι έγιναν τα στέφανα. Κατόπιν στο σπίτι του γαμπρού, μετά τα κεράσματα, πηδούσαν τα μαντήλια. Ο γαμπρός έδινε στους άντρες ένα μαντήλι. Το έπαιρναν, το 'πιαναν από τις άκρες ξεδιπλωμένο με τα δυο τα χέρια και ανεμίζοντάς το πηδούσαν

προς το ταβάνι τραγουδώντας. Τα μπρατίμια για να ξεχωρίζουν περνούσαν τα μαντήλια γύρω από το λαιμό τους ως το τέλος του γλεντιού και άνοιγε ο χορός. Πιο παλιά έβγαιναν και χόρευαν στον Πλάτανο στο Χοροστάσι, ενώ η «κόφα» και τα μπρατίμια κερνούσαν.

Μερικά από τα παραπάνω έθιμα του γάμου στο Λιτόχωρο διατηρούνται και σήμερα, αλλά τα πιο πολλά έχουν περιπέσει σε αχρηστία.

▲ Προφορικές μαρτυρίες

Ο Δημήτριος Κουρδής, ετών 88, συνταξιούχος ναυτικός, απόμαχος της θάλασσας είπε: «Η μητέρα μου ήταν του γένους Καραφέργια, γνωστών ναυτικών την εποχή εκείνη και όταν ήμουν 15 ετών πρωτομπαρκαρήσα σε ένα καΐκι του Καραφέργια. Για 5 χρόνια συνέχισα να ήμουν στο καΐκι, δεν ήρθα καθόλου στο Λιτόχωρο. Τα μπρατίμια εμείς τα βρήκαμε από τους παλιούς ναυτικούς που δούλευαν στα καΐκια με πανιά. Ήταν πολύ “δεμένοι” μεταξύ τους, θυσιάζονταν ο ένας για τον άλλο, μπροστά στον κίνδυνο της θάλασσας δεν υπήρχε τότε ατομικό συμφέρον. Τη μάνα του μπράτιμου τη λέγαμε σταυρομάννα και τον αδελφό του σταύρο ή σταυράκι. Οι παλιοί ναυτικοί έλεγαν και τη λέξη σταυραδερφός· δεν θυμάμαι τι σήμαινε. Εγώ από μικρός έγινα μπράτιμος από τα καΐκια με τους Αθανάσιο Ανδριά, Αλέκο Ανδριά, Νικόλαο Σδούγκο, Βασίλειο Μαύρο, Γεώργιο Μπαλανίκα, Νικόλαο Μπαλανίκα, Κων/νο Μαύρο, Γεώργιο Κλιγκόπουλο, Μιχάλη Ρέμπελο, Δημήτριο Ανδριά, Δημήτριο Μαρούκη. Οι περισσότεροι ήταν από το Χοροστάσι και μετά που παντρευτήκαμε ο δεσμός έγινε πιο στενός και οι γυναίκες μας έγιναν

μπρατίμισσες μεταξύ τους. Όταν εμείς ήμασταν μπαρκαρισμένοι, οι μπρατίμισσες είχαν καλές σχέσεις, γιόρταζαν στην ονομαστική μας γιορτή, συγκεντρώνονταν στα σπίτια και άλλα. Οι αδελφές από τα μπρατίμια ήταν και αδελφές δικές μας. Εμείς οι ναυτικοί κάναμε τότε τα καλύτερα γλέντια στα πανηγύρια του Λιτοχώρου, όταν ξεμπαρκάραμε. Συναγωνιζόμασταν τους στεργιανούς στα γλέντια, στα όργανα, στο χορό, στο καλό ντύσιμο, στο φαγοπότι. Τα μπρατίμια οι ναυτικοί ήταν κάτι το μοναδικό στα χρόνια μας. Τώρα όλα έχουν αλλάξει και οι φιλίες στους νέους χάλασαν. Ίσως να φτάνει οι ευκολίες, οι ανέσεις, το χρήμα, η καλοπέραση.».

Ο Απόστολος Τζουμάκας, ετών 95, είναι παραστατικός στην αφήγησή του: «Οι παλαιοί ήταν σταυραδέρφια, γιατί τους ευλογούσε ο παπάς, γι' αυτό και ήταν πολύ ενωμένοι και πειθαρχημένοι μεταξύ τους. Στα δικά μου χρόνια τα μπρατίμια ήμασταν μια παρέα γύρω στα 10-12 άτομα, όχι περισσότερα. Ήμασταν ο Γρηγόρης Μόσχοβας, Θανάσης Φτίκας, Νίκος Τζαννής, Κώστας Κλιγγόπουλος, Παναγής Μυτιληναίος, Κώστας Αγγέλης, Τάκης Καλαμπάκας, Γιώργος Μασταγκάς, ο αδελφός του Τάκης Μασταγκάς και ο Κώστας Κρανωτής. Μερικοί έφυγαν νωρίς από τη ζωή. Η ηλικία ήταν περίπου η ίδια και η σχέση αναπτύχτηκε από τα παιδικά χρόνια, από τον ΑΠΟΛΛΩΝΑ που παίζαμε τότε ποδόσφαιρο, από τους συλλόγους. Το δέσιμο μεταξύ μας ήταν παραπάνω από φιλικό, πέφταμε στη “φωτιά” ο ένας για τον άλλο, για την παρέα κάναμε “θυσίες”. Τα γλέντια στα σπίτια μας στις γιορτές κρατούσαν μέχρι τα ξημερώματα. Αλλά η μεγαλύτερη χαρά γινόταν

στα πανηγύρια του χωριού μας. Τα μπρατίμια σαν παρέα συναγωνίζονταν άλλη παρέα στο γλέντι, στο τραγούδι, στο ποτό, στο χορό. Στο πανηγύρι των Αγίων Αποστόλων γλεντούσαμε με τα όργανα 2 μέρες συνέχεια και μετά συνεχίζαμε στο Χοροστάσι. Τα μπρατίμια ήταν πολύ δεμένα και οι μπρατίμισσες αγαπημένες μεταξύ τους. Υπήρχε πολύ μεγάλος σεβασμός στο σόι του μπράτιμου, στον πατέρα του, στα σταυράκια και ειδικά στις ανύπαντρες αδελφές του. Οι αδελφές του μπράτιμου ήταν και αδελφές δικές μας. Και κάτι άλλο. Πολλά από τα σπίτια του Λιτοχώρου τα παλαιά εκείνα χρόνια κτίστηκαν με την αλληλεγγύη και αλληλοϋποστήριξη που είχαν μεταξύ τους τα μπρατίμια. Ο ένας στήριζε τον άλλο και όλοι μαζί, επειδή ο κόσμος δεν είχε χρήματα, βοηθούσαν με προσωπική εργασία να κτιστεί ένα σπίτι.».

Η Τασούλα Φαρμάκη, το γένος Ελευθερίου, είπε: «Πολύ μικρή ήμουν και θυμάμαι ότι οι παλαιότεροι είχαν δημιουργήσει στενές σχέσεις μεταξύ τους, γιατί είχαν ενώσει το αίμα τους. Δηλαδή, έκοψαν λίγο στην άκρη του χεριού τους και το αίμα τους το διασταύρωσαν με το αίμα του άλλου. Έτσι, γίνονταν μπρατίμια για όλη τους τη ζωή. Επίσης θυμάμαι ότι δεν συμπεθέριαζαν και είχαν στενούς δεσμούς.».

Αυτή την πληροφορία για ανταλλαγή αίματος ανάμεσα στα μπρατίμια στο Λιτόχωρο την έδωσαν πολλοί Λιτοχωρίτες, όπως την άκουσαν στα νιάτα τους από μαρτυρίες παλαιότερων στην ηλικία.

Ο Γεώργιος Κατσαμάκας, ετών 85, αφηγήθηκε κάμποσα πράγματα: «Παππούδες δεν γνώρισα, όπως και οι περισσότεροι της ηλικίας μου δεν μεγαλώσαμε με

παππούδες, διότι ο κόσμος παλαιότερα πέθαιναν νέοι λόγω των κακουχιών και της ταλαιπωρίας. Από τα μπρατίμια του πατέρα μου Δημήτρη Κατσαμάκα θυμάμαι τους Ιωάννη Βλαχόπουλο, Διονύσιο Λεμόνα, Γεώργιο Ντάβανο και Ευριπίδη Τζιούκα. Ήταν μια “δεμένη” παρέα της ίδιας ηλικίας και νομίζω ότι όλοι είχαν στο κάτω μέρος του αριστερού χεριού χαραγμένα τα αρχικά γράμματα από το ονοματεπώνυμό τους, κάτι σαν τατουάζ. Γύρω στα 1940 συγκροτήθηκε η δική μας παρέα από μπρατίμια. Ήμασταν οι Κων/νος Κυρίτσης, Χρήστος Γκανάτσιος, Κίμων Τζαννής, Γεώργιος Μασταγκάς, Χρήστος Παπαθανασίου, Ιωάννης Γκιάτας του Κων/νου, Νικόλαος Καλακάνης, Ζήσης Ζήσης, Γρηγόριος Πλέσιας, Ιωάννης Παπαδημητρίου ή Καριώτης, Ζαχαρίας Καλαμπάκας και ο Λάκης Μουρσιώτης με την κιθάρα του. Δεν υπήρχε μεταξύ μας συγγένεια, η ηλικία ήταν πάνω-κάτω η ίδια και η γειτονιά και τα επαγγέλματα δεν έπαιζαν καμιά σχέση. Οι γυναίκες μας ήταν μπρατίμισσες και η φιλία ήταν δυνατή και στενή. Σε όλες τις κοινωνικές μας εκδηλώσεις ήμασταν όλοι παρόντες, δηλαδή σε βαπτίσεις, αρραβώνες, γάμους, χαρές και λύπες. Στους χορούς των σωματείων, σε πανηγύρια, σε εκδηλώσεις τα μπρατίμια είχαμε μαζί τις αδελφές μας. Οι πολιτικές διαφορές δεν δημιουργούσαν πρόβλημα στην παρέα. Τα σπιτικά γλέντια εμείς τα λέγαμε σουαρέ ή πάρτυ ή απρέ μεντί. Ο πατέρας μου τα έλεγε βεγγέρα.».

Σημαντικές και πολύτιμες πληροφορίες για την αδελφοποιΐα στο Λιτόχωρο έδωσε ο Ζήσης Ζησκάτας, ετών 98. Η δυνατή του μνήμη βοήθησε να καταγραφούν με λεπτομέρεια αρκετά στοιχεία του θέματος.

Βιβλιογραφία

- Αδαμόπουλου Αθανασίου, *Λιτοχωρίτικες ιστορίες*, 1998.
- Αδαμόπουλου Αθανασίου, *Το Λιτόχωρο στη Γερμανική Κατοχή και άλλες ιστορίες*, 2002.
- Κάκαλου Νικολάου, *Τα έθιμα του γάμου στο Λιτόχωρο*, 1972.
- Λεξικά, Τριανταφυλλίδη, Κριαρά, Γεωργακά, Μπαμπινιώτη. Ντάβανου Σπύρου, *Τραγούδια μιας άλλης εποχής στο Λιτόχωρο*, 1998.
- Πανταζόπουλου Νικολάου, *Ελλήνων συσσωματώσεις κατά την Τουρκοκρατία*. Επιστημονική Επετηρίδα της ΝΟΕ, Θεσσαλονίκη, 1986.
- Περιοδικό Λαογραφία* (έτος 1910 σελ. 402-403, 436-437, έτος 1913 σελ. 546, έτος 1915 σελ. 25-26, 644, έτος 1921 σελ. 477, έτος 1960 σελ. 193-200).
- Φιλιππίδη Ελένη, *Η αδελφοποιΐα στους Σαρακατσαναίους της Θράκης. Μπρατίμια-Σταυραδέρφια*. Δ΄ Συμπόσιο Λαογραφίας. Θεσσαλονίκη, 1983.
- Φιλίππου-Τιάλιου Ιωάννη, *Κοινωνική εξέταση Λιτοχώρου*, 1972.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΙΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ

Η «γλωσσική λαογραφία», όσον αφορά βεβαίως τα τοπικά παραδοσιακά γλωσσικά ιδιώματα, συνεχίζει ακόμη να αποτελεί έναν κλάδο των γλωσσικών σπουδών, που τοποθετήθηκαν στα ενδιαφέροντα της ελληνικής λαογραφικής επιστήμης, από την αρχή ήδη της αυτοτελούς ανάπτυξής της. Με το πέρασμα των χρόνων θεμελιώθηκε η εξέταση των γλωσσικών ιδιωμάτων μέσα από το πρίσμα της νεώτερης γλωσσολογικής έρευνας, όπου η γλώσσα θεωρείται και ως κοινωνική αξία. Έτσι, σταδιακά εγκαταλείφθηκε η νοοτροπία των «μνημείων του λόγου», το κλίμα των ρομαντικών καταβολών και των εθνικών προεκτάσεων.

Γύρω από το λιτοχωρίτικο ιδίωμα οι σπουδές και οι έρευνες προχώρησαν μέχρι το γλωσσολογικό-επιστημονικό επίπεδο, λόγω της ύπαρξης αξιόπιστου σχετικού υλικού. Η βασική αρχή που χαρακτηρίζει τη σχετική βιβλιογραφία είναι ότι το ιδίωμα και τα γλωσσικά στοιχεία του Λιτοχώρου προβάλλονται ως οντότητες αλληλένδετες προς το κοινωνικό και εθιμικό περιβάλλον τους. Η μεγάλη βιβλιογραφική ανάπτυξη, σχετικά με το λιτοχωρίτικο γλωσσικό ιδίωμα, είναι που κάνει να ξεχωρίζουν τα παρακάτω πονήματα:

1. Κατσάνης Νίκος, Ανθρωπωνυμικό Λιτοχώρου, Γ' Συνέδριο του Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Ε-

- λασσόνας «Ο Όλυμπος στους αιώνες», Ελασσόνα, 1986.
2. Ντάβανος Νίκος, Λιτουχουρνή ντουπιουλαλιά, Δήμος Λιτοχώρου, Σειρά: Μελέτες και Έρευνες, Λιτόχωρο, 1999.
  3. Πλαδή Μαρία, Η συνίζηση των ακολουθιών –ea,-eo και –ia, -io στο ιδίωμα του Λιτοχώρου Πιερίας, Πρακτικά 13ης ετήσιας συνάντησης του τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1992.
  4. Πλαδή Μαρία, Φωνολογική ανάλυση του ιδιώματος του Λιτοχώρου Πιερίας, Πρωτεύουσα Μεταπτυχιακή Εργασία Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996.
  5. Πλαδή Μαρία, Το γλωσσικό ιδίωμα του Λιτοχώρου, Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό (φύλλο 4-5), Λιτόχωρο, 1996.
  6. Πλαδή Μαρία, Γραμματική του γλωσσικού ιδιώματος του Λιτοχώρου Πιερίας, Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό (φύλλα 6,7,11), Λιτόχωρο, 1996, 1997, 1998.
  7. Πλαδή Μαρία, Νεοελληνικές διάλεκτοι: Υπάρχει ελπίδα διατήρησης ή και αναβίωσής τους; Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον πολιτισμό (φύλλο 15-16), Λιτόχωρο, 1999.
  8. Πλαδή Μαρία, Γλωσσικές στάσεις και διαλεκτική υποχώρηση, Πρακτικά 21ης ετήσιας συνάντησης του τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2000.
  9. Πλαδή Μαρία, Το ιδίωμα του Λιτοχώρου. Κοινωνιογλωσσική Προσέγγιση, Διδακτορική Διατριβή Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2002.

10. Φιλίππου-Τιάλιος Ιωάννης, Κοινωνική εξέταση Λιτοχώρου, Επί πτυχίω Διατριβή Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1972.

Χωρίς να προϋπάρχει υλικό και σχετικές μελέτες, ο Γιάννης Φιλίππου-Τιάλιος, με το πρωτοποριακό και φιλόδοξο σύγγραμμά του, έκανε μια σύντομη επισκόπηση του λιτοχωρίτικου γλωσσικού ιδιώματος. Το γλωσσικό ιδίωμα αποτελεί ιδιαίτερο τμήμα στο κεφάλαιο με τίτλο «Κοινωνικό περιβάλλον» και ο συγγραφέας παραθέτει στο τέλος καταλόγους με ονόματα αρρένων, θηλέων, επωνύμων Ηπειρωτικής προέλευσης και λέξεων του μακεδονικού ιδιώματος. Διαπιστώνει ότι οι κάτοικοι του Λιτοχώρου σήμερα μιλούν την απλή νεοελληνική χωρίς πολλούς ιδιωματισμούς και κατά την άποψή του αυτό οφείλεται στις εξής αιτίες: Πρώτον, τα ιδιώματα των κοινωνικών στοιχείων, που αποτέλεσαν το πληθυσμικό δυναμικό, συγχωνεύτηκαν από πολύ νωρίς, τουλάχιστον πριν από τρεις γενιές. Δεύτερον, σημαντικά επέδρασε και η συχνή επαφή του χωριού, μέσω της θάλασσας, με άλλες ελληνικές κοινότητες. Τρίτον, σπουδαίο ρόλο στη γλωσσική εξίσωση του χωριού έπαιξε η μανία των κατοίκων για τα γράμματα. Οι δάσκαλοι του τέλους του 19ου αιώνα έκαναν άριστη δουλειά. Ο Γιάννης Φιλίππου-Τιάλιος διαπιστώνει ότι στο Λιτόχωρο υπάρχουν και τα επαγγελματικά ιδιώματα, που αφορούν τις ειδικές απασχολήσεις μόνο. Για παράδειγμα οι κτίστες, οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι έχουν το δικό τους ιδίωμα, 50-100 λέξεις για κάθε επαγγελματική τάξη.

Για τον Νίκο Κατσάνη η έρευνα και η μελέτη των ανθρωπωνυμιών παρουσιάζει ενδιαφέρον όχι μόνο για

τη γλωσσολογία αλλά και για άλλους επιστημονικούς κλάδους, όπως είναι η ιστορία, η λαογραφία, η εθνολογία κλπ. Η γλωσσική ανάλυση των ονομάτων δεν υποβοηθεί μόνο στην ανίχνευση ιστορικών πληροφοριών και στην επίλυση λαογραφικών ζητημάτων αλλά μας διασώζει παλιούς και σήμερα χαμένους γλωσσικούς τύπους, που ενώ απουσιάζουν από την καθημερινή χρήση (ομιλία), διατηρούνται στα ονόματα. Ο συγγραφέας προσπάθησε να καταγράψει τα επώνυμα του Λιτοχώρου, με τη βοήθεια διαφόρων Λιτοχωριτών, στο τοπικό ιδίωμα, δηλαδή όπως τα προφέρουν μεταξύ τους, αλλά η προσπάθεια αυτή δεν καρποφόρησε σε όλες τις περιπτώσεις. Διαπιστώνει ότι το Λιτόχωρο με τον μικρό αρχικό του πυρήνα, αυξήθηκε με την έλευση και προσέλκυση ξένων κατοίκων άλλων περιοχών, για διάφορους λόγους οικονομικούς, ασφάλειας κλπ. Η σύσταση αυτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όταν εξετάζεται το γλωσσικό ιδίωμα του Λιτοχώρου. Ο Νίκος Κατσάνης μεθοδολογικά και σχολαστικά κινήθηκε στη γλωσσική ανάλυση και αναδιτάξε με επιστημονική προοπτική το υλικό του, πλουτίζοντάς το με δικές του γλωσσικές εμπειρίες από παρόμοιες ανακοινώσεις σε τοπικά συνέδρια. Το συμπέρασμά του από τα ετυμολογικά αδιαφανή (ακατάταχτα) επώνυμα του Λιτοχώρου, είναι ότι αποτελούν το σημαντικότερο υλικό από γλωσσική άποψη και εκφράζουν παραστατικά τη γλωσσική συνάφεια, κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Για τον φιλόλογο καθηγητή Νικόλαο Ντάβανο η λιτουχουρνή ντουπιουλαλιά είναι η δική μας διάλεκτος, το δικό μας ιδίωμα, η δική μας γλώσσα, η οποία συμβολίζει και κρύβει μέσα της τον «αυθορμητισμό» και

την «ντομπροσύνη» του γνήσιου Λιτοχωρίτη. Το αξιόπαινο και έξοχο βιβλίο του είναι η δική του αντιισοπεδωτική απάντηση στη σαρωτική και πολύφερνη εξουσία της γλώσσας της πόλης και στην αντιμετώπιση του Λιτοχωρίτικου ιδιώματος ως μουσειακού είδους. Η μοναδικότητα, το ιστορικό βάθος και η επιστημονική διερεύνηση που εμπεριέχονται στο σύγγραμμά του αναδεικνύουν την φιλότιμη και αποτελεσματική παρέμβασή του, όχι απλά να καταγραφεί σε ένα όμορφο βιβλίο το γλωσσικό ιδίωμα του Λιτοχώρου, αλλά με μια δυναμική στάση να αναβιώσει και να διατηρηθεί η ντουπιουλαλιά μας. «Θεώρησα σκοπιμότερο να μην παρουσιάσω ένα ξερό γλωσσάρι μόνο, ένα λεξικό με τις λιτοχωρίτικες λέξεις, αλλά να χρησιμοποιήσω τη ντόπια μας τη λαλιά μέσα στην καθημερινή της έκφραση. Να δώσω έναν κύκλο με τα χτυπητά τοπωνύμια στην περιοχή του Λιτοχώρου διανθισμένα με κάποια σχόλια, καθώς και μια κυκλική ετήσια παρακολούθηση της ζωής και των συνηθειών του χωριού μας», σημειώνει στην εισαγωγή του ο αξιόλογος καθηγητής. Η θεώρησή του είναι ότι η λιτοχωρίτικη ντοπιολαλιά είναι μαστορικά δομημένη και κυριολεκτεί στην ελληνική της γλωσσική ρίζα. Δεν παραποιεί την ελληνική γλώσσα, αλλά την προσαρμόζει στη λιτοχωρίτικη ψυχοσύνθεση και ζωή, δεν δημιουργεί ξεχωριστή διάλεκτο αλλά έχει την ιδιαιτερότητά της. Ο Νικόλαος Ντάβανος με τόλμη κατέγραψε αυτούσιο το γλωσσικό μας ιδίωμα, με προσεγμένη φιλολογική παρατήρηση και επιμέλεια, μέσα από τη χρονική και τοπική προσέγγιση.

Το μεγάλο ενδιαφέρον που είχε πάντοτε η Λιτοχωρίτισσα Φιλολόγος-Γλωσσολόγος Μαρία Μ. Πλαδή για τη διαλεκτολογική και ανθρωπολογική έρευνα του βορειοελλαδικού χώρου, την οδήγησε σε συλλογή υλικού από το 1989 και στην επιστημονική προσέγγιση του ιδιώματος του Λιτοχώρου. Παρότι το ιδίωμα του Λιτοχώρου ανήκει στα «βορειοελλαδικά ιδιώματα», εν τούτοις παρουσιάζει ενδιαφέρουσες ιδιομορφίες, που το διαφοροποιούν από τα άλλα γειτνιάζοντα ιδιώματα. Διδακτορική διατριβή, Μεταπτυχιακή εργασία, ανακοινώσεις σε συνέδρια γλωσσολογίας, δημοσιεύσεις σε περιοδικά και συλλογή ανέκδοτου υλικού είναι η αξιόσυστατη προσπάθεια της Μαρίας Πλαδή για τη συλλογή, μελέτη και αξιοποίηση των στοιχείων του ιδιώματος, πριν χαθούν και οι τελευταίοι ενεργητικοί φορείς του. Χρησιμοποιώντας όρους της παραδοσιακής γλωσσολογίας, για να γίνουν όσο γίνεται πιο κατανοητοί από τους περισσότερους, έδωσε τα φωνητικά, μορφολογικά και λεξιλογικά ιδιάζοντα στοιχεία για τη ντοπιολαλιά των Λιτοχωριτών. Με βάση σύγχρονες φωνολογικές θεωρίες, επιχείρησε να δώσει μια συνολική εικόνα του γλωσσικού ιδιώματος του Λιτοχώρου, με ιδιαίτερη έμφαση στη φωνολογία του. Εκπόνησε και δημοσίευσε μια Γραμματική αυτού και έτσι περιέσωσε πολύτιμες πληροφορίες για τον λεξιλογικό πλούτο του. Περιέγραψε και ανέλυσε τις κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές στο Λιτόχωρο, τις γλωσσικές στάσεις των ομιλητών, τις λειτουργίες του ιδιώματος στη γλωσσική κοινότητα και τη συρρίκνωση του διαλεκτικού γλωσσικού συστήματος. Το συμπέρασμα της Μαρίας Πλαδή από την πολύχρονη έρευνά της είναι ότι το λιτοχωρίτι-

κο γλωσσικό ιδίωμα οδηγήθηκε στη συρρίκνωση για λόγους αναμφισβήτητα κοινωνικοπολιτισμικούς. Ωστόσο, συμμετέχει και η στάση των ιδίων των Λιτοχωριτών για τη διατήρηση ή μη της γλωσσικής τους ιδιαιτερότητας, σε σχέση με τον συμβολισμό της ταυτότητάς τους. Ο γλωσσικός θάνατος του ιδιώματος του Λιτοχώρου επιταχύνθηκε από τη γλωσσική ανασφάλεια των ομιλητών, την αυτό-υποβάθμιση των Λιτοχωρίτικων και την ένταξη της κοινότητας σε μια μεγαλύτερη κοινωνία.

Για να εκτιμηθεί επαρκώς και να αξιολογηθεί δικάως η πολύτιμη προσφορά των συγγραφέων, επιβάλλεται και μια σύντομη αναφορά σε άλλες βιβλιογραφίες, όπου έγινε χρήση του ιδιώματος του Λιτοχώρου. Ο καθηγητής και λυκειάρχης Αθανάσιος Λασπόπουλος στα ηθογραφικά έργα του χρησιμοποιεί διάφορα γλωσσικά στοιχεία του ιδιώματος [για παράδειγμα, *Ο Κέδρος* (1878), *Τα σίχνα* (1878), *Το παράπονον* (1904), *Η Πρωτοχρονιά* (1907)]. Ο Σπύρος Ντάβανος, στη συλλογή του «*Τραγούδια μιας άλλης εποχής στο Λιτόχωρο*» (1998), διέσωσε και κατέγραψε τα δημοτικά τραγούδια της περιοχής μας, όπως ακριβώς είναι, με το ιδίωμά τους. Ο Αθανάσιος Αδαμόπουλος με κέφι και φροντίδα περιέλαβε στις αφηγήσεις του τις γλωσσικές εμπειρίες από το λιτοχωρίτικο ιδίωμα [Σελίδες από το παλιό *Λιτόχωρο* (1995), *Λιτοχωρίτικες ιστορίες* (1998), *Το Λιτόχωρο στη γερμανική κατοχή και άλλες ιστορίες* (2002)]. Πολύ σημαντική είναι η συνεισφορά του Γεωργίου Καρτσιώτη, ο οποίος δημοσίευσε στην περιοδική έκδοση «*Δημότης*» του Δήμου Λιτοχώρου δεκάδες ιστορίες, περιγραφές και αφηγήσεις, χρησιμοποιώντας

αποκλειστικά ως γλώσσα το λιτοχωρίτικο ιδίωμα (2003 - 2006, τεύχη 1-20).

Παρόλα τα ενδιαφέροντα στοιχεία που παρουσιάζει η λιτοχωρίτικη ντοπιολαλιά και για την οποία μπορεί να είμαστε περήφανοι, το ιδίωμα δεν ομιλείται πλέον σήμερα στην αληθινή μορφή του, παρά μόνο σε ελάχιστα άτομα μεγάλης ηλικίας. Η κοινωνία του Λιτοχώρου μετασηματίστηκε σε όλα τα επίπεδα και το Λιτοχωρίτικο ιδίωμα υποχώρησε ραγδαία. Οι νέοι το αντιμετωπίζουν ως μουσειακό είδος και η απόλυτη κυριαρχία της Κοινής Νεοελληνικής δεν επιτρέπει την αναβίωση του διαλεκτικού λόγου. Απέναντι στην κατάσταση αυτή οι Φιλολογοί και Γλωσσολόγοι διέσωσαν και αποτύπωσαν όχι μόνο γλωσσικά στοιχεία αλλά εικόνες ζωής, πολιτισμού και κοινωνίας. Με λίγα λόγια, πιστοποίησαν την ταυτότητά μας.

Ο ΕΣΠΕΡΟΣ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΣΤΑ 1881

Παρατίθεται το κείμενο της δημοσίευσης, όπως ακριβώς είναι:

ΤΟ ΛΥΤΟΧΩΡΟΝ

Το όνομα του Λιτοχώρου ή ορθότερον *Λυτοχώρου* είνε γνωστόν εις πάντας τους Έλληνας από της μακεδονικής επαναστάσεως του 1878, ότε η γενναία αύτη κωμόπολις προσεφέρθη ολοκαύτωμα εις τον βωμόν της ελευθερίας.

Επί του Αλή-πασά μόνη η κωμόπολις αύτη δια των αντιπροσώπων αυτής κατώρθωσε ν' αποφύγη την εξουσίαν του σατράπου, έμεινε δε λυτόν χωρίον, ήτοι κεφαλοχώριον, κατορθώσαν ούτω ν' απαλλάξη της δεσποτείας του τυράννου και τα περίξ χωρία, Λεπτοκαρυάν, Σκοτίναν, Παντελεήμονα κτλ. Των γενναίων δ' εκείνων αντιπροσώπων, πολλά παθόντων, μνημονεύεται ο Γερω-Θεοχάρης και οι αδελφοί Αναγνώστου, έλκοντες το γένος από του μεγαλομάρτυρος Ρήγα. Τούτων ο τελευταίος, ο καλούμενος Νάσιος, επέζη μέχρι του 1877.

Αλλά και καθ' απάσας τας εθνικάς κινήσεις επί του ιερού αγώνος και μετά ταύτα το Λυτόχωρον μετέσχεν ενεργητικώτατα του αγώνος και σπουδαίας προ-

σήμερον υπηρεσίας. Οι αρματωλοί, οίσοι ο Πετσιάβας, ο Αθανάσιος Ζήσκας, ο Κυπαρίσσης, ο Παληαηλιάς, ήσαν οι πρόδρομοι των αγωνισθέντων αργότερον επί της λεγομένης ρομούλας, ότε οι Ζεϊμπέκαι επέδραμον ερημούντες και δηούντες, οι προκάτοχοι των επί Καρατάσου υπέρ της μεγάλης ιδέας προκινδυνεύσαντων.

Πόσον ευτυχείς υπήρξαν εκείνοι οίτινες δεν επέζησαν ως ο Νάσιος ίνα ίδωσι την επιδρομήν των Γκέγκιδων τω 1877· πόσον δ' ευτυχής και ούτος ότι δεν είδε την επελθούσαν τω 1878 καταστροφήν της πατρίδος. Τότε η κωμόπολις αύτη ένεκα της προσφόρου αυτής θέσεως, κειμένη κατά την ανατολικήν υπώρειαν του Ολύμπου, μίαν μόλις και ημίσειαν ώραν από της θαλάσσης, και δια την ακμήν αυτής και φιλοπατρίαν εγένετο το κέντρον της επαναστάσεως, δείξασα προθυμίαν απαραδειγμάτιστον εις τε την τοποθέτησιν των εφοδίων του πολέμου και εις την δεξίωσιν των αποβιβαζομένων συναντιληπτόρων του εθνικού αγώνος. Αλλ' εγκαταλειφθείσα μόνη υπό των εξελθόντων ελευθερωτών επέσπασε την θηριωδίαν των Τούρκων, οίτινες και απετέφρωσαν τη 3 Μαρτίου τα δύο τρίτα των οικιών, εν αις και τα λαμπρά εκπαιδευτικά καταστήματα, άτινα διετήρει ο εθνισμός και η φιλομάθεια των κατοίκων.

Το Λυτόχωρον είχε προ της καταστροφής περί τας εξακοσίας λαμπράς οικίας, άριστα σχολεία, πλήρες ελληνικόν, δημοτικόν και νηπιαγωγείον και δεκατέσσερας εκκλησίας, αίτινες πάσαι εβεβηλώθησαν και επυρπολήθησαν. Η κυριωτάτη τούτων, η του αγίου Δημητρίου, εν η ενυπήρχον πάντα τα πολύτιμα σκεύη και πράγματα των κατοίκων, ούσα στερεωτάτη και αδιάτριστος κατεστράφη διά κανονιοβολισμών.

Το Λυτόχωρον πολιτικῶς ἀνήκε πρότερον εἰς τὴν Λάρισσαν, νυν δὲ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην· ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπάγεται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυριότητα τοῦ ἐπισκόπου Πλαταμώνος, οὐ καὶ ὡς ἔδρα ἐχρησίμευσε πολλάκις.

Ἡ φύσις ἐπλούτισε τὴν κωμόπολιν ταύτην τοῦ Ολύμπου διὰ θέσεως οχυράς, υγιεινοῦ κλίματος, θέας τερπνῆς καὶ ευαρέστου. Τὴν δ' ἐντεύθεν ἀξιολογότητα αὐτῆς ἐπαυξάνει ἡ φιλοπονία τῶν κατοίκων. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ναῦται, ἔχοντες περὶ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα πλοῖα μικρά καὶ μεγάλα, δι' ὧν ἢ μεταφέρουσι καθ' ὅλην τὴν ἀκτὴν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου σίτον, κρίθην, ἀραβόσιτον καὶ ξυλείαν, ἢ ἐμπορεύονται κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολήν. Οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἀνδρῶν εἶνε ξυλοκόποι, μελισσοουργοί, ἀμπελοουργοί, κτηνοτρόφοι καὶ ἀλιεῖς. Αἱ δὲ γυναῖκες ἐπιδίδουσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐν Ρωμανία, Σερβία καὶ Κύπρω ἐπιζητήτων μαλλίνων υφασμάτων, ἅτινα καλοῦνται σκοτία· ὑπ' αὐτῶν δὲ κατασκευάζονται καὶ τὰ σιγάκια (τοιπούνια) καὶ οἱ ωραῖαι γυάμολαι, ὧν γίνεται ἐπ' ἴσης ἐξαγωγή.

Διακρίνονται δὲ οἱ κάτοικοι ἐπὶ τὰς ἀρεταῖς τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, τῆ ἀρχαιοπρεπείᾳ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τῆ ἐμφύτῳ εὐλαβείᾳ. Ἐν τῇ ἀπλότῃτι δὲ τῶν ἠθῶν αὐτῶν ἡ πατροπαράδοτος μουσικὴ καὶ τὸ κλέφτικον ἄσμα ἀντικαθιστώσι πάσαν ἄλλην θυμηδίαν.

Κ.

▲ **Απαραίτητα πληροφοριακά στοιχεία
και διευκρινίσεις**

Το παραπάνω κείμενο είναι δημοσιευμένο στο περιοδικό ΈΣΠΕΡΟΣ της Λειψίας, τεύχος 10, στις 15-9-1881. Στο τεύχος 9, στις 1-9-1881 υπάρχει μια πολύ ωραία εικόνα (γκραβούρα) του Λιτοχώρου και στο τεύχος 14, στις 15-11-1881 είναι καταχωρημένο ένα άρθρο για τον Όλυμπο, που συνοδεύεται από αντίστοιχη εικόνα. Το περιοδικό ΈΣΠΕΡΟΣ κυκλοφόρησε από το Μάιο 1881 μέχρι και το Δεκέμβριο του 1889 και στα 8 αυτά έτη εκδόθηκαν συνολικά 187 τεύχη, ανά δεκαπενθήμερο την 1η και 15η κάθε μήνα. Το περιοδικό προβαλόταν ως λογοτεχνικό και φιλολογικό με μεγάλη ποικιλία περιεχομένων: περιγραφές (τοπία) της Ελλάδας, ανταποκρίσεις, εκπαιδευτικά, αρχαία Ελλάδα και Βυζάντιο, ιστορικά, πολιτική επιθεώρηση, στρατιωτικά γεγονότα, ποιήματα συγχρόνων ποιητών, βιβλιοκρισίες, λογοτεχνία, καταχωρήσεις, ειδοποιήσεις και διαφημίσεις από την Ελλάδα και πανέμορφες εικόνες από φωτογραφίες ή γκραβούρες. Την εποχή εκείνη, το 1881, η Λειψία ήταν η πόλη του βιβλίου και το όνομά της είχε συνδεθεί με τις εκδόσεις και την πανεπιστημιακή κοινότητα. Είχε μια μεγάλη ελληνική κοινότητα και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας, ως πανεπιστημιούπολης. Αργότερα, η Λειψία έγινε η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ανατολικής Γερμανίας και σήμερα είναι η μεγαλύτερη πόλη του ομόσπονδου κρατιδίου της Σαξωνίας. Ανταποκριτής από την Αθήνα για το περιοδικό ΈΣΠΕΡΟΣ ήταν ο Δημήτριος Α. Κορομηλάς – αδελφός του Λάμπρου Κορομηλά – δημοσιογράφος και εκδότης εφημερίδων.

Το έτος 1881 αποτέλεσε ορόσημο και ήταν αποφασιστικό για την Ελλάδα και για τη μελλοντική εξέλιξη του μακεδονικού προβλήματος. Έχει όμως ιδιαίτερη σημασία και για το Λιτόχωρο, σύμφωνα με την ιστορική επισκόπηση. Η επανάσταση του Ολύμπου, κατά το 1878, τελείωσε άδοξα, χωρίς να αποφέρει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα στο στρατιωτικό τομέα, σε διπλωματικό όμως επίπεδο πέτυχε τους εθνικούς στόχους. Οι θυσίες των αγωνιστών της επανάστασης του Ολύμπου δεν πήγαν χαμένες, υπήρξαν το μεγαλύτερο επιχείρημά μας και ενίσχυσαν τη διπλωματική θέση της Ελλάδας. Ο δρόμος της απελευθέρωσης άνοιξε στο Συνέδριο του Βερολίνου, που ξεκίνησε την 1η Ιουνίου 1878, μεταξύ Αγγλίας, Αυστρίας, Γαλλίας, Ιταλίας, Ρωσίας και Τουρκίας, υπό την προεδρία του Βίσμαρκ, που είχε συνέλθει για την αναθεώρηση της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου και με την οποία τερματιζόταν ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος. Στο Συνέδριο του Βερολίνου οι Μεγάλες Δυνάμεις έδειξαν τη διάθεση να ικανοποιήσουν τα ελληνικά αιτήματα, που αφορούσαν διεκδικήσεις τουρκικών επαρχιών, που συνόρευαν με το ελληνικό κράτος. Οι αντιπρόσωποι των Δυνάμεων, με την έντονη και θερμή γαλλική υποστήριξη, δέχθηκαν την ένωση με την Ελλάδα της Θεσσαλίας, ενός μέρους της Ηπείρου μέχρι την Άρτα και ενός μικρού τμήματος της Μακεδονίας μέχρι το Λιτόχωρο και τη χαράδρα του Ενιπέα. «Όριον της παραχωρουμένης τη Ελλάδι χώρας ετέθη υπό των διπλωματών ο Ενιπεύς παρά το Λιτόχωρον», σημειώνει η ανταπόκριση. Εξαιτίας όμως της εμμονής της Τουρκίας, το τελικό κείμενο των αποφάσεων δεν συμπεριλήφθηκε στη Συνθήκη του Βε-

ρολίνου, αλλά σε ιδιαίτερο πρωτόκολλο. Επιπλέον, το Συνέδριο του Βερολίνου προσκαλούσε την Τουρκία να συνεννοηθεί και να συμφωνήσει με την Ελλάδα για τη συνοριακή διαρρύθμιση των παραχωρούμενων περιοχών. Την εκκρεμότητα αυτή του Συνεδρίου, ως προς την τελική ρύθμιση του συνοριακού ζητήματος, εκμεταλλεύθηκε η Τουρκία, η οποία κωλυσιεργούσε επί τρία χρόνια. Τελικά, ύστερα από επίμονες διαπραγματεύσεις και τη μεσολάβηση των Μεγάλων Δυνάμεων, με τη Συμφωνία της Κωνσταντινούπολης, στις 28-3-1881, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, παραχωρήθηκε στην Ελλάδα η Θεσσαλία και ο Νομός Άρτας. Οι σχετικές συμβάσεις υπογράφηκαν μεταξύ των πρεσβευτών των Μεγάλων Δυνάμεων και της Τουρκίας στις 24 Μαΐου και τέλος στις 2 Ιουλίου 1881 επικυρώθηκε η Σύμβαση. Δυστυχώς όμως, η αδιάφορη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων, το πείσμα και η αδιαλλαξία της τουρκικής πλευράς ματαίωσαν τα όρια του Λιτοχώρου και του Ενιπέα. Όριο (παραμεθόριος) τέθηκε η περιοχή του Πυργετού και το Λιτόχωρο εξακολούθησε να παραμένει υπό τουρκικό ζυγό.

Η παραχώρηση το 1881 στην Ελλάδα του μεγαλύτερου μέρους της Θεσσαλίας και ενός τμήματος του Ολύμπου μέχρι τον Πυργετό, έφερε νέα δεδομένα στην εκκλησιαστική (θρησκευτική) και πολιτική (διοικητική) διαίρεση του Λιτοχώρου. Μέχρι τότε το Λιτόχωρο υπαγόταν στην Επισκοπή Πλαταμώνος, η οποία είχε πρώτη έδρα τα Αμπελάκια, δεύτερη έδρα τη Ραψάνη και το Λιτόχωρο χρησιμοποιούνταν ως δευτερεύουσα έδρα της Επισκοπής, έχοντας μάλιστα δικό του χώρο επισκοπείου. Η οριοθετική διαρρύθμιση του 1881 είχε ως

συνέπεια τη διχοτόμηση της Επισκοπής Πλαταμώνος και την κατάργησή της. Όσα χωριά και οικισμοί βρίσκονταν στο τουρκοκρατούμενο έδαφος υπήχθησαν στην όμορη Επισκοπή Πέτρας. Αυτά ήταν: Λιτόχωρο, Μαλαθριά, Λεπτοκαρυά, Σκοτίνια, Παντελεήμων, Πούρλια, Αβαρνίτσα, Καρυά, Σκαμνιά και Πουλιάνια. Η Επισκοπή Πέτρας είχε έδρα το Λιβιάδι Ελασσώνος και δευτερεύουσες έδρες την ιερά μονή Πέτρας και το Λιτόχωρο. Το 1881 επίσκοπος Πλαταμώνος ήταν ο Αμβρόσιος και επίσκοπος Πέτρας ο Αθανάσιος.

Η πολιτική (διοικητική) διαίρεση δεν ταυτιζόταν πάντοτε με την αντίστοιχη εκκλησιαστική (θρησκευτική) διαίρεση, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα στη μελέτη της ιστορίας. Σύμφωνα με την περιγραφή (1879) του επισκόπου Πλαταμώνος Αμβροσίου και τον Εθνογραφικό χάρτη του Εδουάρδου Στάνφορντ (1877), το Λιτόχωρο υπαγόταν πρώτα ιεραρχικά: στη Δημοτική Περιφέρεια ή Κοινότητα (Μουδιρλίκι) του Δερελί (οι σημερινοί Γόννοι), στη Διοίκηση ή Επαρχία (Σαντζάκι) της Λάρισας και στη Γενική Διοίκηση ή Νομό (Βιλαέτι) της Ηπειροθεσσαλίας με πρωτεύουσα τα Ιωάννινα. Από την επανάσταση του Ολύμπου (1878) και μετά, και για μικρό χρονικό διάστημα, το Λιτόχωρο υπαγόταν στη Δημοτική Περιφέρεια ή Κοινότητα (Μουδιρλίκι) της Κατερίνης, στη Διοίκηση ή Επαρχία (Σαντζάκι) της Θεσσαλονίκης και στη Γενική Διοίκηση ή Νομό (Βιλαέτι) της Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με τις «Οδοιπορικές Σημειώσεις» (1886) του Νικολάου Σχινά, το Λιτόχωρο υπήχθη αργότερα ιεραρχικά: στο Δήμο (Καζά) της Κατερίνης και στη Διοίκηση ή Νομαρχία (Μουτασαριφλίκι) των Σερβίων-Κοζάνης, το οποίο ήταν ανε-

ξάρτητο από τα άλλα Βιλαέτια της Μακεδονίας. Πάντως, η παραπάνω εκκλησιαστική και πολιτική διαίρεση άλλαξε ακόμη μια φορά μέχρι το 1912: Με την κατάργηση (1896) της Επισκοπής Πέτρας και την υπαγωγή του Λιτοχώρου στη Επισκοπή Κίτρους και την οριστική υπαγωγή λίγο πριν το 1890 στο Δήμο (Καζά) της Κατερίνης και στη Διοίκηση ή Επαρχία (Σαντζάκι) της Θεσσαλονίκης και στο ομώνυμο Βιλαέτι.

Το άκρως προσεγμένο από πάσης απόψεως και ενημερωτικό άρθρο εύλογα δημιουργεί το ερώτημα ποιος είναι ο συντάκτης του. Στο τέλος του κειμένου υπάρχει το κεφαλαίο γράμμα Κ. Όπως προαναφέραμε, ο Δημήτριος Α. Κορομηλάς την εποχή εκείνη ήταν εκδότης και διευθυντής της προοδευτικής εφημερίδας των Αθηνών «ΕΦΗΜΕΡΙΣ», της πρώτης ημερησίας αθηναϊκής εφημερίδας και ανταποκριτής του περιοδικού «ΕΣΠΕΡΟΣ» της Λειψίας. Ο Λιτοχωρίτης Ευάγγελος Ι. Κοροβάγγος, πρόεδρος της Προσωρινής Επαναστατικής Κυβέρνησης της Μακεδονίας, είχε καταφύγει στην Αθήνα, ώσπου πέθανε εκεί το 1895. Ήταν μορφωμένος και ευπαιδευτος και αυτό διαπιστούται και από τις ιδιωτικές του επιστολές, που συνέταξε στην Αθήνα και απέστειλε στο Λιτόχωρο. Ο επαναστάτης επίσκοπος Πλαταμώνος Αμβρόσιος είχε εκλεγεί επίτιμο μέλος του Φιλολογικού Συλλόγου «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» των Αθηνών. Στον «ΠΑΡΝΑΣΣΟ» την περίοδο εκείνη ο Λιτοχωρίτης Αθανάσιος Λασπόπουλος ήταν δάσκαλος των σχολείων του, προσέφερε υπηρεσίες κ.λπ. Ο Αμβρόσιος στην προσλαλιά του την 1-9-1881 στα Αμπελάκια, κατά την υποδοχή του Ελληνικού Στρατού, εκφράζει την πικρία και δυσθυμία του, διότι «το Λιτόχωρον, το ολοκαύ-

τωμα εις το βωμόν της πατρίδος προσενεχθέν», δεν προσαρτήθηκε στην ελεύθερη Ελλάδα. «Μοι ήτο αδύνατον να παραμείνω επί πλέον εν Μακεδονία, μετά την εκατόμβην του Λιτοχώρου», γράφει στη βιογραφία του ο Αθανάσιος Λασπόπουλος, που από το 1879 μέχρι το 1889 βρισκόταν στην Αθήνα. Εκεί ανέπτυξε πλούσια δράση· δάσκαλος στον «ΠΑΡΝΑΣΣΟ», φοιτήτης στη Φιλοσοφική και Νομική σχολή, συνεργασία με το Υπουργείο Εξωτερικών, αγγελιοφόρος κλπ. Στα σπουδαία λαογραφικά έργα του, που δημοσίευσε το 1881 στο περιοδικό «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ», αρέσκεται στη γραφή του Λιτοχώρου με υ, όπως ακριβώς και στο παρόν άρθρο. Επίσης, μερικές περιγραφές του Λιτοχώρου που έγιναν από τον Νικόλαο Σχινά (Οδοιπορικές Σημειώσεις, 1886), έγιναν με την υπόδειξη του Αθανάσιου Λασπόπουλου και ταιριάζουν στο παρόν άρθρο.

Το πλούσιο περιεχόμενο του άρθρου είναι αναντίρρητα ένα σημαντικό ιστορικό κεφάλαιο. Η γραφή του Λιτοχώρου με υ, ο Αλή-πασάς και τα προνόμια, ο Ρήγας Φερραίος και οι συγγενείς του, τα γεγονότα της επανάστασης του 1878, οι αρματωλοί, η κοινωνία και άλλα πολλά κεντρίζουν το ενδιαφέρον για πιο συστηματική έρευνα της ιστορίας της κωμόπολής μας, κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

Βιβλιογραφία

- Αγγελόπουλου Αθανάσιου, *Η επισκοπή Πέτρας Ολύμπου*, Θεσσαλονίκη, 1992.
Αδαμόπουλου Αθανάσιου, *Το Λιτόχωρο στη Γερμανική Κατοχή και άλλες ιστορίες*, 2002.

- Αμβροσίου Πλαταμώνος, *Η επισκοπή και ο Επίσκοπος Πλαταμώνος*, Αθήνα, 1895.
- Βακαλόπουλου Κωνσταντίνου, *Ιστορία του Βορείου Ελληνισμού-Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη, 1998.
- Καζταρίδη Ιωάννη, *Η Πιερία κατά την Τουρκοκρατία-Αντιστασιακά κινήματα και απελευθερωτικές προσπάθειες*, Κατερίνη, 2000.
- Κάκαλου Νικόλαου, *Το Λιτόχωρο κατά την επανάσταση του 1878 και ο Ευάγγελος Κοροβάγγος*, 1992.
- Λασπόπουλου Αθανάσιου, *Ο Όλυμπος και οι κάτοικοι αυτού - Ήθη και έθιμα Λιτοχώρου*, περιοδικό ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ, Αθήνα, 1882.
- Λασπόπουλου Αθανάσιου, *Ίδιον Υπόμνημα*, Αθήνα, 1926.
- Παπαδημητρίου Νόνα, *Η επισκοπή Πλαταμώνος και Λυκοστομίου*, Αθήνα, 2007.
- Στάνφορντ Εδουάρδου, *Εθνογραφικός χάρτης της Ευρωπαϊκής Τουρκίας και Ελλάδος*, Αθήνα, 1877.
- Σχινά Νικόλαου, *Οδοιπορικοί Σημειώσεις Μακεδονίας - Ηπείρου, νέας οροθετικής γραμμής και Θεσσαλίας*, Αθήνα, 1886.
- Φαργκάνη Μιχαήλ, *Η επαρχία Κίτρους στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα*, Διατριβή επί διδακτορίας, Θεσσαλονίκη, 2001.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

**Πως εορτάστηκε για πρώτη φορά
στις 19 Φεβρουαρίου 1967
η επέτειος της Επανάστασης του Ολύμπου**

Την Κυριακή 19 Φεβρουαρίου 1967, εορτάστηκε στο Λιτόχωρο με μεγαλοπρέπεια και κάθε επισημότητα για πρώτη φορά η επέτειος της Ιστορικής Μακεδονικής Επανάστασης του έτους 1878. Είχαν περάσει 89 χρόνια από τότε που, με πρωτοπόρους τον Όλυμπο και τα Πιέρια, η Ελληνική Μακεδονία, που στέναζε κάτω από τον κτηνώδη ζυγό της βάρβαρης Τουρκίας, ύψωσε τη σημαία της εξέγερσης διεκδικώντας την τιμή, ελευθερία και ασφάλεια των παιδιών της. Στην Επανάσταση της Μακεδονίας του 1878 η συμμετοχή των κατοίκων και κοινοτήτων του Ολύμπου και των Πιερίων ήταν αποφασιστική και πρωτοποριακή - μάλιστα χωρίς αυτή δεν θα μπορούσε καν να γίνει λόγος για Μακεδονική Επανάσταση. Στο Λιτόχωρο όμως αρμόζει η τιμή ότι κατέστη το κέντρο της Επανάστασης, έγινε έδρα της Επαναστατικής Κυβέρνησης και πρόσφερε τον λαό του θυσία και ολοκαύτωμα για να εκπληρωθούν οι πόθοι αιώνων, να ενωθεί η Μακεδονία με την Ελλάδα.

Κι όμως, το μεγάλο αυτό ιστορικό γεγονός του 1878 κινδύνευε να αγνοηθεί και να λησμονηθεί και παρ' ολί-

γον να εξαφανιστεί από τη μνήμη των νέων γενεών και από την ιστορία της Μακεδονίας και της Ελλάδας. Ένα τόσο σημαντικό κεφάλαιο της ιστορίας μας – και ειδικότερα του Ολύμπου και των Πιερίων – κινδύνευε να εξαλειφθεί εάν δεν αφυπνίζονταν οι αρμόδιοι και δεν ανέσυραν το θέμα από το βυθό της λησμονιάς. Ανήκει τιμή, έπαινος και ευγνωμοσύνη στην Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών (ΕΜΣ) της Θεσσαλονίκης, η οποία αγωνίστηκε επί χρόνια για να φέρει στο προσκήνιο της εθνικής επικαιρότητας το ιστορικό γεγονός της Επανάστασης του Ολύμπου το 1878. Οι άνθρωποι της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών με δημοσιεύσεις, ανακοινώσεις, μελέτες, με τα περιοδικά τους «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ» και «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ» συνέλαβαν την ιδέα και τελικά έπεισαν την Κυβέρνηση να λάβει την απόφαση για τον επίσημο εορτασμό της επετείου.

Ο εορτασμός της 89ης επετείου της Επανάστασης του 1878 υιοθετήθηκε από την Κυβέρνηση και την Κυριακή 19 Φεβρουαρίου – ημέρα που η Μακεδονική Εθνοσυνέλευση κήρυξε την ένωση της Μακεδονίας με την Ελλάδα – 1967 έγινε στο Λιτόχωρο λαμπρός εορτασμός. Ο εορτασμός έγινε στην κατάλληλη ώρα και στην κατάλληλη θέση: Το Λιτόχωρο, στο οποίο ανήκει η τιμή και η δόξα και του οποίου οι νεώτερες γενεές αφυπνίστηκαν από τις φωνές των μαρτύρων προγόνων τους και από το αίμα που πότισε τη γη. Το Λιτόχωρο, που έδωσε αμέσως την ανάλογη ανταπόκριση και οι κάτοικοί του αποδείχτηκαν θεματοφύλακες της προγονικής τους κληρονομιάς.

▲ Προπαρασκευαστικές ενέργειες

Παρότι η επίσημη απόφαση για τον εορτασμό ελήφθη καθυστερημένα, εν τούτοις οι οργανωτές έκαναν όλες τις απαιτούμενες ενέργειες για την άρτια διοργάνωση και προετοιμασία της εκδήλωσης. Το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Λιτοχώρου με την υπ' αριθμόν 25/1967 ομόφωνη απόφασή του ενέκρινε όλες τις δαπάνες *«επί τω τέλει του λαμπροτέρου εορτασμού της εθνικής ημών ταύτης επετείου, τιμώσης τα μέγιστα το Λιτόχωρον και προβαλούσης τούτο ανά το Πανελλήνιον»*. Από τα πρακτικά των συνεδριάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου προκύπτει ότι την πρωτοβουλία και τη μέριμνα *«της λαμπρότητος και επισημότητος»* είχε αναλάβει ο Δήμος Λιτοχώρου. Κατόπιν συνεργασίας της Νομαρχίας Πιερίας και του Δήμου Λιτοχώρου, το πλήρες πρόγραμμα των εορταστικών εκδηλώσεων κατήρτισε η Νομαρχία. Στην 89η επέτειο της Επανάστασης του 1878 κλήθηκαν να παραστούν ο Υπουργός Βορείου Ελλάδος, Νομάρχες, Δήμαρχοι, Πρόεδροι Κοινοτήτων, Πολιτικές, Δικαστικές, Στρατιωτικές Αρχές, καθηγητές Πανεπιστημίου, εκπρόσωποι οργανώσεων, συλλόγων, Δημοσίων οργανισμών, ιδρυμάτων κ.λπ. όλων των όμορων με την Πιερία Νομών. Τελετάρχες για την τήρηση της τάξης και την άψογη εκτέλεση του προγράμματος ορίστηκαν ο Δημήτριος Καλαφατάκης, υπάλληλος της Νομαρχίας και ο Σπυρίδων Ντάβανος, δημοτικός σύμβουλος του Λιτοχώρου.

▲ Η πανηγυρική ημέρα

Η σφοδρή κακοκαιρία και η έντονη βροχόπτωση, που είχε ξεκινήσει από το προηγούμενο βράδυ, δεν

εμπόδισαν τους κατοίκους του Λιτοχώρου, γέρους και νεότερους, να κατακλύσουν την πλατεία και τους γύρω δρόμους, για να συμμετάσχουν στις εορταστικές εκδηλώσεις. Ήδη πολύ νωρίς η μεγάλη εκκλησία του Αγίου Νικολάου είχε ασφυκτικά γεμίσει, ενώ τα πλήθη συνωστίζονταν για να παρακολουθήσουν την προσέλευση των επισήμων, τη δοξολογία και τις άλλες τελετές και εκδηλώσεις.

Την 11η πρωινή έφτασε ο Υπουργός Βορείου Ελλάδος Παναγιώτης Χρήστος συνοδευόμενος από τους Νομάρχες Πιερίας και Ημαθίας και Διευθυντές του Υπουργείου. Τμήμα στρατού και η μουσική του Β' Σώματος Στρατού απέδωσε τις προβλεπόμενες τιμές. Τους επισήμους υποδέχθηκε στην είσοδο της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου ο Δήμαρχος του Λιτοχώρου Γεώργιος Φούντος και όλο το Δημοτικό Συμβούλιο. Στη δοξολογία και την επιμνημόσυνη δέηση, που άρχισε αμέσως μετά την άφιξη των επισήμων, χοροστάτησε ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κίτρους Βαρνάβας. Τους εκκλησιαστικούς ύμνους της ακολουθίας έψαλε η μικτή χορωδία του Συλλόγου ΑΠΟΛΛΩΝ, δημιουργώντας μια κατανυκτική ατμόσφαιρα. Αμέσως μετά ανέβηκε στο βήμα ο Νομάρχης Πιερίας Κ. Οιχαλιώτης, ο οποίος εκφώνησε τον πανηγυρικό της ημέρας.

Την 11:30, μετά την έξοδο από τον ναό, οι επίσημοι και ο λαός συγκεντρώθηκαν στην πλατεία, όπου, υπό τους ήχους της στρατιωτικής μπάντας και ενώ το τμήμα του στρατού παρουσίαζε όπλα, έγινε έπαρση της σημαίας και η κατάθεση στεφάνων από τις Αρχές. Τα στεφάνια κατατέθηκαν σε ειδικό κενοτάφιο που έστησε ο Δήμος Λιτοχώρου. Η σειρά των επισήμων που κατέ-

θεσαν στεφάνια είναι: Πρώτος, ο Υπουργός Βορείου Ελλάδος Παναγιώτης Χρήστου και ακολούθησαν ο Νομάρχης Πιερίας Κ. Οικαλιώτης, ο Διοικητής του Β' Σώματος Στρατού Μανέτας, ο Δήμαρχος Λιτοχώρου Γεώργιος Φούντος, ο Δήμαρχος Κατερίνης ως Πρόεδρος της Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Πιερίας Τερζόπουλος, ο Πρόεδρος του Συλλόγου Μακεδονομάχων «ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ» Καραμανώλης, ο Πρόεδρος του Συλλόγου Λιτοχωριτών Θεσσαλονίκης Σισκόπουλος και ο Αντιπρόεδρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών Χριστόφορος Νάλτσας.

Την 12η μεσημβρινή οι μαθητές και οι μαθήτριες του Λυκείου Λιτοχώρου, φορώντας τοπικές στολές χόρεψαν παραδοσιακούς και εθνικούς χορούς, υπό τους ήχους της μουσικής της 2ης Μεραρχίας Στρατού, *«υπό βροχήν ουρανού και χειροκροτημάτων, κατενθουσιάσαντες τους επισήμους και τον λαόν με την τέχνην, τας θαυματικάς κινήσεις και την ηρωϊκὴν ...αντίστασιν των κατά της βροχής».*

Μετά τη λήξη των χορών οι επίσημοι και οι προσκεκλημένοι παρεκάθησαν σε γεύμα που παρέθεσε ο Δήμος Λιτοχώρου σε εστιατόριο στην πλατεία. Κατά τα επιδόρπια ο Δήμαρχος Λιτοχώρου Γεώργιος Φούντος προσφώνησε κατάλληλα τους επίσημους και ζήτησε όπως η επέτειος καθιερωθεί ως επίσημος εορτή της Μακεδονίας. Ευχαρίστησε τους αρμόδιους για το ενδιαφέρον και τη συμβολή τους στη λαμπρή επιτυχία του πρώτου εορτασμού της ιστορικής Επανάστασης του Ολύμπου. Ο Διευθυντής των Πολιτικών Υποθέσεων του Υπουργείου Βορείου Ελλάδος Σέκερης συνεχάρη τους οργανωτές της εορτής και εξέφρασε την ελπίδα και δι-

αβεβαίωση ότι εντός του 1967 θα εκδοθεί Βασιλικό Διάταγμα, το οποίο θα καθιερώσει την επέτειο της Επανάστασης της Μακεδονίας ως επίσημης εορτής του κράτους. Εξέφρασε τη λύπη του Υπουργού που δεν μπόρεσε να παρακαθήσει στο γεύμα, διότι επείγετο να αναχωρήσει στα Ιωάννινα για τις εορτές απελευθέρωσης της πόλης. Ο Πρόεδρος του Συλλόγου Λιτοχωριτών Θεσσαλονίκης Γεώργιος Σισκόπουλος ευχαρίστησε «τους συλλαβόντας την ιδέαν και καθιερώσαντας την εορτήν, που θα υπενθυμίζει ανά το Πανελλήνιον το ολοκαύτωμα της ιδιαίτερας αγαπημένης μας πατρίδος του Λιτοχώρου, διά την αποτίναξιν του Τουρκικού ζυγού, την απελευθέρωσιν της Μακεδονίας και την ενσωμάτωσίν της εις την μεγάλην Μητέρα Ελλάδα». Επίσης, εξέφρασε τη χαρά και τη συγκίνηση των χιλιάδων Λιτοχωριτών της Θεσσαλονίκης, που μετέχουν με την ψυχή τους στον εορτασμό της μεγάλης επετείου. Στη σύντομη πρόποσή του ο Επιθεωρητής Νομαρχών Βασιλειάδης εξήρε τη συμβολή της εκκλησίας στην Επανάσταση και υπογράμμισε ιδιαίτερος το παράδειγμα του ηρωϊκού Επισκόπου Κίτρου Νικολάου. Ο επίτιμος Διευθυντής του Υπουργείου Βορείου Ελλάδας και Διευθυντής της «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ» Κλέαρχος Τσούρκας τόνισε ότι είναι καθήκον και της πολιτείας και του Δήμου Λιτοχώρου να στηθούν οι προτομές των πρωτεργατών της Επανάστασης Επισκόπου Κίτρου Νικόλαου και Ευάγγελου Κοροβάγγου, Προέδρου της Προσωρινής Επαναστατικής Κυβέρνησης, στην πλατεία Λιτοχώρου. Απευθυνόμενος προς τον Δήμαρχο Θεσσαλονίκης Τσίρο, διερωτήθηκε εάν θα ήταν προς τιμήν της Θεσσαλονίκης να τιμήσει τους πρωταγωνιστές της Ε-

πανάστασης, δίνοντας τα ονόματά τους σε δύο δρόμους της πόλης. Ο Δήμαρχος Θεσσαλονίκης Τσίρος συμφώνησε με την πρόταση και υποσχέθηκε να την πραγματοποιήσει. Επίσης, ο Δήμαρχος Κατερίνης Τερζόπουλος έλαβε τον λόγο και δήλωσε ότι παρόμοια υλοποίηση θα γίνει και στην Κατερίνη. Τέλος, στην πρόποσή του ο Μητροπολίτης Κίτρους Βαρνάβας εξήρε τη συμβολή της εκκλησίας στους απελευθερωτικούς αγώνες του έθνους και τόνισε τον ευεργετικό ρόλο που διαδραματίζει η εκκλησία, στον πόλεμο και στην ειρήνη, στη ζωή του Ελληνικού λαού.

▲ Πίνακας των επισήμων που παρευρέθησαν στον εορτασμό της επετείου

- Υπουργός Βορείου Ελλάδος και Πρύτανης Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: Παναγιώτης Χρήστου
- Μητροπολίτης Κίτρους: Βαρνάβας
- Διοικητής Β' Σώματος Στρατού: Αντιστράτηγος Μανέτας
- Βουλευτές Νομού Πιερίας: Δημόπουλος, Καμπερίδης, Παπαγεωργίου, Χασαπίδης
- Διευθυντής Πολιτικών Υποθέσεων του Υπουργείου Βορείου Ελλάδος: Σέκερης
- Επιθεωρητής Νομαρχών του Υπουργείου Βορείου Ελλάδος: Βασιλειάδης
- Επίτιμος Διευθυντής Υπουργείου Βορείου Ελλάδος και Διευθυντής της «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ»: Κλέαρχος Τσούρκας
- Νομάρχης Πιερίας: Κ. Οιχαλιώτης
- Νομάρχης Ημαθίας: Τσαρμακλής
- Δήμαρχος Θεσσαλονίκης: Τσίρος

- Δήμαρχος Κατερίνης: Τερζόπουλος
- Δήμαρχος Λιτοχώρου: Γεώργιος Φούντος
- Διοικητής Χωροφυλακής Πιερίας: Ριζάς
- Πρόεδρος Πρωτοδικών Κατερίνης: Ξανθόπουλος
- Ειρηνοδίκης Κατερίνης: Αυγερινός
- Αντιπρόεδρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών: Χριστόφορος Νάλτσας
- Μέλος του Δ.Σ. της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών: Κωνσταντινίδης
- Πρόεδρος του Συλλόγου Μακεδονομάχων «ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ»: Καραμανώλης
- Πρόεδρος του Συλλόγου Λιτοχωριτών Θεσσαλονίκης: Γεώργιος Σισκόπουλος
- Ανώτεροι Αξιωματικοί- Διοικητές στρατιωτικών μονάδων του Νομού Πιερίας
- Διευθυντές και Προϊστάμενοι Δημοσίων Υπηρεσιών του Νομού Πιερίας
- Δήμαρχοι των πόλεων, δημοτικοί σύμβουλοι και Κοινοτάρχες του Νομού Πιερίας
- Οι Πρόεδροι του Επιμελητηρίου, των επαγγελματιών, επιστημονικών και πάσης φύσεως οργανώσεων και συλλόγων της Κατερίνης και του Λιτοχώρου.

▲ Επίλογος

Η οργάνωση της εορτής, η εκτέλεση του προγράμματος των εκδηλώσεων, η ευρύτατη συμμετοχή του λαού του Λιτοχώρου και ο ενθουσιασμός των συμμετεχόντων δημιούργησαν άριστες εντυπώσεις. Παρά τον σύντομο χρόνο που είχαν στη διάθεσή τους οι οργανωτές, την απρόβλεπτη κακοκαιρία και τη συνεχή βροχή που εξ ανάγκης τροποποίησε σε μερικά σημεία το

πρόγραμμα – η επέτειος εορτάστηκε με την αρμόζουσα μεγαλοπρέπεια. Η απήχηση την οποία είχε στο Λιτόχωρο, και όχι μόνο, η ιδέα του εορτασμού της επετείου και τα ανιστορηθέντα γεγονότα της Επανάστασης του Ολύμπου του 1878, απέδειξαν ότι ο εορτασμός δεν ήταν και δεν είναι σκόπιμος μόνο από ηθικής και πατριωτικής άποψης. Αλλά επίσης εξέφρασε και την εσωτερική ανάγκη της ψυχής του λαού της Μακεδονίας, απεκάλυπτε τον ακοίμητο πόθο του και το βάρος της συνείδησής του έναντι της ιστορίας και της ιεράς μνήμης των προγόνων μας.

Έκτοτε, με Διάταγμα, ο Δήμος και οι κάτοικοι του Λιτοχώρου κάθε χρόνο, την πρώτη Κυριακή, μετά τη 19η Φεβρουαρίου, εορτάζουν με πανηγυρικό και επίσημο τρόπο την επέτειο της Επανάστασης του Ολύμπου του 1878. Η παλλαϊκή επιθυμία που εκδηλώθηκε στις 19 Φεβρουαρίου 1967, όπως η επέτειος καθιερωθεί με Διάταγμα ως ετήσια εθνική τοπική εορτή, υιοθετήθηκε αμέσως από την πολιτεία. Οι αυθόρμητες κοινωνικές εκδηλώσεις της παλαιάς γενεάς των Λιτοχωριτών και της νέας γενεάς, που βρήκε αφορμή για πατριωτικό «ξέσπασμα» και «ξεφάντωμα» στις 19 Φεβρουαρίου 1967, ήταν το καθήκον τους στη μνήμη των μαρτυρικών προγόνων τους. Ήταν όμως ο πόθος και η αξίωσή τους να έχουν τη δική τους, την ιδιαίτερη και επίσημη πανηγυρική επέτειο και εορτή, ως καθήκον στις επερχόμενες γενεές.

Πηγές και βοηθήματα, για τη συγγραφή του παρόντος πονήματος, χρησιμοποίησα αποκλειστικά τον έντυπο τύπο (εφημερίδες και περιοδικά) της Κατερίνης και της Θεσσαλονίκης.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ 1878

– Ένωση με τη μητέρα Ελλάδα.

Αυτή η κραυγή υψώθηκε ως τον ουρανό, όταν τον Φεβρουάριο του 1878 οι πρόγονοί μας στο Λιτόχωρο και τον Όλυμπο πήραν τα όπλα και υπέγραψαν τις διακηρύξεις για να φωνάξουν ότι η Μακεδονία είναι και θα αγωνισθεί να παραμείνει Ελληνική. Οι ορίζοντες τότε ήταν ζοφεροί και οι καιροί σκοτεινοί. Οι Μεγάλες Δυνάμεις προωθούσαν τεράστια συμφέροντα στην καρδιά του Ελληνισμού και η Μακεδονία συρόταν στα ανακτοβούλια των διαπραγματεύσεων, χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν ο χάρτης της, ο φόρος του αίματος των μυριάδων ανθρώπων και η κληροδοσία της ιστορίας της.

Η τεκμηριωμένη ιστορική έρευνα και τα ακλόνητα στοιχεία φωτίζουν επαρκώς το μεγαλείο της Επανάστασης του 1878 στο Λιτόχωρο, στον Όλυμπο, στα Πιέρια, σ' όλη τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία.

Στις 24 Απριλίου του 1877 είχε κηρυχθεί ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος και οι μικροί χριστιανικοί λαοί της Βαλκανικής έτρεφαν αυταπάτες και εβουκάλιζαν τη φαντασία τους ότι οι Ρώσοι, «το ξανθόν γένος», θα τους λύτρωνε από την Τουρκική υποδούλωση. Στις 28 Νοεμβρίου έπεσε η Πλεύνα, ισχυρό οχυρό των Τούρκων

στην Παλαιά Βουλγαρία. Τα Ρωσικά στρατεύματα ξεχύθηκαν ακάθεκτα προς την Κωνσταντινούπολη. Στις 8 Ιανουαρίου 1878 έπεσε το τελευταίο απόρθητο οχυρό η Ανδριανούπολη. Οι Ρώσοι έφθασαν στο προάστιο του Αγίου Στεφάνου, προ των πυλών της Κωνσταντινούπολης, και υπαγόρευσαν τους όρους τους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία που σήκωσε ψηλά τα χέρια και νικήθηκε κατά κράτος. Στις 18 Ιανουαρίου υπογράφηκε η ανακωχή και στις 20 Φεβρουαρίου 1878 η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας. Η Συνθήκη δημιουργούσε στο χάρτη της Βαλκανικής μια απέραντη Βουλγαρία ως τον Όλυμπο και το Αιγαίο.

Οι άνθρωποι όμως στη Μακεδονία ήταν Έλληνες. Ορθώθηκαν για να σωθούν από τη διπλή υποδούλωση των Τούρκων και των νέων κατακτητών. Αρνήθηκαν να υποκύψουν στα κελεύσματα των Μεγάλων, καμμία δύναμη δεν μπορούσε να αλλάξει την ψυχή τους, το σθένος και η θέλησή τους ήταν μεγαλύτερη από τις δυνάμεις των κατακτητών και ξεσηκώθηκαν για να επιβεβαιώσουν την εθνική αυτογνωσία και την απόφαση των Μακεδόνων να μείνουν Έλληνες ή αλλιώς να πεθάνουν.

Οι φωτιές της Επανάστασης άναψαν από το Λιτόχωρο, από τις κορυφές του Ολύμπου και των Πιερίων, από τη Χαλκιδική, τη Δυτική Μακεδονία, σε όλη τη Μακεδονία ως την Θεσσαλία, ως τις Πρέσπες, το Περιστέρι και το Μοναστήρι. Στο Λιτόχωρο σχηματίστηκε η Προσωρινή Επαναστατική Κυβέρνηση της Μακεδονίας υπό τον Ευάγγελο Κοροβάγγο, στον Κολινδρό ο Μητροπολίτης Κίτρους Νικόλαος ύψωσε τη σημαία του Αγώνα, στο Μοναστήρι των Αγίων Πάντων έγινε ολοκαύτωμα, στα Πιέρια, στο Βέρμιο, στο Βόιο και Βίτσι

οι αγωνιστές συν γυναιξί και τέκνοις έδωσαν τον υπέρ πάντων αγώνα. Η φλόγα της εξέγερσης μεταδόθηκε και λαμπάδιασε όλη τη Μακεδονία. Από κάθε γωνιά της Μακεδονικής γης έφτασαν οι έγγραφες διαμαρτυρίες των Μακεδόνων, που διεκήρυξαν ότι είναι Έλληνες και ήθελαν πρώτα απ' όλα να παραμείνουν Έλληνες.

Εκείνη η θυσία και η κραυγή διαμαρτυρίας απέτρεψε στο συνέδριο του Βερολίνου την κατακύρωση του διεθνούς εγκλήματος της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου. Στη ζυγαριά των αποφάσεων των Μεγάλων Δυνάμεων να αφήσουν ανέγγιχτο το χάρτη της Μακεδονίας, δεν εβάρυνε μόνο το ισοζύγιο των αντιτιθέμενων συμφερόντων, αλλά, πριν απ' όλα, το αίμα των Ελλήνων που διεκήρυξαν με πράξεις ζωής και θανάτου τη μεγάλη αποφασιστικότητά τους να εναντιωθούν στα άδικα σχέδια των ξένων και ασχέτων προς την Μακεδονία, που αποφάσιζαν για την τύχη της.

Η Εποποιΐα της Επανάστασης του 1878 και το παράδειγμα των Μακεδόνων είναι πιο εύγλωττο και ενναργές από άλλοτε. Τιμώντας την Επανάσταση του Ολύμπου ακολουθούμε τον ζωοποιό δρόμο και τη διδαχή της. Πίσω από τις καθιερωμένες τελετές και τους πανηγυρισμούς, που αποτελούν το εξωτερικό περίβλημα της επετείου, υπάρχει η μοναδική αλήθεια και το αναλλοίωτο εσωτερικό φως που δίνει τις πραγματικές διαστάσεις του γεγονότος, προοιωνίζει και χαράζει την αδιάσπαστη πορεία της Μακεδονίας και της Ελλάδας και φέρνει το μήνυμα.

Τότε, τον Φεβρουάριο του 1878, δεν κατακτήθηκε η ελευθερία. Το Λιτόχωρο όμως με το ολοκαύτωμά του επιβεβαίωσε την εθνική του ταυτότητα, μια ταυτότητα

βουτηγμένη στο αίμα της εθελοντικής θυσίας. Το Λιτόχωρο άοπλο, υπόδουλο και αβοήθητο ξέσχισε τον ύπνο προς τη Μακεδονία χάρτη, με τον οποίο οι Μεγάλοι προσπάθησαν και προχώρησαν στην πλαστογράφηση της ιστορίας μας. Σήμερα, εμείς καλούμαστε να αξιολογήσουμε την εξέγερση και να θυμόμαστε ότι οι πρόγονοί μας κράτησαν ακλόνητοι τη σκυτάλη του αγώνα σε χρόνους δίσεκτους. Σήμερα, με ενότητα, περηφάνεια, με βαθειά περίσκεψη, ελεύθεροι και πάντοτε αποφασισμένοι, με ασύγκριτα υψηλό επίπεδο ανάπτυξης, έχουμε το χρέος απέναντι στις επερχόμενες Ελληνικές γενεές να τιμούμε με ευλάβεια τους ήρωες και μάρτυρες της Επανάστασης του 1878 στον Όλυμπο.

Ο ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΚΡΕΤΑΣ

Το ζητούμενο στη βυζαντινή αγιογραφία του Δημήτρη Σκρέτα δεν είναι να θαυμάσει κανείς μόνο ή να εκστασιαστεί από αυτό που βλέπει, αλλά να μπει σε έναν άλλο τρόπο σκέψης, να μην ταξιδεύει στο χώρο της εικασίας μόνο, αλλά να παρασυρθεί στον καλοπροαίρετο δόκιμο τρόπο που ο καλλιτέχνης υλοποιεί τα έργα του: η τέχνη του προέκυψε μετά το πέρασμα τόσων αγώνων βιωματικής και εικαστικής πρακτικής και εμπειρίας.

Το Λιτόχωρο, σύγχρονο και παλαιό, έδωσε μεγάλα δείγματα γραφής και γέννησε αυθεντικούς καλλιτέχνες, σπουδαίους ανθρώπους που άγγιξαν τα υψηλά μεγέθη της τέχνης, πορεύθηκαν με αξιοπρέπεια, θάρρος και συγκεκριμένη στάση ζωής. Γλύπτες, ζωγράφοι, λογοτέχνες, μουσικοί, ποιητές, συγγραφείς, χαράκτες και πολλοί άλλοι κοσμούν την κιβωτό της τέχνης του Λιτοχώρου.

Ο Δημήτρης Σκρέτας (1943-1984) γεννήθηκε, μεγάλωσε και τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο στο Λιτόχωρο. Μικρός με την αδελφή του Νίκη ορφάνεψε από γονείς, τον πατέρα του Γρηγόριο και τη μητέρα του Σοφία. Κατόπιν, στο Βόλο ως οικότροφος της Παιδόπολης αποφοίτησε από το εξατάξιο Γυμνάσιο και συγχρόνως σπούδασε στη Σχολή Σχεδιαστών Υπομηχανικών. Συγχρόνως, αυτοδίδακτος ως προς τη ζωγραφική, άρχισε

να ασχολείται με τη χαλκογραφία, ελαιογραφία και α-γιογραφία. Στη Θεσσαλονίκη δημιούργησε το πρώτο εργαστήρι του, οδός Σαρανταπόρου και Αμαλίας. Σπούδασε σχέδιο στην ιδιωτική σχολή «Δημητρέλλης» και σε νεαρή ηλικία αναγνωρίστηκε το μεγάλο ταλέντο του και δίδαξε την τέχνη του σε αυτή τη σχολή.

Ο τρόπος που απέδωσε τη βυζαντινή αγιογραφία και η τεχνική του είναι πράγματι πρωτότυπος. Τα πιο πολλά έργα του ήταν αφιερωμένα σε πρόσωπα αγίων, που πάντα τον γοήτευαν και τον μάγευαν. Με θάρρος και ρεαλισμό αναπαράστησε μορφές αγίων, χωρίς να προσπαθεί να εντυπωσιάσει με τη δεινότητα της τέχνης του αλλά, έχοντας πλήρη συναίσθηση του διακονήματος, διαμόρφωσε τη δική του απλή, κατανοητή και εύστοχη αναπαράσταση των μορφών και εικόνων. Ο Δημήτρης Σκρέτας έγινε ιδιαίτερα γνωστός και διάσημος από τις χαλκογραφίες του, δηλαδή την κατασκευή εικόνων με χάραξη πάνω σε φύλλα χαλκού. Η άριστη τεχνική της χαλκογραφίας του δημιούργησε έργα και εικόνες με σκιάσεις και όχι με γραμμές. Η ζωγραφική του πείρα μεταμόρφωσε το χρώμα και το χαλκό σε εξαιρετικά έργα εγχρώμων και επιχρωματισμένων χαλκογραφιών.

Γρήγορα στη Θεσσαλονίκη αναγνωρίστηκε η τέχνη του και καταξιώθηκε στον εικαστικό χώρο και στους ανθρώπους των γραμμάτων. Πραγματοποίησε εκθέσεις τόσο στον ελλαδικό, όσο και στον εξωτερικό χώρο (Κατερίνη, Θεσσαλονίκη, Βόλο, Λάρισα, Πειραιά, Τορόντο του Καναδά). Έργα του υπάρχουν στη Νέα Υόρκη, Τορόντο, Μόντρεαλ, Άμστερνταμ. Από το εργαστήρι του πέρασαν πολλοί και αξιόλογοι καλλιτέχνες. Αφιέ-

ρωση και κριτική στο έργο του έκαναν καθηγητές Πανεπιστημίου, λογοτέχνες, ποιητές και κριτικοί έργων τέχνης. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικές από τις σημαντικές γνωριμίες του: Ιωάννης Βράνος (καθηγητής της βυζαντινής ζωγραφικής), Θεόδωρος Καραθανάσης (διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), Σπύρος Σπύρογλου (κριτικός τέχνης), Ντίνος Χριστιανόπουλος (λογοτέχνης), Προκόπιος Μπέσιας (λογοτέχνης), Β. Πρεβανίδου (ποιήτρια), Στ. Ντόμαλης, Διονύσης Σαββόπουλος, Οδυσσέας Ελύτης, Μελίνα Μερκούρη.

Το 1974 στη Θεσσαλονίκη του απονεμήθηκε, κατά τη διάρκεια της εκθέσεώς του, το Χρυσό μετάλλιο του καλλιτέχνη. Κοντά του αναδείχτηκαν άξιοι μαθητές της χαλκογραφίας, όπως ο Νικόλαος Τζανής. Το 1982, για λόγους υγείας, επέστρεψε στο Λιτόχωρο, τη γενέτειρά του, και στο πατρικό του σπίτι έστησε το νέο εργαστήριο, όπου δημιούργησε πολλά αξιόλογα και πρωτότυπα έργα.

Η φύση και η ζωή στέρησε από το Δημήτρη Σκρέτα την οικογένεια. Ο ίδιος όμως φρόντισε να γεμίσει αυτό το άδικο κενό με αγάπη για την τέχνη και τη δημιουργία. Μέσα από την ιδιόρρυθμη μοναξιά του καλλιτέχνη προσπάθησε να προσεγγίσει την τέχνη και τον Θεό και να προβάλει το κρυμμένο μεγαλείο τους. Αναμφίβολα το Λιτόχωρο με τον μύθο, τα ήθη και έθιμα του ενέπνευσε τον μεγάλο αυτόν καλλιτέχνη στην επιστήμη του. Ο ίδιος με τη σειρά του ενέπνευσε τους νεώτερους Λιτοχωρίτες να ανακαλύψουν την αξία της τέχνης.

▲ **Μια αντιπροσωπευτική κριτική της βυζαντινής αγιογραφίας του**

Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ» της Θεσσαλονίκης, τον Αύγουστο του 1979. Δεν προκύπτει ο συντάκτης του.

«Οι μορφές του Δημήτρη Σκρέτα έχουν τη μαγεία της βυζαντινής αγιογραφίας, με κύριο χαρακτηριστικό το σεβασμό στη βυζαντινή ζωγραφική. Έχουν ακόμη οι μορφές αυτές ένα σπάνιο προσωπικό τόνο, γιατί ο Σκρέτας δεν αντιγράφει ούτε μιμείται. Δημιουργεί ένα νέο τύπο βυζαντινής αγιογραφίας με χαρακτηριστική πάνω σε μέταλλο.

Ο ζωγράφος απεικονίζει τις μορφές των θεμάτων του με κατακόρυφους και οριζόντιους άξονες συμμετρικά ταιριαστούς – έτσι ακριβώς όπως θα το ήθελε ο βυζαντινός αγιογράφος. Τίποτε δεν φαίνεται να προσπαθεί να ξεφύγει στους πίνακες του Δημήτρη Σκρέτα από το αυστηρό περίγραμμα που μας όρισαν οι Βυζαντινοί αγιογράφοι και οι συνεχιστές τους των δύο πρώτων αιώνων του Μεταβυζαντινού Ελληνισμού της Κρητικής και Μακεδονικής Σχολής. Κάθε πίνακας του Δημήτρη Σκρέτα είναι φορτισμένος με ένα δικό του μήνυμα, ενώ τα χρώματα ζευγαρώνουν στην αρμονία μιας θαυμαστής ευαισθησίας που διακρίνει το έργο του Σκρέτα.

Και πρώτα είναι τα χρώματα που μας δίνουν το αυστηρό περίγραμμα των θεμελιακών τύπων της βυζαντινής αγιογραφίας: το απαλό ερυθρό, το πράσινο, το χρυσαφί χρησιμοποιούνται με θαυμαστή ενάργεια και μέσ' από αυτά ξεπροβάλλουν οι αυστηρές και

ασκητικές μορφές αγίων ή Ευαγγελιστών, η πονεμένη έκφραση της Θεοτόκου ή το ανάλαφρο πέταγμα του νεογέννητου Θεανθρώπου. Το χρώμα της ζωγραφικής του Δημήτρη Σκρέτα δημιουργεί μια πραγματική βυζαντινή ατμόσφαιρα και μια συνέπεια μορφοπλαστική που δένει όμως συνειδητά με το εσωτερικό περιεχόμενο του θέματος. Από την άλλη μεριά η γραμμή των τύπων του Δημήτρη Σκρέτα έχει μιαν ανάλαφρη ρευστότητα και πλαστικότητα μαζί. Μια ιδεαλιστική ερμηνεία που ακολουθεί τη θρησκευτική παράδοση και απεικονίζεται στο έργο του συμβολίζοντας έτσι θαυμαστά έναν «υπερκόσμιο κόσμο».

Έτσι ο θεατής μένει άγρυπνος μπρος τη μαγεία των χρωμάτων και των μορφών και στη γόνιμη σύνδεση της βυζαντινής παράδοσης με το σημερινό προβληματισμό πάνω στη βυζαντινή αγιογραφία. Σαφής άλλωστε είναι εδώ η φροντίδα για την απόδοση της χρωματικής καθαρότητας και της ρυθμικής οργάνωσης. Επικρατεί άλλωστε παντού στο έργο του Δημήτρη Σκρέτα το μέτρο και η εκφραστική πληρότητα των μορφών. Η Παναγία λόγου χάρη μας οδηγεί κατευθείαν στην πρώτη πηγή της έμπνευσης και μας πηγαίνει έτσι αιώνες πίσω στο στοχασμό και στην προβληματικότητα του βυζαντινού αγιογράφου. Η σοβαρή και η ασκητική μορφή του Ευαγγελιστή Ματθαίου ή η άλλη του Αποστόλου Παύλου με την άκρα σοβαρότητα και την εκφραστική εσωτερικότητά τους πείθουν το θεατή ότι ο καλλιτέχνης πριν πιάσει τα εργαλεία του για να χαράξει τις μορφές του στο μέταλλο ένιωσε ότι αισθάνονταν οι παλαιοί ομότεχνοί του. Θα θυμηθούμε εδώ τη θαυμαστή περιγραφή που

μας έδωσε ο Παντελής Πρεβελάκης στο Χρονικό μιας Πολιτείας, όπου διαβάζουμε: Ο Χριστιανός ζωγράφος δεν ξεχωρίζει από τον καλόγερο, κι ας ζει μέσα στις πολιτείες κι ας έχει πάρε-δώσε με τον κόσμο. Όπως γονατίζει ο καλόγερος και κάνει την προσευχή του στο Θεό, έτσι κι ο αγιογράφος καθίζει στο σκαμνί του και πιάνει τα κοντύλια του να ζωγραφίσει. Προσευχή είναι και αυτουνού η δουλειά, μόνο που αντί να μουρμουρίζει τα λόγια του τα ζωγραφίζει... Δεν έχει εδώ να καυχηθεί ο ζωγράφος με το έργο του, ούτε να βάλει μέσα σ' αυτό πράματα ή φροντίδες από τη ζωή του, όπως κάνουν αλλού...

Ο Δημήτρης Σκρέτας γεννήθηκε στο Λιτόχωρο το 1943. Από νωρίς ασχολήθηκε με τη ζωγραφική κι ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη χαρακτηριστική σε μέταλλο. Δούλεψε στο Άγιον Όρος και επηρεάστηκε πολύ από τη βυζαντινή εικονογραφία. Επραγματοποίησε εκθέσεις σε ελληνικές πόλεις και έργα του βρίσκονται σε αρκετές ιδιωτικές συλλογές και πινακοθήκες».

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1924 ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Ο συνδυασμός βουνού και θάλασσας, το υγιεινό κλίμα, μακριά από τον θόρυβο των πόλεων, οι πολιτισμένοι και φιλόξενοι κάτοικοί του και κυρίως η καθαριότητα γρήγορα κατέστησαν το Λιτόχωρο το ιδανικό παραθεριστικό μέρος. Το γραφικό και όμορφο Λιτόχωρο έγινε ξακουστό, πλέον των άλλων χαρακτηριστικών του, για τις ευκαιρίες και δυνατότητες που απέκτησε και δημιούργησε να δέχεται και να εξυπηρετεί παραθεριστές και τουρίστες. Η κωμόπολή μας ανεβασμένη στις ανώτατες βαθμίδες του κομψού μεγαλείου και της φυσικής χάριτος συγκεντρώνει εδώ και πολλές δεκαετίες πολυπληθείς επισκέπτες από διάφορα μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού. Τα κείμενα που ακολουθούν είναι ανταποκρίσεις από το Λιτόχωρο του έτους 1924. Είναι όλα δημοσιευμένα στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ», στις 2 Ιουνίου, και «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ», στις 21 Μαΐου, 20 Ιουνίου, 11 και 21 Αυγούστου 1924. Παρατίθενται με τη χρονολογική σειρά τους.

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

Θέλετε να παραθερίσετε στο ρομαντικόν Λιτόχωρον του Ολύμπου, ένθα υπάρχει ξενοδοχείον και εστιατό-

ρια; Που συγκοινωνεί σιδηροδρομικώς και δι' αυτοκινήτων από σταθμού αυτού και του οποίου ο πνέων καθαρός θαλάσσιος αήρ, το γλυκύ κελάϊδημα των πουλιών, με τας μαγευτικάς εξοχάς που δίδουν νέαν ζωήν εις τον άνθρωπον. Αποτανηθήτε εις τους εν Λιτοχώρω κ.κ. Δημήτριον Δότσιον και Αστέριον Μπόντην να προλάβητε την ενοικίασιν οικημάτων ή δωματίων.

▲ ΕΙΣ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ.- Εφέτος προμηνύεται κοσμοπλημμύρα παραθεριστών. Δεν φρονεί ο κ. Πρόεδρος της Κοινοότητός μας και το Συμβούλιόν της ότι είναι καλόν να ψηφισθή η προσωπική εργασία δια την κατασκευήν της οδού Λιτοχώρου-Σταθμού;

Νομίζομεν ότι τα αυτοκίνητα θα δυσκολευθούν να ταξειδεύσωσιν άνευ μιας καλής επισκευής της οδού ταύτης.

Εκ του γραφείου της Πολιτικής Ενώσεως
Μακεδονικής Νεολαίας

▲ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΛΙΤΟΧΩΡΙΟΥ

Αριθμ. 573

Καθιστώμεν γνωστόν εις τους προτιθεμένους να παραθερίσωσιν εις Λιτόχωρον ότι δέον να ώσιν εφωδιασμένοι διά πιστοποιητικών υγείας του θεράποντος ιατρού.

Ουδείς γίνεται δεκτός προς παραθερισμόν πάσχων εκ μεταδοτικού νοσήματος (φυματιώσεως κ.λπ.)

Εάν γεννηθή υπόνοια ότι μέλος τι της οικογενείας πάσχει εκ τοιούτου νοσήματος, θα εξετάζεται τούτο υποχρεωτικώς υπό του κοινοτικού ιατρού και αν ευρεθή ότι πάσχει θα απομακρύνεται μερίμνη της ενταύθα αστυνομικής αρχής.

Λιτόχωρον, τη 10η Ιουνίου 1924
Ο Πρόεδρος της Κοινότητος
Γεώργιος Τατσόπουλος

**▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ
Η ΖΩΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΟΧΗΝ
ΣΤΑ ΠΟΔΙΑ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ**

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ.- Ενθυμούμεθα την Θεσσαλονίκην με την ζέστην της, την σκόνην της και την κακομοιριάν της και σας οικτείρομεν. Εδώ, κάτω από την προστατευτικήν σκιάν του Ολύμπου, η ζωή περνά ξένοιαστη και διασκεδαστική. Το μεγαλύτερον και εκλεκτότερον μέρος της Θεσσαλονίκης έχει διοχετευθή εδώ. Γκρουπ εσχηματίσθησαν, εκδρομαί διοργανούνται και το πόκερ κάθε βράδυ παίρνει και δίνει. Εις αυτό πρωτοστατεί κάποια μαυροφόρα κυρία και είς καθηγητής της Γυμναστικής απαραίτητος για κάθε συντροφιά. Αλλά και αθώα παιγνίδια παίζονται στα Κατούνια και τον Αη-Γιάνη, όπου κατά προτίμηση γίνονται οι εκδρομές και τα μεσημβρινά φαγοπότια. Οι παραθερίζοντες δεν τολμούν όμως να προχωρήσουν και έως τον Άγιον Διονύσιον. Την περιφέρειαν εκείνην την έχει αναλάβη υπό την προστασίαν του ο Γιαγκούλας.

Από τρόφιμα, αν και ακριβά, οι ξένοι δεν υποφέρουν. Έχει σχεδόν από όλα. Κρέας άφθονο και καλό, γάλα, φρούτα και προ παντός υπέροχα καρπούζια του κάμπου. Και πάνω από όλα αυτά η φιλοξενία των Λιτοχωριτών που σκλαβώνει. Η μικρή αυτή γωνία του Ολύμπου, με τα καλοφτιαγμένα σπιτάκια της, τους καθαρούς της δρόμους, τα δάση της, τας εξοχάς της και τον υπέροχο αέρα της αποτελεί μια πρώτης τάξεως θερινή διαμονή.

Η ΠΑΡΑΘΕΡΙΖΟΥΣΑ

▲ Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΕΞΟΧΗ ΧΟΡΟΙ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΙ

ΛΙΤΟΧΩΡΟ.- Ομολογουμένως το Λιτόχωρο ήταν εφέτος στις δόξες του. Η συγκέντρωση άνω των 80 οικογενειών εκ των καλλιτέρων της Θεσσαλονίκης άφησε πρωτοφανή εντύπωση σ' όλους τους εντοπίους που δεν περίμεναν, καθώς φαίνεται, τόσο ζωηρή τη φετινή σαιζόν. Προ πάντων, εποχή στα χρονικά του χωριού άφησε μια τεσσαρακονταμελής σχεδόν παρέα από νέους και δεσποινίδες που είχε τον περασμένο μήνα τα πρωτεία σε κάθε εκδρομή και που δεν ησύχαζε από τα παιγνίδια και τα τραγούδια στο κάθε βραδυνό περίπατο στα Κατούνια.

Μεταξύ των άλλων, τακτικά διοργανώνοντο και χοροί στη μικρή σάλα του καφενείου «Καλλιθέα». Το περασμένο Σάββατο, 9 τρέχοντος, δόθηκε ο καλλίτερος χορός, η επιτυχία του οποίου οφείλετο στην αληθινά ακούραστη δράση της διοργανωτικής επιτροπής.

Μεταξύ του απείρου πλήθους που γέμιζε την αίθουσα διακρίναμε τας κυρίας και δεσποινίδας: Ιατροπούλου, Θεοδωρίδου, Πετρίδου, Παυλίδου, Μαντσίδου, Κωνσταντινίδου, Εξηντάρη, Σγουρού, Μελετίου, Κανταρτζή, Κοκκαλάνη, Μπρίκα, Τσιμακοπούλου, Βοσνάκου, Λαζάροβιτς, Αλμοσνίνο, Γραμματικοπούλου, Νικολαΐδου, Μπελλάζη, Μαυρουδή κλπ. Και τους κυρίους Μπακατσέλον, Μωσέ, Πιτσιρώνη, Αρχοντίδη, Εξηντάρην, Τζανέτον, Αλμοσνίνο, Καμαράδον, Βοσνάκον κλπ.

Το πρόγραμμα εποικίλλετο από διαφόρους σιουρπρίς, η ομορφωτέρα των οποίων ήτο το τραγούδι της δίδος Κανταρτζή.

Κατά την 2αν πρωϊνήν εγένετο ψηφοφορία διά την ανάδειξιν του βασιλέως και της βασιλίσης του χορού. Πρώτη επιτυγχάνει η δνίς Μαυρουδή, δευτέρα η δνίς Καίτη Πετρίδου και τρίτη – η καθ' ημάς καλλιτέρα χορεύτρια – δνίς Ευρ. Βοσνάκου. Από το άσχημο φύλο πρώτος έρχεται ο γνωστός σόλο το χωριό υπό το όνομα γιατρός κ. Β. Καμαράδος, φοιτητής της Ιατρικής και δεύτερος κάποιος ξανθός νέος ξενικής καταγωγής, που μας διαφεύγει το όνομά του.

Μεθ' ό τα χειροκροτήματα όλων, χορεύουν οι βασιλείς ένα φοξ-τροτ. Παίζεται κατόπιν κάποιο παιγνίδι στο οποίο μουντζουρώνεται ο κ. Μωσέ, και τελειώνει κατά την 4ην πρωϊνήν μ' ένα καλαματιανό η όμορφη αυτή εσπερίς.

ΠΑΡΑΘΕΡΙΖΩΝ

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1925 ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Κτισμένο στις υπώρειες του Ολύμπου, με τις πράσινες βουνοπλαγιές, τη γαλανή θάλασσα, την πλούσια βλάστηση και τα καθαρά νερά, το Λιτόχωρο συγκέντρωνε πολυάριθμους παραθεριστές. Οι Λιτοχωρίτες, άνθρωποι φιλόπονοι και με αγάπη, φρόντισαν να διατηρήσουν μια παραδειγματική καθαριότητα και κατόρθωσαν να κάνουν το Λιτόχωρο απaráμιλλο και ιδεώδες θέρετρο. Το κείμενο που ακολουθεί είναι δημοσιευμένο στην εφημερίδα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ» της Θεσσαλονίκης, στις 17 Αυγούστου 1925, και είναι αντιπροσωπευτικό για την κίνηση στην κωμόπολή μας κατά τους θερινούς μήνες.

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ ΠΩΣ ΠΑΡΑΘΕΡΙΖΟΥΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟ. – Στες πρώτες πλαγιές του Ολύμπου και εις απόστασι μιας περίπου ώρας από της θαλάσσης, βρίσκεται χτισμένο το Λιτόχωρο, ένα από τα πιο όμορφα χωριά της Μακεδονίας, το οποίον δυστυχώς στους περισσότερους τυγχάνει άγνωστον, λόγω της υπό του Κράτους εγκαταλείψεώς του. Και εφέτος, όπως και τις προηγούμενες χρονιές, προσείλκυσε πολλάς οικογενείας, λόγω του εξαιρετικού υγιεινού κλίματος και

της μαγευτικής τοποθεσίας του, αίτινες, φεύγουσαι την τέρβη και την κάμινον των πόλεων, κατέφυγον ενταύθα προσδίδουσαι έτσι, δια της αδιαπτώτου ευθυμίας των, μια ιδιαίτερη ζωή στο ερημικό και φιλόξενο αυτό χωριό.

Το ρεκόρ του γλεντιού το κατέχει ένα γκρουπ, αληθινό μπουκέτο, αποτελούμενο από τις χαριτωμένες αδελφές δίδες Λαζάροβιτς, Χατζηαντωνίου, Τσιμακοπούλου, Λευκούλα Μαυρουδή, Μανστίδου και άλλες και υπό τους ευγενικούς κ.κ. Πιτσιρώνη, Βουλουδούνη, Βοσνάκου, Μωσέ, Κωνσταντινίδη, Σταματιάδη και άλλων. Γι' αυτούς ούτε νύχτα ούτε μέρα υπάρχει. Διαρκώς γλεντούν, γλεντούν... Για τας τρεις μάλιστα πρώτας πολύ έξυπνα οι ντόπιοι τας κάλεσαν τα «νυχτοπούλια του χωριού».

Χθές πάλι βράδυ ο λαμπρός νέος κ. Κωνσταντινίδης παρέθεσε δείπνο, λόγω της αναχώρησής του, στο Ζυθεστιατόριον η «Καλλιθέα» εις τριακοντάδα παραθεριζόντων, όπου χάρις στην άφθονη κρύα μπύρα και στο δεξιό δοξάρι του κ. Γκατζά οι καλεσμένοι απήλαυσαν αξέχαστες στιγμές. Χορός επηκολούθησεν μέχρι των πρωϊνών ωρών, κατά τον οποίον διεκρίθησαν η δνίς Έλση Χατζηαντωνίου και ο κ. Κωνσταντινίδης καταχειροκροτηθέντες.

Το Λιτόχωρο θα μπορούσε να γίνη το πρώτο κέντρο παραθερίσεως της Μακεδονίας, εάν και η ελαχίστη κρατική μέριμνα τω παρείχεται, διότι εν εαυτώ συνδυάζει το σπάνιον της θαλάσσης και του βουνού. Είναι τόσο δύσκολο άραγε η ταχεία αμαξοστοιχία Θεσσαλονίκης- Αθηνών να σταθμεύη επί τίνα λεπτά στον ομώνυμον σταθμόν, ώστε οι ταξιδιώται να μην υπόκεινται εις

τα μαρτύρια του δια της τοπικής αμαξοστοιχίας ταξειδίου, χάνοντας τόσον πολύτιμον χρόνον; Αν επρόκειτο για κανένα τσιφλίκι κάποιου χρυσοκάνθαρου, όχι μόνο αυτό θα ήτο εύκολο, αλλά ολόκληρη η γραμμή θα υφίστατο τροποποιήσεις, αρκεί να εξυπηρετήση τα συμφέροντά του. Έπειτα με ολίγας μόνο χιλιάδας δραχμάς θα μπορούσε να στρωθή ο δρόμος μέχρι του σταθμού, ώστε και η απόστασις αφ' ενός να συντομευθή και η υγεία πολλών εκ των παραθεριζόντων θα εξυπηρετείτο, εκ των οποίων πολλοί θα ελάμβανον το θαλάσσιον λουτρόν των, απαραίτητον ίσως εις πολλούς, δεδομένου ότι η συγκοινωνία δι' αυτοκινήτων θα ήτο πλήρης.

Είναι τόσο δύσκολα αυτά κ.κ. αρμόδιοι;

**ΔΡΟΣΕΡΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΕΣ ΤΟΥ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ
ΣΤΑ 1936**

(Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην εφημερίδα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» της Θεσσαλονίκης, στις 22 Αυγούστου 1936, με τίτλο: «Δροσερά μηνύματα. Απ' τους πρόποδες του θείου Ολύμπου στην κορυφή του. Μια θαυμασία εκδρομή που μας εδρόσισε και θα μας μείνη αξέχαστη για πάντα». Ο συντάκτης υπογράφει με τα συγκεκριμένα Ε. ΧΡΙΣΤ. Η προνομιούχος θέση του Λιτοχώρου, στους πρόποδες του Ολύμπου και κοντά στις ακτές του Θερμαϊκού, προσέλκυε πλήθος παραθεριστών που απολάμβαναν τις ομορφιές του τόπου και την εξυπηρέτηση των κατοίκων. Ήδη το 1936 το Λιτόχωρο είχε καταξιωθεί ως ιδανικό θέρετρο παραθερισμού και οι παραθεριστές αυτό το αποτύπωναν στις εντυπώσεις τους που, κατά τη συνήθεια της εποχής, δημοσίευαν σε εφημερίδες).

Συγκεντρωμένοι στο κεντρικό καφενείο του χωριού που είναι μαζί και εστιατόριον και ξενοδοχείον, μοιρασμένοι σε παρέες, που η καθεμιά αποτελεί ένα ιδιαίτερο σύνολο με δικό της χαρακτήρα, περνούμε ταις ώραις μας. Απ' εδώ δεν λείπει ούτε η μοντέρνα δεσποινίς ούτε η σνόμπ κυρία ούτε η γυναίκα και ο άνδρας του παλιού καιρού που παρακολουθούν τους πάντας και τα

πάντα και δεν αφήνουν τίποτα χωρίς να το σχολιάσουν. Άνθρωποι των γραμμάτων, έμποροι, υπάλληλοι, κτηματίαι, εργάται, φοιτηταί και εν γένει άνθρωποι ανήκοντες εις όλας τας τάξεις αποτελούν εδώ ένα σύνολον που, μά την αλήθειαν, είναι πολύ ενδιαφέρον.

Δίπλα μας κάθεται μια παρέα από διανοούμενους με ταις οικογένειαίς των, οι οποίοι περνούν τις ώραις των κουβεντιάζοντας, παρακολουθούν τι γίνεται γύρω τους, μα δεν επηρεάζονται και δεν παρασύρονται από τίποτα. Αποτελούν τρόπον τινά τον άξονα της συντροφιάς.

Παρά πέρα σε μια άλλη παρέα, ένας νέος αναπτύσσει με ευφράδεια κάποιο κεφάλαιο από την πολιτική Δικονομία και η παρέα του τον ακούει με μεγάλη προσοχή.

Σε μια άλλη παρέα διηγούνται με ξεφωνητά και γέλια πως πέρασαν στην τελευταία εκδρομή, αναπτύσσουν τας εντυπώσεις των και θέτουν τας βάσεις μιας νέας εξορμήσεως. Είναι όλοι νέοι και αισθάνονται την ανάγκην να κινηθούν. Εύγε τους, γιατί αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος να περάσουν τας ώρας των και να ικανοποιήσουν τας αισθήσεις των.

Πιο πέρα κάτι άλλοι παίζουν χαρτιά και μερικοί νέοι, που δεν θέλουν να χάσουν καμμιά ευκαιρία, στροβιλίζονται στην πίστα υπό τους ήχους ενός γραμμοφώνου, που έχει καταστήσει εφιάλτης για τα αυτιά των περισσοτέρων παραθεριστών με το μονότονο παίξιμό του. Έτσι περνά η μέρα με κουβέντες, με συζητήσεις, με παιγνίδια, με λίγο χορό, με λίγη μουσική. Γιατί από κάποτε ξεπροβάλλει και κανείς ερασιτέχνης μουσικός σε κάποια παρέα. Σαν παίρνει όμως να βραδυά-

ζη τα πράγματα αλλάζουν όψι, όλος ο κόσμος των παραθεριστών και η νεολαία του χωριού ξεχύνονται στο όμορφο πάρκο, τα Κατούνια, για να δροσισθούν. Ύστερα μαζεύονται πάλι στο καφενείο, άλλοι για να χορέψουν και να διασκεδάσουν, άλλοι για να συζητήσουν τα γεγονότα της ημέρας ή για να θέσουν τας βάσεις κάποιας μελλούσης εκδρομής και μερικοί για να ζητήσουν πληροφορίας για κάθε όμορφη σιλουέττα, που θα παρουσιασθή στη συντροφιά των παραθεριστών.

Μέσα σ' αυτή τη Βαβυλωνία κάποια δεσποινίς θέλει να κάμη την πολύ μοντέρνα, μα δεν καταφέρνει παρά να προκαλέσει τη θυμηδία και τα σχόλια του κόσμου, μια άλλη παρέα από νεαρούς αμφοτέρων των φύλων προσπαθεί να την προσέξουν με το θόρυβο που κάνει το αιώνιο αυτό ελάττωμα του Ρωμηού να μη σέβεται την ησυχία των άλλων. Εννοείται ότι όλα αυτά, καλά ή κακά, όμορφα ή άσχημα, αποτελούν διάφορα νούμερα και συμβάλλουν εις το να ποικίλλουν τη μονοτονία της ζωής εδώ, γιατί αλλοιώτικα ίσως να ήταν πολύ πληκτικά.

Έτσι κυλούν οι μέρες στο όμορφο χωριό, που ο καθαρός αέρας, το κρύο νερό, η καθαριότητα και η προθυμία των κατοίκων το κάνουν ένα μοναδικό θέρετρο, που είναι ζήτημα αν μπορεί να συγκριθή με κανένα άλλο. Γιατί ομολογουμένως το Λιτόχωρο έχει προνομιούχο θέσι, πλαγιασμένο στους πρόποδας του Ολύμπου και κοντά στη θάλασσα, έχει έναν αέρα ανακατεμμένο με τ' αναστενάγματα του γηρασμένου βουνού και τη γλυκειά αύρα του Θερμαϊκού. Σύμπτωσις εξαιρετική, σε χαμηλό σχετικώς ύψος, έχει τόσον αέρα όσος χρειάζεται για να δροσισθή κανείς την ημέρα και να

κοιμηθή τη νύκτα τόσο όμορφα που να διερωτάται και ο ίδιος όταν ξυπνήση, ύστερα από πολλές ώρες, αν πράγματι κοιμήθηκε. Τόσο ελαφρός είναι ο ύπνος εδώ, χωρίς και να κινδυνεύη να υποστή τας συνεπείας των αποτόμων μεταβολών, που έχουν τα σχετικώς μεγαλύτερα ύψη.

Αλλά εκείνο το οποίο κάνει το Λιτόχωρο ασύγκριτο και μοναδικό είναι τα διάφορα τοπία εις τα οποία οι παραθερισταί εκστρατεύουν τακτικά και περνούν τις ώρες των. Οι άγιοι Απόστολοι, ο άγιος Ιωάννης, η Σκάλα, ο Σταυρός, ο άγιος Διονύσιος κτλ. είναι τοπία το ένα καλύτερο από το άλλο, κατάφυτα και με ολοκάθαρα και κρύα νερά από τα σπλάχνα του Ολύμπου. Είναι μοναδικοί τόποι για να περάση κανείς δροσερές και όμορφες ώρες με τη συντροφιά του.

Αλλά το Λιτόχωρο δεν έχει μόνο όμορφες εξοχές, έχει και πλάζ, η Πλάκα, έτσι λέγεται, είναι εξαιρετικό μέρος για μπάνιο, θάλασσα, κατακάθαρη αμμουδιά άφθονη και κρύο νερό. Εδώ παίρνουν το μπάνιο τους όσοι θέλουν από τους παραθεριστάς. Ύστερα πίνουν τον καφέ τους κάτω από τον ίσκιο που κάνουν κάτι θεόρατα πλατάνια και αγοράζουν θαυμάσια και φρέσκα ψάρια εις τιμάς πολύ λογικάς. Αυτά τα πράγματα όλα μαζί δεν βρίσκονται εύκολα.

Εκείνο όμως που είναι υπέροχο και μοναδικό, είναι η ανάβασις στη κορυφή του Ολύμπου. Είναι κάτι που δεν περιγράφεται και δεν εκφράζεται με λόγια, ικανοποιεί την περιέργεια και κολακεύει τον εγωισμό και τη φιλοτιμία των ατόμων, γιατί πραγματικά το να βγή κανείς στην κατοικία των θεών των προγόνων μας, είναι έργο όχι και τόσον εύκολον. Εκεί επάνω νοιώθει

κάνεις τον εαυτό του πολύ κοντά στο Θεό και αισθάνεται τη φύση εν όλη της τη αγριότητα αλλά και εν όλη της τη μεγαλοπρεπεία. Οι αρχαίοι, που ήθελαν τους θεούς των να κατοικούν εκεί, κάτι ήξεραν, είναι τόσο όμορφα που δεν παραβάλλεται με τίποτα.

Αλλά το Λιτόχωρο, κοντά στην προνομιούχο θέσι του και τις ασύγκριτες ομορφιές του, έχει βέβαια και τας ελλείψεις του, γιατί φαίνεται πως δεν βρήκε ακόμα τον άνθρωπο που χρειάζεται. Αλλοιώτικα είναι ακατανόητον, πως μια κωμόπολις με πέντε και πλέον χιλιάδας κατοίκων δεν κατόρθωσε ακόμα να φτειάξη τον δρόμο του Σταθμού, να έχη φωτισμό και ένα ευπρόσωπο ξενοδοχείο και να δώση να καταλάβη η Εταιρεία Αυτοκινήτων πως δεν έχει μόνο την υποχρέωσιν να εξασφαλίζη τη συγκοινωνία του Σταθμού, αλλά και να εξυπηρετή συγχρόνως και τας λοιπάς ανάγκας τώσων των παραθεριστών όσον και των κατοίκων, χάριν αυτού τούτου του συμφέροντός της. Όλα όμως αυτά ελπίζωμεν εις το μέλλον να διορθωθούν, γιατί από το Λιτόχωρο δε λείπουν ούτε οι ικανοί ούτε οι μορφωμένοι. Παραλλήλως όμως και ο Τουρισμός πρέπει να ενδιαφερθή, γιατί δεν είναι λίγοι οι ξένοι που έρχονται κάθε χρόνο από τα πέρατα του κόσμου για να ανεβούν στον Όλυμπο και δεν είναι, μου φαίνεται, κολακευτικό για τον τόπο μας να μη βρίσκουν μέρος να κοιμηθούν άνετα και να ξεκουρασθούν αφ' ενός και αφ' ετέρου να βλέπουν τα χάλια μας στη συγκοινωνία.

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΗΡΩΑ ΠΕΡΙΚΛΗ ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΑ

Ο πρώτος νεκρός της Κατοχής στο Λιτόχωρο και την Πιερία

(Τις πρώτες ημέρες της προέλασης των γερμανικών στρατευμάτων προς την Αθήνα, στις 15 Απριλίου 1941, γερμανικά πολεμικά αεροσκάφη, μετά από αερομαχία πάνω από το Λιτόχωρο, κετέρριψαν ένα Ελληνικό Πολεμικό στην περιοχή Κούτρες, τοποθεσία Παληόμπατση της Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου.

Πιλότος ήταν ο Περικλής Κουτρούμπας του Λουκά, από το Χρυσό της Φωκίδας, μόνιμος Επισμηνίας-Χειριστής αεροσκάφους, κλάσεως 1938 (έτος γέννησης 1917). Κηδεύτηκε από την Κοινότητα Λιτοχώρου με τιμές ήρωα και ετάφη στον προαύλιο χώρο του Αγίου Νικολάου, πίσω από το ιερό. Σε αναγνώριση της πράξης του Περικλή Κουτρούμπα ο Δήμος Λιτοχώρου έδωσε το όνομα του σε ένα δρόμο της κωμόπολης. Μετά τον θάνατό του τιμητικά προήχθηκε στο βαθμό του Αρχισμηνία, με Υπουργική Απόφαση τη 18 Ιανουαρίου 1945. Επίσης, του απονεμήθηκε το Αργυρούν Αριστείο Ανδρείας, με το από 2-2-1950 Βασιλικό Διάταγμα.

Για την εδραίωση και διάσωση της ιστορικής μνήμης παρατίθενται παρακάτω δυο ανέκδοτα μέχρι σή-

μερα έγγραφα (ντοκουμέντα). Το πρώτο είναι ένα επίσημο έγγραφο της Κοινότητας Λιτοχώρου (Πρόεδρος Ευάγγελος Μπιτσάκης), με ημερομηνία 3-7- 1941, προς τον αδελφό του Αθανάσιο Κουτρούμπα. Το δεύτερο είναι μια αφιέρωση του συμμαθητή του Γιάννη Μιχόπουλου (πολεμικού ανταποκριτού) γραμμένη την 24-11-1945, ο οποίος σημειώνει: «Με την πιο επίσημη ευλάβεια της μνήμης του Περικλή, αφιερώνονται αυτές οι σελίδες από ένα συμπατριώτη, συμμαθητή και φίλο του»).

▲ ΠΡΩΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ

Κοινότης Λιτοχώρου

Λιτόχωρον, τη 3 Ιουλίου 1941.

Κύριον: Αθανάσιον Κουτρούμπαν, Ιατρόν,
οδός Βεΐκου, Αθήνας.

Αξιότιμε κ. Κουτρούμπα, εις την από 23-6-1941 επιστολή σας σχετικώς με τον θάνατον του κατά πάσαν πιθανότητα αδελφού σας αεροπόρου Περικλέους Κουτρούμπα γνωρίζω τα κάτωθι.

Αι μεγάλαι ώραι του θείου δράματος ορίζουσιν ως ημέραν του ανθρωπίνου δράματος του αδελφού σας την Μεγάλην Τρίτην 15-4-41. Το κατά την υστάτην στιγμήν σταματήσαν ωρολόγιον του αεροπόρου, όπερ ευρίσκεται νύν εις χείρας μου, ορίζει την 7:45 ακριβώς ώραν πρωϊνήν της ημέρας ταύτης. Ημέρα λοιπόν Μεγάλη Τρίτη και ώρα 7:45 πρωϊνή. Το Λιτόχωρον από της προηγουμένης είχεν απώλεση την ανεξαρτησίαν του. Αι Γερμανικαί μηχανοκίνηται φάλαγγες προελαύ-

νουςαι έφθασαν προ της Γραμμής Πλαταμώνος, ένθα έδιδον την μάχην της κατισχύσεως των όπλων των. Ο ορουμαγδός των διερχομένων αρμάτων μάχης και ο τρομακτικός ήχος των πολεμικών αεροπλάνων έπληττον τας ειρηνικάς κορυφάς του Ολύμπου. Κατάστασις ζόφου. Οι κάτοικοι περίτρομοι παρακολουθούν έσωθεν των παραθύρων με βλέμμα άπελπι τα όσα ηδύναντο να βλέπουν κατά ξηράν και αέρα τεκταινόμενα. Εικών φρικώδους μεγαλείου.

Αίφνης εκ Νότου εθεάθη ερχόμενον υπεράνω της φλεγομένης γραμμής Πλαταμώνος προχωρούν προς την κατεύθυνσιν της ημετέρας κοινότητος έν αεροπλάνον. Εκ πρώτης όψεως καμμία η εντύπωσις ή μάλλον μία απλή εντύπωσις, η οποία δημιουργείται όταν πρόκειται περί εχθρικού σκάφους. Αλλ' όχι, ηπατώμεθα. Το αεροπλάνον τούτο εδιώκετο και κατεδιώκετο υπό πληθύος έως δεκαπέντε άλλων αεροπλάνων. Είπομεν οι παρακολουθούντες εκ της πλατείας της Κωμοπόλεως άνδρες: *είναι αγγλικόν, ουδεμία αμφιβολία*. Η εικών εδραιώνει την πεποίθησίν μας. Το Λιτόχωρον μαρτυρεί ότι η αερομαχία, αν ημπορεί να λεχθή τοιαύτη του ενός μετά της πληθύος, ήρξατο ύπερθεν αυτού. Το θέαμα διήρκεσε τόσον ολίγας στιγμάς όσον άνισος υπήρξε ο αγών. Το μόνον αεροπλάνον εκυκλώθη και ετέθη μεταξύ των πολλών δεχθέν δύο ριπάς πολυβόλου. Ουχί η πρώτη αλλ' η δευτέρα ίσως έπληξε το αεροπλάνον, άγνωστον. Εάν μεν η πρώτη τότε η δευτέρα απετέλεσε το τιμητικόν «*χαίρε*» εις τον αποχωρούντα προς τα Ηλύσια Πεδία ήρωα, εάν δε η ύστερη τότε η πρώτη ήτο η ριπή η οποία εχαρακτήριζε το άνισον του αγώνος. Η φλόγα, ήτις μετά τινας στιγμάς εκάλυψε το σκάφος,

απετέλεσε την λήξιν του αγώνος, εις τα όμματά μας και την απαρχήν δακρύων δια τους παρακολουθούντας. Το αεροπλάνον φλεγόμενον και ακτινοβολούν δια το δίκαιον του αγώνος, προς τε τον κόσμον ολόκληρον και τον ουρανό, κατέπεσεν κάτωθεν του Μετοχίου της Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω και μέτρα έως χίλια μακράν αυτού. Ο επιβαίνων αυτού ήρωος εις μαρτυρίαν του σκληρού αυτού αγώνος απηθρακώθη.

Η εικών της φρίκης αποσβέννυται από τους οφθαλμούς μας. Τα δάκρυα στεγνώνουν διότι δε παρηγορούν. Επηκολούθησαν στιγμαί κατά τας οποίας η ανθρωπίνη δραστηριότης και ενέργεια εξικνούνται μέχρι υπό του μηδέν. Να σπεύσωμεν; να μη σπεύσωμεν; Αλλ' οι Γερμανοί; Αι στιγμαί διαδέχονται η μία την άλλην χωρίς η δευτέρα να διαφέρει της πρώτης χωρίς η τρίτη της δευτέρας εις περιεχόμενον. Απραξία και αβουλία. Μία τοιαύτη κατάστασις ημπορεί να παραμείνει και μόνιμος; Όχι. Τον δισταγμόν και φόβον διέλυσαν οι Καμπρών της μάχης του Βατερλώ, δύο αγροφύλακες και τινές άλλοι πολίται. Εμπρός, είπον, να πηγαίνωμεν, η απόστασις ουχί μεγάλη, έως μιάς ώρας.

Ούτοι μεταβάντες επί τόπου εξηκρίβωσαν τα εξής. Το αεροπλάνον ήτο εις την κατάστασιν εκείνην από την οποίαν ουδέν στοιχείον ηδύνατο να προκύψη. Είπον αγγλικόν, άλλοι δε ελληνικόν. Άγνωστον εις πάντας, εάν δεν είναι ούτοι ειδικοί. Ο μεγάλος νεκρός ευρέθη επί της αυτής ταύτης της θέσεώς του ως μη υπάρχων, εις κατάστασιν χαρακτηριζομένην υπό του μηδενός. Υπήρχε ενώ δεν υπήρχε. Η καλλίτερον υπήρχε εις την θέσιν του πιλότου έν τεμάχιον το οποίον έδιδε αμυδράν υπόνοιαν προϋπάρξεως σώματος ανθρωπίου

από της μέσης μέχρι του λαιμού, απηρθρακομένον. Εάν εξυγίζετο δε θα υπερέβαινε τας οκάδας δέκα. Ο νεκρός ήτο ήρωος όσον ο θάνατος του νεκρού ήτο σκληρός, όσον αποτρόπαιος η εμφάνισίς του. Από τα θυλάκια του νεκρού εξήχθησαν μερικά τεκμήρια, ήτοι επί δελτίου τινός το όνομα Περικλής Κουτρούμπας, επί άλλου δε τοιούτου ήσαν αναγεγραμμένοι αι ώραι πτήσεως εξ' ου προέκυψε ότι ο αεροπόρος ανυψώθη εκ του αεροδρομίου Λαρίσης. Ομοίως επ' αυτού ευρέθη ένας ορμανθός κλειδιών, το ωρολόγιόν του κατεστραμμένον και δραχμαί ως χίλια ενενήκοντα.

Πάντα ταύτα πλήν του ωρολογίου της χειρός και των κλειδιών παρέλαβον οι προσδραμούντες μετ' ολίγον Γερμανοί, οι οποίοι ελυπήθησαν, ως βεβαιούν οι παρατυχόντες, διότι επρόκειτο περί Έλληνος αεροπόρου και ουχί άλλου. Ο τάφος του ήρωος ητοιμάσθη επί τόπου, αλλ' ευτυχώς η δοθείσα υπό των Γερμανών άδεια ελευθέρας ταφής αυτού μετέβαλε την αταξίαν εις τάξιν.

Ο μεγάλος νεκρός διεκομίζετο μετ' ολίγον ενταύθα. Η είδησις ως αστραπή διέτρεξε εις άπασαν την κωμόπολιν. Οι χαλυβδώσαντες τας ψυχάς των έως πέντε χιλιάδες κάτοικοι και ιερείς εξήλθον με λαμπάδας έξω της κωμοπόλεως, ίνα μετάσχωσι της πενθίμου πομπής. Δάκρυα ή κλάμματα, λυγμοί ή οιμωγαί έφθαναν έως εις τον ολοφυρμόν έως εις το τραγικόν. Διατί όχι; Τα τέκνα των κατοίκων επλανώντο ακόμη άγνωστον που, εάν υπήρχον, εάν έζων. Η κατάσταση του Μετώπου δε μας εγγυάτο την επιστροφήν των. Διατί όχι; Επί του νεκρού τούτου έκλαιε ο καθείς τον σύζυγον, τον υιόν του, τον αδελφόν. Την ώρα ταύτην το ανθρώπινον δράμα αντέγραφε το θείον εις το μυριοπλάσιον.

Η μεγάλη της Κοινότητος Σημαία, η οποία φέρει και σήμερα καταφανή τα ίχνη των μεγάλων στιγμών δια του αίματος, αποτέλεσε το σάβανον του μεγάλου νεκρού και εν αυτή και δι' αυτής ο ήρωας εκηδεύθη εν μέσω του πανδήμου πένθους. Η ακολουθία εψάλη εις την Μητρόπολιν της Κοινότητος, της σορού τεθείσης προ του θείου Νυμφίου. Εκ της ανατενήσεως των δύο δραμάτων, του θείου αφ' ενός και του ανθρωπίνου αφ' ετέρου ο πόνος γλυκαίνει και μαλακώνει. Τούτο εξάλλου γίνεται εφ' όσον υπάρχει ζωή υπάρχει και θάνατος, εφ' όσον υπάρχει λίκνον υπάρχει και τάφος. Τα δεύτερα πλαισιώνουν τα πρώτα. Είναι ψέμα; Αφού και ο θεός ως άνθρωπος αποθνήσκει. Ιδού αυτός. Ο θάνατος είναι φυσικός όσον αφύσικος ο του προκειμένου ήρωος. «Δεύτε τελευταίον ασπασμόν. Άμωμοι εν οδώ».

Ας συνοδεύσωμεν τον νεκρόν μέχρι του τάφου, τον οποίον η κωμόπολις τιμής ένεκεν ήνοιξε εντός του προαυλίου του Μητροπολιτικού ναού. Μυρουστόμος ανεπέμφθη η ευχή. «Γαίαν έχοι ελαφράν». Σήμερα ο διερχόμενος εκ της δημοσίας οδού αναγιγνώσκει μέσω του σιδηρού κιγκλιδώματος του προαυλίου του Ναού επί του εκ μαρμάρου Σταυρού, του μοναδικού τάφου της Μητροπόλεως, το ονοματεπώνυμον του αιμνήστου νεκρού με την επεξήγησιν, «Έπεσεν υπέρ πατρίδος», και την επιγραφήν «Αίεν αριστεύειν», ουδέν άλλο.

Αν υπήρχε και δεύτερος αεροπόρος διασωθείς και μη εμφανισθείς, ως η φήμη το απαιτεί, υπό το όνομα Γεώργιος Τριαντός ή εάν υπό το όνομα «Περικλής Κουτρούμπας» εκρύπτετο ουχί η πραγματική ταυτότης του φονευθέντος, αλλ' άλλη, δεν γνωρίζομεν. Πάντως οι αυτόπται εκ των στοιχείων βεβαιούσι ότι πρόκειται

περί του μνημονευομένου. Εξ' άλλου το ανά χείρας μου ωρολόγιον του φονευθέντος δύναται ν' αναγνωρισθή παρά των οικείων.

Μετά πλείστης τιμής
Ο Πρόεδρος της Κοινότητας
Ευάγγελος Μπιτσκάρης

▲ ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΓΓΡΑΦΟ

«ΑΤΕΛΕΙΩΤΗ ΠΤΗΣΙΣ»

Μετεδόθη από του ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών, την 24-11-45, και ώραν 21:00
Του Υποσημηναγού
κ. ΓΙΑΝΝΗ Ε. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΥ
Πολεμικού Ανταποκριτού

Θ' αργήσει πολύ ακόμη η σμίλη του ιστορικού να προσθήσει στο άγαλμα της ιστορίας το ελληνικό θαύμα που λέγεται «Έπος της Αλβανίας». Χρόνια ολόκληρα θα περάσουν ως τότε κι εν τω μεταξύ, απ' το μεγαλείο της περασμένης πραγματικότητας σ' ένα κράμα περιεργής νοσταλγίας, δεν θα μας απομένει τίποτ' άλλο από την ανάμνησι, την επίσημη και γλυκειά ανάμνησι όμως.

Ακριβές αναμνήσεις ...Πότε χαρούμενες σαν πρόσωπο γελαστό και πότε γεμάτες λύπη και πόνο. Σύννεφα κατάμαυρα στον ουρανό της ψυχής, που φέρνουν τη μπόρα στα δακρυσμένα μας μάτια. Πόσες φορές, γυρίζοντας οι αεροπόροι μας τότε από κάποιαν αποστολή, δεν έφεραν τη χαρούμενη είδησι της επιτυχίας κι ήσαν όλοι παρόντες, όλοι γελαστοί, με φωτισμένα τα νεανικά τους πρόσωπα, απ' τον ενθουσιασμό που χαρίζει η πεποίθησις, όταν κάνει κανείς τον απολογισμό του καθαρού συνειδητού έργου. Μα δεν ήταν πάντοτε

χαρούμενος ο γυρισμός. Ύπήρξαν και στιγμές που τα φτωχά μας αεροπλάνα εγύριζαν λιγότερα απ' όσα είχαν φύγει. Κακόκεφα τα πληρώματά τότε, πηδούσαν στο λασπωμένο έδαφος του αεροδρομίου και δύσκολα απαντούσαν στις ερωτήσεις των άλλων.

- Ο τάδε;
- Του ριχτήκανε τρεις κι ήταν μόνος...
- Κι ο Σμηνιάς;...
- Κάηκε στον αέρα. Αλλά τι με ρωτάς; Άφισέ με, άφισέ με σου λέω.

Κάτι τέτοιες στιγμές ο εκνευρισμός τους έφτανε στο κατακόρυφο.

Απόφευγαν το κάθε τι και τον καθένα. Σιγά-σιγά όμως η πρώτη συγκίνησης έφευγε και η ασίγαστη εργασία των αεροδρομίων, με τις τόσες εναλλασσόμενες παραστάσεις, έφερνε στη θέσι των παληών καινούριες χαρές, άλλες λύπες, νέες εντυπώσεις από άλλα καινούρια πολεμικά φτερουγίσματα.

Έτσι περνούσε ο καιρός στ' αεροδρόμιά μας. Όλες οι Μοίρες βομβαρδισμού και διώξεως έκαναν όσο καλύτερα μπορούσαν εκείνο που λέμε «καθήκον προς την Πατρίδα». Θαυμάζοντας την δράσι της μιάς, είναι σαν να τις θαυμάζουμε όλες μαζί. Γιατί ποτέ δεν υπήρξαν ανεξάρτητες η μια από την άλλη, αφού όλες μαζί είχαν το ίδιο όνομα, «Ελληνική Αεροπορία», και τον ίδιο σκοπό, τη νίκη.

Όλες οι Μοίρες έδωσαν στο βωμό του σκοπού τα καλλίτερα παλληκάρια, όλες οι Μοίρες θρήνησαν το χαμό τους. Κι όλες μαζί εχτύπησαν τον ύπουλο εχθρό σαν μία και μόνη. Αν τις αναφέρουμε χωριστά το κάνουμε κυρίως για την ακρίβεια των όσων λέμε και σαν

ελάχιστο «φόρο τιμής» στους άψυχους αριθμούς, που αποτελούσαν τότε τα γεμάτα νόημα και ψυχή ονόματα των Μοιρών μας.

Πεντέμιση μήνες πέρασαν από τον Οκτώβριο του 1940 που η 23η Μοίρα Διώξεως πολεμούσε εντατικά, με τον ασύγκριτο αεροπορικό όγκο του εχθρού. Άπειρες καταρρίψεις Ιταλικών αεροπλάνων, πλήθος αποστολών σε διάφορα σημεία του Μετώπου, μετακινήσεις, περιπέτειες, δράσις, όλα μαζί εστεφάνωσαν τιμητικά τους λιγιστούς διώκτας που της είχαν απομείνει. Οι άλλοι τι απέγειναν; Απλούστατα, έλλειπαν. Μερικοί στα Νοσοκομεία τραυματισμένοι κι οι περισσότεροι εκεί που τους έστρωσε ατίμητο κρεβάτι η δόξα.

Βρισκόμαστε στις 15 Απριλίου 1941. Ο Μπενίτο, κινδυνεύοντας απ' την επίθεσι της ...Ελλάδος να χάση το ΙΜΠΕΡΙΟ του, αρπάχτηκε από τα μουστάκια του Φύρερ, ο οποίος μη μπορώντας να χαλάση χατήρι στον αγαπημένο διδάσκαλο του φασιστικού καθεστώτος, εβρόντιξε ένα ωραίο πρωί στο βήμα της χήνας στα σύνορα μας, ρίχνοντας επάνω στην εξαντλημένη και σχεδόν αβοήθητη Ελλάδα τον αμέτρητο στρατό των «Ναζί». Χτυπημένοι άτιμα, αρχίσαμε να λυγίζουμε. Ο στρατός υποχωρούσε και μαζί μ' αυτόν κι η αεροπορία. Τ' αεροδρόμια είχαν μαζευτεί στο εσωτερικό κι αεροπόροι μας, με τα ελάχιστα αεροπλάνα που τους απόμεναν, πολεμούσαν ακόμη. Γιατί; Για ποιον σκοπό; Ούτε κι αυτοί ίσως δεν θα μπορούσαν να δώσουν την απάντησι. Κι όμως πολεμούσαν. Πολεμούσαν και πολέμησαν, ως την στιγμή που μπήκαν οι Γερμανοί στ' αεροδρόμιά τους. Μ' αυτήν την υποχώρησι λοιπόν βρέθηκε κι η 23η Μοίρα στο Καζακλάρ (Αμπελώνα), κοντά στον Όλυμπο.

Από τα δέκα αεροπλάνα της είχαν απομείνει μόνον τρία κι ένα μισοχαλασμένο, που οι μηχανοσυνθέται παρ' όλην την κρισιμότητα της καταστάσεως προσπαθούσαν να το επισκευάσουν. Οργανωμένες αποστολές δε γινόντουσαν πια, γιατί δεν ήταν δυνατόν να γίνουν. Κι όμως οι διώκται μας πολεμούσαν ακόμη.

Το είδος αυτό του πολέμου θα μπορούσε να τ' ονομάσει κανείς ανταρτικό πόλεμο, γιατί έτσι έμοιαζε. Οι διώκται μας έφαχναν με την ματιά τους στον ουρανό, και μόλις αντίκρυζαν κανένα μεμονωμένο Γερμανικό του ριχνόντουσαν. Το ίδιο ακριβώς έγινε και στις 15 Απριλίου 1941. Οι διώκται μας αντίκρυσαν ένα Μέσερσμιθ κι ο πρώτος που βρέθηκε κοντά σ' ένα αεροπλάνο απογειώθηκε για να το κυνηγήσει. Πράγματι, σε λίγο τον είδαν να κυνηγά το Γερμανικό, που έκαμνε διαφόρους ελιγμούς για να ξεφύγει. Το δικό μας όμως, ένα καλούτσικο P.Z.L., δεν το άφινε ούτε στιγμή. Επάνω ο Γερμανός, επάνω κι ο δικός μας. Κάτω ο Γερμανός, κάτω κι ο δικός μας. Σε μια στιγμή όμως τα πολυβόλα του καταδιωκτικού μας σταμάτησαν. Προφανώς του είχαν σωθή τα πυρομαχικά. Παρ' όλα αυτά όμως εξακολουθούσε να κυνηγά το Μέσερσμιθ, για να προσελκύσει την προσοχή απ' το αεροδρόμιό μας και ν' απογειωθεί κάποιος άλλος να συνεχίσει. Κι ο άλλος αυτός δεν άργησε να βρεθεί στο πρόσωπο του επισημνίου Περικλή Κουτρούμπα.

Ο Περικλής Κουτρούμπας το εικοσιτετράχρονο αυτό της νειότης βλαστάρι, ο αετός του Παρνασσού της Ρούμελης, που τον είχε θηλάσει η μητέρα του από μικρό στο Χρυσό της Παρνασσίδος με το πιο τίμιο, με το πιο μονάκριβο ηρωϊκό ροδόσταγμα, μόλις προ μιάς ημέρας

είχε ρίξει ένα άλλο Γερμανικό αεροπλάνο αναγνωρίσεως του τύπου Χένσελ. Το είχε συναντήσει στον Όλυμπο και μανιασμένος ρίχτηκε επάνω του. Το πλησίασε μέχρι και τα πέντε μέτρα και τελικά το άφισε να πέση με μαύρους καπνούς και να συντριβή στις πλαγιές του Ολύμπου, κοσμώντας με ένα ακόμη κλωνάρι δάφνης την εσθήτα του μυθικού θεού του αεροπόρου, αν μπορούσε να πή κανείς, που ποιος ξέρει σε ποια απόψιλη κορφή του Ολύμπου ευρίσκετο και τον παρακολούθουσε, τον καμάρωνε. Έτσι και σήμερα με την εμφάνισι του Γερμανικού Μέσερσμιθ τον βλέπουμε να τρέχη λαχανιασμένος προς τον Μοίραρχο και Διοικητή του.

- Κύριε Διοικητά, να πάω;

Ο Διοικητής, άνθρωπος με πείρα και γνωρίζοντας καλύτερα απ' τον καθένα εκεί πέρα τα της καταρρεύσεως του Μετώπου, έκρινε τελείως άσκοπη την απογείωσι του διώκτου, γιατί έστω κι αν έριχνε το Μέσερσμιθ, η κατάσταση δεν επρόκειτο να μεταβληθή. Γι' αυτό του αποκρίθηκε:

- Κάτσε εκεί που κάθεςαι, Περικλή.

- Μα Κύριε Διοικητά, δύο λεπτά μονάχα. Θα πάω και θα 'ρθω, επέμενε ο Κουτρούμπας.

- Είπα όχι, αποκρίθηκε πάλι ο Διοικητής.

- Μα δεν είναι κρίμα, Κύριε Διοικητά, για κυττάξτε μια στιγμούλα σας λέω, έλεγε ο Περικλής, σφίγγοντας τις γροθιές του από το πείσμα.

Ο Διοικητής και πάλι αρνήθηκε, αλλά ο Κουτρούμπας επέμενε τόσο πολύ που δε θέλησε τελικά να του χαλάση την καρδιά. Έτσι λοιπόν ο Κουτρούμπας απογειώθηκε και δεν άργησε να βρεθή εκεί που πετούσε πριν ο συνάδελφός του, την ίδια ακριβώς στιγμή που ο

άλλος προσγειωνόταν στο αεροδρόμιο Καζακλάρ. Μόλις πάτησε τη γη, έτρεξε προς το μέρος του Διοικητού.

- Κύριε Διοικητά, εφτά Μέσερσμιθ πετούν προς τα εδώ, εφώναξε ταραγμένος...

Ο Διοικητής έχασε το χρώμα του.

- Τι είπες; Εφτά Μέσερσμιθ;

- Ναι.

- Κι ο Κουτρούμπας; Γιατί δεν τον ειδοποίησες;

- Τον ειδοποίησα, Κύριε Διοικητά, αλλά φαίνεται πως δεν κατάλαβε ή δεν ήθελε να καταλάβη. Ξέρω κι εγώ τι να πω;

- Πάει το παιδί...

Ήταν τα μόνα λόγια που πρόφερε ο Διοικητής. Εν τω μεταξύ στον ουρανό παιζόταν ένα δράμα.

Ο Κουτρούμπας απησχολημένος με την καταδίωξη του Γερμανικού δεν αντελήφθη τον τρομερό κίνδυνο που εφτερούγιζε λίγο πιο ψηλά. Και την ίδια στιγμή που έρριχνε τον Γερμανό, τριγυρισμένο από φλόγες, του επετέθησαν και τα επτά Μέσερσμιθ. Το P.Z.L. του Κουτρούμπα έγινε κομμάτια. Το ηρωϊκό παλληκάρι έπεσε στους πρόποδες του Ολύμπου, κοντά στο Λιτόχωρο, στις 15 Απριλίου 1941, τιμώντας άλλη μια φορά την αεροπορία μας και το πολυθρύλητο χωριουδάκι της Παρνασσίδος το Χρυσό, όπου πρωταντίκρυσε τον γαλάζιο μας ουρανό. Ήταν το τελευταίο θύμα που έδωσε η 23η Μοίρα P.Z.L. στο βωμό της πατρίδος, κοντά στα τόσα άλλα. Ο Κουτρούμπας έπεσε, πέρνοντας έτσι τον εαυτό του απ' την αεροπορική οικογένεια. Κι όμως είναι μαζί μας. Η σκιά του, πιστή στην αεροπορία, όπως της ήταν κι εκείνος, ξανάρχεται στην ανάμνησί μας και μαζί της η σκέψις, ότι θάνατος σαν το δικό του δεν

γράφει στο βιβλίο της ζωής ποτέ τη λέξι «τέλος», αφού περισσότερο μοιάζει μ' ατέλειωτη πτήσι σε κόσμους άγνωστους, κόσμους που εκέρδισαν αυτοί που ήξεραν να πεθάνουν.

Υποσμηναγός Γιάννης Μιχόπουλος
Πολεμικός Ανταποκριτής

Το θάρρος, η πράξη και ο θάνατος του ηρωικού αεροπόρου Περικλή Κουτρούμπα, συγκίνησαν τόσο πολύ τους Λιτοχωρίτες, ώστε έγραψαν και του αφιέρωσαν ποίημα, που έγινε τραγούδι και διασώθηκε μέχρι τις μέρες μας.

*Του Ταυγέτου τα πουλιά
και του Ολύμπου όλα
τα στέλνουμε στον τάφο σου
για να σου πουν δυο λόγια.*

*Εύπνα λεβέντη Περικλή
και μη βαριοκοιμάσαι,
τη δύστυχη μανούλα σου
καθόλου δεν θυμάσαι!*

*Από μικρός λεβέντη μου
πήρες δόρυ και ασπίδα
και στα χαρτιά σου έγραψες
τη δόξα του Λεωνίδα!*

ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΥ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Παρατίθεται το κείμενο, όπως ακριβώς είναι:

Από την παραμονή των Χριστουγέννων στήνεται ένα ξερό κούτσουρο από κέδρο στη μέση του τζακιού και φυλάγεται αναμμένο ίσα με τα Φώτα. Η στάχτη του παραμερίζεται στο πλάϊ του τζακιού μισοαναμμένα. Εκεί κάθε άνθρωπος του σπιτιού δοκιμάζει την τύχη του χώνοντας ένα σπειρί αραποσίτι μέσα στη θράκα (ή χόβολη). Και αν το σπειρί τιναχθή κατά το μέρος της φωτιάς, είναι κακό σημάδι, ζημιά, αρρώστεια ή κάτι τέτοιο – αν τιναχθή όξω από το τζάκι και ίσα κατά το μέρος το μπροστινό, τότε ταξίδι θέλει να πη – αν τιναχθή δεξιά, κάτι καλό σημαίνει- αν αριστερά, κάτι κακό. Αν το σπειρί μείνη μέσα στη θράκα και δεν τιναχθή, θάνατο μαντεύει, είτε αρρώστια σοβαρή. Αυτό είναι το «πήδημα της τύχης».

Είνε όμως κι άλλο έθιμο, το «διακόνι». Ανήμερα της γιορτής, Χριστούγεννα, Αη-Βασίλη ή Φώτα, μετά την απόλυση της Εκκλησίας, ο πρώτος φίλος του σπιτιού ή συγγενής που θα πάη επίσκεψη, παίρνει φούχτα αλάτι και την ανακατεύει με την ανθρακιά. Και αρχίζουν τότε οι στράκες της φωτιάς μαζί με τις ευχές του ξένου, που εύχεται το καλό, αρχίζοντας

από το σπίτι, προχωρώντας στον πατέρα και τη μάνα και φθάνοντας στα ζωντανά και τ' άψυχα, μα ακόμα και στη γάτα και στο φούρνο και στο φτυάρι. Το σπίτι μοσχοβολάει από τη μυρωδιά του κέδρου και οι χωριάτες μεταχειρίζονται και τον καρπό του, τα κεδρομπούμπουλα, ρίχνοντάς τα στο κρασί, στο ξύδι. Τη στάχτη την φυλάνε για να την σκορπίσουνε στ' αμπέλι, που θα το φυλάξη από κάθε κακό σκουλήκι και θα δώσει άφθονο καρπό. Το σκόρπισμα της στάχτης γίνεται με αυτόν τον τρόπο μετά την τελετή των Φώτων, που γίνεται κοντά στο ποτάμι στο Λιτόχωρο. Παίρνουν τη στάχτη μέσα σ' ένα αγγείο και τη βρέχουνε με τ' αγιασμένο νερό του ποταμού, κι ύστερα την πάνε και την σκορπάνε στις τέσσερες άκρες του αμπελιού, στη ρίζα της συκιάς που την καταράστηκε ο Χριστός και της μηλιάς, που την μόλεψαν οι πρωτόπλαστοι. Το ξύλο του κέδρου και σ' άλλες ανάγκες το μεταχειρίζονται οι κάτοικοι.

▲ Μια ερμηνευτική εξήγηση

Το παραπάνω κείμενο είναι δημοσιευμένο την 1 Ιανουαρίου 1934, με τίτλο «Ήθη και έθιμα. Τα κάλαντα στον Όλυμπο», στην εφημερίδα ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ της Θεσσαλονίκης.

Η γεωργία και η κτηνοτροφία αποτελούσαν βεβαίως κύριες απασχολήσεις των κατοίκων του Λιτοχώρου, χωρίς ωστόσο τους μεγάλους καθημερινούς κινδύνους, όπως συνέβαινε με τη ναυτική ζωή, που χαρακτηρίζεται από τον κίνδυνο και την αγωνία, για όσους έχουν σχέση με αυτή (ναυτικούς και οικογένειές τους). Η ξε-

νιτιά και η αγωνία των ναυτικών συνετέλεσαν στη δημιουργία μιας σειράς εθίμων και λαϊκών εκδηλώσεων, που σκοπό είχαν να εξευμενίσουν τις δυνάμεις του κακού. Κατά τη διάρκεια του Δωδεκαημέρου (που ξεκινά στις 25 Δεκεμβρίου και κλείνει στις 6 Ιανουαρίου) το καλό ή κακό ποδαρικό, η φωτιά, η στάχτη, ο κέδρος και άλλα είχαν μεγάλη σημασία για την καλλιέργεια των χωραφιών και την επιβίωση των ναυτικών.

Για τους Λιτοχωρίτες οι παραδόσεις είχαν άμεση σχέση με τη Χριστιανική θρησκεία και αποτελούν τον λαϊκό πολιτισμό που είναι ο καθρέφτης τους, αλλά ορισμένες από αυτές είχαν καθαρά παγανιστικές καταβολές. Η πλειοψηφία ήταν προληπτικοί, και η μαντική με ποικίλους τρόπους φαίνεται ότι ήταν συνηθισμένη πρακτική για τις οικογένειες κυρίως των γεωργών και των ναυτικών, αφού εξαντλούσαν τα χριστιανικά τους καθήκοντα και τις προσευχές στα εξωκκλήσια.

Το «πήδημα της τύχης» και το «διακόνι» είναι έθιμα που αναλυτικά κατέγραψε ο καθηγητής Αθανάσιος Λασπόπουλος το 1878 και τα παρουσίασε στο περιοδικό ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ των Αθηνών, το έτος 1882, τόμος ΣΤ', με τίτλο «Όλυμπος και οι κάτοικοι αυτού. Έθνη και έθιμα Λυτοχώρου. Κέδρος». Ύστερα από πολλά χρόνια, το Δωδεκαήμερο του 1933-1934, ο λαογράφος της εποχής διαπιστώνει ότι η παραστατικότητα, το τελετουργικό και η θεαματικότητα των εθίμων εξακολουθούν να ασκούν αρκετά ισχυρή γοητεία, έτσι ώστε οι παραδόσεις και οι δεισιδαιμονίες έδεσαν αρμονικά με το ξεχωριστό τοπίο της κωμόπολής μας.

Το Λιτόχωρο διατήρησε το χρώμα του και έτσι ο ιδιαίτερος τοπικός και λαϊκός πολιτισμός φανέρωσε τις

ρίζες μας, ανακάλυψε τη φυσιογνωμία μας ως λαό, πιστοποίησε την ταυτότητα, θωράκισε τη συνέχισή μας. Μελετώντας τον Λιτοχωρίτικο λαϊκό πολιτισμό, αντικρίζουμε ένα λαό απλό και αληθινό, συγκροτημένο, με πίστη, ιδανικά και αξίες.

Το Δωδεκαήμερο είναι κύκλος λατρευτικός, εορταστικός, ψυχαγωγικός και ανατασιακός. Κύκλος επιστροφής στον εκκλησιασμό των Χριστουγέννων, αλλά και κύκλος στην εξιλεωτική για όλους μας εκδίωξη του κακού, του φόβου και των ξωτικών δυνάμεων. Η έντονη πίστη σε υπερφυσικές δυνάμεις, που έπρεπε λατρευτικά να καταστούν ευεργετικές, ευνόησαν τη δημιουργία και διατήρηση των εθίμων. Για τους Λιτοχωρίτες προγόνους μας οι αντιλήψεις αυτές πήραν και μια σταθερή επαναλαμβανόμενη τελεστική, τελετουργική μορφή. Έγιναν έθιμα.

Εκπαιδευτικά

ΟΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΜΑΣ

Σημαντικό γεγονός του Λιτοχώρου ήταν οι ετήσιες γυμναστικές επιδείξεις, που γινόντουσαν στο τέλος του σχολικού έτους και σφράγιζαν τη χρονιά. Ήταν ένα μεγάλο πολιτιστικό γεγονός, που το παρακολουθούσαν επίσημοι, οι αρχές, οι γονείς, συγγενείς, φίλοι και όλοι οι κάτοικοι της κωμόπολης. Η διοργάνωση γυμναστικών εκδηλώσεων και επιδείξεων, με τη λήξη κάθε σχολικής χρονιάς, αναδείκνυε και προέβαλε την εντυπωσιακή παρουσία των σχολείων στα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου, από τη λειτουργία τους.

Η προετοιμασία ξεκινούσε νωρίς, ώστε να τελεστούν τη συγκεκριμένη ημέρα, συνήθως το τελευταίο δεκαήμερο του Μαΐου ή τον Ιούνιο. Οι πρόβες ήταν εξαντλητικές, πριν από την τελική εκδήλωση και όλα ρυθμισμένα στην εντέλεια (οι προσκλήσεις, η στολή των μαθητριών και μαθητών, η διευθέτηση του χώρου, τα καθίσματα των επισήμων, η μουσική των χορών, η έπαρση και υποστολή της σημαίας, το πρόγραμμα, ο στίβος, οι παραστάσεις κλπ.). Με μεγάλο ενθουσιασμό και συγκίνηση οι γονείς και το κοινό εντυπωσιάζονταν με το δύσκολο των ασκήσεων, την ακρίβεια της εκτέ-

λεσής τους, τον άτυπο συναγωνισμό των σχολείων, τον ζήλο των μαθητών και τις φιλότιμες προσπάθειες των δασκάλων.

Οι εποχές βέβαια τότε ήταν δύσκολες και οι άνθρωποι είχαν θέσει άλλες προτεραιότητες στη ζωή τους, χωρίς να ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τον αθλητισμό. Οι εκδηλώσεις όμως που διοργάνωναν τα σχολεία, στις εθνικές- θρησκευτικές γιορτές και στο τέλος του διδακτικού έτους, με τις γυμναστικές επιδείξεις, προκαλούσαν ιδιαίτερη αίσθηση στους κατοίκους, καθώς τους ψυχαγωγούσαν και τους βοηθούσαν στην πνευματική ανέλιξη. Επίσημα οι γυμναστικές επιδείξεις καταργήθηκαν το 1974, ενώ σήμερα συνεχίζουν να πραγματοποιούνται από ορισμένα ιδιωτικά ή πρότυπα σχολεία.

Τα σχολεία του Λιτοχώρου πάντοτε ήταν οργανωμένα, αναβαθμισμένα και υποδειγματικά στο προσωπικό, στα διδακτήρια, στα προγράμματα και στη λειτουργία τους. Η διοργάνωση των γυμναστικών επιδείξεων των σχολείων του Λιτοχώρου ήταν μια εκδήλωση και ένα θέαμα που το παρακολουθούσαν όλοι οι κάτοικοι. Μια ευκαιρία να καμαρώσουν την πρόοδο των παιδιών τους.

Οι παρακάτω περιγραφές είναι των ετών 1923, 1926, 1927, 1928, 1930, 1931, 1934, 1952, 1954, 1957, 1959 και 1960. Παρατίθενται χρονολογικά, χωρίς καμμία περικοπή.

**▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ
ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ**

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ.- Την 27ην Μαΐου ετελέσθησαν εν Λιτοχώρω εις την θέσιν Κατούνια αι ετήσiai γυμναστικάι εξετάσεις.

Εις το άλμα το πρώτον βραβείον εκέρδισεν ο μαθητής Αθανάσιος Ν. Τσιώνας.

Εις τον δρόμον ο Ευάγγελος Ν. Καρανάτσιος.

Εις την διελκυστίνδα η ομάς Σωτηρίου Παναγιωτοπούλου.

Παρέστησαν άπασαι αι Αρχαί του τόπου και πλήθος λαού άπειρον. Ούτω το κομψόν αυτό προάστιον της Θεσσαλονίκης εφέτος παρουσίασεν νέαν όψιν προόδου, χάρις εις την ακάματον εργατικότητα των διευθυντών των εκπαιδευτηρίων μας, τόσοσ του κ. Ιωάννου Ευαγγελίδου, Διευθυντού του Ημιγυμνασίου, όσον και του κ. Υετίωνος Διευθυντού της αστικής σχολής. Μετά το πέρας των αγώνων ωμίλησεν ο Διευθυντής του Ημιγυμνασίου κ. Ιωάννης Ευαγγελίδης, εξάρας το θάρρος και την αφοσίωσιν των μαθητών εις την γυμναστικήν και σημειώσας την εορτήν ταύτην ως ημέραν προόδου. Είναι άξιος συγχαρητηρίων ο γυμναστής μας κ. Πελαγίδης, όστις κατώρθωσεν εντός ενός έτους να παρουσιάση μαθητάς άνευ της παραμικράς ελλείψεως, πολλοί δε έμειναν κεχηνότες δια την πρόοδον των μαθητών.

Εκ του Γραφείου της Πολιτικής Ενώσεως
Μακεδονικής Νεολαίας
(ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ, 2-6-1923)

▲ ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ.- Την 27ην Μαΐου ε.ε., Κυριακήν της Πεντηκοστής ετελέσθησαν ενταύθα, εν τη θέσει «Κατούνια», γυμναστικάί επιδείξεις και αγώνες των μαθητών του ημιγυμνασίου και του δημοτικού σχολείου αρρένων.

Από της 4ης ώρας μ.μ. κόσμος αμφοτέρων των φύλων αθρόως έσπευδε να καταλάβη θέσιν περί το γυμναστήριον, εξόχως κεκοσμημένον δια σημαίων και αψίδων.

Κατά την 5ην ώραν εισήλθον οι μαθηταί εν παρατάξει κατά τετράδας εις τον στίβον άδοντες τον Εθνικόν Ύμνον, υπό την ηγεσίαν του κ. Π. Πελαγίδου . Το ζωηρόν και κανονικόν βάδισμα των μαθητών προυξένησεν αρίστην εντύπωσιν εις τους ενθουσιωδώς χειροκροτούντας θεατάς. Μετά την παρέλασιν ήρξαντο Σουηδικαί ασκήσεις, αίτινες εφείλκυσαν τον θαυμασμόν των θεατών δια την ακριβή εκτέλεσιν αυτών. Ταύτας επηκολούθησαν εθνικοί χοροί και αγώνες δρόμου 300 μέτρων, άλματος τριπλού μετά φοράς, διελκυστίνδα και σκυταλοδρομία.

Καθ' όλα τα αγωνίσματα και διαλείμματα εψάλησαν διάφορα άσματα και εθνικά εμβατήρια.

Μετά το πέρας των αγώνων απενεμήθησαν βραβεία εις τους διακριθέντας μαθητάς του ημιγυμνασίου Ευάγγελον Καρακίτσον και Αθανάσιον Τσιώναν και εις τον του δημοτικού σχολείου Δημήτριον Φούντον, υπό της επί τούτω ορισθείσης ελλανοδίκου επιτροπής, αποτελουμένης εκ των κ.κ. Κωνσταντίνου Ζωγράφου, ιατρού, Νικολάου Βασιλείου φαρμακοποιού και Αθανασίου Πειστικού.

Το τέλος της τελετής επεσφράγισεν ενθουσιώδης προσφώνησις του Διευθυντού του ημιγυμνασίου κ.

Ιωάννου Ευαγγελίδου, εξάραντος την σκοπιμότητα και τας ωφελείας της σχολικής γυμναστικής. Είτα οι μαθηταί εν παρελάσει αποχαιρετώντες τους θεατάς εξήλθον του γυμναστηρίου ψάλλοντες, ο δε κόσμος διελύθη κομίζων τας αρίστας των εντυπώσεων περί του έργου και της φιλοπονίας του γυμναστού.

(ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ, 4-6-1923)

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΠΑΡΕΛΑΣΕΙΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 7.- Προχθές εγένετο παρέλασις εις την πλατείαν Ολυμπίων όλων των μαθητών και μαθητριών των σχολείων Λιτοχώρου. Οι του αρρεναγωγείου διηρέθησαν εις δύο ομάδας υπό τους κ.κ. Αξατσίδην και Ελευθεριάδη, εις ετέρας δε δύο αι μαθήτριάι του παρθεναγωγείου υπό την διευθύντριαν κ. Ευαγγελίαν Λαλούση και την κ. Άνναν Κορακά.

Όλος ο εκλεκτός κόσμος της κωμοπόλεως και των παραθεριστών παρηκολούθησε τους ωραίους μαθητικούς αγώνας και την παρέλασιν, μετά την οποίαν αι ομάδες των κ.κ. Άννας Κορακά και Στέλλας Λουκοβίτου εξετέλεσαν διάφορα άσματα και ελληνικούς χορούς, προκαλέσασαι τον πατριωτικόν ενθουσιασμόν του λαού.

Είναι άξιοι θερμών συγχαρητηρίων οι διδάσκαλοι και αι διδασκάλισσαι του Λιτοχώρου δια την μόρφωσιν της μαθητιώσης νεολαίας και δια την λαμπράν σχολικήν επίδειξιν, η οποία απέσπασε δικαίως τα ενθουσιώδη χειροκροτήματα και τους επαίνους των κατοίκων του Λιτοχώρου.

ΚΟΚΩΝΑΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, 9-6-1926)

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΑΘΛΗΤΙΚΑ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ.- Προχθές παρήλασαν εις την πλατείαν «Ολύμπια Πάρκ» οι μαθηταί και μαθήτριά αι αρρεναγωγείου και παρθεναγωγείου Λιτοχώρου, υπό την διεύθυνσιν των κ.κ. Αξατσίδη, Ελευθεριάδη, της κ. Ευαγγελίας Λαλούση και Άννας Κορακά.

Τους αγώνας παρηκολούθησεν όλος ο εκλεκτός κόσμος. Και πρώτον παρήλασεν η ομάς του κ. Ελευθεριάδη. Κατόπιν η ομάς Α' του παρθεναγωγείου Άννας Κορακά άξια συγχαρητηρίων. Μετά ταύτα η δευτέρα ομάς παρθεναγωγείου υπό την Ευαγγελίαν Λαλούση. Κατόπιν αι ομάδες Άννας Κορακά και της Στέλλας Λουκοβίτου έψαλλον τα αθάνατα τραγούδια και χορούς ελληνικούς.

Τέλος όλων αυτών έρχεται η πρωταθλήτρια ομάς του κ. Αξατσίδη, όστις συνάμα έλαβε το ρεκόρ του αγώνος. Ιδιαίτέρως συγχαίρομεν τον κ. Αξατσίδη, όστις κατώρθωσε να καταρτίση μίαν τοιαύτην ομάδα.

Γ.Δ. ΚΟΚΩΝΑΣ
(ΦΩΣ, 10-6-1926)

▲ ΑΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΕΝ ΛΙΤΟΧΩΡΩ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ 21.- Μετά πάσης μεγαλοπρεπείας διεξήχθησαν και εφέτος ενταύθα αι Γυμναστικάι επιδείξεις του Δημοτικού σχολείου αρρένων. Περί την 5 μ.μ. εν μέσω πατριωτικών ασμάτων ήρχισεν η εκκίνησης των Ομάδων. Με κατεύθυνσιν προς την πλατείαν «Ολύμπια» τα αρρενωπά πρόσωπα των μικρών μαθητών και το λεβέντικο παράστημά των προκαλούν ρίγη ενθουσιαμού.

Πρώτα εγυμνάσθη η ομάς της Δ΄τάξεως, υπό τον Γυμναστήν δημ/λον κ. Σ. Ελευθεριάδην, μετ' αυτήν δε η ομάς της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεως, υπό τον Γυμναστήν δημ/λον κ. Δημήτριον Αξατσιδην. Αι Σουηδικαί ασκήσεις συνεδυσάσθησαν υπέροχα με την στρατιωτικήν προπαίδευσιν, τα δε πατριωτικώτατα άσματα των Ομάδων ήσαν τα μόνα ενδεδειγμένα διά μιαν τοιαύτην ωραίαν τελετήν. Μεγαλειώδης επίσης υπήρξεν η ωραία παρέλασις των μελλόντων στρατιωτών μας, ενδεδυμένων με ομοιομόρφους φανέλλας, οι οποίοι με άκρατον ενθουσιασμόν εχαιρέτησαν την σημαίαν, δώσαντες κρυφόν όρκον πίστεως προς αυτήν. Εις το τέλος αι Ομάδες εφωτογραφήθησαν εις διαφόρους στάσεις.

Την τελετήν ετίμησαν αυτοπροσώπως ο ακούραστος Επιθεωρητής των Δημοτικών Σχολείων Βερροίας κ. Πατίτσας, ο κ. Πρόεδρος της Κοινότητος μετά του περι αυτόν Κοινοτικού Συμβουλίου, ο νέος αστυνομικός Σταθμάρχης κ. Νικόλαος Σκαρδούτσος, οι εν ενταύθα δημόσιοι υπάλληλοι μετά των κυριών των, το διδασκαλικόν προσωπικόν του σχολείου θηλέων, οι καθηγηταί του ημιγυμνασίου, αι σχολικαί Επιτροπαί και πλήθος πολύ εκλεκτού κόσμου της κωμοπόλεώς μας.

ΦΑΩΝ

(ΦΩΣ, 24-5-1927)

▲ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ.- Λίαν επιτυχώς εγένοντο την Κυριακήν 29 τρέχοντος αι Γυμναστικάί επιδείξεις του σχολείου Θηλέων. Την 5 μ.μ. αι διάφοραι ομάδες παρετάχθησαν εις την πλατείαν «Ολύμπια» εν μέσω ωραίων ασμάτων. Πρώτη εγυμνάσθη η ομάς των μαθητριών της

Γ'τάξεως, λίαν επιτυχώς υπό την Διδ-σσαν Σοφίαν Ελευθεριάδου. Η ομάς Β'εκ των μαθητριών της Δ'τάξεως εγυμνάσθη υπό την Διδ-σσαν Ευαγγελίαν Λαλούση, χειροκροτειθείσα.

Επίσης, υπέροχα εγυμνάσθη η ομάς της Ε' και ΣΤ' τάξεως, υπό την Δ/σαν Ιωάνναν Κορακά. Αι Σουηδικαί ασκήσεις διεξήχθησαν με μεγάλην επιτυχίαν, τα δε ωραία άσματα αφήκαν αληθώς ωραίαν εντύπωσιν. Εις το τέλος εχορεύθησαν και ωραίοι ελληνικοί χοροί, τους οποίους έσυραν αι λιλιπόντιαι μαθήτριαι με πολλήν χάριν, Αλίκη Χατζοπούλου, Νούλα Κατσιγιάννη, Βικτωρία Μαγαλιά και Γκουνούλη. Τα συγχαρητήριά μας εις τας γυμναστρίας διδασκαλίσσας.

ΦΑΩΝ

(ΦΩΣ, 1-6-1927)

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ ΠΟΙΟΙ ΠΑΡΕΣΤΗΣΑΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. – Προχθές Κυριακήν και ώραν 18ην έλαβον χώρα ενταύθα και εν τη θέσει «Ολύμπια» γυμναστικαί επιδείξεις του εξαταξίου σχολείου Θηλέων της Κωμοπόλεώς μας, υπό την Διεύθυνσιν της αξιοπρεπούς, σεμνής και αόκνου διδασκαλίσσης δεσποινίδος Σμαρώς Κυριακοπούλου. Η β' τάξις εγυμνάσθη πολύ καλά υπό την δεσποινίδα Σοφίαν Ελευθεριάδου. Η Δ' τάξις υπό την μορφωμένην και πολυκατηρτισμένην δεσποινίδα Ευαγγελίαν Λαλούση εγυμνάσθη εξόχως λαμπρά. Αι Ε' και ΣΤ' υπό την διδασκάλισσαν δεσποινίδα Ιωάνναν Κορακά δεν υστέρησαν εις τίποτε, όλας τας κινήσεις της Σουηδικής γυμναστικής τας εξε-

τέλεσαν κανονικώτατα καταχειροκροτηθείσαι.

Μετά τας ασκήσεις εχορεύθησαν εκ μέρους των μαθητριών κλέφτικοι χοροί και άλλοι πολλοί πατριωτικοί, υπό την επίβλεψιν της δεσποινίδος Στέλλας Λουκοβίτη. Η επιτυχία των χορών δεν περιγράφεται, τα χειροκροτήματα διήρκεσαν επ' αρκετόν. Η Διευθύντρια του σχολείου μας δεσποινίς Σμαρώ Κυριακοπούλου, ήτις κατά την διάρκειαν των επιδείξεων με βοηθό της την διδασκάλισσαν Βασιλική Ιακώβου υπεδέχετο τους προσκεκλημένους μη παρουσιασθείσης ουδεμιάς αταξίας, εδέχθη τα θερμά συγχαρητήρια όλων δια την επιτυχίαν των ασκήσεων και εργασίαν των συναδέλφων της.

Τας επιδείξεις ετίμησαν αι στρατιωτικάί και πολιτικάί αρχαί, οι προύχοντες της κωμοπόλεώς μας κ. Καλακάνης, Βάρκας, Δότσιος, Πιστικός κ.λπ., ο κ. Ελληνοδιδάσκαλος του Ημιγυμνασίου μας, ο κλήρος ως και το προσωπικόν του σχολείου Αρρένων υπό τον Διευθυντήν κ. Παναγιώτην Υετίωνα και των εξόχως δρασάντων επί τουρκοκρατίας λαοφιλών μας δημοδιδασκάλων Γεωργίου Χουζούρη, Θεοχάρους Λογοθέτη και Ευαγγέλου Μπιτσκάρη, εις ους οι σημερινοί επιστήμονες, έμποροι, διανοούμενοι κ.λπ. της κωμοπόλεώς μας οφείλουσι τα πρώτα φώτα της μορφώσεώς των. Επίσης, οι κ.κ. Κων/νος Ζωγράφος, Παύλος Ολύμπιος, ιατρός και οι κ.κ. Βασιλείου Νικόλαος και Μυσιρλόγλου Απόστολος δεν υστέρησαν, αλλ' οικογενειακώς ετίμησαν τας επιδείξεις, όπως καμαρώσουν την εκπαίδευσιν των τέκνων των και προστατευομένων των.

Π. ΜΟΣΧΟΒΙΤΗΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, 5-6-1927)

▲ ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Εις την μεγάλην και κατάφυτον πλατείαν της Μακεδονικής Νεολαίας εγένοντο υπό των μαθητών και μαθητριών αι ετήσiai σχολικαί επιδείξεις, παρευρεθέντων πάντων των διδασκάλων και διδασκαλισσών και όλης της εκλεκτής κοινωνίας της κωμοπόλεώς μας. Ο Δημοδιδάσκαλος του ανωτέρω τμήματος κ. Δημήτριος Αξατσίδης μας παρουσίασεν τους μαθητάς τελείουσ στρατιώτας. Άοκνος και ακαταπόνητος ενέπνεε τον ενθουσιασμόν με τα ηχηρά παραγγέλματα και την σιδηράν πειθαρχίαν εις τρόπον που εξέπληξε τους πάντας.

Ο κ. Αξατσίδης Γυμναστής της Ε΄και ΣΤ΄τάξεως άφησε την φοράν αυτήν αλησμόνητον εποχήν ως προς τας Σουηδικάς ασκήσεις. Επίσης, ο Δημοδιδάσκαλος του κατωτέρω τμήματος κ. Τριαντάφυλλος Κουντάνης είνε άξιος συγχαρητηρίων διά την ακριβήν και πρωτότυπον εις την πόλιν μας εκτέλεσιν των Σουηδικών ασκήσεων και τας ξεκαρδιστικάς παιδιάς.

Άξιαi παντός επαίνου είναι και αι Δημοδιδασκάλισσαι Στέλλα Λουκοβίτου και Δώρα Θεοφιλλίδου διά την τόσην επιμέλειαν που κατέβαλον να καταστήσωσι τας μαθητρίας των τάξεων απαραμίλλους των μαθητών.

Μεγάλην εντύπωσιν έκαμεν ο Θεσσαλικός και κλέφτικος χορός των μαθητριών, τον οποίον έσυρον με μεγάλην επιτηδειότητα και χάριν αι μαθήτριάι Αλίκη Χατζοπούλου και η Δις Βάρκα.

Εκ των επισήμων διακρίνομεν τον Επιθεωρητήν των σχολών κ. Πατίτσαν μετά της κυρίας του, τον Πρόεδρον της κοινότητος κ. Γεώργιον Τατσιόπουλον μετά της κυρίας του, τον ιατρόν κ. Κωνσταντίνον Ζωγράφον μετά

της κυρίας του, τον φοιτητήν της Φαρμακευτικής κ. Διονύσιον Φέρλιαν μετά της μνηστής του Δος Βικτωρίας Κ. Ζωγράφου, τας Δας Διονυσίαν και Άνναν Βλαχοπούλου, την Δα Σταματίαν Φούντου και πολλούς άλλους, ων τα ονόματα μας διαφεύγουν. Περί την εβδόμην ώραν έληξεν η ετησία και πρωτοφανής τελετή αποχωρούντος του πλήθους με τας καλλιτέρας των εντυπώσεων.

Γ. ΖΗΣΚΑΣ
(ΦΩΣ, 3-6-1928)

▲ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Την Κυριακήν 1ην τρέχοντος, εγένοντο αι γυμναστικάι επιδείξεις των δύο μας Δημοτικών Σχολείων. Οι μαθηταί και μαθήτριαι προσήρχοντο συντεταγμένοι κατά τμήματα, υπό την ηγεσίαν δε των κ.κ. Α. Μητσάνη, Δ. Αξατσίδη, Γ. Τζουβαΐρη, Κ. Παράσχου εξετέλεσαν διαφόρους γυμναστικάς ασκήσεις και αγωνίσματα. Εχορεύθησαν διάφοροι χοροί κλπ.

Η ωραία αυτή εορτή χάρις εις τας προσπάθειάς των διευθυντών των Σχολείων κ.κ. Παναγιώτου Υετίωνος και Ευαγγέλου Μπιτσκάρη και των διδασκάλων άφησε τας αρίστας των εντυπώσεων.

Ο ΘΕΑΤΗΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, 8-6-1930)

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ ΑΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΜΑΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. (του ανταποκριτού μας).- Την παρελθούσαν Κυριακήν ενώπιον πολλών θεατών, γονέων

και κηδεμόνων εγένοντο εις την πλατείαν της πόλεώς μας αι γυμναστικά επιδείξεις των σχολείων μας. Η πλατεία από ενωρίς είχε υπερπληρωθή κόσμου. Ο ήχος της σάλπιγγος προειδοποιεί εις το κοινόν την έλευσιν των μαθητών, εις την εμφάνισιν των οποίων το κοινόν εκσπά εις δαιμονιώδη χειροκροτήματα. Οι νεαροί μαθηταί ντυμένοι με ομοιόμορφον στολήν και έχοντες επί κεφαλής τον σημαιοφόρον Μιλτιάδην Τσίντσιφαν, ντυμένον εις τα ναυτικά, παρουσιάσας κάτι το πολύ-πολύ ωραίον, το οποίον δεν περίμενε κανείς ποτέ από αυτούς τους μικρούς. Και πρώτη κάμνει την εμφάνισίν της εις την πλατείαν η Α΄τάξις με επί κεφαλής τον διδάσκαλόν τους κ. Στερ. Κων/νίδην, ταύτην δε ακολουθεί η Β΄ υπό τον κ. Αξατσίδην.

Μετά την παρέλευσιν εγένοντο αι σουηδικαί ασκήσεις, αι οποίαι εθαυμάσθησαν λόγω της ρυθμικότητος με την οποίαν εξετελούντο. Επακολουθούν διάφοροι χοροί και η εορτή επεσφραγίσθη με τον Εθνικόν ύμνον. Πολλά συγχαρητήρια αξίζουν εις τους διδασκάλους οι οποίοι παρουσίασαν κάτι το εξαιρετικόν.

Κ. ΧΑΡΜΠΑΝΤΙΔΗΣ
(ΦΩΣ, 15-6-1931)

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ.- Είδα και εις άλλα μέρη τελουμένας τας γυμναστικάς επιδείξεις, αλλά του Λιτοχώρου αι γυμναστικά επιδείξεις είνε άφθασται. Δεν δύναται να συγκριθούν με οιασδήποτε άλλας επιδείξεις, παρουσιάζουν κάτι το εξαιρετικόν, γίνονται πολύ πομπωδώς και συναρπάζουν και τον μάλλον αδιάφορον και προ-

καλούν αληθή συναγερμόν. Επειδή κατά τέτοιον τρόπον διεξάγονται εδώ αι επιδείξεις, ο κ. Β. Πατίτσας Επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Κατερίνης παρηκολούθησε και πάλιν αυτοπροσώπως, αλλά την φοράν αυτή παρέλαβε μαζί του και άλλους διδασκάλους εξ Αικατερίνης διά να απολαύσουν το ωραίον θέαμα.

Και πράγματι, όταν έφθασεν η ωρισμένη ώρα και ενώ τα Ολύμπια Παρκ, η απέραντος και καταπράσινη αυτή πλατεία, είχε γεμίσει από πέντε περίπου χιλιάδας κόσμου, ολοκλήρου δηλαδή της κωμοπόλεώς μας και περιχώρων, ο ήχος των σαλπίγγων και τυμπάνων που σκόρπιζαν τον ενθουσιασμόν μας ειδοποιεί την κάθοδον της μαθητιώσης νεολαίας. Σε λίγο έφθασαν όλα ομοιομόρφως ενδεδυμένα, χαριτωμένα και ζωηρά και με πέδιλα εις τα πόδια κατασκευασμένα διά των ιδίων των χειρών. Ήσαν δύο τμήματα. Το ένα τμήμα του Α' δημοτικού υπό την ηγεσίαν του κ. Γεωργίου Κωνσταντίνου με δύο σάλπιγγας, και το έτερον τμήμα του Β' δημοτικού υπό την ηγεσίαν του κ. Δημητρίου Αξατίδου, αι δύο ανώτεραι δηλαδή τάξεις η Α' και η Στ', με τέσσαρας σάλπιγγας. Η έλευσίς των εχαιρετίσθη με έξαλλον ενθουσιασμόν και χειροκροτήματα υπό του παρισταμένου πλήθους, προ του οποίου παρήλασαν.

Κατόπιν εισέρχεται εις τον στίβον η ομάς του κ. Κωνσταντίνου και άρχεται των Σουηδικών ασκήσεων, τας οποίας εξετέλεσεν κανονικώτατα. Μετά τας ασκήσεις ταύτας επηκολούθησε χορός εκ μέρους των μαθητριών, χορεύσασαι τον Κρητικόν, καθώς και άλλους χορούς με πολλήν χάριν και ευκινησίαν, υπό την ηγεσίαν της συμπαθεστάτης διδασκαλίσσης Στέλλας Λουκοβίτου.

Αποσύρεται το Α΄ δημοτικόν και εισέρχεται τώρα εις τον στίβον το Β΄ δημοτικόν, υπό τον εμπνευσμένον δημοδιδάσκαλον κ. Αξατσίδην και άπαν το πλήθος αναμένει με αγωνίαν απ΄ αυτόν να ίδη κάτι το εξαιρετικόν, το ιδιαίτερον. Και όντως καθ΄ ήν στιγμήν τραγουδούντες εβάδιζαν, με ένα βροντώδες αυτού παράγγελμα σχηματίζονται τα στοιχεία Β.Δ.Σ.Λ. (ήτοι Β΄ Δημοτικόν Σχολείον Λιτοχώρου).

Παρατεταμένα χειροκροτήματα και ζητωκραυγαί εδόννησαν τον άερα. Εκτελεί κατόπιν ρυθμικότατα βαδίσματα κατά μέτωπον, με τόσην κανονικότητα, ώστε προκαλούν τους θαυμασμούς και αυτών των στρατιωτικών δια την ευθυγραμμίαν των και συνοχήν των.

Επικολουθούν αι Σουηδικαί ασκήσεις, ρυθμικότατα, ζωηρά και ακριβέστατα. Αλλά γρήγορα τες ανασυντάσσει και αρχίζει άλλους σχηματισμούς, εν συνδυασμώ με καλλίλαλα τραγούδια, τα οποία ενθουσιάζουν τα πλήθη. Σχηματίζουν σταυρούς και αστέρας, υπό τα χειροκροτήματα πάντοτε των παρισταμένων.

Αλλ΄ εκείνο το οποίον περισσότερον ενεθουσίασε και συνεκλόνησε τον κόσμον, ήτο ο σχηματισμός της «σημαίας».

Το τι έγινε εκείνην την στιγμήν δεν περιγράφεται. Άπαντες ζητωκραυγάζοντας την Εθνικήν σημαίαν ηγέρθησαν εκ των θέσεών των δια να απολαύσουν το ωραιότατον αυτό θέαμα. Αι σάλπιγγες σαλπίζουν προσοχή, ενώ ο σημαιοφόρος παρελαύνει με την σημαίαν του συνοδευομένην από φρουράν, φαλλομένου συγχρόνως του Εθνικού ύμνου υπό του σχηματισμού.

Τέτοιες εκπλήξεις ο κ. Αξατσίδης παρουσιάζει κατ΄ έτος κατά τας επιδείξεις και προκαλεί μέγιστον το εν-

διαφέρον του κοινού. Άπαντες συνέχαιρον και αυτόν και τον Διευθυντήν του Β΄ κ. Μπιτσκάρη, καθώς και όλο το προσωπικό αμφοτέρων των σχολείων.

Ένα μεγάλο εύγε εκφράζω δημοσία, καθώς και τον θαυμασμόν μου προς τον κ. Δημήτριον Αξασίδην και τον Διευθυντήν του Α΄ Π. Υετίωνα.

Διάφοροι δε χοροί πρωτότυποι και ωραίοι εχορεύθησαν υπό των μαθητριών, υπό την ηγεσίαν των διδασκαλισσών Σμαρώς Βασιλείου, Δώρας Θεοφιλλίδου, Κούλας Σπάγγακα και Μαίρης Παιδάκη.

Ο κ. Επιθεωρητής κατενθουσιασμένος και αυτός διότι έχει τοιούτους διδασκάλους. Έν μεγάλο εύγε εκφράζω και εγώ δημοσία προς τον κ. Επιθεωρητήν και τους διδασκάλους, τους ακούραστους αυτούς εργάτας των σχολείων μας.

Αν και αναρμόδιος εν τούτοις θα κάμνω μίαν μικράν παρατήρησιν διά το μέλλον. Προκειμένου να προσκαλούνται οικογένειαι πρέπει να διορίζεται ένας τελετάρχης για να φροντίζη την προμήθειαν καθισμάτων. Διότι πολλοί προσκεκλημένοι ίσταντο όρθιοι όπισθεν του πλήθους, των ολίγων καθισμάτων καταλειφθέντων παρά διαφόρων δεσποινίδων.

Ο ΘΕΑΤΗΣ
(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ, 20-6-1931)
(ΦΩΣ, 23-6-1931)

▲ ΕΙΣ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Μάιος.- Την περασμένην Κυριακήν ετελέσθησαν αι γυμναστικάι επιδείξεις των δύο Δημοτικών σχολείων μας, εντός του ευρυχώρου γηπέδου του πάρκου, μετά πολλής επιτυχίας.

Παρέστησαν αι κοινοτικά και πολιτικά αρχαί, ο αστυνομικός προϊστάμενος κ. Μασούρας, ο επιστημονικός και διανοούμενος κόσμος, και όλοι οι κάτοικοι του Λιτοχώρου.

Περί ώραν 5 μ.μ. κατέφθασε το τμήμα του Α΄ Δημοτικού σχολείου με τον γυμναστήν κ. Κωνσταντίνον Αδαμόπουλον με σάλπιγγας και τύμπανα, μετά πάροδον δε ολίγων λεπτών και το τμήμα του Β΄ Δημοτικού σχολείου με σάλπιγγας επίσης και τύμπανα, υπό τον γυμναστήν κ. Δημήτριον Αξατσίδην τον και Διευθυντήν αυτού.

Το τμήμα του κ. Αδαμόπουλου εξετέλεσε πρώτον σουηδικάς ασκήσεις. Ηκολούθησαν κατόπιν παιγνίδια, σκυταλοδρομία, διελκυστίνδα, άλματα και λιθοβολισμοί.

Εισήλθε κατόπιν εις τον στίβον το τμήμα του κυρίου Αξατσίδου. Ο κ. Αξατσίδης έχει συνηθείση να μας χαρίζη πάντοτε ευχαρίστους εκπλήξεις. Αφού με τα όμορφα τραγούδια μας έκαμε να σκιρτήσωμε από αγαλλίασιν, με ωραίους ελιγμούς, μετασχηματισμούς γραφικωτάτους, άρχισε τας σουηδικάς ασκήσεις, σβέλτες, με ζωή, ρυθμικότατες, αληθινά κινηματογραφικές. Μερικές μάλιστα, ως «η διπλή αναπήδησις» υπήρξαν υπέροχες. Παρατεταμένα χειροκροτήματα εξέσπασαν από παντού.

Και εις τα παιγνίδια υπήρξεν απaráμιλλος. Ο σχηματισμός του τροχού και η περιστροφή δίκην αλέθοντος υδρομύλου, εν συνδυασμώ με κατάλληλα τραγούδια, υπήρξε κάτι το μεγαλειώδες.

Με αυτά δεν θέλω να υποβιβάσω την γυμναστικήν ικανότητα του κ. Αδαμοπούλου.

Τέλος, ηκολούθησαν χοροί των δύο σχολείων εκ περιτροπής. Του Α' υπό την επίβλεψιν του κ. Αδαμοπούλου, του δε Β' υπό την καθοδήγησιν της συμπαθεστάτης διδασκαλίσης δίδος Δώρας Θεοφιλίδου και η τελετή ετελείωσε με τον Εθνικόν Ύμνον, αφήσασα ωραίας εντυπώσεις.

Συγχαίρομεν και δημοσία τους αθορύβους τούτους αναμορφωτάς της νεολαίας μας.

Ένας θεατής
(ΦΩΣ, 3-6-1934)

▲ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΕΙΣ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Εξαιρετικήν επιτυχίαν εσημείωσαν αι γυμναστικάι επιδείξεις των Δημοτικών Σχολείων Λιτοχώρου, τελεσθείσαι εις το Πάρκον της κωμοπόλεως.

Χάρις εις το ενδιαφέρον των διδασκάλων και τας φιλοτίμους προσπαθείας των μαθητών, οι γονείς και κηδεμόνες μα και όσοι παρηκολούθησαν τας επιδείξεις είδαν ένα αρμονικό σύνολο να κινείται ρυθμικά επί δύο σχεδόν ώρες, και το χειροκρότησαν με ενθουσιασμό.

Ακολούθησαν παιδιαί και χοροί που απετέλεσαν την μελετημένη ποικιλία του προγράμματος.

Η τελετή έληξε με υποστολή της Σημαίας και τον Εθνικό ύμνο που τον έψαλλαν οι μαθηταί.

Αξίζουν πολλά εύγε στους φιλοτίμους διδασκάλους που, εκτός από την πνευματική ανάπτυξι των μαθητών και το σφυρηλάτημα των νεαρών χαρακτήρων τους σε ηθικά και εθνικά πλαίσια, δημιουργούν και αξέχαστες γιορταστικές εκδηλώσεις.

Εις τας επιδείξεις παρέστησαν, εκτός από τας τοπικάς αρχάς, ο Δήμαρχος Κατερίνης κ. Βακάλης, ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Κατερίνης κ. Λαζαρίδης και ο Ιατρός κ. Σιδηρόπουλος οικογενειακώς.

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, 22-6-1952)

▲ ΑΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΑΚΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

Σήμερον το απόγευμα εις Λιτόχωρον τελούνται αι γυμναστικάι επιδείξεις του εκεί Παραρτήματος, υπό του καθηγητού Σωματικής αγωγής κ. Χαρ. Παπαδοπούλου.

Προς τον σκοπόν αυτόν μετέβη χθες εις Λιτόχωρον η Φιλαρμονική των Προσκόπων, ήτις θα αποδώση τιμάς και θα παιανίση κατά την παρέλασιν των μαθητών.

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, 30-5-1954)

▲ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

Την προπαραελθούσαν Κυριακήν διεξήχθησαν υπό του καθηγητού σωματικής αγωγής κ. Χαρ. Παπαδοπούλου εις το Κοινοτικόν Γήπεδον αι γυμναστικάι επιδείξεις του Γυμνασίου Λιτοχώρου, τας οποίας ετίμησαν ο Σεβ. Μητροπολίτης κ.κ. Βαρνάβας, ο Νομάρχης κ. Μπάλλας, ο Δήμαρχος Κατερίνης κ. Βακάλης, ο Πρόεδρος της Κοινότητος κ. Σιτζούκης μετά του Κοινοτικού Συμβουλίου, αι τοπικάι αρχαί και όλος ο πληθυσμός της γραφικής Κωμοπόλεως.

Αι επιδείξεις ενεθουσίασαν τους παρακολουθήσαντας την τελετήν και απέσπασαν τα χειροκροτήματά

των δια την ακρίβειαν της εκτελέσεως, την άψογον εμφάνισιν όλων των τμημάτων Αρρένων και Θηλέων και την ορθήν εκτέλεσιν των γυμναστικών ασκήσεων.

Επηκολούθησαν αγώνες στίβου με τους κάτωθι πρώτους νικητάς.

Δρόμος 100 μ. Σιδέρης.

Άλμα τριπλούν Σιδέρης.

Άλμα εις ύψους Τυλιγάδης.

Λιθοβολία Τριανταφύλλου.

Σφαιροβολία Καραλής.

Δρόμος 1000 μ. Τριανταφύλλου.

» 60 μ. θηλέων Τσάλη.

» 60 μ. παιδων Γεωργούσης.

Άλμα απλούν θηλέων Παναγιωτοπούλου.

Ακολούθως εχορεύθησαν υπό των μαθητριών ελληνικοί χοροί και ο τοπικός χορός (Μπελίτικος).

Κατά την διάρκειαν των επιδείξεων, των αγώνων και εις τους χορούς επαιάνιζεν η Μουσική των Προσκόπων Κατερίνης.

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, 13-6-1954)

▲ ΑΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΑΚΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

Το απόγευμα της παρελθούσης Κυριακής ετελέσθησαν παρουσία του Νομαρχούντος κ. Τσιακίρη, του γυμνασιάρχου αρρένων κ. Μπότσογλου, του προέδρου της Κοινότητος κ. Ιωάννου Κούκουλη, του στρατοπεδάρχου Λιτοχώρου αντ/ρχου κ. Αναγνωστοπούλου, του διοικητού Μοίρας Αρμάτων κ. Γαλατσιάνου, του αστυνομίου Λιτοχώρου, πολλών Κοινοτικών Συμβούλων και

όλων σχεδόν των κατοίκων Λιτοχώρου, αι γυμναστικά επιδείξεις του Γυμνασιακού Παραρτήματος Λιτοχώρου.

Παιανιζούσης της Φιλαρμονικής του Δήμου Κατερίνης και υπό τα ζωηρά χειροκροτήματα των επισήμων και του πλήθους παρήλασαν οι μαθηταί και αι μαθητρίαι και εξετέλεσαν εν συνεχεία τας επιδείξεις των προκαλέσαντες τον θαυμασμόν όλων δια την ακρίβειαν των κινήσεων, τον πλούτον των ασκήσεων και την λαμπράν γενικώς εμφάνισίν των.

Εγένετο ακολούθως επίδειξις εφηρμοσμένων αλμάτων υπό ομάδος μαθητών, εχορεύθησαν δε και Ελληνικοί χοροί από μαθητάς και μαθητρίας.

Διεξήχθησαν επίσης αγώνες στίβου, τα αποτελέσματα των οποίων δημοσιεύομεν εις την 4ην σελίδα.

Θερμά συγχαρητήρια αξίζουν εις τον καθηγητήν Σωματικής Αγωγής κ. Χαρ. Παπαδόπουλον και όλους τους μετασχόντας των επιδείξεων μαθητάς και μαθητρίας.

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, 16-6-1957)

▲ ΝΕΑ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. 8-6-59. Την Κυριακή 7ην του μηνός, το απόγευμα, εγένετο μετά πάσης επισημότητος η τελετή των Γυμναστικών επιδείξεων επί τη λήξει του σχολικού έτους του Β' δημοτικού Σχολείου της κωμοπόλεώς μας.

Ταύτην ετίμησαν δια της παρουσίας των άπασαι αι Στρατιωτικάί και πολιτικάί αρχαί, καθώς και χιλιάδες Λιτοχωριτών, οίτινες από ενωρίς είχαν κατακλύση κυριολεκτικώς το γήπεδον του Σχολείου, διότι ήξευραν και από άλλοτε ότι το Σχολείον αυτό παρουσιάζει πραγματικές εκπλήξεις στις επιδείξεις του. Και πράγ-

ματι στις 5:30' μ.μ., υπό τους ήχους της μουσικής που ο ακούραστος και δραστήριος διευθυντής του Σχολείου κ. Μιχαήλ είχε ετοιμάσει, ήρχισεν η θαυμασία παρέλασις 250 μαθητών ενδεδυμένων με διαφορετικὰς ενδυμασίας κατά τάξεις, με επικεφαλής την γαλανόλευκον Σημαίαν του. Ρίγη συγκινήσεως εγένισαν τας ψυχὰς ὄλων τα αγέρωχα και λεβέντικα κορμιά των νέων αυτῶν βλαστῶν της Πατρίδος μας.

Εν συνεχείᾳ και ἐπὶ δίωρον ἐξετελέσθη με τάξιν και ακρίβειαν ἓνα υπέροχο πρόγραμμα ασκήσεων ὑπὸ των διδασκάλων κ. Γιώτα, Δ. Βλέτση, Δεσποινίδων Αντουλινάκη, Μπαλάτου και Καρασαββίδου.

Σε γενικὲς γραμμὲς οἱ ἐπιδείξεις ἦσαν κάτι παραπάνω ἀπὸ θαυμάσιες, με καλλίτερο ὄλων το χορὸ των Καρυάτιδων, που ἴσως μετρημένα σχολεῖα παρουσίασαν. Αἰξίζει ἓνα μεγάλο-μεγάλο εὐγε στο προσωπικὸ του Σχολείου αὐτοῦ, με επικεφαλῆς τον τόσον αγαπημένον ἀπὸ ὄλους διευθυντὴν του κ. Μιχαήλ, διότι με την ἐκδήλωσιν αὐτὴν ἀπέδειξαν διὰ μίαν ἀκόμη φορά ὅτι ἐργάζονται με πλήρη ἐπίγνωσιν της Ἐθνικῆς των ἀποστολῆς. Αὐτό ας το προσέξουν αἱ προϊστάμεναί των υπηρεσίαι, διὰ να νοιώσουν κι αὐτοὶ κάποιαν ἠθικὴν ικανοποίησιν.

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, 16-6-1959)

▲ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

Με πολλὴν ἐπιτυχίαν την 19ην Ἰουνίου ἐτελέσθησαν αἱ γυμναστικαὶ ἐπιδείξεις του Ἀ' Δημοτικῆς Σχολεῖου Λιτοχώρου.

Ενωρίς το απόγευμα πλήθη κόσμου συνεκεντρώθησαν εις την ωραιοτάτην τοποθεσίαν «Χοροστάσι», υπό την σκιάν της χιονοσκεπούς μεγαλοπρεπούς κατοικίας των 12 θεών του Ολύμπου και ανέμενον μετ' ανυπομονησίας την εκτέλεσιν του προγράμματος.

Ο Ζευσ και οι άλλοι θεοί με απαστράπτουσαν θεϊκήν μεγαλοπρέπειαν κατέλαβον τας θέσεις των.

Μια δροσερά απόγειος αύρα ήρχισε τότε να καταφθάνη εις τον χώρο των επιδείξεων και αμέσως ευεργετική ανακούφισις ενεφανίσθη εις τα κάθιδρα πρόσωπα όλων μας.

Εν μέσω ζηρωτάτων χειροκροτημάτων ήρχισεν το πρόγραμμα των γυμναστικών επιδείξεων, με την παρέλασιν των μαθητών προ των ενθουσιασμένων θεατών και την παράταξιν των εις τον στίβον. Αμέσως κατόπιν, εν βαθυτάτη σιγή έλαβεν χώραν η έπαρσις της γαλανολεύκου μας που εσκόρπισεν ρίγη συγκινήσεως εις όλους μας.

Επηκολούθησεν η εκτέλεσις του προγράμματος των γυμναστικών επιδείξεων κατά τάξεις. Οι μικροί μαθηταί καλώς ησκημένοι εξετέλεσαν μετ' ακριβείας τα παραγγέλματα των γυμναστών των και δικαίως απέσπασαν τα θερμά χειροκροτήματα των θεατών, που αμφιθεατρικώς καθήμενοι εις την μαγευτικήν τοποθεσίαν απελάμβανον θέαμα σπανίας τελειότητος.

Με θαυμαστήν χάριν, δροσίαν, κινητικότητα και κέφι εχορευθήσαν κατόπιν υπό των μαθητών οι αθάνατοι Ελληνικοί χοροί, που μετέδωσαν αστραπιαίως τον ενθουσιασμόν εις τους θεατάς. Τέλος, ο Εθνικός ύμνος επεσφράγισε την ωραιοτάτην εορτήν και αμέσως κατόπιν όλη εκείνη η ανθρωποθάλασσα των θεατών εξέ-

σπασεν αυθορμήτως εις διαρκές, θερμόν χειροκρότημα, πλουσίαν αμοιβήν προς τους μαθητάς και διδασκάλους δια τους κόπους των.

Την ωραίαν τελετήν ετίμησαν δια της παρουσίας των άπασαι αι Πολιτικάί και Στρατιωτικάί αρχαί της κωμοπόλεως.

Εις το προσωπικόν του σχολείου απαρτιζόμενον εκ των κ.κ. Τσιρέλα Δημητρίου, Παπαδημητρίου Θεοχάρους, Φούντου Μιχαήλ, Βλαχοπούλου Ελευθερίας, Νικοδέλλη Ευτυχίας και Τράπαλη Κλειώς αξίζουν πολλά, θερμά και ειλικρινή συγχαρητήρια.

(ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ, 26-6-1960)

Εκπαιδευτικά

ΟΙ ΤΕΛΕΤΕΣ ΛΗΞΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΜΑΣ

Οι εορταστικές εκδηλώσεις για τη λήξη των μαθημάτων των σχολείων είναι σεμνές και χαρούμενες τελετές, που σημαίνουν και το τέλος του σχολικού έτους. Με μια όμορφη και κεφάτη εκδήλωση τα παιδιά δείχνουν με τον καλύτερο τρόπο το επίπεδο της δουλειάς που γίνεται στο σχολείο και με χαρούμενη διάθεση και πεποίθηση αποδεικνύουν ότι οι προσπάθειες όλων, δασκάλων και μαθητών, βρίσκονται σε καλό δρόμο, πιάνουν τόπο και βρίσκουν ανταπόκριση στις καρδιές των γονέων και όχι μόνο.

Τα σχολεία του Λιτοχώρου, από την αρχή της λειτουργίας τους, αποτελούσαν σχολεία αναφοράς, όπου η συστηματική εργασία σε συνδυασμό με την αγαστή συνεργασία δασκάλων και μαθητών ήταν η συνταγή της επιτυχίας των. Η υποδειγματική οργάνωση και λειτουργία των σχολείων του Λιτοχώρου, ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα, τα έκανε ονομαστά στο χώρο της Μακεδονίας και η ανοδική αυτή πορεία συνεχίζεται καταξιωμένη έως τις ημέρες μας.

Με τις επιτυχείς τελετές και εκδηλώσεις λήξης των μαθημάτων, παρουσία των τοπικών αρχών και πλήθους

γονέων, έντιμα, υπεύθυνα και σοβαρά προβάλλεται το ήθος, οι γνώσεις και η μόρφωση των παιδιών. Ειδικά όμως για το Λιτόχωρο, η μακρόχρονη και εξαιρετικά ενδιαφέρουσα διαδρομή της μόρφωσης των παιδιών βαρύνεται με την ισόποση και ισομερώς κατανομημένη «παιδεία» και «εκπαίδευση».

Οι παρακάτω περιγραφές είναι των ετών 1926, 1927, 1928 και 1932. Παρατίθενται χρονολογικά.

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ.- Μετ' επιτυχίας ετελέσθη την παρελθούσαν Κυριακήν 20 τρέχοντος η ενιαύσιος Σχολική εορτή των σχολείων αρρένων και θηλέων, επί τη λήξει του σχολικού έτους. Μετά την απόλυσιν της εκκλησίας, η αίθουσα του αρρεναγωγείου ήτο ασφυκτικώς πεπληρωμένη.

Εις την τελετήν προσήλθον άπασαι αι αρχαί της κωμοπόλεως μας και πλήθος πολύ εκλεκτού κόσμου εκ τε των παραθεριζόντων και λοιπών της κοινωνίας μας.

Απηγγέλθησαν υπό των μαθητών και μαθητριών πολλά όμορφα ποιήματα, μονόλογοι και διάλογοι εκ των οποίων το ρεκόρ της επιτυχίας είχαν τα εξής: Η Σχολική Γιορτή διάλογος εκ μαθητριών των ανωτέρων τάξεων, Το αεροπλάνο διάλογος εκ μαθητών του αρρεναγωγείου και αι απαγγελίαι: Γιορτή της κούκλας, Η Νοικοκυρούλα, Ο Άνθρωπος του Σουρή, Συνταγή χωριάτικη, Ο Στρατιώτης, αποδοθείσαι με πολλήν χάριν. Επίσης, απηγγέθη υπό μαθήτριας και ποίημα τι: Η Προίκα, το οποίον ως πληροφορούμεθα απήχησε κακώς

εις τον ενταύθα ανδρικόν κόσμον. Την ωραίαν αυτήν τελετήν εποίκιλαν εκ διαλειμμάτων και τα ωραία άσματα των μαθητών, τα οποία εις την μεν σχολήν των αρρένων edίδαξεν ο συμπαθής δημοδιδάσκαλος κ. Δημήτριος Αξατσιδης, εις δε την σχολήν των θηλέων η νεαρά δημοδιδασκάλισσα δ/νίς Ιωάννα Κορακά.

Ένα ολόθερμο εύγε απευθύνομεν εις τους μετά ζήλου εργασθέντας κ.κ. δημοδιδασκάλους και δημοδιδασκάλισσας αμφοτέρων των σχολείων.

ΟΥΤΙΣ
(ΦΩΣ, 28-6-1926)

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΟΡΤΗ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Ιούνιος.- Την Κυριακήν 26ην τρέχοντος, μετά πάσης επιβλητικότητος, εγένετο η επί τη λήξει των μαθημάτων τελετή των Δημοτικών Σχολείων Αρρένων και Θηλέων από κοινού, εις την ευρείαν και καλώς ηυτρεπισμένην σάλαν του μεγάρου του Αρρεναγωγείου.

Πολύ πριν να τελειώση η εκκλησία, το ωραίον ιδίως φύλον έσπευσε να εξασφαλίση τας θέσεις του, είχαν δε εντελώς υπερπληρωθή αύται μετά την απόλυσιν της εκκλησίας. Άπαντες σχεδόν οι γονείς και οι κηδεμόνες, τα διάφορα Διοικητικά Συμβούλια των Σωματείων, οι ιατροί, αι Κοινοτικά αρχαί, ο αστυνομικός σταθμάρχης και πολλαί παραθερίζουσαι οικογένειαι προσήλθον να παρακολουθήσουν την σχολικήν ταύτην εορτήν, την οποίαν ετίμησαν και οι παρεπιδημούντες εκδρομείς της εν Θεσσαλονίκη Γεωργικής Σχολής, με επί κεφαλής την

ακούραστον και ευγενέστατην κ. Άνναν Χάουζ, σύζυγον του διευθυντού της ειρηνένης Σχολής.

Ομολογουμένως το προσωπικόν του Σχολείου απεγνωσμένα κατέβαλε προσπάθειάς να μη μείνη κανείς παραπονεμένος.

Τέλος, άρχεται η τελετή και από τας αμφιθεατρικώς παρακειμένας αιθούσας, οι μαθηταί υπό την διύθυνσιν του μουσικού δημοδιδασκάλου κ. Δημητρίου Αξατσίδου φάλλουν με τετραφωνίαν την Προσευχήν και συνεχίζεται η εκτέλεσις του πλουσιωτάτου όντος προγράμματος.

Την σύντομον και από χειρογράφου απαγγελθείσαν υπό του Διευθυντού του Αρρεναγωγείου κ. Παναγιώτου Υετίωνος έκθεσιν περί της συντελεσθείσης προόδου, επηκολούθησαν εκλεκταί απαγγελλίαι, διάλογοι και ποιήματα και ξεκαρδιστικά κωμωδία και τραγούδια και άσματα από τα καλύτερα, τα οποία εδικαίωσαν πλήρως τας προσδοκίας του παρισταμένου και συνωστιζομένου πλήθους, το οποίον δεν έπαυε να χειροκροτή καθ' όλην την διάρκειαν της τελετής. Οι τέσσερες μπουρνέλλες, κωμωδία μονόπρακτος διδαχθείσα παρά του δημοδιδασκάλου κ. Στ. Ελευθεριάδου, επαίχθη δε κατά τοιούτον τρόπον, ώστε οι ήρωες κάθε λίγο διεκόπτοντο από τα ξεκαρδιστικά γέλοια και χειροκροτήματα του πλήθους.

Αλλά και τα κοριτσάκια δεν υστέρησαν εις εμφάνισιν, ιδίως εις τον διάλογον «Ελληνική σκηνή», όπου μεταμφιεσμένα με ελληνικάς αρχαίας ενδυμασίας έπαιξαν θαυμάσια τον ρόλον των, καταχειροκροτηθέντα.

Έτσι, αλλά και με πλείστας άλλας επιτυχίας, τας οποίας παραλείπω, διότι ο στενός χώρος της εφημερί-

δος δεν επιτρέπει να εκταθώ περισσότερο, έληξεν η ωραία αύτη τελετή η οποία εχάρισεν εις πάντας τας μάλλον ευαρέστους και ευχαρίστους στιγμάς. Εύγε εις τους διδασκάλους μας και τας διδασκάλισσάς μας ότι αι προσπάθειαι των δεν πήγαν χαμέναι, αλλ' εξετιμήθησαν δεόντως παρά της κοινωνίας μας.

Ο Παρατηρητής
(ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ, 30-6-1927)

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΟΡΤΗ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Την Κυριακήν εγένετο η επί τη λήξει των μαθημάτων σχολική τελετή, εις την ευρείαν σάλαν του Δημοτικού Σχολείου Αρρένων.

Άπασα σχεδόν η κοινωνία του Λιτοχώρου και προ πάντων το ωραίον φύλον αντιπροσωπεύετο επαρκώς, εις τρόπον ώστε πολλοί γονείς και κηδεμόνες έμειναν όρθιοι.

Άξιον περιέργειας είναι η μη προσέλευσις των Πολιτικών Αρχών.

Διεκρίναμεν την οικογένειαν του κ. Κωνσταντίνου Ζωγράφου ιατρού, τον φοιτητήν της Φαρμακευτικής κ. Διονύσιον Φέρλιαν μετά της μνηστής του, τον κ. Κωνσταντίνον Βλαχόπουλον μετά των θυγατέρων του Άννας και Διονυσίας, τον κ. Σπύρον Κατσιγιάννην Δασάρχην μετά της κυρίας του, τον Αστυνομικόν Σταθμάρχην μετά της μνηστής του και πλήθους κόσμου, ιδίως του γυναικείου φύλου.

Γ. ΖΗΣΚΑΣ
(ΦΩΣ, 21-6-1928)

▲ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΛΙΤΟΧΩΡΟΝ. Ιούνιος.- Εγράψαμεν και άλλοτε ότι το Λιτόχωρο διακρίνεται και δια την ζηλευτήν πρόοδον της εκπαιδεύσεώς του. Θα μπορούσε κανείς να είπη ότι το Λιτόχωρο κατέχει αρίστην θέσιν εις την πρώτην σειράν της εκπαιδευτικής προόδου. Ίσως διότι το διδασκαλικόν προσωπικόν δεν έχει να κάμη και τίποτε άλλο. Ναι, αλλά αι αυταί συνθήκαι διέπουν και τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς και τόσων άλλων πόλεων και κωμοπόλεων. Φαίνεται λοιπόν ότι μεταξύ του διδασκαλικού προσωπικού του Λιτοχώρου υπάρχει κάποια ξεχωριστή θέλησις, κάποιος εξαιρετικός ενθουσιασμός, κάποια ιδιαίτερα ευγενής άμιλλα μεταξύ των δύο σχολείων αλλά και μεταξύ του προσωπικού ενός εκάστου, που δίδουν στην εκπαίδευσιν του Λιτοχώρου την αρίστην θέσιν εις την πρώτην σειράν της προόδου.

Είναι βεβαίως και τα παιδάκια των σχολείων εξαιρετικά έξυπνα, αλλ' είνε συγχρόνως και ατίθασα, ζωηρά, αγρίμια κυριολεκτικώς, σε σημείο που θα μπορούσαν να κάμψουν τας προσπαθείας των διδασκάλων. Εν τούτοις, οι διδάσκαλοι και διδασκάλισσαι έχουν κατωρθώση να εμπνεύσουν στα μικρά αυτά θηρία την απέραντον αγάπην προς τα γράμματα, την στοργήν προς το σχολείον, τον σεβασμόν προς τους διδασκάλους και γι' αυτό αξίζει να μνημονεύσωμεν εδώ τα ονόματα των αποστόλων αυτών της εκπαιδεύσεως προς γνώσιν των συναδέλφων και προϊσταμένων των.

Του Α' Σχολείου Διευθυντής ο κ. Παναγιώτης Ύετίων, διδάσκαλος ο κ. Γρηγόριος Βλαχόπουλος και διδασκάλισσαι αι Δ/δες Στέλλα Λουκοβίτου, Κούλα Σπά-

γκακα και Ευφροσύνη Βασιλείου.

Του Β΄ Σχολείου Διευθυντής ο κ. Ευάγγελος Μπιτσκάρης, διδάσκαλοι οι κ.κ. Δημήτριος Αξατζίδης και Γ. Τζοβαΐρης και διδασκάλισσαι η κ. Σμαρώ Κυριακοπούλου και Δ/δες Μ. Χρήστου και Δώρα Θεοφιλίδου.

Διά να εκτιμήση κανείς επαρκώς τον χαρακτήρα, την ψυχήν και τα αισθήματα των λειτουργών αυτών της εκπαιδύσεως, δέον να σημειωθεί ότι όλως αθορύβως, μετριοφρονέστατα και κρυφά σχεδόν ο σεβαστός Διευθυντής ενός εκ των δύο σχολείων, ευκατάστατος οπωσδήποτε, έχει κάμη το σπήτι του φιλανθρωπικόν ίδρυμα, διανέμων εκείθεν καθημερινώς σχεδόν αλεύρι και ψωμί εις διαφόρους απόρους οικογενείας. Επί πλέον δ' έχει διαθέσιμον χρηματικόν κονδύλιον εκ της ιδιαιτέρας του περιουσίας, προοριζόμενον ως μανθάνομεν, όπως δωρηθή διά την ανέγερσιν του νέου σχολείου, εάν το Κράτος αποφασίση να εκπληρώση υπεσχημένην σχετικήν υποχρέωσίν του.

Έτσι αισθάνονται την εκπαίδευσιν οι διδάσκαλοι του Λιτοχώρου και τόσοσν την ηγάπησαν.

Η μαθητιώσα μικτή νεολαία του Λιτοχώρου αμφοτέρων των εξαταξίων σχολείων κυμαίνεται μεταξύ των 725- 750 μαθητών και μαθητριών, εκ των οποίων λόγω της αυστηρότητος της κρίσεως ένα ποσοστόν 25% περίπου δεν προάγεται. Εκ των προαγομένων πάλιν ένα ποσοστόν 25% περίπου αριστεύει, αναδεικνύον μεταξύ αυτού εξαιρετικώς ιδιοφυΐας.

Την παρελθούσαν Κυριακήν εγένετο η καθιερωμένη, επί τη λήξει του σχολικού έτους, κοινή των δύο σχολείων εορτή τελεσθείσα εν τη αιθούση του Α΄ Σχολείου.

Παρέστησαν ο Πρόεδρος της Κοινότητας Λιτοχώρου κ. Τατσόπουλος, ο Διοικητής της Χωροφυλακής Κατερίνης Μοίραρχος κ Βασιλάκης, ο Επιθεωρητής των Δημοτικών Σχολείων Πιερίας κ. Β. Πατίτσας μετά της κυρίας του, ο Αστυνομικός Σταθμάρχης Λιτοχωρίου κ. Π. Καλογήρου, ο Πταισματοδίκης Κατερίνης κ. Κουλουφάκος, ο Δασάρχης Κατερίνης και οι Δασικοί υπάλληλοι, ο Προϊστάμενος του Γραφείου Τ.Τ.Τ. Λιτοχώρου κ. Βάρφης, αι κυρίαί των και πολλαί εκ των παραθεριζουσών οικογενειών εκ Θεσσαλονίκης, εξ ων η του κ. Ι. Βούρβουρη έχει και μαθητήν, τον μικρόν Κώσταν, περατώσαντα λόγω του παραθερισμού το υπόλοιπον του σχολικού έτους εις το Β' Σχολείον. Και πλείσται οικογένειαι εντόπιαι και των κ.κ. Παύλου Ολύμπιου, Βασιλείου, Ζωγράφου, Χουζούρη, Μόσχοβιτς, Γκούρβα κ.α.

Επί σκηνης φιλοκάλως και καταλλήλως διασκευασμένης, απεδόθησαν μονόλογοι και διάλογοι υπό των μικρών μαθητών και μαθητριών, με θαυμαστήν διά την ηλικίαν των τέχνην και απαγγελίαν.

Αλλά και αι παιδικαί διδακτικαί κωμωδίαι υπερήρσαν και καταχειροκροτήθησαν, αφήσασαι τας ωραιωτέρας εντυπώσεις, διότι τα λαβόντα μέρος εις ταύτας παιδάκια και κοριτσάκια ήσαν πολύ μελετημένα και καταλλήλως διδαχθέντα, έπαιζαν φυσικότατα και αβίαστα.

Μεταξύ των απαγγελιών και κωμωδιών, ωραία σχολικά τραγουδάκια από μια ομάδα καλλιφώνων μαθητών και μαθητριών εποίκιλαν το πρόγραμμα και το καθίστων απολύτως ευχάριστον.

Εις τας κωμωδίας και απαγγελίας διεκρίθησαν οι μαθηταί και αι μαθήτριάι Χρήστος Πειστικός, Κωνστα-

ντίνος Φούντος (αριστεύσαντες εις τα μαθήματα), Γκόγκος Βουγλίτσης, ο παραθερίζων μικρός Κώστας Βούρβουρης, Αηδονόπουλος, Φαργκάνης, Μπαντιάς, Κ. Γκαβοδήμου κ.ά. και η ωραία αυτή τελετή έληξε με τον Εθνικόν Ύμνον και τα συγχαρητήρια των παραστάντων, αφήσασα τας καλλιτέρας εντυπώσεις.

(ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ, 29-6-1932)

Εκπαιδευτικά

**ΜΙΑ ΩΡΑΙΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ
ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

(Το έτος 1930 το Λιτόχωρο εκπλήρωνε όλες εκείνες τις προϋποθέσεις, για να χαρακτηριστεί δίκαια ως το πιο ωραίο μέρος της Μακεδονίας και το ιδανικότερο θέρετρο παραθερισμού. Το θείο κλίμα του, η φιλόξενη περιποίηση, τα δροσερά νερά, τα θελκτικά τοπία, το μεγαλόπρεπο πλαίσιο, τα ολοκάθαρα σπίτια και οι ρομαντικές θέσεις του προσέλκυαν μεγάλο αριθμό επισκεπτών και παραθεριστών. Ευρισκόμενο ανάμεσα στον μεγαλοπρεπή ορεινό όγκο του Ολύμπου και στη δροσερή αύρα του Θερμαϊκού συγκέντρωνε το ενδιαφέρον εκείνων που ήθελαν να ξεφύγουν από τις μέριμνες της πολύβουης πόλης. Όλες τις εποχές του χρόνου, και κυρίως την καλοκαιρινή περίοδο, διάφοροι σύλλογοι, όμιλοι, σχολεία, ομάδες, οργανώσεις επισκέπτονταν το Λιτόχωρο, για να γνωρίσουν τον τόπο, τον Όλυμπο και το μοναστήρι του Άγιου Διονυσίου. Η πρόσβαση, την εποχή εκείνη, γινόταν περισσότερο σιδηροδρομικώς ή ακτοπλοϊκώς (με βενζινόπλοια από τη Θεσσαλονίκη) και λιγότερο οδικώς.

Στις 5 Ιουνίου 1930 το Διδασκαλείο Αρρένων (η σημερινή Παιδαγωγική Ακαδημία της Θεσσαλονίκης) πραγ-

ματοποίησε πενθήμερη εκπαιδευτική εκδρομή στην περιοχή του Ολύμπου και το Λιτόχωρο. Οι σπουδαστές κατέγραψαν τις εντυπώσεις τους και τις δημοσίευσαν στην εφημερίδα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» σε συνέχειες στις 22, 23, 24 και 25 Ιουνίου 1930. Παρακάτω παρατίθεται το άρθρο με μόνο το απαραίτητο απόσπασμα για το Λιτόχωρο και την περιοχή του).

Το Διδασκαλείο Αρρένων, όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος, έκανε μια εκπαιδευτική εκδρομή. Μια τέτοια εκδρομή για μας τους δασκάλους είναι εφαρμογή των όσων μάθαμε στους τέσσαρις τοίχους, ένα πλάτυμα της ζωής μας, ξετίναγμα του κορμιού μας, δυνάμωμα της θέλησης μας, μάθηση προσαρμογής σε καινούριες καταστάσεις και πλούτισμα του παραστατικού μας κύκλου.

Σήμερα, όπως έχουν τα πράγματα, έχουμε την αντίληψη πως πιότερο πρέπει κανείς να ζη παρά να μαθαίνει. Είνε ευτυχισμένοι εκείνοι οι μαθητές, που πιότερο ζουν παρά αποστηθίζουν γραμματικούς τύπους και κανόνες και ξοδεύουν άσκοπα φαιά ουσία του εγκεφάλου, για να μάθουν απ' όξω λίγους στίχους της Οδύσσειας και της Ιλιάδας και να τους λησμονήσουν, μόλις αφήσουν το κατώφλι του σχολείου των.

Στην περίπτωση αυτή με ανυπόκριτη χαρά λέμε πως είμαστε ευτυχισμένοι.

Ο αυριανός δάσκαλος είναι ανάγκη να γνωρίση από κοντά την ευρύτερη πατρίδα του, να ιδή τις ομορφιές της χώρας του. Να επισκεφθή τα ιστορικά μέρη. Να γνωρίση τα ήθη και τα έθιμα του λαού, που αύριο θα του ανατεθεί η δύσκολη αποστολή της μόρφωσης του

και της διαπαιδαγώγησής του. Ακόμη είναι ανάγκη να ιδή και να μάθη σε ποιο πνευματικό και υλικό επίπεδο βρίσκεται ο λαός μας. Να μπορέση με τις συχνές τέτοιες εκδρομές να μελετήσει τη ζωή του, τις ανάγκες του, να αγκαλιάση τους πόθους του, τα ιδανικά του, να τα κάνη δικό του χτήμα και να μπορέση έτσι να συντελέση στην καλλιτέρεψή του.

Με τέτοιο σκοπό πρέπει να γίνονται όλες οι σχολικές εκδρομές. Τέτοιο περιεχόμενο μορφωτικό και παιδαγωγικό πρέπει να κλίνη μέσα του ο σκοπός. Αλλοιώς, κατά την αντίληψή μας, η εκδρομή καταντάει ένα ταξιδάκι «ανά τον Όλυμπο ή ανά τας μαγευτικές τοποθεσίας κάποιου νησιού». Ένας μοντερνισμός και κάποτε ένα μαϊμουδισμός.

Επέτυχε ο σκοπός της εκδρομής μας;

Ξαναφέροντας στο μυαλό μας την περυσινή ωραία και πρωτότυπη εκδρομή μας στην Αθήνα, τις ζωηρές εντυπώσεις, τα ευχάριστα συναισθήματα, που μας γεννήθηκαν, περιμέναμε με πραγματική νεανική αγωνία τη μέρα, που θα ξεκινήσουμε για εκδρομή, που ορίστηκε στις 5 Ιουνίου.

▲ Η αναχώρηση των εκδρομέων

Την παραμονή της αναχώρησης είναι ζήτημα αν κοιμήθηκε κανένας. Από τις 5 ακόμα άρχισαν να έρχονται οι μαθηταί μας στο σιδηροδρομικό σταθμό, που ωρίστηκε τόπος συγκεντρώσεως, όλοι με τα ομοιόμορφα σακκίδια των και τις κουβέρτες των. Στις 7 ½ π.μ. όλοι ήμασταν στην γραμμή. Και να σε λίγο ο αγαπημένος Διευθυντής μαζί με τους κ.κ. καθηγητές και με ομοιόμορφα ρούχα σπόρτ και σακκίδια φτάνουν.

Η ώρα που θα φύγουμε κοντεύει και η αγωνία μας μεγαλώνει. Το μέρος που καθίσαμε δε μας χωράει. Σπρωξίματα, στριμώγματα παίρνουν και δίνουν. Η φαντασία ολονών μας πετάει στα άλλα μέρη και στην κατοικία των θεών, τον Όλυμπο. Οι λίγες στιγμές για να ξεκινήσουμε μου φάνηκαν χρόνος ολόκληρος. Σε λίγο ακούμε το σφύριγμα του τραίνου βγάζοντας ένα αχ! σαν να ξαλαφρωθήκαμε από ένα βάρος που μας πίεζε. Και να ξεκινάμε. Με το ξεκίνημα άρχισαν τα τραγούδια. Το τρένο προχωρεί αφήνοντας πίσω τη Σαλονίκη και τρέχει ανάμεσα από καταπράσινους κήπους.

Σε λίγο περνάμε από το Γαλλικό ποταμό, που μόνο απ' το γεφύρι μπορεί να καταλάβει κανείς πως τον περνά, γιατί είναι κατάξηρος.

Έπειτα, έρχεται ο Αξιός με το τεράστιο γεφύρι του. Εδώ βλέπει κανείς και τα αντιπλημμυρικά έργα, τα περιβόητα. Οι τοποθεσίες που ακολουθούν ύστερα απ' τον Αξιό είναι μαγευτικότερες. Ακόμα βλέπει κανείς μέσα στα χωράφια, που κυμάτιζαν τα στάχυα, θεριστές και θερίστριες να τα θερίζουν φορώντας στο κεφάλι των μια άσπρη μαντήλα, για να προφυλαχθούν απ' τις καλοκαιρινές αχτίνες του ήλιου.

▲ Η άφιξη στο Λιτόχωρο

Φτάνουμε στο σταθμό του «Λιτοχώρου». Τα παιδιά βλέποντας τα κατακάθαρα νερά και τη γεμάτη από χαλίκια παραλία δεν βαστούν και μόλις κατεβαίνουν από το τρένο τρέχουν ίσια στη θάλασσα.

Η άλλοτε έρημη παραλία του σταθμού γεμίζει από παιδιά. Σε λίγα δευτερόλεπτα ξεντώνονται και ρίχνονται στην ήσυχη και καθαρή θάλασσα. Ύστερα από ένα

ευεργετικό μπάνιο παίρνουν με όρεξη το δρόμο τους για το Λιτόχωρο, άλλοι με τα λεωφορεία και άλλοι, που δε φοβούνται τη ζέστη και το δρόμο, πεζή.

Σε δύο ώρες συγκεντρωνόμαστε όλοι στην πλατεία του χωριού, όπου το προσωπικό των Σχολείων –Ημι-γυμνάσιο και Δημοτικό– μας υποδέχεται και προετοιμάζει τον καταυλισμόν μας στο νεόχτιστο Δημοτικό Σχολείο. Διασκεδάζουμε κάμποσο στην πλατεία με πρωτοβουλία τη διασκεδαστική ομάδα και έπειτα πηγαίνουμε στο εξωκλήσι του Αη Γιώργη για να αναπαυθούμε κάτω απ’ τα σκιερά του δένδρα, γιατί το απόγευμα πρόκειται να γίνη συγκέντρωση και να παίξουνε οι ποδοσφαιριστάι μας με τον «ΑΠΟΛΛΩΝΑ» του Λιτοχώρου. Στη συγκέντρωση αυτή κατέβηκε σχεδόν όλο το χωριό και ο αγώνας τελείωσε με τη νίκη του «ΑΠΟΛΛΩΝΑ» 2-1.

▲ Στη Μονή Αγίου Διονυσίου και στον Όλυμπο

Το πρωί στις τέσσερες είμαστε έτοιμοι για να ξεκινήσουμε για τον Όλυμπο. Με οδηγό μας τον κ. Κάκαλο αρχίζουμε τον ανήφορο, με σημείο κατεύθυνσης το «Σταυρό», όπου και τελειώνει το ανηφορικό και δύσκολο μέρος του δρόμου που έχουμε να κάνουμε προς τον Αη Διονύση του Ολύμπου. Ο δρόμος ως εκεί είχε ανώμαλος και γεμάτος πέτρες. Μόλα ταύτα όμως τον περνάμε μικροί και μεγάλοι με μεγάλη ευκολία κάνοντας μόνον δύο στάσεις.

Στο δρόμο αυτό το λόγο έχει η φυσική ομάδα. Οι πιότεροι απ’ αυτούς με ειδικά δίχτυα για τη συλλογή των εντόμων αρχίζουν το κυνήγι στις πεταλούδες και στα έντομα και οι κόποι των δεν πάνε χαμένοι. Πιά-

νουν ειδών ειδών και τα τοποθετούν μέσα σε ειδικά μπουκάλια, για να γίνη έπειτα στο Σχολείο το οριστικό ταρίχευμα στο ζωολογικό μας Μουσείο. Ο κ. Σαλάτας δε χάνει την ευκαιρία για να μας εξηγήση το φαινόμενο της διάθλασης του φωτός.

Δεν απέχουμε τώρα πολύ απ' το «Σταυρό». Τους πιο ευκίνητους τους πιάνει η φιλοδοξία ν' ανέβουν το Γολγοθά και να φθάσουν στο «Σταυρό». Φθάνουμε σε λίγο και 'μεις και αναπαυόμαστε λίγο κοντά στη βρύση, που μας χαρίζει τα άφθονα νερά της και παίρνουμε το πρωινό μας.

Το μέρος αυτό δίδει και πάλι υλικό στην καλλιτεχνική ομάδα, που παίρνει διάφορα σκίτσα απ' τις όμορφες τοποθεσίες που προβάλλουν γύρω μας και τους πελώριους και απόκρημνους βράχους που σχηματίζουν την πιο μεγάλη χαράδρα στην αρχή της οποίας είναι χτισμένο το Μοναστήρι του Αη Διονύση. Απ' εδώ και επάνου ο δρόμος είναι πια ομαλός.

Άξαφνα κάτω, μέσα στην καταπράσινη κοιλάδα, προβάλλει ολόλευκο με την κατακόκκινη στέγη του το μεγάλο Μοναστήρι, που ταιριάζει πολύ να το ονομάσει κανείς «Ολύμπιο Μέγαρο». Βαδίζουμε τώρα τον «ελικοειδή κατήφορο». Πριν ακόμα πλησιάσουμε στο Μοναστήρι ακούμε το πανηγυρικό χτύπημα της καμπάνας με το οποίο μας υποδέχεται ο ευγενέστατος Ηγούμενος του φιλόξενου Μοναστηριού κ. Διονύσιος.

Επί τέλους φθάνουμε στο μεγάλο αυλόγυρο, που γύρω του τρέχει άφθονο και κρύο νερό και ξεκουραζόμαστε για μια στιγμή και σκορπούμε στις ολόγυρα σπηλιές και χαράδρες και που κάθε μια αναφέρεται σε μια παράδοση. Ολόγυρά μας υψώνονται αγριωπές οι

θεόρατες κορφές του Ολύμπου, οι χιονισμένες πλαγιές του και μπροστά μας ξανοίγεται η πελώρια χαράδρα κατάφυτη από πανύψηλα δένδρα, που ανάμεσα κυλάει με ορμή το νερό, που μαζεύεται από τις χίλιες δυο πηγές και κάμνει απροσπέλαστες καταρράχτες.

Η χαράδρα αυτή απόκρημνη και αδιάβατη απλώνεται ως το Λιτόχωρο.

Γι' αυτό για να πάει κανείς απ' το Λιτόχωρο στο Μοναστήρι πρέπει να κάμει το μεγάλο γύρο που κάναμε κ' ημείς από το μέρος του «Σταυρού».

Το λίγο διάστημα που μείναμε μας έφτασε να διαλέξουμε ο καθένας από μια τοποθεσία του γούστου μας, για να φάμε. Το απόγευμα έγινε γενική συγκέντρωση, για ν' ακούσουμε πρώτα τη δουλειά που έκανε η ομηρική ομάδα σχετικά με τον Όλυμπο, με αρχηγό τον υποδιευθυντή του Σχολείου μας κ. Κοτρώνη και έπειτα τη δουλειά που κάναμε για την ιστορία του Μοναστηριού η ιστορική ομάδα, με αρχηγό τον καθηγητή κ. Σούλα.

Είνε πια η ώρα 3 ½ μ.μ. και είναι ανάγκη να ετοιμασθούμε για να φύγουμε. Ένα δυνατό σφύριγμα του κ. Λάσκαρη, που αντηχεί στις ολόγυρα χαράδρες, μας αναγκάζει όλους να συγκεντρωθούμε, για να ξεκινήσουμε.

▲ Μια περιπέτεια στον κατήφορο προς το Λιτόχωρο

Ο καιρός είναι θαυμάσιος και μόνο μερικά σύννεφα φαίνονται να τριγυρίζουν το θρόνο του Δία και το Πάνθεο, όπως ωνομάστηκαν τελευταία οι δύο ψηλότερες κορυφές του Ολύμπου. Προχωρούμε ανύποπτοι απ' τον ίδιο όμορφο δρόμο προς το Σταυρό, με σκοπό να

διανυκτερεύσουμε στο Μετόχι του Αγίου Διονυσίου, που απέχει ως μισή ώρα απ' το Λιτόχωρο και να ξεκινήσουμε την άλλη μέρα για τις αρχαιότητες του Δίου.

Άξαφνα απ' την είσοδο της μεγάλης χαράδρας βλέπουμε να μπαίνουν αραδιαστά μικρά-μικρά σύννεφα και να προχωρούν αργά-αργά κάτω απ' τα πόδια μας. Τ' ακολουθούν άλλα πιο μεγάλα και σε λίγο χάθηκε από μπρος μας η καταπράσινη χαράδρα σαν να τη χώρισε απ' τα πόδια μας ένα πελώριο γκριζο παραπέτασμα.

Συνηθισμένοι να βλέπουμε πάντα τα σύννεφα από κάτω στα ψηλά, τώρα που τα βλέπουμε να σέρνονται κάτω απ' τα πόδια μας και να μας ξεχωρίζουν απ' τον κόσμο νιώθουμε μέσα μας κάποιο απροσδιόριστο αίσθημα χαράς, ενθουσιασμού και περηφάνειας, γιατί βρισκόμαστε έτσι απομονωμένοι, ψηλότερα απ' τον άλλο κόσμο, σαν υπερκόσμιοι, σαν υπεράνθρωποι, σαν αιθέριοι πολίτες της νεφελοκκοκυγίας του Αριστοφάνη. Μα σε λίγο ακούονται δυνατές βροντές πίσω μας μακριά στις κορφές του Ολύμπου. Είναι το πρώτο μήνυμα της οργής των θεών για τη βεβήλωση που κάναμε να πατήσουμε στην ιερά τους κατοικία. Δεν περνούν παρά λίγες στιγμές και ο υψυβρεμέτης Ζεύς ξαπολάει όλες τις αστραπές και τις βροντές του σε μια δυνατή βροχή για μας τιμωρήσει που τολμήσαμε να πατήσουμε τα ψηλά δώματά του. Η θέση μας είναι δύσκολη. Σκορπιζόμαστε κατ' ανάγκη και βρίσκομε άσυλο κάτω από τα πυκνά φυλλώματα των δέντρων. Μα η βροχή ξακολουθεί δυνατή και τα καταφύγιά μας είναι πια ανίκανα να μας προφυλάξουν.

Πρέπει όμως να βγούμε όπως- όπως στο δρόμο για να τραβήξουμε σε ασφαλισμένο καταφύγιο ενόσω είναι νωρίς. Γιατί αν νυχτώση με τη βροχή και την καταχνιά που μας εμποδίζουν να δούμε μπροστά μας που πηγαινουμε, ασφαλώς θα πέσουμε σε καμμιιά χαράδρα και θα ξενυχτήσουμε περιπλανώμενοι.

Προχωρούμε λοιπόν με βήμα γοργό κάτω απ' τη δυνατή βροχή, που ακολουθιέται από αστραπές και τρομαχτικές βροντές και που στο πείσμα δε σκέφτεται να πάψη. Παίρνουμε τη δραματική αυτή στιγμή απ' την αστεία της όψη και προχωρούμε αφηφώντας πια τη βροχή, γιατί σε πέντε λεπτά είμασταν βρεμένοι ως το κόκκαλο, με ευθυμία και με όρεξη για αστεία και με πειράγματα για τις παράξενες και κωμικές σιλουέττες, που είχανε μαθητές και καθηγητές.

Οι βροντές όσο πηγαινουν και γίνονται πιο τρομαχτικές. Θα μαλώνη η Ήρα με το σύζυγό της, λέει κάποιος. Θα τις βρέχει, λέει ένας άλλος, και γι' αυτό βρέχει δυνατά. Θα ζητάει ψήφο για να βγη βουλευτίνα, συμπληρώνει άλλος, και την περιποιείται όπως πρέπει.

Και έτσι προχωρώντας σαν διωγμένοι απ' τον παράδεισο φτάνουμε στο «Μετόχι», που νομίζαμε πως θα βρούμε όλη τη χριστιανική καλωσύνη από κείνους, που περιωρίστηκαν εκεί μέσα για να ξασκήσουν όλες τις χριστιανικές αρετές ανεπηρέαστοι απ' τον άλλο κόσμο.

Μα γελαστήκαμε, γιατί κάτω απ' το αγγελικό σχήμα του οσιώτατου Ηγουμένου ανεκαλύψαμε μια ψυχή πιο μαύρη κι απ' το ράσσο του.

Κι ας μας συγχωρέση, που για να σώσουμε μόνοι μας τη ζωή μας αναγκαστήκαμε να εξοικονομήσουμε όπως-όπως τον εαυτό μας και να περάσουμε τη νύχτα άλλοι πάνω στα καλαμπόκια και άλλοι πάνω στα σανίδια.

Πολύ πιο τυχεροί στάθηκαν οι ομάδες, που αντί να ζητήσουν την «καλογηρική» φιλοξενία τράβηξαν κατ' ευθείαν για το Λιτόχωρο, όπου για δεύτερη φορά φιλοξενήθηκαν.

▲ Η επιστροφή στη Θεσσαλονίκη

Έτσι ο θυμός του Δία μας αναγκάζει ν' αλλάξουμε το πρόγραμμά μας και να μη πάμε στο Δίον, γιατί ο δρόμος προς τα εκεί είναι αδιάβατος απ' τις λάσπες και εξ' άλλου η βροχή έπεφτε αδιάκοπα και παίρνουμε το τραίνο για την Κατερίνη. Σε λίγο φτάνει και το τραίνο και με τραγούδια και μαντήλια, που ανέμιζαν στον αέρα, ξεκινάμε για τη Θεσ/νίκη και στις 2 μ.μ. φτάνουμε, ύστερα από 5 μέρες στη νύφη του Θερμαϊκού, κατά πώς πετυχημένα την παρομοιάζουν.

Νομίζουμε περιττό να συστήσουμε στη Σεβαστή Διεύθυνση του Σχολείου μας να κάνη ταχτικά πολυήμερες εκπαιδευτικές εκδρομές, γιατί στο ανακαινιστικό πρόγραμμα που εφαρμόζει τέτοιες εκδρομές κατέχουν την πρώτη θέση.

Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

**ΤΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ**

Ένας πνευματικός θησαυρός

Κρατώντας και συνεχίζοντας την παράδοση των Μοναστηριών στην έκδοση πνευματικού περιεχομένου, και όχι μόνον, βιβλίων, η Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω έχει να παρουσιάσει μια πλούσια εκδοτική δραστηριότητα. Από το 1986, που ξεκίνησε μια νέα περίοδος στη διοίκηση και λειτουργία της Μονής, έχουν εκδοθεί βιβλία που διακρίνονται για την ποιότητα και για το ορθόδοξο μοναχικό και εκκλησιαστικό τους πνεύμα. Αποτελούν πνευματικό οδηγό, αφού ως χαρακτηριστικό έχουν την προσήλωση στην ορθόδοξη πίστη, είναι γραμμένα με κόπο και συνείδηση και λειτουργούν ως σάλπισμα στις νυσταλέες, κοσμικές και υλόφρονες αντιλήψεις.

Η κοινωνική και λοιπή ζωή του Λιτοχώρου είναι στενώτατα συνδεδεμένη με την πορεία και τις δραστηριότητες της Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου. Η εξάρτηση είναι εμφανής στην εκκλησιαστική ζωή των κατοίκων του Λιτοχώρου. Λάτρεις του τόπου, με ζωηρό ενδιαφέρον κυρίως στα κοινωνικά προβλήματα, με μέριμνα και νοικοκυροσύνη αγωνίζονται να κρατήσουν ανέπαφη ό,τι κληρονομιά άφησαν οι πρόγονοί τους. Οι διαχρονικές σχέσεις της κοινωνίας του Λιτοχώρου με το Μοναστήρι

του Αγίου Διονυσίου παίρνουν την πρέπουσα αξιολόγηση και οδηγούν αβίαστα στο συμπέρασμα ότι ο πολιτισμός, η πρόοδος και η ανάπτυξη προϋποθέτουν την αρμονική και αμφίπλευρη συμπόρευση.

Στον πνευματικό τομέα, η Ιερά Μονή του Αγίου Διονυσίου αποτελεί για το Λιτόχωρο πλούσιο κέντρο ορθόδοξης πνευματικότητας και ακτινοβολίας. Τα πονήματα που εκδόθηκαν συμπληρώνουν θεματικά τη σχετική βιβλιογραφία, είναι βασισμένα στις αιώνιες αλήθειες της Αγίας Γραφής, στην καθημερινή έμπρακτη πίστη και το κυριώτερο είναι σύμφωνα με την παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Παρουσιάζονται παρακάτω οι τίτλοι των εκδόσεων, με μικρές επεξηγήσεις, όπως ακριβώς αναγράφονται στις σχετικές βιβλιοπαραρτήσεις.

▲ Βίος του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω

Ο Όσιος πατήρ ημών Διονύσιος είναι ένα λαμπρό αστέρι, από εκείνα που λάμπουν στο νοητό στερέωμα της εκκλησίας και με τη θεϊκή τους λαμπρότητα καταυγάζουν τα σκότη της γήινης ζωής μας.

Υπήρξε μια μεγάλη και υπέροχη ασκητική φυσιολογία της Ορθόδοξου Εκκλησίας, κατά πάντα εφάμιλλος και ισοστάσιος των μεγάλων και θεοφόρων Πατέρων «των εν ασκήσει λαμψάντων».

Ήταν μια χαρισματούχος και πολυτάλαντη προσωπικότητα. Εκπλήσσεται κανείς, πως συνδυάζονται αρμονικότερα στο λαμπρό του βίο η προδρομική του ασκητικότητας με τον αποστολικό ζήλο και την κοινωνική δράση, ο αναχωρητισμός του ησυχαστού με την οργανωτικότητα και το διοικητικό χάρισμα του ηγέτου, οι μυστικές αναβάσεις του θεωρητικού με τους αιματη-

ρούς αγώνας του πρακτικού, και τέλος η προσήλωση προς την «ακρίβεια» των κανόνων, με τη φιλόνηρωτη συγκαταβατικότητα και την οικονομία.

▲ **Ακολουθία του Οσίου Πατρός ημών Διονυσίου του εν Ολύμπω**

Εσπερινός (μικρός και μεγάλος), Όρθρος, Θεία Λειτουργία, χαιρετισμοί και παράκλησις στον Όσιο Διονύσιο τον εν Ολύμπω. Περιλαμβάνεται και συνοπτικός βίος του.

▲ **Παράκλησις του Αγίου Διονυσίου εν Ολύμπω μετά χαιρετισμών**

Περιέχεται παράκλησις στον Άγιο Διονύσιο τον εν Ολύμπω μαζί με τους χαιρετισμούς.

▲ **Οι Πατέρες και τα προβλήματα της ζωής μας**

Περιέχεται μια ποικιλία θεμάτων, που καλύπτουν όλο το φάσμα των ατομικών, κοινωνικών, ηθικών και πνευματικών προβλημάτων του σύγχρονου ανθρώπου, όπως τα φωτίζει και τα αναλύει ο αιώνιος και διαχρονικός Βιβλικός και Πατερικός λόγος.

Μεγίστη και αδιαφιλονίκητη αλήθεια παραμένει το ότι στην ορθόδοξη και βιβλικοπατερική θεώρηση των γεγονότων και των προβλημάτων της ζωής, κανένα, μα κανένα, άλυτο υπάρχει. Όλα φωτίζονται, αναλύονται και λύνονται σωτηριωδώς για τον άνθρωπο, τον οδοιπόρο αυτής της ζωής.

Στο βιβλίο αυτό κατεβλήθη προσπάθεια να παρουσιασθή αυτό το άπλετο βιβλικοπατερικό φως, που εξακτινώνεται σε κάθε περιοχή και πτυχή της καθημερινής πραγματικότητας.

▲ **Στώμεν καλώς**

Το παρόν είναι μια ανθοδέσμη λειτουργικών θεμάτων, τα οποία, μαζί με μερικά άλλα, εδημοσιεύθησαν κατά καιρούς σε πολλά θρησκευτικά περιοδικά και εφημερίδες, με τον γενικό επίτιτλο: «*Λειτουργικά μηνύματα*».

Μέσα από τον υπέρθειο και ανεξάντλητο πλούτο της θείας μας λατρείας εσταχυολογήσαμε φράσεις τινές, με βαθύτατο και συγκλονιστικό νόημα, τις οποίες και εθεωρήσαμε βροντερά μηνύματα, όχι μόνον προς τα εκκλησιαστικά, αλλά και προς τους εκτός της Θείας Λειτουργίας χριστιανούς και προς όλο τον κόσμο.

▲ **«Μνήσθητι Κύριε...»**

(Τα ιερά μνημόσυνα και το βαθύτερο νόημά τους)

Το βιβλίο αυτό πραγματεύεται με τρόπο απλό και για σκοπό εποικοδομητικό το θέμα: τα ιερά μνημόσυνα και το βαθύτερο νόημά τους.

Αποπειρώμεθα με αγάπη και φόβο Θεού να εκθέσουμε, εν γενικαίς βέβαια γραμμαίς, επάνω στο κρίσιμο αυτό θέμα, την πίστι και διδασκαλία της Ορθόδοξου Αγίας Εκκλησίας μας, με την βεβαιότητα ότι σε πολλές πονεμένες καρδιές θα χαρίση ουράνια παρηγοριά και ανακούφιση, ελπίδα και εμπιστοσύνη στην αγάπη του Θεού.

▲ **Ο κόρος (ένα σύνδρομο του σύγχρονου ανθρώπου)**

Ο κόρος, ως μεταπτωτικό φαινόμενο, αποτελεί μια παρά φύσιν κατάσταση στις φυσικές και πνευματικές λειτουργίες του ανθρωπίνου όντος. Ιδιαίτέρως ανησυχητικός είναι όταν εμφανίζεται στις σχέσεις του ανθρώπου με τον Θεό και στην πνευματική του ζωή.

Ποία τα συμπτώματα και ποία τα αίτια, που προκαλούν αυτήν την άρρωστη κατάσταση στη ζωή του ανθρώπου; Και προπαντός πως θεραπεύεται αυτή; Ίδού το θέμα, που διαπραγματεύεται ο συγγραφέας στο μικρό αυτό βιβλίο.

▲ Το νέο και το Καινό

Είναι αλήθεια ότι η επιστημονική, τεχνολογική και πολιτισμική πρόοδος του ανθρώπου έχει φθάσει σήμερα στο απώγειό της. Όλο και νέα πράγματα έρχονται στο φως σε όλους τους χώρους, με ιλιγγιώδεις ρυθμούς. Το «νέο» γενικά δεσπόζει, αλλά και καταδυναστεύει τον σύγχρονο άνθρωπο. Όμως όλα, ως κτιστά, είναι προσωρισμένα για τη φθορά. Το σημερινό «νέο», αύριο θα θεωρείται παληό!

Χρειάζεται λοιπόν ο κόσμος μας κάτι το σταθερό, το μη παλαιούμενο, το αείποτε νέο και νεοποιό. Και αυτό είναι το «Καινό», ο καινός άνθρωπος, η καινή κτίσις, που εδημιούργησε με την εισβολή Του στον κτιστό κόσμο μας ο Άκτιστος, ο Νέος Αδάμ, ο Θεάνθρωπος Χριστός.

▲ Πλάνη και αλήθεια

Πλάνη και αλήθεια είναι δύο μεγέθη που αναιρούν το ένα το άλλο. Η πλάνη είναι το σκοτάδι, η αλήθεια είναι το φως. Ποτέ δεν μπορούν αυτά τα δύο να έλθουν σε ανάμειξι και κοινωνία. Η πλάνη αντιμάχεται την αλήθεια και η αλήθεια διαλύει την πλάνη. Πλάνη και αλήθεια είναι δύο τρόποι σκέψευς και ζωής. Όλη η ζωή του ανθρώπου πλέκεται γύρω από και με αυτές τις δύο πραγματικότητες. Ολόκληρος ο πολιτισμός της

ανθρωπότητα, οι επιστήμες, η τέχνη, η τεχνολογία κλπ. είναι η συνύφανσις αλλά και η αντιπαλότης πλάνης και αλήθειας, αγαθού και κακού, ανθρωπίνου και δαιμονικού στοιχείου. Όμως η αλήθεια για το κάθε τι – όπως τονίζουν οι Πατέρες – υπάρχει μέσα στο Θεό. Η αλήθεια είναι «η αίσθησις κατά Θεόν», λέγει ο Αββάς Ισαάκ ο Σύρος. Επομένως, το μεγαλύτερο κακό, που θα μπορούσε να συμβή σε έναν άνθρωπο, είναι να χάση την αλήθεια.

▲ Ο εαυτός μας και... ο άλλος εαυτός μας

Το βιβλίο αυτό είναι γραμμένο από έναν ιερέα και απευθύνεται προς τους αδελφούς και συλλειτουργούς του ιερείς. Το εκυοφόρησε η αδελφική εν Χριστώ αγάπη και το γέννησε ο εσωτερικός πόνος!...

Τα θέματα που εξετάζονται εδώ αγγίζουν καίριες πτυχές της ιερατικής αυτοσυνειδησίας, του εσωτερικού αγώνος του κληρικού για υπέρβαση του εμπαθούς στοιχείου εντός του, και ακόμη του τρόπου προσφοράς, εκ μέρους του, των θείων δωρεών, «ως οικονόμου ποικίλης χάριτος Θεού», προς τους «κοπιώντας και πεφορτισμένους» συγχρόνους ανθρώπους.

▲ Ο χριστιανός στον 21ο αιώνα

Ο τίτλος του πονήματος αυτού οφείλεται στην πίστη μας πως «*Ιησούς Χριστός χθές και σήμερα, ο αυτός και εις τους αιώνας*», και επομένως ο χριστιανός του σήμερα δεν διαφέρει κατ' ουσίαν από εκείνον του χθές και του προχθές. Μπορεί οι ιδέες και τα συστήματα, τα ήθη και οι πολιτισμοί του κόσμου να έρχονται και να παρέρχονται ή να διαφοροποιούνται, το

Ευαγγέλιο όμως του Χριστού «μένει εις τον αιώνα», αναλλοίωτο και διαχρονικό. Ούτε αναπροσαρμόζεται, ούτε αντικαθίσταται. Έτσι, και ο πιστός ζει εν τω κόσμω, όχι όμως όπως ο κόσμος, αλλά ως πάροικος και παρεπίδημος. Ζει τον Θεό, κατά τον ίδιο τρόπο που τον ζούσε και ο χριστιανός του πρώτου αιώνας. Πιστεύει όπως πίστευε και αυτός.

▲ «Όσα δεν πήρε ο άνεμος»

Αυτοβιογραφία του π. Αθηναγόρα Καραμαντζάνη. Προλογίζει ο π. Θεόκλητος Διονυσιάτης. Το βιβλίο δεν αποτελεί λεπτομερή βιογραφία του συγγραφέως, αλλά είναι η από μνήμης προσπάθεια επιλεκτικής και κάπως αποσπασματικής καταγραφής γεγονότων, καταστάσεων και διανθρωπίνων σχέσεων, κατά τρόπο απέριττο και ανεπιτήδευτο, «εν αφελότητι και εξομολογήσει καρδιάς». Αντικειμενικά όμως και τίμια... Το περιεχόμενο του βιβλίου αυτού με τις προσωπικές αναμνήσεις, περιγραφές και βιώματα του συγγραφέως, ξεδιπλώνει ασφαλώς και παρουσιάζει από διάφορες πλευρές στα μάτια του αναγνώστου τη ζωή και το έργο ενός ανθρώπου, που αφιέρωσε την ύπαρξή του και προσέφερε ολοκληρωτικά τον εαυτό του στη ζωή της Εκκλησίας.

▲ 1943-2003. Εξήντα χρόνια μετά την καταστροφή

Πρακτικά της ημερίδας που έλαβε χώρα στην παλαιόφατη Ιερά Μονή του Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω στις 14 Σεπτεμβρίου 2003. Περιλαμβάνει κυρίως τις εισηγήσεις εκλεκτών ομιλητών που αναφέρονται στην καταστροφή της Μονής το 1943. Επίσης, εδώ περιέχονται διάφορα χρονικά και αποκαλύψεις αυτοπτών

μαρτύρων της εποχής εκείνης και φωτογραφίες της καταστροφικής μανίας των εχθρών του Χριστιανισμού και του πολιτισμού, όπως και διάφορες φωτογραφίες της αναστηλωτικής προσπάθειας που επιτελείται τα τελευταία χρόνια.

▲ Το φαράγγι του Ενιπέα και το Μοναστήρι του Αγίου Διονύσιου (Απόστολου Τσακούμη)

Το βιβλίο αυτό παρουσιάζει τη διαχρονική ιστορία του ποταμού Ενιπέα, γνωστού από την αρχαιοελληνική μυθολογία, και της Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου. Εξετάζεται η σημασία του ποταμού από τους αρχαίους χρόνους μέχρι τους συγχρόνους, με λεπτομέρειες και περιγραφές ιστορικές, λαογραφικές, εθνικές και τοπικές. Ομοίως, εξετάζεται η πορεία στο χρόνο της Ιεράς Μονής από την ίδρυσή της το 1542 από τον Άγιο Διονύσιο μέχρι τις ημέρες μας, με περιγραφή και εξιστόρηση της εκκλησιαστικής, κοινωνικής, εθνικής και τοπικής προσφοράς της ανά τους αιώνες μέχρι και σήμερα. Περιλαμβάνονται βιογραφικά στοιχεία του Οσίου ιδρυτή της, τα θαύματά του, καθώς και περιγραφή του μοναστηριακού συγκροτήματος και της ανασύλωσης που βρίσκεται εν εξελίξει. Εκδίδεται δίγλωσσο: στην ελληνική και στη γερμανική.

▲ Προσευχητάριο του Οσίου Θηκαρά

Το βιβλίο αυτό συνιστά μια συλλογή ύμνων, κυρίως τριαδικών και ευχές. Συγγραφεύς και συντάκτης θεωρείται ο Θωμάς ο Μάγιστρος, ο οποίος ήταν βυζαντινός σχολαστικός και γραμματικός, αξιωματούχος, και ρήτορας και ήχησε κατά τα τέλη του ΙΓ΄και τις αρχές του

ΙΔ΄ αιώνα (1282-1328). Είναι γνωστός και με το όνομα Θεόδουλος μοναχός ο Θηκαράς. Ήταν μέλος της διανόησης των παλαιολόγειων χρόνων και ανήκε στον περίφημο κύκλο των φιλολόγων και φιλοσόφων της εποχής του, διατηρούσε μάλιστα σχέσεις με τους κυρίους αντιπροσώπους της, με μεγάλο συγγραφικό έργο και παρουσία στο δημόσιο βίο της εποχής του. Το παρόν βιβλίο του, καλούμενο «Θηκαράς», είναι ειλημμένο από την τέταρτη έκδοση του Γρηγορίου Ιβερίτου στη Μόσχα το 1833. Υπήρξε αγαπητό εντύπωμα των μοναχών, αλλά και των ευσεβών χριστιανών, χαρακτηρίζεται δε για το κατανυκτικό του ύφος. Σ' αυτό εντρυφούσε ο Άγιος Διονύσιος εν Ολύμπω, ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες ημέρες του βίου του.

▲ Το ιστορικό Μοναστήρι του Ολύμπου

Το φυλλάδιο αυτό αναφέρει με συντομία την ιστορία της Μονής από την ίδρυσή της το 1542 από τον Άγιο Διονύσιο τον εν Ολύμπω μέχρι τις ημέρες μας. Περιγράφεται η πολυπαθής διαδρομή της μέσα στο χρόνο, καθώς και η εθνική, πολιτιστική, θρησκευτική και καλλιτεχνική προσφορά της μέσα στους αιώνες. Περιλαμβάνεται και φωτογραφικό υλικό από παλαιές ιστορικές φωτογραφίες, καθώς και από σύγχρονες. Επίσης, σε φυλλάδιο με τίτλο «The monument of Olympus», κυκλοφορεί στην αγγλική γλώσσα και είναι πιστή μετάφραση του ανωτέρω ελληνικού.

▲ Προσχολικός παιδικός βίος Αγ. Διονυσίου Ολύμπου

Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει τον βίο του Αγίου Διονυσίου Ολύμπου κατάλληλα διατυπωμένο για παιδιά

προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Κάθε ενότητα αντιστοιχεί σε ένα ολοσέλιδο γραμμικό σχέδιο, με την κατάλληλη λεζάντα, το οποίο καλείται το παιδί να χρωματίσει, ώστε να εντυπωθεί μέσα του το περιεχόμενο και νόημα της ζωής του Αγίου με τον ευκολότερο και καλύτερο τρόπο.

▲ Παιδικός βίος Αγίου Διονυσίου Ολύμπου

Περιέχει εξιστόρηση της ζωής του Αγίου Διονυσίου Ολύμπου με απλό, ευχάριστο και διδακτικό τρόπο. Απευθύνεται σε παιδιά 8-13 ετών και περιλαμβάνει δύο μουσικούς δίσκους (CD), όπου, συνοδεία μουσικής, αναγιγνώσκεται ολόκληρο το βιβλίο. Είναι διακοσμημένο με πλούσιες βυζαντινές παραστάσεις από τον βίο του Αγίου.

▲ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΜΟΡΦΗ (CD-DVD)

- Συναξάρι Αγίου Διονυσίου για παιδιά

Το cd αυτό εξιστορεί τον βίο του Αγίου Διονυσίου μέσα από τον διάλογο ενός μικρού κοριτσιού με τη μητέρα του, συνοδεία μουσικής.

- Πανήγυρις Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου
εν Ολύμπω

Σε συνολικά 3 CD (Εσπερινός, Όρθρος, Θεία Λειτουργία) φάλλουν οι αδελφότητες των Δανιηλαίων και Θωμάδων του Αγίου Όρους.

- Πανήγυρις Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου εν Ολύμπω
Σε συνολικά 3 CD (Εσπερινός, Όρθρος, Θεία Λειτουργία) ψάλλει η χορωδία του Γρηγορίου Στάθη.
- Η Μεγάλη και η Μικρή Παράκλησις της Παναγίας
Σε συνολικά 2 CD (Μεγάλη, Μικρή Παράκλησις) ψάλλουν οι μοναχοί της Μονής.
- Προσκύνημα στην Πόλη
Σε 1 DVD ένα οδοιπορικό στα προσκυνήματα της Κωνσταντινούπολης.
- Πανήγυρις Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω (DVD)
Σε δίσκο βίντεο παρουσιάζεται η πανήγυρις (Όρθρος, Θεία Λειτουργία). Ψάλλουν οι αδελφότητες των Δανιηλαίων και Θωμάδων του Αγίου Όρους.
- Πανήγυρις Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω (DVD)
Σε δίσκο βίντεο παρουσιάζεται η πανήγυρις (Εσπερινός). Ψάλλουν οι αδελφότητες των Δανιηλαίων και Θωμάδων του Αγίου Όρους.

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΙΚΥΜΙΣΜΕΝΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΑ

Ένας Άγγλος περιηγητής στον Όλυμπο και στο Λιτόχωρο

Παρατίθεται το κείμενο, όπως ακριβώς είναι, χωρίς καμμία διόρθωση ή αλλαγή.

Ήτο η 8η του μηνός Ιανουαρίου του 1878, ότε εξερράγη εν τη περιφερεία του Ολύμπου η επανάστασις. Οι κυριώτεροι οργανωταί αυτής υπήρξαν ο Έλλην τότε πρόξενος της Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνος Βατικιώτης, ο Άγιος Κίτρος Νικόλαος, ο Δημήτριος Αγγελάκης, ο διερμηνεύς του αγγλικού προξενείου Νικόλαος Μπέτσος και άλλοι. Αλλ' είτε διότι αύτη εκηρύχθη τμηματικώς και βραδέως, ώστε οι Τούρκοι να κατορθώσουν να συγκεντρώσουν εκεί πολυάριθμα στρατεύματα και να πλήξουν και διασκορπίσουν τους επαναστάτας των πέριξ του Ολύμπου χωρίων, είτε συνεπεία προδοσίας, το κίνημα κατεπνίγη εις το αίμα. Αι δε αρχαί κατέσχον τας γολέτας, αι οποίαι ξεφόρτωναν πολεμοφόδια εις την ακτήν του Λιτοχώρου και εξεδίωξαν τους κατοίκους.

Τότε κατόρθωσε να δραπετεύσει ο Άγιος Κίτρος εις Αθήνας, εκ δε των χωρικών όσοι δεν επρόφθασαν να έλθουν εις την Θεσσαλονίκην εσφάγησαν και κατεκρεουργήθησαν οικτρώς υπό του στρατού.

Τοιαύτη ήτο η συρροή των γυναικοπαίδων εξ όλων των περί τον Όλυμπον χωρίων και ιδίως του Λιτοχώρου, όπερ υπέστη τας περισσοτέρας καταστροφάς, ώστε όλοι οι ξενώνες της Θεσσαλονίκης, οι αλευρόμυλοι οι έξωθι της πύλης του Βαρδαρίου και πάντα τα εξοχικά οικήματα των πλουσίων είχαν πληρωθή προσφύγων.

Αι διάφοραι συμμορίες, αι οποίαι είχαν τα κρησφύγετά των εις τα κορυφάς του Ολύμπου, επειδή ο στρατός είχε σχεδιάση την κύκλωσιν του όρους, προ του κινδύνου να συλληφθούν, ηναγκάσθησαν να κατέλθουν εις τον κάμπον της Θεσσαλίας της οποίας τους κατοίκους εξήγειραν εις επανάστασιν. Εσχηματίσθησαν δε τότε διάφορα σώματα και εκ μεν της Μακεδονίας είχαν εισβάλει ο εκ Γενιτσών οπλαρχηγός Νικολαΐδης μετά εξήκοντα ανδρών και ο ατρόμητος Κάσσος καταρτίσας πολυάριθμον σώμα εκ της περιφερείας Βερροίας και Ναούσσης και εκ διαφόρων άλλων μερών οι οπλαρχηγοί Γαρέφης, Βασδέκης, Αλεξός, Γίδας, Κατσούδας, Τσελιομπίτσαρης, Έξαρχος και άλλοι.

Η επανάστασις είχε λάβει μεγάλας διαστάσεις, κατόπιν μάλιστα και της εισβολής του Ελληνικού Στρατού εις Θεσσαλίαν. Τότε δε συνήφθησαν αιματηρόταται μάχαι μετά του Τουρκικού στρατού, εις μίαν των οποίων εφονεύθη και ο φιλέλλην ανταποκριτής του Λονδινείου «Χρόνου» Κάρολος Όγλ. Ο αρχηγός των Τουρκικών στρατευμάτων της Θεσσαλίας Ρασίδ πασάς, εγχειρίζων το διαβατήριον αυτού εις τον ναύαρχον του Τουρκικού στόλου Χόβαρτ πασάν, ανεκοίνωσεν ότι ο Άγγλος δημοσιογράφος ευρέθη

φονευμένος εν Μακρυνίτσα, έχων ενηγκαλισμένον έν όπλον Σασεπώ.

Οι εν Αθήναις πρεσβευταί εκοινοποίησαν εν τούτοις εις τον υπουργόν των Εξωτερικών της Ελλάδος την επιθυμίαν των έξ Μεγάλων Δυνάμεων, όπως αποσύρη τα στρατεύματα και μεσολαβήση παρά τοις επαναστάταις, όπως καταθέσουν τα όπλα, τούθ' όπερ και εγένετο κατόπιν συμφωνίας.

Μετά την καταστολήν της επαναστάσεως, ο πρώτος ανελθών τας κορυφάς του Ολύμπου ήτο ο Άγγλος περιηγητής Στούαρτ Κλέννι.

Συνοδευόμενος και υπό τινός καθηγητού του Γυμνασίου Θεσσαλονίκης μετέβη εις Σαραντάπορον, εις την πεδιάδα της Ελασσώνος και διά του Βλαχολειβάδου εις το τσιφλίκιον Σέλος προς επίσκεψιν του φρουρίου του κατακτηθέντος υπό του Αλή πασά και του αυτόθι ναού των Αγίων Αποστόλων, ωκοδομημένου επί των ερειπίων αρχαίου ναού του Απόλλωνος. Μετά τούτο ανήλθε τας κορυφάς του Ολύμπου, κατέβη εις το Λιτόχωρον και από εκεί μετέβη, όπου ανηγείρετο πάλαι ποτέ ιερόν των Μουσών. Κατόπιν επεσκέφθη εις Μαλαθριάν το αρχαίον Δίον, ένθα τα ερείπια αρχαίου ελληνικού θεάτρου και ναού του Διός και επί τινός λόφου κείμενον τάφον του Ορφέως και τα εκ μαρμάρου τείχη της πόλεως. Εκείθεν μετέβη εις Κίτρος, όπου το πρώτον ήδη είχαν ανευρεθή τα ερείπια αρχαίου ελληνικού και χριστιανικού ναού βυζαντινής εποχής, επεσκέφθη δε εκεί και τους λόφους εις τους οποίους συνεκροτήθη η περίφημος εν τη ιστορία μεταξύ Ελλήνων και Μακεδόνων μάχη. Κατόπιν, επεσκέφθη την Πύδναν και τα παρ' αυτήν

αρχαία μνημεία, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και ελληνικός υπόγειος, μακεδονικής εποχής, τάφος μετά της λάρνακος.

▲ Μερικές απαραίτητες διευκρινίσεις

Το παραπάνω κείμενο είναι δημοσιευμένο στις 16-2-1937, στην εφημερίδα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» της Θεσσαλονίκης, με κύριο τίτλο «Από τα τρικυμισμένα παρελθόντα. Ένας Άγγλος περιηγητής εις τας κορυφάς του Ολύμπου» και υπότιτλο «Ο τολμηρός περιηγητής και η επανάσταση του Ολύμπου - Λησταί και αντάρται - Τα μακεδονικά σώματα εις Θεσσαλίαν - Φόνος Άγγλου ανταποκριτού - Ο προδότης».

Στα 1937, σε ανύποπτο χρόνο, ο ανώνυμος συντάκτης του παρόντος τολμά και ανασύρει από τη λήθη της ιστορίας ένα γεγονός που έμεινε για μεγάλο διάστημα άγνωστο και παραμελημένο και το οποίο οι ελληνικές κυβερνήσεις πιεζόμενες δεν ήθελαν ή δεν μπορούσαν να προβάλλουν. Οι μικρές αλλά σπουδαίες λεπτομέρειες από την επανάσταση του Ολύμπου στα 1878 είναι που μας αναγκάζουν να κατατάξουμε το κείμενο στην ιστορία και όχι στην ιστοριογνωσία, μιας και ο συντάκτης του δεν χρησιμοποιεί τις γνωστές πηγές (για παράδειγμα, τα γραπτά του Μιλτιάδη Σειζάνη, του Ιδομενέα Στρατηγόπουλου, ανέκδοτα προξενικά αρχεία κ.λ.π.). Η αποτίμηση και ιστορόρηση γεγονότων από την ωραία και ηρωϊκή επανάσταση του 1878 –όταν μάλιστα τα γεγονότα αυτά αποτελούν εξακριβωμένη πείρα– μας βοηθάει να συσχετίσουμε γόνιμα, με την πραγματικότητα του παρόντος και του ιστορικού σήμερα, την προσφορά των Μακεδόνων και της

Μακεδονίας στην Ελλάδα.

Το κύρος της περιήγησης και του οδοιπορικού ενός ταξιδιώτη έχει σχέση με το σκοπό του ταξιδιού του, με το πνευματικό του επίπεδο και το χρονικό διάστημα που παρέμεινε στην Ελλάδα. Η πολύτιμη αξία της περιήγησης του Άγγλου Στούαρτ Κλέννι το 1878 στον Όλυμπο και την περιοχή του είναι που την τοποθετεί ως μία σοβαρή ιστορική πηγή για την ίδια εποχή και περίοδο της Τουρκοκρατίας. Ο Στούαρτ Κλέννι δεν ήταν τυχοδιώκτης, ούτε αρχαιοκάπηλος, ούτε μισιονάριος, ούτε πράκτορας των αγγλικών μυστικών υπηρεσιών. Προφανώς έλαβε άδεια και προστατευτική συνοδεία από τις επίσημες τουρκικές αρχές της Θεσσαλονίκης και έτσι πέτυχε άνεση και ελευθερία στις μετακινήσεις του. Πρόκειται για άνθρωπο καλλιεργημένο, γνώστη της αρχαίας ελληνικής ιστορίας και μυθολογίας, που ήθελε να γνωρίσει από κοντά τη χώρα μας. Δεν γνωρίζουμε εάν κράτησε τις παρατηρήσεις και τις εντυπώσεις του σε ημερολόγιο (όπως συνηθιζόταν τους αιώνες εκείνους), ούτε εάν δημοσίευσε σε βιβλίο το ταξίδι αυτό στην Ελλάδα.

Η παραπάνω καταγραφή της περιήγησης του Άγγλου Στούαρτ Κλέννι στον Όλυμπο, στο Λιτόχωρο και την Πιερία, έρχεται να συμπληρώσει και να προσθέσει νέα δεδομένα στη σχετική βιβλιογραφία. Πράγματι, οι επίσημες βιβλιογραφίες για το περιηγητικό φαινόμενο, τους περιηγητές και τα ταξίδια τους στη Θεσσαλία, τη Μακεδονία, την Πιερία και τον Όλυμπο αγνοούν τον Στούαρτ Κλέννι. Ως τελευταίος ξένος περιηγητής αναφέρεται το 1869 ο Henry Tozer και ως πρώτος Έλληνας το 1881 ο Νικόλαος Σχοινάς, οι οποίοι επισκέπτη-

καν τον Όλυμπο και την Πιερία. Ως ορειβάτες και κατακτητές του Ολύμπου για την ίδια περίπου χρονική περίοδο αναφέρονται ο Cotceix (1869) και ο Guizie (1904).

Το συμπέρασμα είναι ότι η επανάσταση του Ολύμπου στα 1878 κέντρισε το ενδιαφέρον του Άγγλου περιηγητή, ο οποίος αμέσως επισκέπτηκε τις περιοχές αυτές για να θαυμάσει από κοντά το μεγαλείο και το θαύμα του Ελληνισμού της Μακεδονίας.

▲ Βιβλιογραφία

Αδάμου Γιάννη, *Απόπειρες κατακτήσεως του Ολύμπου*, Ελασσόνα, 1982.

Καζταρίδη Ιωάννη, *Ξένοι περιηγητές στην Πιερία κατά την Τουρκοκρατία, Η Πιερία στα βυζαντινά και νεότερα χρόνια*, Κατερίνη 2002.

Καζταρίδη Ιωάννη, *Η Πιερία των περιηγητών και των γεωγράφων*, Κατερίνη, 2002.

Κάκαλου Νικόλαου, *Το Λιτόχωρο κατά την επανάσταση του 1878 και ο Ευάγγελος Κοροβάγκος*, Λιτόχωρο, 1992.

Σειζάνη Μιλτιάδου, *Η Πολιτική της Ελλάδος και η επανάστασις του 1878*, Αθήνα, 1878.

ΕΝΑΣ ΟΔΗΓΟΣ ΤΑΞΙΔΙΩΤΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ ΤΟ 1926

(Ο Εκδοτικός Οίκος «ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ», στην Αθήνα, εξέδωσε για πρώτη φορά το έτος 1926 έναν χρήσιμο οδηγό ταξιδιώτου για όλη την Ελλάδα. Σε τρεις μικρούς τόμους περιλήφθηκε όλη η χώρα αναλυτικά (Αθήνα και Αττική, Στερεά Ελλάδα, Ήπειρος, Θεσσαλία, Πελοπόννησος, Νήσοι, Κρήτη, Μακεδονία και Θράκη), με 53 χάρτες και τοπογραφικά σχέδια. Για την εποχή του ήταν ένας χρήσιμος οδηγός για τους ταξιδιώτες, τουρίστες, περιηγητές, παραθεριστές κ.λ.π. Παρατίθεται παρακάτω η περιγραφή για το Λιτόχωρο και τον Όλυμπο).

▲ Το Λιτόχωρον

Το Λιτόχωρον είνε κωμόπολις των Α. κλιτύων του Ολύμπου, έχουσα κατ. 4.602, οίτινες πολλά υπέστησαν και κατά την Επανάστασιν του 1821, αλλά και κατά το 1878. Ασχολούνται περί την γεωργίαν, υλοτομίαν, υφαντουργίαν και ιδίως την ναυτιλίαν, ως και όλοι οι πάραλοι ελληνικοί πληθυσμοί, έχοντες θαυμάσιον ναυτικόν ιστιοφόρων, εξυπηρετούντων το μεταξύ Ολύμπου και Θεσσαλονίκης εμπόριον ξύλων και ξυλανθράκων. Μετά το Λιτόχωρον η οδός διακλαδίζεται αριστερά

άγει εντός 1 ½ ώρας εἰς την μονήν Αγ. Διονυσίου (κάτ. 27), κειμένην εντός βαθείας φάραγγος του Ολύμπου, μετά βυζαντινού ναού εν τω μέσω της περιτοιχισμένης Μονής και εἰς το μετόχιον αὐτῆς, δεξιά δε ἄγει προς την παραλιακὴν, ἣτις φέρει εἰς καλύβια Σαρακατσαναίων και την μονήν Αγ. Θεοδώρου και διερχομένη ἐπὶ γέφυρας του ποταμοῦ Μαυρολόγγου (γέφυρα Παπά) παρέρχεται το χ. Μαλαθριά (κάτ. 231), ἐπὶ των ερειπίων του αρχαίου Δίου, πόλεως ἐπισήμου της Πιερίας. Κεῖται κατὰ τους πρόποδας του Ολύμπου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ της θαλάσσης, ἐνθα ρέει ο ποταμὸς Ἐλικῶν (Βαρικός), ὅστις ἀφανιζόμενος ἐν καταβόθρα ἐμφανίζεται εἶτα πάλιν και χύνεται εἰς τον Θερμαϊκόν. Νῦν εἶνε ρηχός, ἄλλοτε ὅμως ἦτο πλώϊμος.

▲ Ο Ὀλυμπος

Ο Ὀλυμπος (Ἐλυμπος), ο ἐκτεινόμενος κατ' ἀρχάς εἰς συνέχειαν μεγαλοπρεπῶν κορυφῶν ἐκ Δ. προς Α., καθ' ὅσον προβαίνει ἀνατολικώτερον καταπίπτει ἐκ του αἰθέριου ὕψους και ὑπὸ την ἐπωνυμίαν Κάτω Ὀλυμπος τελευτᾷ ἐτι μάλλον καταβαίνων εἰς την κοιλάδα των Τεμπῶν, την διανοιγομένην μεταξύ αὐτοῦ (2.918 μ. κατὰ την νεωτέραν καταμέτρησιν) και την Ὀσσης (1.953 μ.), δι' ἣς ρέει εἰς τον Θερμαϊκόν ο Πηνειός. Το ὄρος τούτο το περιβάλλον ἐκ Β. την θεσσαλικὴν πεδιάδα διὰ τε το ὕψος και τα ἐκτεταμένα κατὰ τας κορυφάς και μασηγῆνους δάση του, και τας βαθείας αὐτοῦ χαράδρας και τον ὅλον ἐν γένει ὄγκον παραβάλλεται προς τα Ἄλπεις της Ἐλβετίας, ἀλλ' αἱ νοτιώτεροι

αύται Άλπεις κείνται προς τούτοις υπό τον ωραίον γλαυκόν ουρανόν της Ελλάδος.

Αι μεγαλοπρεπείς κορυφαί του Ολύμπου, περιβαλλόμεναι υπό γλυκείας και διαυγούς ατμόσφαιρας, δεν εμποιούσιν εις τον περιηγητήν την αυστηράν και μελαγχολικήν εκείνην εντύπωσιν, ήν αισθάνεται τις ανερχόμενος τους παγώνας και βράχους των Ελβετικών Άλπεων, αλλά συγκινούσιν ηδέως τας αισθήσεις και εξάπτουσι την φαντασίαν. Εντεύθεν ο Όμηρος και ο Ησίοδος ενεπνεύσθησαν τας ωραίας ποιητικάς εικόνας των οποίων η ανάγνωσις θα μαρτυρεί εσαεί την απάραμιλλον καλλονήν των τόπων. Διακρίνομεν δε εις το όρος δύο πλευράς, την Β. ή Μακεδονικήν και Πιερικήν, ως εκ της εν αυτή εγκαταστάσεως της θρακικής φυλής των Πιέρων, και την Μ. ή Θεσσαλικήν και Περραιβικήν, ως εκ της εν αυτή ενοικήσεως της πελασγικής φυλής των Περραιβών· και αύτη μεν, ει και στερουμένη εντελώς δασών, δεν παρουσιάζει την κραταιάν και άφθονον βλάστησιν εκείνης, ενέχει όμως αρόσιμα οροπέδια, ευχλόους νομάς, διαρρεομένας υπό διαυγεστάτων ρυακίων, ένθα βοσκούσι πολλά ποιμνια. Εν τη πλευρά ταύτη υπάρχει και η ορεινή λίμνη Ασκουρίς (Νεζερός). Το Μ. τούτο τμήμα του Κάτω Ολύμπου φθάνει κατά την υψίστην κορυφήν εις 2.918 μ.

Όλως αλλοίαν όψιν παρουσιάζει η Β. πλευρά του Ολύμπου· και ενέχει μεν και αύτη πλουσίας νομάς, αλλά διακρίνεται πρό πάντων δια την μεγαλοπρέπειαν και έκτασιν των δασών και τας βαθείας και αποτόμους χαράδρας, αίτινες διαυλακούσι τας πλευράς. Ενταύθα μεταξύ του χ. Σκοτίνα (κάτ. 741) και του όρους Μεταμορφώσεως, εκτείνεται το δάσος της Καλλιπεύκης, δι-

αρρεόμενον υπό αφθόνων υδάτων και δια του οποίου κατήλθον εις την Πιερίαν οι ρωμαϊκοί λεγεώνες· ενταύθα υπέρ την παρά την θάλασσαν προς Α. κωμόπολιν Λιτόχωρον (κάτ. 4.602) παρατηρείται η βαθυτέρα και αποτομωτέρα χαράδρα του Ολύμπου, ήτις φαίνεται διήκουσα μέχρι των εγκάτων του όρους ή μάλλον σχηματίζουσα από της παλαιάς μονής του Αγίου Διονυσίου κύκλον εν είδει διανοιγέντος τεχνητός, ούτως ειπείν, λατομείου με αποτόμους και καθέτους πλευράς (900-1500 μ.), αρχομένας από των υψηλότερων κορυφών του Ολύμπου. Εντός της κυκλοτερούς ταύτης στεφάνης, της περιβαλλομένης πανταχόθεν υπό των καθέτως κατεσχισμένων βράχων, κυλινδείται εν μέσω σωρείας βραχών και ογκολίθων, εν θορυβώδει παφλασμού, ο Ενιπεύς ποταμός, φερόμενος προς την πεδιάδα δια του βαθέος στενού μεταξύ της μονής Αγίου Διονυσίου και άκρων Λιτοχώρου.

Έτι βορειότερον δι' ετέρας χαράδρας, αγούσης εις το στενόν της Πέτρας, καταρρέουσι τα ύδατα του Ελικώνος. Και αι μεν κατώτεροι μοίραι του όρους, ιδίως παρά την κοίτην των καταρρεόντων χειμάρρων και εν αυτή, καλύπτονται υπό των υδροχαρών πλατάνων, αίτινες εν τοις υψηλοτέροις αντικαθίστανται υπό καστανών και ιδίως κατά τας περιοχάς χ. Παντελεήμονος και Σκοτίνες και έτι υψηλότερον υπό ελάτων και πευκών· κραταιοτάτη δε είνε η βλάστησις κατά το στενόν της Πέτρας και περί την μονήν του Αγίου Διονυσίου, ήτις κείται εν μέσω αγρίας και ρωμαντικής φύσεως, 3 ώ. ΒΔ του Λιτοχώρου.

Βαθέα δάση πευκών καλύπτουσι τας όχθας του εκ των κορυφών του όρους παρά την μονήν κατερχομένου

Ενιπέως, άτινα ανωτέρω αντικαθίστανται υπό πυκνοτάτου δάσους ελατών, καλουμένου δια την σκιερότητα Μαυρολόγγου. Υπεράνω παύει πάσα βλάστησις (αλπική ζώνη) και άρχονται αι φαλακραί και εκ φαιού τιτανολίθου συνιστάμεναι πλευραί, διηυλακωμέναι υπό απείρων ρωγμών, εν αις καθ' όλον το έτος παραμένει η χιών, όθεν επρομηθεύοντο αυτήν οι αρχαίοι κάτοικοι της Πιερίας. Ενταύθα εισέρχεται τις εντός ευρυτάτου κύκλου, ένθα αμφιθεατρικώς είνε κατατεταγμένοι καθ' οριζοντίους στοιβάδας οι κολοσσιαίοι τιτανόλιθοι, εξ' ων συνίστανται αι κορυφαί του όρους. Εκ του βάθους του κύκλου τούτου υφούνται καθέτως υψηλοί και κατεσχισμένοι βράχοι, αποτελούντες μίαν των υψηλοτέρων κορυφών του όρους την καλουμένην Άγιος Αντώνιος ή Καλόγηρος ή Παλιομανάστρι (2.815 μ.), ολίγον δε προς Μ. της κορυφής ταύτης υφούνται έτεραι κορυφαί ως θόλοι βυζαντινής εκκλησίας, των οποίων η υψίστη υπέρ την κοιλάδα της Καρυάς κατά τα στενά των Καναλιών, των εξ Ελασσόνος εις Θερμαϊκόν αγόντων, καλείται παρά των εγχωρίων Τσουμά. Ενταύθα τω 1860 ευρέθη στήλη εκ λίθων, ιδρυμένη προς καταμέτρησιν του βάθους της πιπτούσης χιόνος, ως και συντρίμματα τινά κεράμων ανήκοντα εις προϋπάρχοντα ενταύθα χριστιανικόν ναΐσκον.

Πέρα της κορυφής ταύτης προς Β. εκτείνεται μικρόν τι οροπέδιον, και εκ της Β. πλευράς αυτού ανυψούται η έτερα των υψίστων κορυφών του Ολύμπου, η καλουμένη εκ τινός εκεί ιδρυμένου ναΐσκου του Αγ. Ηλία (κν. Αϊ Λιάς, 2.910 μ.). Κατά τα ΒΑ υπάρχει και άλλη υψηλοτέρα κορυφή. Μεταξύ των δύο τούτων κορυφών βλέπει τις εκ Κατερίνης να σχηματίζεται εκ της

εξωτερικής διαμορφώσεως των κλίσεων και των πλαγιών μορφή ανθρωπίνη ως κεφαλή ανθρώπου πλαγιασμένου, με γενειάδα, ρίνα ευθείαν και οφρύς συνεσπασμένας, την οποίαν οι κάτοικοι αποκαλούν κεφαλήν του Διός.

Ορειβατικές Ημέρες

ΟΙ ΑΝΑΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΤΩΝ ΟΡΕΙΒΑΤΩΝ

(Τα κείμενα που ακολουθούν δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά στην εφημερίδα ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ της Κατερίνης. Το πρώτο στις 4-5-1963, το δεύτερο στις 7-3-1964 και το τρίτο στις 9-7-1965. Οι επισκέπτες, φυσιολάτρεις, εκδρομείς και ορειβάτες του Λιτοχώρου και του Ολύμπου όχι μόνο απολάμβαναν και χαίρονταν τα μαγευτικά τοπία της περιοχής μας αλλά αισθάνονταν την ανάγκη να καταγράψουν, περιγράψουν και να δημοσιεύσουν τις εντυπώσεις και αναμνήσεις τους. Η αναδημοσίευση αντιπροσωπευτικών κειμένων παλαιότερων εποχών για το Λιτόχωρο και τον Όλυμπο ανταποδίδει – πλέον των άλλων – τις ευχαριστίες της τοπικής κοινωνίας για την προσφορά των συντακτών τους.)

▲ Ένας Άγγλος στον Όλυμπο

**Ανάβασις στο υδραγωγείο Λιτοχώρου–Τσιμπίλη
1.200 μ.**

Για τους ξένους ο Όλυμπος είναι ίσως το πιο γνωστό βουνό της Ελλάδος. Κάθε Άγγλος μαθητής που ίδρωσε διαβάζοντας τον Όμηρο κάποιο θερινό απόγευμα, γνωρίζει καλά τον Δία και τους άλλους θεούς των κορυφών του Ολύμπου. Μ' αυτές τις αναμνήσεις ζωη-

ρές ακόμη στον νου μου, έννοιωσα μεγάλη χαρά όταν ο έφορος εκδρομών του Ορειβατικού Κατερίνης, με προσκάλεσε να περάσω την μέρα μου πάνω στις άλλες άγριες πλαγιές αυτού του ιστορικού βουνού.

Έτσι, κατά την γιορτή του Αγίου Γεωργίου νωρίς το πρωί ξεκινήσαμε απ' την Κατερίνη με αυτοκίνητο για το Λιτόχωρο. Όλοι πήραμε μαζί μας τρόφιμα. Εν τούτοις, είτε εξ αιτίας του καθαρού αέρος που άνοιγε την όρεξή μας είτε επειδή είδαμε το κρέας κάποιου κρεοπωλείου, οπωσδήποτε κάποιος απεφάσισε να αγοράση κρέας για ψητό. Ήτο ολοφάνερο ότι δεν ακούσθηκε καμμιά διαμαρτυρία, ούτε από εκείνον στον οποίον έλαχε ο κλήρος να μεταφέρει αυτή την γήινη αμβροσία.

Ύστερα από λίγο, ενώ ανεβαίναμε στην πλαγιά του Λιτοχώρου, είδαμε μπροστά μας να απλώνεται ολόχρυσος ο Θερμαϊκός κόλπος, λουλούδια κάθε χρώματος μας χαιρετούσαν στο διάβα μας, ο αέρας ήταν μυρωμένος και απαλός. Η σιωπή διεκόπτετο μόνον από τον ήχο του νερού που έτρεχε χαμηλά κάτω απ' τα πόδια μας και απ' τα κελαϊδήματα των πουλιών. Ξαφνικά, μια φωνή από μπροστά είλκυσε την προσοχή μας. Τρέξαμε προς τα εκεί, και είδαμε να γλυστρά πάνω στους βράχους ένα μεγάλο φίδι. Ήταν ο πύθων του Απόλλωνος; Αλλ' ο βωμός του Απόλλωνος βρίσκεται στους Δελφούς, ενώ εμείς βρισκόμασταν στον Όλυμπο και όχι στον Παρνασσό. Είχαμε πολύ καιρό για στοχασμούς, διότι ο Άγιος Γεώργιος (και ήσαν τρεις Γιώργηδες μαζί μας) ήταν πολύ γρήγορος όταν σκότωνε τον δράκο του. Μόνον όταν το φίδι δεν ζούσε πια, κατέστη δυνατή μια Αγγλική επιθεώρησις. Διαπιστώσαμε ότι ήτανε τουλάχιστον ένα μέτρο.

Η δεύτερη φωνή ήταν για το γεύμα, και τότε οι ορειβάτες έδειξαν την ικανότητά τους. Τα σπίρτα ανάψαν την φωτιά που είχε κλέψει ο Προμηθεύς από αυτά τα ύψη. Γρήγορα μας τράβηξε η μυρωδιά του ψητού.

Η κάθοδος από τον Όλυμπο προς το Λιτόχωρο εσημείωσε ένα νέο ρεκόρ, διότι αποφασίσαμε να κάνουμε σκι. Η τέχνη του σκι όταν δεν υπάρχει χιόνι μαθαίνεται εύκολα. Απλώς πατούσαμε στα διάκενα των λίθων πάνω στην βουνοπλαγιά και κατεβαίναμε γλιστρώντας μαζί με τις πέτρες μέχρι κάτω. Αναμφιβόλως αυτός ο τρόπος καθόλου δεν συνιστάται από τα βιβλία ορειβασίας, αλλά βεβαίως κερδίσαμε πολύ καιρό.

Στους πρόποδας του βουνού, όπως ταιριάζει στους Έλληνες νέους που τόλμησαν να προσβάλουν τους θεούς αναβαίνοντας στον Όλυμπο, δυο νεαροί πάλεψαν και έκαναν γυμναστικές ασκήσεις.

Αλλά δυστυχώς πέρασε η ώρα. Η γαλήνια θάλασσα η οποία ήτο χρυσή όταν φάνηκε «η ροδοδάκτυλος ηώς», τώρα έγινε «οίνος σκοτεινός». Το άρμα του Φοίβου ήδη έφθασε στο δυτικό άκρον του ουρανού. Ήρθε η ώρα θνητοί και θεοί να κοιμηθούν. Κουρασμένοι αλλ' ευτυχείς επιστρέψαμε στην Κατερίνη.

TERRY ATKINSON

▲ Χειμερινή ανάβαση στον Όλυμπο

Την μεσημβρία της 25ης Δεκεμβρίου 1963 ομάς του ΕΟΣ εφωδιασμένη με πλήρες ορειβατικόν υλικόν (κραμπόν-πιολέ και σχοινί αναρριχήσεως) ανεχώρησεν εκ Λιτοχώρου, από το τμήμα του ΕΟΣ του οποίου παρέλαβε τα κλειδιά των Ορειβατικών Καταφυγίων Δ και

Α, και μετά πορείαν δύο ωρών έφθασε εις το χιονισμένον καταφύγιον Δ (ύψ. 1050 μ.), ευρισκόμενον εις τοποθεσίαν ΣΤΑΥΡΟΣ, εις το οποίον και διενυκτέρευσε.

Την επομένην και περί ώραν 6ην πρωινήν η ομάς εξεκίνησεν υπό ευνοϊκάς συνθήκας διά το καταφύγιον Α (ύψ. 2.100 μ.) κάτωθεν της συστάδος των κορυφών Μύτικας, Στεφάνι κ.λ.π.

Η διαδρομή μέχρι την τοποθεσίαν Πριόνια – Σιούρι ήτο σχετικώς πολύ εύκολος και ευχάριστος, διότι το χιόνι δεν υπερέβαινε τα είκοσι εκατοστά. Από το σημείον όμως τούτο η πορεία ήρχισε να δυσχεραίνεται, καθ' όσον το χιόνι ήτο περισσότερον, και με πολλήν βραδυπορίαν η ομάς έφθασε εις την τοποθεσίαν Παληοκάλυβα (ύψ. 1.800 μ.).

Είχον απομείνει 300 ακόμη μέτρα μέχρι του καταφυγίου, όμως η πορεία έγινε εξαιρετικά δύσκολη και η ομάς εδεινοπάθησε πολύ, διότι το χιόνι είχε ύψος πλέον του 1.50 μ. ήτο παγωμένο και η κλίσις της πλαγιάς πολύ απότομη. Εδώ η ομάς ευρέθη εις την ανάγκην να χρησιμοποιήση τα ορειβατικά συνεργά της και να αναπτύξη τας αλπινιστικάς της ικανότητας διά να κατορθώση, ύστερα από κοπιαστικήν πάλην με τα στοιχεία της φύσεως, να φθάση εις το καταφύγιον Α. Τούτο ήτο σκεπασμένον από παγωμένο χιόνι και εχρειάσθη κόπος πολύς διά να ανοίξη η οπισθία πόρτα, από την οποίαν οι αποτελούντες την ομάδα εισεχώρησαν εις το συγχρονισμένον καταφύγιον, που παρέχει πλήρη ασφάλειαν, άνεσιν και ζεστασιά, χάρις και εις την επαρκή ξυλείαν που είναι αποθηκευμένη διά παρομοίας περιστάσεις.

Η νύκτα επέρασε εις ατμόσφαιραν ορειβατικής χαράς και ευθυμίας, την δε επομένην, οι τολμηροί ορει-

βάται μας, αφού απήλαυσαν το φαντασμαγορικό θέαμα των χιονισμένων κορυφών του θεόρατου και θεοβάδιστου Ολύμπου, ήρχισαν την κατάβαση των υπό ομαλίας καιρικής συνθήκας. Ύστερα δε από πορεία 9 ωρών η ομάδα έφθασε εις το Λιτόχωρον, πλουτισμένη με νέαν ορειβατικήν πείραν και ωραιοτάτας αναμνήσεις από τον λευκοντυμένον γερο-Όλυμπον.

ΟΡΕΙΒΑΤΗΣ

▲ Ανάβασις εις τον Όλυμπο με τον ΕΟΣ Κατερίνης

Το να ανέβης σε ένα βουνό και μάλιστα στο υψηλότερο της Ελλάδος στον Όλυμπο, είναι κάπως δύσκολο και χρειάζεται η σχετική τόλμη για να κάνης κάτι τέτοιο. Επί πλέον δε έχεις και τους αρνητικούς γονείς σου και φίλους, οι οποίοι προσπαθούν να σε αποτρέψουν από μίαν ορειβασίαν. Ευτυχώς όμως υπάρχουν εκείνοι οι ολίγοι και θαυμασταί, που προσπαθούν να παρασύρουν τους καφενόβιους εκεί ψηλά, μακρυά από την οχλαγωγία και μέσα στο καθαρό φυσικό περιβάλλον.

Παρεσύρθη και εγώ την 13ην-6-1965 εκεί ψηλά στην κατοικίαν των αρχαίων θεών των Ελλήνων. Για τις 5 το πρωί εδόθη το ραντεβού, και τότε ακριβώς έφθασαν δύο κούρσες Ι.Χ. ιατρών, για να μας πετάξουν αμέσως στο Μετόχι Λιτοχώρου, όπου μας περίμεναν οι αγωγιάτες. Τα πάντα είχαν κανονισθή από τον άξιον αρχηγό μας και πρόεδρον του τμήματος Ε.Ο.Σ. Κατερίνης. Στις 6 αρχίσαμε να ανηφορίζουμε, για να απολαύσωμε το μεγαλείον που μας προσφέρει η φύσις. Σε λίγο είμασταν στην τοποθεσία Σταυρός όπου και πήραμε το πρωινό μας. Ώρα 3.30 μ.μ. φθάσαμε στο κα-

ταφύγιον Α΄ υψόμετρον 2.100 μ. Μόλις μπήκαμε μέσα ακούσαμε το καλοσωρίσατε από τον διαχειριστή του καταφυγίου κ. Κωνσταντίνον Ζολώτα, που μας άφησε με την υποχρέωσι όπως τον ξαναεπισκεφθούμε. Γουέλκαμ είπον οι Άγγλοι και βιλκόμεν οι Γερμανοί και Αυστριακοί, που μέρες πολλές μένουν εκεί πάνω για να απολαύσουν τον παράξενο όπως λέγουν Όλυμπό μας. Η φωτιά μας άναψε και το γλέντι άρχισε. Η ώρα του ύπνου έφθασε, και κουρασμένοι όπως είμασταν, χρειάστηκαν οι φωνές για να ξυπνήσωμε το πρωί της επομένης. Ο Μύτικας φάνηκε καθαρός. Η φιλοξενία της υψηλοτέρας κορυφής της Ελλάδος άρχισε, και αφού την χορτάσαμε πήραμε τον κατήφορο.

Οι γιατροί μας θέλησαν να δείξουν την ατσιδωσύνη τους και με τον γράφοντα έφυγαν μπροστά. Καθ' οδόν τους είπα να καθήσωμε, δε δέχθηκαν, φαίνεται πως ο συνδυασμός του τοπίου και της πορείας τους άρεσε, και πολύ ενωρίς από τους άλλους φθάσαμε στα Πριόνια. Εκεί η ανακοίνωσις του αρχηγού έλεγε: Δίωρος ανάπαυσις, η επί υψηλού επιπέδου συζήτησις με το ευχάριστο φυσιοθεραπευτικό θέμα είχε σειρά. Ο κατήφορος συνεχίσθη προς το Λιτόχωρο και η εννεαμελής ομάδα μας βρισκόταν στο τέρμα της αποστολής της, έχοντες κατά νουν όλοι μας μίαν άλλην ορειβασίαν. Οι γιατροί μας πρόσφεραν κάτι το θετικόν, οι εντυπώσεις των ήσαν τόσον απερίγραπτες, σε σημείον τοιούτον ώστε προσεχώς ετοιμάζεται υπό την αρχηγίαν των και άλλη ανάβασις στον Μύτικα μέσω Σπαρμού, Βρυσούλες και Αγίου Αντωνίου.

Π. Ξ. Σ.

ΟΙ ΕΞΟΡΜΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

(Το μαγευτικό φυσικό περιβάλλον του Λιτοχώρου, το πολιτισμένο πνεύμα και η κοινωνική συμπεριφορά των κατοίκων ήταν πάντοτε πόλος έλξης των κατοίκων των πόλεων για να επισκεφθούν το Λιτόχωρο. Τα κείμενα που ακολουθούν δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά στην εφημερίδα ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ της Κατερίνης, στις 11-5-1963 και 1-6-1963 αντίστοιχα.)

▲ Πρωτομαγιά στον Αγιάνη Λιτοχώρου

Κάποιος θα μπορούσε να πη πως οι θεοί του Ολύμπου, που τόσο έχουν συνηθίση και αγάπησαν την συντροφιά των ορειβατών, βοήθησαν όλοι μαζί και μας χάρισαν μια ηλιόλουστη μέρα την Πρωτομαγιά, για να πείσουν τους ορειβάτας να ξανανέβουν για άλλη μια φορά στο μαγευτικό παλάτι τους. Έτσι στις 6 π.μ. ένα λεωφορείο πούλμαν μας μετέφερε από την Κατερίνη στο Λιτόχωρο. Μια ολόκληρη εκδρομική συντροφιά από 52 άτομα, τους οποίους όλους κατείχε η διάθεση για γέλιο και τραγούδι και η χαρά ήταν ζωγραφισμένη στα πρόσωπα όλων για την τιμητική πρόσκληση των θεών του Ολύμπου.

Στις 7 φθάσαμε στο Λιτόχωρο, ντυμένοι με πολύχρωμα και πολυσχέδια εκδρομικά ενδύματα και φορ-

τωμένοι με τα σακκίδια και διάφορες αποσκευές και ξεκινήσαμε πεζή για το διαμέρισμα που μας παραχώρησαν οι θεοί, όπου θα περνούσαμε όλη την ημέρα. Σε 50 λεπτά ομαλής και ευχάριστης πορείας φθάσαμε στο μεγάλο ανακτορικό σαλόνι του Ολύμπου που ονομάζεται Αγιάννης (450 μ.), στολισμένο με εξαιρετικό και λεπτό γούστο που δεν έχει όμοιό του στο νομό μας. Ένα απέραντο χαλί στολισμένο με χιλιάδες μαργαρίτες, ανάκατα με το όργιο του πράσινου σε εκατοντάδες πανύψηλα έλατα και την γάργαρη βρυσούλα στην όμορφη πλατεία για τον κουρασμένο περαστικό. Μια ωραιότητα εκκλησούλα υψώνεται στο κέντρο δίπλα από τον ξενώνα που ανήγειραν οι φιλοπρόοδοι Λιτοχωρίται. Μόλις φθάσαμε η συντροφιά ξεχύθηκε για να απλώσει την ζωγραφιά που συνέθεσε με τόση μαεστρία και απλότητα η φύσις. Και αμέσως κουβέρτες ξεδιπλώθηκαν, χαλιά, σχοινιά σε δένδρα για κούνιες, μπάλλες, να ένας άλλος τρόπος ζωής για τους εκδρομείς που τόσο διαφέρει από την μονότονη ζωή της πόλεως και μέσα στο καθαρό περιβάλλον του βουνού. Λίγο παρέκει στήνονται φωτιές να φιλοξενήσουν στην θερμή αγκαλιά τους τις σούβλες που φέραμε μαζί μας. Με την φαντασία μας βλέπομε τους μυθικούς οικοδεσπότες να κάθονται στις κορυφές των γύρω βράχων και να χαίρονται μαζί μας.

Μία νέα παρέα που φτάνει, και παρ' όλον ότι δεν είναι του κύκλου μας, σμίγουν μαζί μας στα παιγνίδια και το τραγούδι, τρέχουν, φωνάζουν και ποικίλουν το πρόγραμμά μας. Ύστερα έφθασε ως τον χώρο των παιγνιδιών η μυρωδιά της σούβλας. Τα κρέατα ψηθήκανε. Τα κορίτσια στρώνουν το τραπέζι, τεμαχίζουν τα κρέα-

τα και όλοι παίρνουνε θέσεις μάχης για το γιορταστικό πρωτομαγιάτικο τραπέζι στην ύπαιθρο. Η μουσική που σπάταλα αντηχεί απ' τα πικάπ που έχουμε, σμίγει με τα κελαδήματα των πουλιών και δεν άργησε ο χορός μέσα στο όμορφο περιβάλλον. Όμως και το ρολόγι παράλληλα κυλά και ο ήλιος γέρνει ολοένα προς τη δύση του. Θα πρέπει να φύγουμε για το Λιτόχωρο. Ξεκινάμε γεμάτοι ενθουσιασμό μια ατέλειωτη φάλαγγα και με τραγούδια κατηφορίζουμε ελαφρά προς τα κάτω. Κεφάτοι σαν μια συντροφιά γλεντζέδων φθάνουμε με τραγούδια στο Λιτόχωρο και σκορπούμε ενθουσιασμό στο διάβα μας που μεταδίδεται σ' όλους τους βολταρίζοντας. Και όταν σε λίγο μπήκαμε στο λεωφορείο κανείς μας δεν το κατάλαβε πότε φθάσαμε στην Κατερίνη, γιατί μόνο εδώ σταματήσαμε το τραγούδι υποχρεωτικά πια. Κανείς μας δεν ήθελε να τελειώσει η αξέχαστη αυτή μέρα που σαν ένα αληθινό όνειρο πάντα θα θυμόμαστε.

Γ. Αναστασιάδης

▲ Η εξόρμησις της ΕΣΤΙΑΣ στο Λιτόχωρο

Η Εστία Πιερίδων Μουσών, το μοναδικό αυτό Κοινωνικομορφωτικό Σωματείο της πόλεώς μας, στο πρόγραμμα των εκδηλώσεών του κατά την νέα περίοδο και υπό το φως της νέας του Διοικήσεως, απεφάσισε την έναρξι των εμφανίσεών του στα χωριά του Νομού μας. Απέστειλε έτσι την Μικτή Χορωδία της στο Λιτόχωρο στις 19 Μαΐου. Ως πρώτο μέλημα της χορωδίας, προ πάσης εκτελέσεως προγράμματος, ήταν το εκκλησίασμα των Μελών της στον Μητροπολιτικό Ναό της

ωραίας κωμοπόλεως, όπου το ανδρικό τμήμα πήρε την ευκαιρία να ψάλλη χορωδιακά την Θεία Λειτουργία. Η εκτέλεσι των εκκλησιαστικών ύμνων υπήρξε λίαν επιτυχημένη και άψογη, αφήκε δε τις καλλίτερες εντυπώσεις σε όσους παρηκολούθησαν.

Στις 11 π.μ. στην ευρύχωρη και καλαισθητική αίθουσα του κινηματογράφου «Ολύμπια» του Λιτοχώρου η Μικτή Χορωδία έδωσε την συναυλία της με την επιτυχή εκτέλεση ενός πλούσιου μουσικού προγράμματος, το οποίο καταχειροκροτήθηκε από το κοινό. Η χαρά του κοινού και ο ενθουσιασμός του από την εξαίρετη εκτέλεσι, που απετέλεσε μια αληθινή μουσική μυσταγωγία, ήταν αφάνταστη, σε βαθμό να ζητηθή η επανάληψις ωρισμένων τραγουδιών που έκαμαν αρίστη εντύπωσι. Στα πρόσωπα εξ άλλου των χορωδών, ανδρών και γυναικών ήταν ζωγραφισμένη έκδηλα η ικανοποίησι από την επιτυχία του προγράμματος.

Αν κρίνη κανείς από την νέα αυτή εμφάνισι της Χορωδίας στο Λιτόχωρο, σε περιβάλλον ξένο εκτός της έδρας, πρέπει να την βαθμολογήση με έναν αξιόλογο βαθμό. Και αυτή η εργασία που πρέπει και διαιωνίζει την χορωδιακή αξία του συγκροτήματος της Εστίας, οφείλεται εκτός της ικανοποιητικής αποδόσεως των Χορωδών και εις τον ακούραστον εργάτην και διευθυντήν της κ. Αναστάσιον Συμεών, όστις ομολογουμένως έδωσε νέα πνοή στο συγκρότημα και μπροστά του ανοίγονται νέες προοπτικές για ανώτερες επιδόσεις.

Θ. Μ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ 1878 ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΜΙΑ ΛΑΪΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ

της Δέσποινας Καρτσιούνα-Παπαζαχαρία

(Ως λαϊκή αφήγηση νοείται κάθε είδους εξιστόρηση ιστορικού ή βιωματικού περιεχομένου, όπως και γεγονότων και καταστάσεων που συνδέονται με κοινωνικά δρώμενα, θρύλους, παραδόσεις, συνήθειες κλπ. Η καταγραφή αφηγηματικού υλικού (λαϊκού) στόχο έχει να διατηρήσει, να διαφυλάξει και να αναδείξει τις ρίζες, την ιστορία και τον πολιτισμό μας.

Η ομιλία που ακολουθεί εκφωνήθηκε από τη λιτοχωρίτισσα καθηγήτρια-φιλόλογο Δέσποινα Καρτσιούνα-Παπαζαχαρία, στις 24 Φεβρουαρίου 2007, κατά τον εορτασμό της επετείου της Επανάστασης του Ολύμπου. Η εκλεκτή και αξιόλογη καθηγήτρια, με τον σημαντικό γραπτό και αφηγηματικό της λόγο, πλουτίζει τις πηγές του υλικού για την Επανάσταση).

Η όλη κατάσταση στη Βαλκανική Χερσόνησο, στα χρόνια 1875-1880, δείχνει πως θα γίνουν μεγάλες ανακατατάξεις στο γεωγραφικό της χάρτη, τη στιγμή που καταρρέει η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Βέβαια, εδώ ανταγωνιζόταν η Ρωσία με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις, στοχεύοντας στην πραγματοποίηση των επιδιώξεών τους. Και η Ελλάδα βρίσκεται σε εξαιρετικά δύσκολη

θέση, καθώς οι Ρώσοι θέλοντας να προωθήσουν τα πανσλαβικά σχέδια επεμβαίνουν για να προστατεύσουν τους χριστιανικούς πληθυσμούς και οι Άγγλοι προσπαθούν να εμποδίσουν τα σχέδιά τους.

Η θέση της πατρίδας μας δυσχεραίνεται ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι διέθετε μόνο δύο μεραρχίες στρατού και το ναυτικό της βρισκόταν σε μειονεκτική θέση έναντι του τουρκικού. Τον Ιανουάριο του 1878 έχουμε κυβέρνηση Κουμουνδούρου, με Υπουργό Εξωτερικών το Θεόδωρο Δεληγιάννη. Στα δύσκολα αυτά χρόνια για την Ελλάδα, όλες οι υπόδουλες ελληνικές επαρχίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οργανώνουν επαναστατικά κινήματα.

Η Κρήτη, η Θεσσαλία, η Ήπειρος και η Μακεδονία, στενάζοντας κάτω από την καταπίεση των Τούρκων και αξιοποιώντας την έκρηξη του σερβοτουρκικού και ρωσοτουρκικού πολέμου (1876-1878) επαναστατούν. Και ενώ οι εξεγέρσεις στην Κρήτη, τη Θεσσαλία και την Ήπειρο απέβλεπαν να θέσουν θέμα προσάρτησής τους στο ελληνικό κράτος, για τη Μακεδονία ένα τέτοιο ενδεχόμενο εμφανιζόταν απομακρυσμένο. Αντίθετα, ο κίνδυνος να περιληφθεί η Μακεδονία στο σχεδιαζόμενο μελλοντικό βουλγαρικό κράτος διαγραφόταν απειλητικός. Για αυτό κύριο μέλημα όσων σχεδίαζαν εξεγέρσεις στα Μακεδονικά Εδάφη ήταν να εμφανίσουν και να τονίσουν την ελληνική παρουσία, ώστε οι ευρωπαϊκές δυνάμεις να συνειδητοποιήσουν τη ζωτικότητα του ελληνικού παράγοντα στην περιοχή. Όπως είχε συμβεί και στη Θεσσαλία, ο Ρωσοτουρκικός Πόλεμος επεδείνωσε τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού της Μακεδονίας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες,

οργανώθηκαν εθελοντικά σώματα για τη συλλογή οπλισμού και εφοδίων για τις υπόδουλες περιοχές.

Στην ελεύθερη Ελλάδα ιδρύθηκαν τα σωματεία «Αδελφότης» και «Εθνική Άμυνα», που ενώθηκαν και αποτέλεσαν την Κεντρική Επιτροπή με πρόεδρο τον Παύλο Καλλιγά και ταμία το Μιχαήλ Μελά, πατέρα του Παύλου Μελά. Για τη Μακεδονία δημιουργήθηκε, στα πλαίσια της Κεντρικής Επιτροπής, η «Μακεδονική Επιτροπή», με ψυχή της το Στέφανο Δραγούμη. Προς τα τέλη του 1877, οι ορεινοί όγκοι Ολύμπου- Πιερίων και Βερμίου ήταν γεμάτοι από ληστανταρτικές ομάδες. Ο όρος λησταντάρτης είχε δύο νοηματικές αποχρώσεις. Σε εποχή ειρηνική μετέρχονταν το ληστρικό βίο, ενώ σε περίοδο εθνικών αγώνων αποτελούσαν επαναστατικά σώματα που καταδίωκαν τους Τούρκους και προστάτευαν τους Χριστιανούς. Από τις συνεχείς αναφορές που έφθαναν στην Αθήνα και κυρίως από τις κατατοπιστικές εκθέσεις του γενικού προξένου της Θεσσαλονίκης Κ. Βατικιώτη, η κυβέρνηση είχε πλήρη επίγνωση της κατάστασης που επικρατούσε στη Μακεδονία και της πολιτικής σημασίας που θα είχε ένα εκτεταμένο επαναστατικό κίνημα.

Τα αρχικά σχέδια προέβλεπαν την απόβαση εθελοντών από την ελεύθερη Ελλάδα στην περιοχή μας, στο Λιτόχωρο και στον Όλυμπο, καθώς και στη Χαλκιδική και την Ανατολική Μακεδονία. Η κεντρική επιτροπή εξέλεξε αρχηγό της «Εις Όλυμπον στρατείας» το λοχαγό Κοσμά Δουμπιώτη. Το σώμα του Λιτοχώρου, αξιοποιώντας την πλούσια σε επαναστατική παράδοση περιοχή του Ολύμπου θα χωριζόταν σε δύο μέρη. Το ένα τμήμα θα ακολουθούσε την κορυφογραμμή του

Βερμίου, με κατεύθυνση προς Βορρά και το άλλο, κινούμενο δυτικά θα ξεσήκωνε τις περιοχές της Κοζάνης, της Καστοριάς, της Φλώρινας και του Μοναστηρίου.

Παρά τα μεγαλεπήβολα σχέδια που είχε καταρτίσει η Κεντρική Επιτροπή για τη Μακεδονία, το σώμα του Δουμπιώτη ήταν το μόνο που κατάφερε να φτάσει στον προορισμό του. Ο Κοσμάς Δουμπιώτης με 550 εθελοντές από την Αταλάντη, τη νύχτα της 15ης προς 16η Φεβρουαρίου του 1878 αποβιβάστηκε στην παραλία του Λιτοχώρου. Ειδοποιημένοι οι Λιτοχωρίτες άναψαν φωτιές στην παραλία. Πρώτοι, υποδέχθηκαν τους ελευθερωτές ο Δημήτριος Λαλούμης και ο Δημήτριος Μπουζάλας-Κυπαρισσάς, κατά τη μαρτυρία του Κώστα Παπαδημητρίου, όπως αναφέρει στο βιβλίο του ο φιλόλογος κ. Νίκος Κάκαλος. Με την άφιξη του Δουμπιώτη, συγκροτήθηκε στο Λιτόχωρο προσωρινή κυβέρνηση της Μακεδονίας με πρόεδρο το Λιτοχωρίτη Ευάγγελο Κοροβάγγο και μέλη της τον Α. Αστερίου, Γ. Β. Ζαχαριάδη, Νικηφόρο Ιερομόναχο, Ιωάννη Γ. Βεργίδη, Αθανάσιο Γεωργίου, ιερέα, και τον Ιωάννη Νικολάου. Αργότερα, η κυβέρνηση συμπεριέλαβε τον Επίσκοπο Κίτρους Νικόλαο Λούση, που είχε επαναστατική συνείδηση και αγωνιστική δύναμη μεγάλη. Η προσωρινή κυβέρνηση εξέδωσε την επαναστατική διακήρυξη που την απηύθυνε στις κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών δυνάμεων. «Τα πολύχρονα δεινά ηνάγκασαν τους κατοίκους της Μακεδονίας να δράξωνται των όπλων, όπως προστατεύσωσι την ζωήν, την τιμήν και την ιδιοκτησίαν εαυτών». Η προσέλευση των κατοίκων των γύρω χωριών στις τάξεις του Δουμπιώτη ήταν αθρόα. Το παράδειγμα των Ολυμπίων ακολούθησαν τα χωριά των Πιερίων και του Βερμίου.

Σημαντικός ήταν ο ρόλος του Επισκόπου Κίτρους Νικόλαου που είχε την έδρα του στον Κολινδρό. Στον Κολινδρό υψώθηκε η σημαία της Μακεδονικής Επανάστασης στις 21 Φεβρουαρίου 1878. Σε όλη την περιοχή μας επικρατούσε ενθουσιασμός, το αγωνιστικό φρόνημα ήταν υψηλό και η δίψα για λευτεριά μεγάλη.

Διεπράχθησαν όμως βασικά σφάλματα τακτικής που αποδίδονται περισσότερο στο λοχαγό Κ. Δουμπιώτη, που ενώ θα μπορούσε με ευκολία να καταλάβει την αφρούρητη Κατερίνη, ασχολήθηκε με διαπραγματεύσεις για την παράδοση της πόλης και άφησε αφύλακτο το Λιτόχωρο, του οποίου η παραλία ήταν η βάση εξόρμησης και κύριο σημείο ανεφοδιασμού από τη θάλασσα. Το Λιτόχωρο καταλήφθηκε και πυρπολήθηκε, ενώ ένα μεγάλο φορτίο όπλων που εκφορτώθηκε στην παραλία, έπεσε στα χέρια των Τούρκων. Απόμειναν άοπλοι εκατοντάδες ντόπιοι επαναστάτες, τη στιγμή που οι τουρκικές δυνάμεις άρχισαν να κινούνται απειλητικά προς τον Όλυμπο και την Πιερία.

Την εποχή αυτή στο Προάστιο της Κωνσταντινούπολης Άγιο Στέφανο, Ρώσοι και Τούρκοι διπλωμάτες ετοίμαζαν τους όρους της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, που πρότεινε τη δημιουργία της Μεγάλης Βουλγαρίας. Με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, τα σχέδια των Πανσλαβικών Κύκλων της Πετρούπολης φαινόταν πως πλησίαζαν προς την πλήρη πραγματοποίησή τους. Παρόλα αυτά, η επανάσταση του 1878 έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην επέκταση των ελληνικών συνόρων προς το Βορρά και απέτρεψε την προσάρτηση μακεδονικών εδαφών στη Βουλγαρία. Το Συνέδριο του Βερολίνου, τον Ιούλιο του 1878, επεδίκασε στην Ελλάδα τη

Θεσσαλία και μέρος της Ηπείρου, μέχρι την Άρτα. Η Μακεδονία μας, παρότι παρέμεινε στην τουρκική κατοχή, πέρασε στην κορύφωση του Μακεδονικού Αγώνα και απέκτησε τη λευτεριά της το 1912, στηριγμένη στις ελληνικές δυνάμεις.

Η σύντομη αυτή παρουσίαση των γεγονότων της επανάστασης του 1878, στην οποία το Λιτόχωρο και οι κάτοικοί του είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο, έγινε για να θυμηθούμε τα γεγονότα και τους αγώνες. Έχω την άποψη ότι η τοπική ιστορία που δεν είναι τίποτα άλλο, παρά τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας, η ίδια η ζωή του έθνους μας, όπως διαδραματίστηκε σε κάθε γωνιά της πατρίδας μας, δεν μπορεί να ερευνηθεί, να μελετηθεί, να παρουσιαστεί και να διδαχθεί στις νεότερες γενιές, χώρια από το συναίσθημα και τις μνήμες των παλιών που έζησαν τα γεγονότα, πέρασαν διά πυρός και σιδήρου και απέκτησαν τη λευτεριά με το αίμα της ψυχής τους.

Στο σημείο αυτό, κυριευμένη από το συναίσθημα και αφού ευχαριστήσω τη θεία μου Ελένη Τσίρου-Κρασιώτη, θα σας παρουσιάσω την αληθινή ιστορία της προγιαγιάς μου Λέγκως- Ελένης Κρασιώτη του Δημητρίου, έτσι όπως τη φύλαξε στα βάθη της καρδιάς και του νου η Ελένη Κρασιώτη, εγγονή της. Την έγγραφα αυτήν την ιστορία της γιαγιάς μου, μου είπε, για να μην ξεχαστεί, όταν μου παρέδωσε με συγκίνηση το χειρόγραφό της. Πολύτιμο χαρτί, χρωματισμένο και αρωματισμένο με την απλοϊκότητα, τη γνησιότητα και την ελληνικότητα της ψυχής της μανιάς Λέγκως. Γράφει λοιπόν η θεία μου Ελένη Τσίρου-Κρασιώτη...

«Πολλές φορές τα χειμωνιάτικα βράδια μαζευόμασταν στο σπίτι του παππού Δημητρώ και της μανιάς Λέγκως. Οι γονείς μας συζητούσαν μέσα στο δωμάτιο, κοντά στο τζάκι, ενώ εμείς τα παιδιά παίζαμε έξω στο ανώι-σάλα. Αφού χορταίναμε παιχνίδι φωνάζαμε τη μανιά να μας πει παραμύθια... Δεν ήξερε πολλά η καημένη. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στα δύσκολα χρόνια του ξεσηκωμού ενάντια στον Τούρκο κατακτητή, που η Μακεδονία ήταν ακόμη σκλαβωμένη. Γράμματα δεν έμαθε η γιαγιά μας αλλά μας μετέδωσε της αγάπη της στην πατρίδα και τις παραδόσεις. Όταν τελείωνε το τρίτο και τελευταίο παραμύθι της μας έλεγε: «Δεν ξέρω άλλο... αλλά θα σας πω για το Κίνημα». Κίνημα λέγανε την αιματοπνιγμένη επανάσταση της Μακεδονίας που ξεκίνησε από το Λιτόχωρο, το Φλεβάρη του 1878, με κυβερνήτη το Λιτοχωρίτη Ευάγγελο Κοροβάγγο. Και άρχιζε η μανιά μας την αληθινή ιστορία της.

«Ήμουν μικρό κορίτσι οκτώ χρονών, όταν κατέβηκαν οι οπλαρχηγοί από τον Όλυμπο και ξεσήκωσαν τους νέους του χωριού μας, να πάρουν εκείνοι τα όπλα για να διώξουν τους οχτρούς. Τις νύχτες, όπως άκουγα, κατέβαιναν στον Αϊ Θεόδωρο και την Πλάκα, όπου παραλάβαιναν τα όπλα και τα φυσέκια, που ξεφόρτωναν κρυφά οι βάρκες και τα καΐκια από το Ελληνικό.

Θυμάμαι που ένα πρωί, πριν ακόμη φέξει, μας πήραν οι μάνες μας, με τα μωρά στην αγκαλιά τους, και οι μεγαλύτερες αδερφές μας από το χέρι και ανεβήκαμε στο Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, ψηλά στο Όλυμπο. Περπατούσαμε μέσα στο χιόνι και κρυώναμε πολύ, Φλεβάρης μήνας ήτανε. Οι καλόγε-

ροι μας καλοδέχτηκαν και έριχναν συνέχεια ξύλα στα τζάκια, που καθόμασταν στιβαγμένοι, μέσα στα κελιά. Στα αυτιά μας, έφταναν τουφεκιές των δικών μας και οι κρότοι από τα κανόνια των εχθρών που έφτασαν με τα παπόρια στην Πλάκα και βομβάρδιζαν το χωριό.

Φοβόμασταν πολύ, τρέμαμε εμείς τα μικρά και κρυβόμασταν μέσα στα φουστάνια των μανάδων μας, που με φρίκη έβλεπαν τους καπνούς από τα σπίτια μας που καίγονταν! Δε θυμάμαι πόσες μέρες μείναμε εκεί, αλλά πρέπει να τελείωσαν τα τρόφιμα, τις τελευταίες μέρες πολλοί αρρώστησαν και πολλά μωρά πέθαιναν.

Δύσκολες και μαρτυρικές οι ημέρες εκείνες. Όταν επιτέλους έπαψαν οι τουφεκιές, αποφάσισαν οι μεγάλοι και έστειλαν δύο-τρεις άνδρες, με επικεφαλής τον παππού Παλιαλιά, κρατώντας λευκή σημαία να δηλώσουν υποταγή στους αντίχριστους, γιατί θα πεθαινάμε από τις κακουχίες.

Σαν κακό όνειρο θυμάμαι που, όταν φτάσαμε στο χωριό οι βάρβαροι μας υποχρέωσαν μικρούς-μεγάλους να περάσουμε κάτω από την αψίδα που σχημάτισαν με δύο μεγάλα σπαθιά, δυο πανύψηλοι Τούρκοι. Μπαίνοντας στο χωριό αντικρίσαμε ένα φοβερό θέαμα...

Τα περισσότερα σπίτια ερείπια, μισογκρεμισμένα και άλλα στάχτες που κάπνιζαν ακόμα. Και το χειρότερο που ποτέ δεν ξέχασα, όσα χρόνια και αν πέρασαν, ήταν οι σφαγμένοι ανήμποροι γέροι και γριές, πεταμένοι εδώ και εκεί από τη λύσσα και την οργή των Τούρκων. Κάμποσα ήταν και τα παλλικάρια που

πλήρωσαν με τη ζωή τους το Κίνημα εκείνο. Και τελειώνοντας τη διήγησή της η μανιά Λέγκω, παρόλη την αγραμματοσύνη της, μας έλεγε: “Όλοι αυτοί που σκοτώνονται στον πόλεμο, είτε νέοι είτε γέροι, θεωρούνται ήρωες και όταν οι ψυχές τους φτάνουν στον Θεό, οι άγγελοι και οι Άγιοι παραμερίζουν μπροστά τους με σεβασμό”.

Και για να απαλύνει λίγο την φρίκη μας από τα λεγόμενά της, μας έφερε ένα πιάτο με ξερά σύκα, βουτηγμένα στο μούστο για να μας γλυκάνει...»

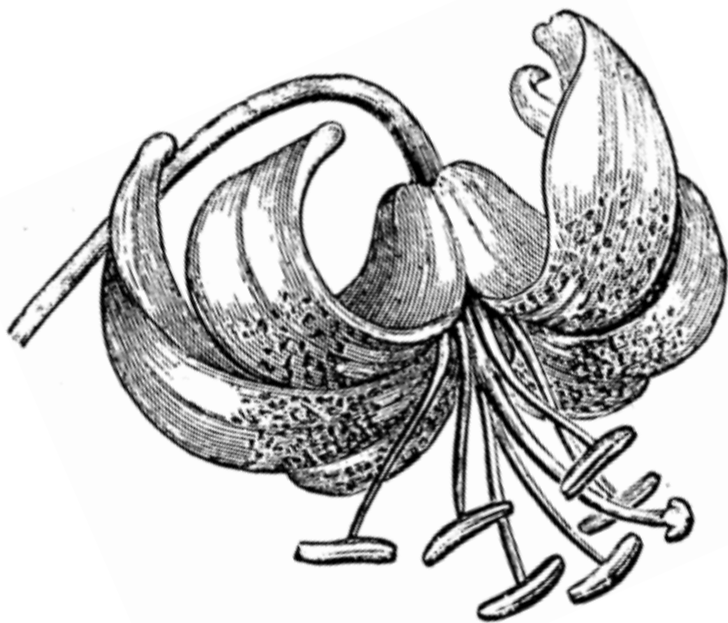
Πολλές φορές αναρωτηθήκαμε πώς περνά κανείς από τον μύθο στην ιστορία. Η μανιά Λέγκω και οι συνομήλικοί της είδαν τα γεγονότα με τα παιδικά τους μάτια, τα αποτύπωσαν στην καθάρια τους ψυχή και όταν μεγάλωσαν, τα διηγούνταν σαν παραμύθι στα παιδιά και τα εγγόνια τους.

Επίσης, το ιστορικό τραγούδι της εποχής αυτής αποτελεί πηγή πληροφοριών πολύτιμων και αποτύπωση συναισθημάτων μοναδικών.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τον φιλόλογο κ. Νικόλαο Κάκαλο, γιατί το βιβλίο του για την επανάσταση του 1878 αποτέλεσε για μένα πολύτιμο βοήθημα.

Σας ευχαριστώ όλους που μοιραστήκαμε απόψε μνήμες παλιές και νιώσαμε τον αγώνα που έχει διαχρονική ισχύ και αξία, τον αγώνα για τη λευτεριά και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

(Στο προσωπικό του ημερολόγιο, στις 5 Απριλίου 1948, ο Ελευθέριος Ελευθεριάδης κατέγραψε τις εντυπώσεις και την άποψή του από την πρώτη γνωριμία που είχε με το Λιτόχωρο, όπου και παρέμεινε για μικρό χρονικό διάστημα. Αργότερα, ο Ελευθέριος Ελευθεριάδης διετέλεσε βουλευτής της Πιερίας. Το γραπτό κείμενό του παρατίθεται χωρίς καμμία περικοπή. Φυσικά και χωρίς σχολιασμό, ο οποίος επαφίεται στον αναγνώστη).

Η γεωγραφική θέση του Λιτοχώρου, αν χαρακτηριστεί με τη λέξη «μαγευτική», δεν θάναι υπερβολή.

Κείται ανατολικά του Ολύμπου και στη πιο μεγαλοπρεπή πλαγιά του, εκεί, όπου ο φαλακρός Μύτικας, η υψηλότερη κορυφή του Ολύμπου, καταλήγει σε οργιώδη βλάστηση. Η βαθειά χαράδρα του Αγίου Διονυσίου δίνει μυστικοπαθή όψη στην Κωμόπολη, ιδιαίτερα κατά τις πανσέληνες καλοκαιριάτικες βραδιές. Όταν, κατά τη δύση του Ηλίου και της Σελήνης, οι τελευταίες ακτίνες χρυσώνουν τις κορυφές του, νομίζει κανείς πως είναι η στιγμή που οι θεοί μεθούν απ' το νέκταρ και βγαίνουν σε ειδυλλιακό περίπατο με τις δρυάδες στα φαράγγια και στις δασωμένες πλαγιές. Όλο δε αυτό το

θεικό παλάτι με τους κεραυνούς του Δία, με τη σοφία της Αθηνάς, την Εστία, θεά της οικογενειακής γαλήνης, την Ήρα, την ευτυχισμένη γυναίκα του θεού «θεών τε ανθρώπων», την αμαζώνια ομορφιά της Αρτέμιδας, την Αφροδίτη της γυναικείας καλλονής, τον δάσκαλο της τέχνης της Μουσικής, τον σκανδαλιστικό σε ανδρική ομορφιά και σύνδεσμο των ερωτικών επεισοδίων Ερμή και τον καπετάν φασαρία, θεό του πολέμου Άρη, αποτελεί την κορώνα του Λιτοχώρου. Ποδιά έχει τη δαντελένια θάλασσα της νύφης του Θερμαϊκού. Με λίγα λόγια, το Λιτόχωρο στολίζεται από το στέμμα της στεριάς και τον πέπλο της θάλασσας. Πάνω στο σημείο της συμβολής της ομορφιάς, του υγρού και στερεού στοιχείου!...

Πότε και από ποιούς χτίστηκε δεν είναι θέμα του ημερολογίου αυτού. Φαίνεται όμως ότι οι πρώτοι κάτοικοι αναφέρονται σε προχριστιανικά χρόνια. Αδέσποτες πληροφορίες φέρουν ότι και στον καιρό του μεγάλου Αλεξάνδρου υπήρχε χωριό στο σημείο αυτό. Ίσως με άλλη ονομασία. Αυτό είναι έργο ιστορικού. Λείψανα τέχνης, όπως σε άλλο χωριό μικρότερο, σε 4-5 χιλιόμετρα απόσταση, στη Μαλαθριά, δεν υπάρχουν εδώ. Οι αρχαιότητες της Μαλαθριάς, οι οποίες αναφέρονται στην εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, δεν πιστεύω να αποτελούν τεκμήριο πως η Μαλαθριά είναι αρχαιότερο χωριό από το Λιτόχωρο. Κατά τα άλλα, το Λιτόχωρο φαίνεται πιο γέρικο απ' το μικρό χωριό της Μαλαθριάς. Ίσως η περιοχή του Λιτοχώρου νάναι πιο εχέμυθη και να κρύβη ζηλότυπα τα μυστικά της. Οι κάτοικοι του Λιτοχώρου, κατά την απογραφή του 1940, εκυμαίνοντο μεταξύ 6-7 χιλιάδων.

Προπολεμικά ήταν κέντρο παραθεριστών. Σωματεία φυσιολατρικά, σκιέρ, ορειβάτες ήσαν οι ταχτικοί επισκέπτες του Λιτοχώρου, σε όλες τις εποχές του χρόνου. Ένας απ' τους ταχτικούς επισκέπτες ήταν και ο άλλοτε διάδοχος και τώρα βασιλέας της Ελλάδος Παύλος ο Α΄.

Υπήρχαν Λιτοχωρινοί που είχαν επάγγελμα τους αποκλειστικό το επάγγελμα του «οδηγού στον Όλυμπο».

Το μόνο χωριό στη Μακεδονία που παρουσίαζε τόση ομοιογένεια πληθυσμού. Εδώ δεν υπήρχαν μήτε Τούρκοι, μήτε Βλάχοι, ούτε Σαρακατσαναίοι. Πολύ περισσότερο έλλειπαν οι Βουλγαρομακεδόνες.

Από μια συζήτηση, που είχα κάποτε με τον κ. Φιλίππου, Λιτοχωρινόν την καταγωγή, πληροφορούμαι ότι το Λιτόχωρο δεν υπέκυψε ποτέ σε τούρικο ζυγό. Στον αγώνα του δε, εναντίον των Τούρκων, εκηδεμόνευε κι άλλα πλησιόχωρα, ώστε να πάρη τον τίτλο «Κεφαλοχώρι».

Μα και μετά την απελευθέρωση δεν υπήρξε πρόθυμο σε φιλοξενεία σε άλλα στοιχεία, εν αντιθέσει προς την Κατερίνη, η οποία φημίζεται διά την ανομοιογένειά της. Η Κατερίνη είναι συνονθύλευμα Βλάχων, Σαρακατσαναίων, Γύφτων, Καυκασίων, Ποντίων, Τουρκόφωνων Ελλήνων, από τους τέσσερις ανέμους του ελληνικού έθνους φερμένων. Είναι η Κατερίνη, ελληνική πόλη των τριών Ηπείρων και πέντε θαλασσών. Ακόμη και μωσαϊκό θρησκευτικών αιρέσεων. Ορθόδοξοι Έλληνες, Διαμαρτυρόμενοι, Χιλιασταί, Πεντηκοστιανοί, Αναστενάρηδες κ.λ.π. Κυρίως δε έδρα των Ευαγγελικών με σχολεία και εκκλησίες. Εις έξη χιλιάδες δε ανέρχονται οι τελευταίοι.

Εις το Λιτόχωρο όλοι είναι Ορθόδοξοι Χριστιανοί. Στην ανταλλαγή των προσφύγων εγκατασταθήκανε μόνο 10-15 οικογένειες προσφύγων, απ' τα δυτικά παράλια της Μ. Ασίας. Πριν απ' τον τελευταίο πόλεμο, οι κάτοικοι του Λιτοχώρου εφημιζοντο για τον πατριωτισμό και τον ήσυχο οικογενειακό τους βίο. Φίλεργοι και λιτοί στις απαιτήσεις των, για νάναι σύμφωνοι με την ονομασία του χωριού τους. Ασχολούνται κατά τα 40% με τη ναυτιλία και διεκδικούν το αριστείο στη δουλειά τους αυτή. Λίγοι κτηνοτρόφοι, «οι κεχαγιαδες», όπως τους ονομάζουν, ελάχιστοι κτηματίες και οι λοιποί εργάτες και υλοτόμοι.

Στο γλωσσικό τους ιδίωμα επικρατεί το φθογγολογικό χαρακτηριστικό τσί(δασύ) και το σί(δασύ=ch), όπως και στην ελληνικότατη Σιάτιστα και σε άλλα γνήσια ελληνομακεδονικά χωριά και το μάκραιμα του φωνήεντος στη λήγουσα.

Η κατά κύριον επάγγελμα απασχόληση των ανδρών μακριά απ' το χωριό τους για μήνες και χρόνια, καμμιά φορά, ρίχνει όλο το βάρος της αγροτικής δουλειάς του χωριού στις γυναίκες, οι οποίες καταπονούνται σκληρά. Τις χαρακτηρίζει η ιδιοτροπία να φέρουν βάρη πάνω στο κεφάλι και μέχρι 50 οκάδες, σε αντίθεση με τις γυναίκες των Ποντίων, οι οποίες συνηθίζουν να φέρουν βάρη στην πλάτη ή στον ώμο.

Η για πολύ καιρό απομάκρυνση του πατέρα απ' το σπίτι, η απασχόληση της μητέρας στις έξω του σπιτιού δουλειές, έχει μεγάλη επίδραση πάνω στην οικογενειακή ανατροφή του παιδιού. Καμμιά στοιχειώδη διαπαιδαγώγηση του παιδιού, που αφήνεται στην τύχη του περιβάλλοντος και του πεζοδρομίου. Καμμιά κανονική

δίαιτα στην τροφή. Τα παιδιά μεγαλώνουν μόνο με την εύνοια του υγιεινού κλίματος. Δεν θα απέχουμε πολύ από την αλήθεια, αν πούμε πως ζούνε ζωή «Ζουλού». Τα παιχνίδια τους είναι βάρβαρα. Επικρατεί ο πετροπόλεμος, και δεν υπάρχει παιδί που να μη φέρη τα σημάδια του παιγνιδιού στο κεφάλι του.

Φαίνεται πως στερείται από δημιουργικά και φιλοπρόοδα στοιχεία ο τόπος. Η περιοχή πλούσια εις υλοτομίαν και όμως, στον εικοστό αιώνα ακόμη γίνεται με χειροκίνητα πριόνια, ενώ έχει εξαιρετικές υδατοπτώσεις και μέσα στο χωριό. Το ξεροκάμπι είναι πλούσιο σε χόρτο αρωματοποιϊας, και όμως κανένας δεν σκέφθηκε να κάνη ένα εργαστήριο για την εκμετάλλευσή του. Τους τραβά πολύ η θάλασσα και άλλους το εμπόριο το εύκολο. Νομίζει ο Λιτοχωρινός πως προορισμός του, όταν αποκτήση λίγα κεφάλαια, είναι να καταφύγη σε μεγαλουπόλεις, να κάνη τον καφετζή, τον ταβερνιάρη ή τον ψηλικάτσή. Χωριό εγκαταλελειμμένο στη φυσική του μόνο ομορφιά, χωρίς κανένα τουριστικό έργο, για να κινήση περισσότερο την προσοχή των επισκεπτών. Αντίθετα, η έλλειψη ρυμοτομίας ασχημίζει και ό,τι φυσικό είχε.

Λίγα χρόνια πριν απ' τον πόλεμο, η Κυβέρνηση απεφάσισε να κηρύξη το δάσος της περιοχής Λιτοχώρου «ιερό άλσος», να απαγορέψη τη βοσκή και την υλοτομία και να εγκαταστήσει ελάφια, ζαρκάδια και άλλα καλλωπιστικά ζώα μέσα, ώστε να γίνη ένας φυσικός επίγειος παράδεισος. Και η ιδέα αυτή υπήρξε θύμα του πολεμοχαρή Άρη. Ας ελπίσουμε πως στο μέλλον θα γίνη πραγματικότητα και πως κάποιος Λιτοχωρινός θα εκτιμήση την αξία του χωριού και θα αξιοποιήση τις

ομορφιές και τον πλούτο της περιοχής.

Και τότε θα υπάρχει εργασία για τους άνδρες μέσα στο χωριό, η γυναίκα θα περιορισθή στο σπίτι για τη νοικοκυρωσύνη και την ανατροφή των παιδιών. Κάθε βράδυ στο προσκλητήριο της οικογένειας να βρίσκονται όλα τα μέλη παρόντα. Θα παύσουν οι νέοι να λατρεύουν τον Ποσειδώνα και θα γίνουν μαθηταί του Ηφαίστου, οι γυναίκες θα εγκαταλείψουν τη Δήμητρα και θα λατρεύουν τη θεά Εστία και η Αθηνά θα πάρη απ' την αγκαλιά του Άρη τα παιδιά και ο Απόλλων με τη λύρα του θα διασκεδάση εκείνους που μαζί με τους ντόπιους θάρχωνται από μακριά για να λούζονται στο ποτάμι της ομορφιάς.

Μακεδονικές Παραδόσεις

**ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΜΑΥΡΩΤΑ
ΣΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ**

(Η Αλεξάνδρα Παραφεντίδου [1913-1977] δημοσιογράφος, ποιήτρια και λογοτέχνης, υπήρξε λάτρης του Λιτοχώρου. Ήδη από την προπολεμική περίοδο ήταν όχι απλή επισκέπτρια αλλά και παραθερίστρια της κωμόπολής μας και συνέχισε την ωραία αυτή σχέση και επαφή μέχρι τον θάνατό της. Πολλά από τα ήθη και έθιμα, παραδόσεις και λαογραφικά στοιχεία της Μακεδονίας, που δημοσίευσε σε περιοδικά, τα άντλησε από την πλούσια πολιτιστική παράδοση του Λιτοχώρου. Το άρθρο που ακολουθεί το δημοσίευσε στο περιοδικό «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ», του Ν. Σφενδόνη, έτους 1974. Του κειμένου προηγείται μικρός πρόλογος του εκδότη του περιοδικού).

Πιστή στην αγάπη της για την ιστορία, τους θρύλους και τις παραδόσεις της Μακεδονίας μας, με τον ζήλο που θερμαίνει την ψυχή της για κάθε τι που είναι δεμένο και συνυφασμένο με την ιστορία του τόπου μας και την ψυχή του λαού μας, η κ. Αλεξάνδρα Παραφεντίδου, μια από τις πιο παλαιές και αγαπητές συνεργάτιδες του «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ», ζωντανεύει με τη δύναμη του λόγου της μία αληθινή ι-

στορία από τους χρόνους της Τουρκοκρατίας, διασώζονται έτσι πολύτιμο ιστορικό και λαογραφικό υλικό.

Ιστορίες, μύθοι και θρύλοι συνδέονται με τα παλιά γεφύρια του τόπου μας. Πολλά, μάλιστα, τάχει απαθανάτισει και η λαϊκή μούσα. Ένα απ' αυτά είναι και το γεφύρι του Μαυρωτά. Ένα στενό, πολύ στενό καμαρωτό πέτρινο γεφύρι, χωρίς κάγκελα που έχει ζέψει το στενότερο σημείο του Ενιπέα, στην περιοχή του Λιτοχώρου, προς την πλευρά των στρατώνων, στη χαράδρα, όπου σε μεγάλο βάθος κυλά με σάλαγο τα νερά του το ποτάμι που αναφέραμε. Ποτάμι που σχετίζεται και με μύθους της ελληνικής αρχαιότητας. Στενό, καθώς είναι και χωρίς κάγκελα, όπως είπαμε, χρειάζεται αποκοτιά και να το διαβεί κανείς. Και μόνο που το βλέπεις, σε καταλαμβάνει ίλιγγος. Ακόμη και οι Λιτοχωρινοί, που από παιδιά έχουν αποκτήσει μια σχετική άσκηση στο πέρασμά του, κάθε φορά που τυχαίνει να το διαβούν κάνουν το σταυρό τους. Σαν σουρουπώνει, μάλιστα, ποτέ δεν το περνούν. Γιατί είναι στοιχειωμένο.

Αλλ' ας ξετυλίξουμε το κουβάρι του ιστορικού του, που αρχίζει στο σκοτάδι της σκλαβιάς. Θα κάνουμε μια ανάστροφη πορεία στον χρόνο. Τότε, που σ' όλη αυτή την περιοχή του Ολύμπου, βροντούσε το καριοφύλι της Κλεφτουριάς. Κλέφτης ήταν και ο Μαυρωτάς, από γενιά Σαρακατσάνων, και το γεφύρι τόφτιαξε για τάμα στην Παναγιά. Ψυχή περήφανη, ελεύθερη, ανυπότακτη. Του ήταν αδιανόητο να προσκυνήσει τους Τούρκους αφεντάδες που όριζαν την γη προγόνων του. Έτσι μια μέρα, κάποια μέρα, που καβάλα στο άλογό του διέσχιζε μια λόχμη στην περιοχή του χωριού Μαλαθριά

–του αρχαίου Δίου– εκεί στα ριζά του Ολύμπου και συναπαντήθηκε με τον Μπέη στον οποίο ανήκαν τα βοσκοτόπια, όπου έβοσκαν και τα δικά του πρόβατα-πληρώνοντας το σχετικό «χαράτσι» – παρέλειψε να ξεπεζέψει και να κάνη τον επιβαλλόμενο «τεμενά», όπως όριζε το τυπικό της συμπεριφοράς των Ραγιάδων προς τους Τούρκους αφεντάδες. Ο Μπέης του έκανε τη σχετική παρατήρηση. Εκείνος όμως και πάλι δε συμμορφώθηκε. Τον χαιρέτησε απλώς, χωρίς να ξεπεζέψει και να του κάνη «τεμενά». Προσπάθησε, μάλιστα, να προσπεράση. Τότε ο Τούρκος αφέντης, θεωρώντας τη συμπεριφορά του Ραγιά σαν προσβολή προς το πρόσωπό του, πυροβόλησε με στόχο το άλογό του. Έτσι, σαν σκοτώνουνταν το άλογο του Γκιαούρη, υποχρεωτικά αυτός θα ξεπέζεβε. Αλλά ο Μαυρωτάς, μη χάνοντας καιρό, απάντησε μ' έναν πυροβολισμό. Η σφαίρα βρήκε κατάστηθα τον Μπέη. Το μέρος που έγινε το κακό ήταν ερημικό. Μάρτυρας δεν υπήρχε. Ο Μαυρωτάς τράβηξε το πτώμα κάτω από έναν θάμνο, και κίνησε για το κονάκι του, όπου εκμυστηρεύτηκε στη μάνα του όσα συνέβησαν, καθώς και την απόφασή του να γίνη Κλέφτης.

Οι δικοί του διαδώσανε ότι φιλονίκησε με τον αδερφό του και εξαφανίστηκε. Ο Μαυρωτάς, που τον αποκαλούσαν με αυτό το παρωνύμι γιατί ήταν μαύρος, δεν άργησε ν' αναδειχθή σε «καπετάνιο». Η δράση του εκτείνονταν από τον Όλυμπο ως τον Θεσσαλικό κάμπο. Κυνηγούσε τους Μπέηδες αλλά και τους Ρωμιούς που συντάσσονταν με τον κατακτητή. Με τα λύτρα που εισέπραττε βοηθούσε τους φτωχούς. Βάφτιζε παιδιά. Πάντρευε ορφανά κορίτσια. Έχτιζε εκκλησιές. Προ-

στάτευε κάθε κατατρεγμένο Ρωμιό. Στο πλαίσιο της δραστηριότητάς του εντάσσεται και το γεφύρι που αναφέραμε, που φέρει το όνομά του. Αυτό όμως συνδέεται μ' ένα ξεχωριστό γεγονός της ζωής του, όπου κορυφαία είναι μια πεντάμορφη αδερφή του.

Συνεχίζοντας το οδοιπορικό μας στο χρόνο συναντούμε το Μαυρωτά να τρέχει προς τη χαράδρα του Ενιπέα, και να βρίσκεται σε απόσταση «βολής» τουρκικού αποσπάσματος. Η στιγμή ήταν κρίσιμη. Τότε στην απεγνωσμένη προσπάθειά του, αντλώντας δύναμη από την πίστη του και τρέχοντας με σβελτάδα λαφίνας, πήδηξε στην αντίπερα όχθη του Ενιπέα και χάθηκε στις δασωμένες πλαγιές και τα φαράγγια του Ολύμπου. Οι διώκτες του, που ποτέ δεν πίστευσαν ότι άνθρωπος μπορούσε να πραγματοποιήσει ένα παρόμοιο πήδημα, με τη βεβαιότητα πως θάπεφτε στο ποτάμι, δεν πυροβόλησαν. Όταν όμως αντιλήφθηκαν ότι ο Κλέφτης τους ξέφυγε είπαν: «*Η άνθρωπος του Αλλάχ πρέπει νάναι αυτός ή σεϊτάν*». Άνθρωπος του Θεού πρέπει να ήταν. Στην Παναγιά έταξε, περνώντας το ποτάμι ο ηρωϊκός αυτός Κλέφτης. Αν φτάση ζωντανός στην αντίπερα όχθη του Ενιπέα και ξεφύγη από τους διώκτες του, να στήση ένα γεφύρι για τον κόσμο που ταλαιπωρούνταν. Ως τότε μόνο ξύλινα γεφύρια έφτιαχναν για να ζέψουν τον Ενιπέα. Όμως το ορμητικό νερό του ποταμού, τον χειμώνα, τα παρέσυρε. Έτσι, συχνά οι Λιτοχωρινοί, καθώς και οι κάτοικοι άλλων γειτονικών χωριών, αναγκάζονταν να διασχίσουν το νερό για να περάσουν από τη μια στην άλλη όχθη, με κίνδυνο να πνιγούν. Ένα πέτρινο γεφύρι που θάτανε ανθεκτικό στην ορμή του νερού έστησε, ακριβώς στο σημείο

που πέρασε πηδώντας από τη μια στην άλλη όχθη του Ενιπέα. Ένα γεφύρι που στέκει ακόμη ζωντανή μνήμη των περασμένων. Σήμερα πια, σπάνια το περπατούν. Ποιος ο λόγος, αφού έχουν ζέψει τον Ενιπέα με γεφύρια που άφοβα τα περπατάει κανείς. Μέρα και νύχτα. Ενώ το γεφύρι του Μαυρωτά που για την εποχή, βέβαια, που έγινε, αποτελούσε πρόοδο, ακόμη και τη μέρα, όπως είπαμε, διστάζουν να το διαβούν. Όσο για τη νύχτα, κανείς δεν κοιτά να το περάσει, γιατί σύμφωνα με την παράδοση είναι στοιχειωμένο. Κάτι γέροι Λιτοχωρινοί, λένε, πως πέφτοντας ο ήλιος, σαν έτυχε να βρεθούν εκεί κοντά άκουσαν ν' ανεβαίνουν απ' το ποτάμι βογγητά και στεναγμοί. Η παράδοση του χωριού αναφέρει ότι κάποτε μια κοπέλλα, περνώντας το γεφύρι, έπεσε και πνίγηκε στο ορμητικό ρέμα.

Η κοπέλλα ήταν η πεντάμορφη αδερφή του Μαυρωτά, σύμφωνα με την αφήγηση γέρου Σαρακατσάνου, απογόνου της οικογένειας Μαυρωτά, προς ένα Λιτοχωρινό, τον Λευτέρη Ελευθερίου, που πέθανε το 1923 σε ηλικία 90 χρόνων. Απ' το γεφύρι, που έστησε ο κλέφτης Μαυρωτάς, ήτανε γραφτό να πέση όχι τυχαία αλλά με τη θέλησή της, η αδερφή του.

Σαν τον ήλιο και σαν το φεγγάρι ήτανε το πρόσωπό της. Το σπαθάτο κορμάκι της τυλιγμένο στο περίτεχνα δουλεμένο με γαϊτανώματα και κορδέλα «σιμεντάνι» και τη φαρδειά πλισεδωτή φούστα, ξύπνησε ασίγαστο πόθο στην καρδιά κάποιου πάμπλουτου Αγά της περιοχής, που ζήτησε να την κάνει χανούμισσά του. Να την πάρη στο χαρέμι του. Οι γονείς της φαρμακώθηκαν. Ν' αντιτάξουν άρνηση, δεινή συμφορά τους πρόσμενε. Να δώσουν την θυγατέρα τους στον Αγά, δεν γινότανε.

Έτσι, σκέφτηκαν ν' αποφύγουν το κακό με διπλωματικότητα και του αποκρίθηκαν πως θάτανε τιμή γι' αυτούς, φτάνει να τόθελε και το κορίτσι. Το κορίτσι πάλι, για να μην πη κι αυτό απότομα το «όχι» στον Αγά, προσποιήθηκε πως ήταν άρρωστο. Αν γινότανε καλά το καλοκαίρι στα ψηλά βουνά, ύστερα από τον Αϊ- Δημήτρη που θα γυρνούσαν στα χειμαδιά, τότε μονάχα θα μπορούσε να σκεφθή για τον γάμο της.

Οι μέρες έφευγαν γοργά, η μια πίσω από την άλλη. Έφτασε ο Αϊ-Δημήτρης. Τα τσελιγκάτα πήραν τον δρόμο για τα χειμαδιά. Η όμορφη Σαρακατσανοπούλα ακολουθούσε με την ψυχή βαρειά θλιμμένη. Όσο ζύγωνε στη Μαλαθριά, όπου το κονάκι τους, η αγωνία της κορυφώνουνταν. Στην άκρη του γεφυριού, πριν το περάση, άκουσε κάποιον να λέη στους δικούς της: «Ο Αγάς με νταούλια προσμένει τον ερχομό σας». Τότε η άμοιρη κοπέλλα βλέποντας ότι καμμιά άλλη λύση στο δράμα της και στο δράμα των γονιών της, εξόν από τον θάνατον, δεν υπήρχε, προχώρησε ως τη μέση του γεφυριού κι άφησε το κορμί της να πέση στα ορμητικά νερά του Ενιπέα.

Από φόβο οι γονείς αποκρύψανε στον Αγά ότι αυτοκτόνησε εξ αιτίας του. Διαδώσανε πως γλίστρησε κι έπεσε. Αλλά και πάλι ο Αγάς έγινε ανήμερο θηρίο στην έξαψη του ανεκπλήρωτου ερωτικού του πάθους. Θεώρησε υπεύθυνους τους γονείς της, που δεν την πρόσεξαν την ώρα που περνούσε το γεφύρι χωρίς κάγκελα. Διέταξε να κάψουν το κονάκι τους και να καταστρέψουν το τσελιγκάτο τους, σφάζοντας και διασκορπίζοντας τα γιδοπρόβατά τους. Έτσι, η οικογένεια του περήφανου Κλέφτη, που εν τω μεταξύ κι αυτός είχε χα-

θή, χτυπημένη βαρειά από τη μοίρα με τον χαμό των παιδιών της και της περιουσίας της, δεν είχε στον ήλιο μοίρα.

Κι οι νυχτοπερπατητές της χαράδρας του Ενιπέα, όπου το γεφύρι του Μαυρωτά, λένε πως ακούνε τους στεναγμούς και τα βογγητά της όμορφης Σαρακατσανοπούλας, που προτίμησε να πεθάνη παρά να αλλαξοπιστήσει, όπως και τόσες άλλες Ελληνοπούλες των χρόνων της σκλαβιάς, καθώς εξιστορούν πολλά δημοτικά τραγούδια που ανάβλυσαν μέσα από την τραγική πραγματικότητα εκείνου του καιρού. Ανάμεσα σ' αυτά κι ένα χορευτικό του Λιτοχώρου, από το οποίο μεταφέρει τρεις χαρακτηριστικούς στίχους:

*Τούρκος την αγάπησε, γυναίκα να την πάρη,
δέρνεται, θρηνίζεται, τούρκισσα δεν γίνεται.
Απ' τον γκρεμνό γκρεμίζομαι,
τούρκισσα δεν γίνομαι...*

ΔΥΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ

Με τον τίτλο «Δυο ανέκδοτα τραγούδια του ηρωικού Λιτοχώρου», δημοσιεύτηκαν τα τραγούδια που ακολουθούν στο περιοδικό «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ», έτος 1969, μήνας Φεβρουάριος. Η δημοσίευση έγινε από τη λογοτέχνη (ποιήτρια και πεζογράφο) Αλεξάνδρα Παραφεντίδου, η οποία σημειώνει στην εισαγωγή της:

«Η ιστορία, καταξιωμένη αλήθεια, είναι η μνήμη των λαών. Πέρα όμως από την γραπτή παράδοσι, ο λαός κρατεί άσβηστα στη μνήμη του τα μεγάλα και συνταρακτικά γεγονότα της ιστορικής του πορείας, με την μορφή μύθων και κυρίως με τη δημώδη του ποίησι. Ο ελληνικός λαός και ιστορία γραπτή έχει και μοναδικής ομορφιάς και εκφραστικής δυνάμεως, καθώς είναι γνωστό, δημώδη ποίησι. Στη δημώδη ποίησι μάλιστα δεν αναφέρονται απλώς τα γεγονότα, αλλά οι ψυχικές αντιδράσεις. Τα δημοτικά μας τραγούδια αντικατοπτρίζουν με θαυμαστή ακρίβεια το αδούλωτο πνεύμα και τη ρωμαλεότητα του ελληνικού λαού. Με την ευκαιρία της εθνικής επετείου, παραθέτουμε δυο δημοτικά τραγούδια του ηρωικού Λιτοχώρου, ανέκδοτα: Το ένα αποτελεί αδιάφραστη μαρτυρία της ενεργού συμμετοχής των Λιτοχωριτών στη Φιλική Εταιρία και το άλλο είναι ένα περίφημο μοιρολόι, σε τύπο διαλογικό, που μας μεταδίδει όλο το αγωνιστικό πνεύμα της α-

δούλωτης ελληνικής ψυχής, που φλογίζεται από το πάθος της ελευθερίας και μάχεται τον κατακτητή. Και τα δυο τα άκουσα από τον γέρο Λιτοχωρίτη ναυτικό Αναστάσιο Ελευθερίου.»

Επιτραπέζιο Λιτοχώρου

Ο Υψηλάντης έγραψε σ' όλα τα Προεδρεία
να συναχθούν οι αρχηγοί στα μέρη της Βλαχίας
να κάνουν το μουσαφερί, να πουν καλές
κουβέντες.

Ποιό είν' άξιο και γρήγορο, ποιό είν' το παληκάρι
πώχει φτερά στα πόδια του, αητό για να πετάξη
αυτό να πάη τα γράμματα μέσα στο Βουκουρέστι.

Μόν' έν παιδί από τον Όλυμπο, από το Λιτοχώρι
αυτό είν' άξιο και γρήγορο, αητός για να πετάξη
σαν το σαΐνι να διαβή τα όρη και τις ράχες
και σαν αητός θέλει αρθεί χαμπάρι να μας φέρη.

Παληό μοιρολόι του Λιτοχώρου

- Εσείς βουνά μ', ψηλά μ' βουνά δεν κλαίτε
δεν βογκάτε,
το γυιό μ' τον χαλάσανε και δεν μοιρολογάτε;
Παιδί μ' γιατί είσαι αμίλητος, γιατί είσαι
παγωμένος,
μηδέ η κόρη π' αγαπάς σ' είπε πικρή κουβέντα;

- Μάναμ' δεν είν' η αγάπη που μ' έχει βαλαντώσει
οι Τούρκοι μάς χαλάσανε και μ' έχουνε λαβώσει.
- Φέρτε νερό, φέρτε κρασί, γαμπρό να τον εκάνω.
Στολίζει η μάννα τον υγιό και η αδερφή τον κλαίει.
Παιδί μ' πού είν' τα νειάτα σου, πού είν'
η λεβεντιά σου,
ήσουνα νειός, λεβεντονειός κι άξιο παληκάρι
μα δεν μιλάς, δεν τραγουδάς τη νύχτα
στο φεγγάρι.
- Τα παληκάρια μην τα κλαίς, το δάκρυ
δεν τα πρέπει
αυτούς τους πρόπον τ' άρματα και τ' αργυρά
τσαπράζια
κι όχι γυναίκεια δάκρυα, γυναίκεια μοιρολόγια.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ο,ΤΙ ΕΙΔΑ ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ

(Το άρθρο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ», του έτους 1928, τόμος ΣΤ'. Συντάκτης του είναι ο Ε. Κ. Ρόκος, Ταγματάρχης του Στρατού, ειδικότητος τοπογράφου, ο οποίος τον Σεπτέμβριο του 1927, επισκέφθηκε για υπηρεσιακούς λόγους το Λιτόχωρο και την Ιερή Μονή Αγίου Διονυσίου. Το κείμενο παρατίθεται χωρίς καμμία περικοπή).

Ανάγκης και ουχί αναψυχής ταξείδιον με ηνάγκασε να μεταβώ μια μέρα μονάχα επάνω στον Όλυμπο, ν' αναβώ στες κορφές αυτού και ν' αποθαυμάσω τα κρησφύγετα των κλεφτών, τα άνδηρα των θεών, το μεγαλείον της φύσεως.

Η φύσις δεν γνωρίζει ανάγκας, δεν παραδέχεται εμπόδια, δεν συμμετέχει εις τας ανθρωπίνους αδυναμίας. Είναι η ίδια πάντοτε και η αυτή δι' όλους. Είναι το μέσον που κάμει τους μελαγχολικούς να γίνονται εύχαρεις, τους δυσθύμους χαρίεις, τους υπό σκέψεως βεβαρυμένους να γελώσι. Έτσι και εμέ η φύσις με τας καλλονάς της, με την θέσιν των κορυφών του Ολύμπου, με την κάτω κειμένην υπέροχον εις θέαν θάλασσαν με έκαμε να λησμονήσω τον σκοπόν της μεταβάσεώς μου,

εις το μέρος που ήμην και να μείνω εκστατικός προ των παρουσιαζομένων καλλονών και ν' αποθαυμάζω το πανόραμα που εξελίσσεται πρό των οφθαλμών μου.

Εκείνος που δεν εδοκίμασε τας συγκινήσεις των εις έκαστον βήμα παρουσιαζομένων διαφόρων μεταπτώσεων της φύσεως, εκείνος που δεν εγνώρισε τους φόβους των αποτομοτήτων των μερών εκείνων και δεν απήλαυσε κατόπιν τούτων το υπέροχον θέαμα, ε!, αυτός δεν εγνώρισεν ευχαρίστησιν, αυτός δεν μπορεί να ειπή ότι πραγματικώς απήλαυσε καλλονάς. Ύπάρχουσι τω όντι καλλοναί φυσικαί αρκεταί όχι μόνον εις διάφορα μέρη της Ελλάδος, που έτυχε να μεταβώ, αλλά και αλλαχού, την θεάν όμως που απήλαυσα άθελα στον Όλυμπο δεν απήλαυσα πουθενά και ουδαμού είδα τόσα πράγματα ωραία και θαυμαστά.

Θ' ακολουθήσω και εγώ, κατά την επί του Ολύμπου ανάβασίν μου, τον δρόμον που ηκολούθησαν πρό ημερών οι περιηγηταί, τα άτομα της εξερευνητικής αποστολής, ξένων και Ελλήνων, οι εξ Αμερικής και Ελβετίας επίτηδες ελθόντες και υποβληθέντες εις τόσους κόπους μόνον και μόνον για ν' αποθαυμάσουν το μεγαλείον της φύσεως, να ιδούν τας καλλονάς τας φυσικάς του Ολύμπου και ουχί τεχνητάς ως αλλού.

Είναι ανάγκη να μεταβώ στην κορυφήν σχεδόν του Ολύμπου, στον άγιο Διονύσιο και να επιστρέψω αυθημερόν στο Λιτόχωρο. Γι' αυτό ξεκινώ λοιπόν από το παν άλλο εις την λιτότητα συμβολίζον Λιτόχωρον και ακολουθώ την ημιονικήν οδόν, η οποία άγει αρχικώς προς Δυσμάς και είτα τρέπεται προς Νότον μέχρι της θέσεως Σταυρός, για ν' ακολουθήση μετά ταύτα ατραπόν βαίνουσαν κατ' ευθείαν προς Νότον. Είναι η ώρα

3η πρωινή και το πάν σιγά, μόνον το βουΐσμα του νερού της διπλανής χαράδρας ακούεται. Είναι πανσέληνος και με το φως της σελήνης ξεκινούμε εγώ και ο αγωγεύς μου. Δύο γερά μουλάρια που ξέρουν καλά τον δρόμον, γιατί διαρκώς κάμνουν τον ίδιον δρόμον, μας βαστάζουν εις την ράχιν των. Η οδός είναι δύσβατος χάρις εις την αβλεψίαν των αρχών του Λιτοχώρου και εις πολλά μέρη διακεκομμένα, πλην τα μεταγωγικά μας είναι συνηθισμένα και δεν τα μέλλει διόλου. Προχωρούμε περί τα 20 λεπτά ανάμεσα σε δάσος από χαμόκλαδα και πρίνους αρχικώς και έπειτα μέσα σε δάσος από πεύκα και έλατα έως ότου βρίσκουμε την «Σκάλα»...Είναι αύτη μια θέσις στην οποία βρίσκεται το μετόχι της εις απόστασιν 3 ωρών ευρισκομένης επί του Ολύμπου Μονής του «Αγίου Διονυσίου» και μένουν μερικοί καλόγηροι με τον ηγούμενό των. Γύρω του μετοχίου αυτού είναι δένδρα πανύψηλα, θεόρατα δένδρα, αιωνόβια μπορεί να πη κανείς· δίπλα είχαν οι σύμμαχοι τρία Νοσοκομεία αναρρωνυόντων που σε τρεις εβδομάδας εγένετο καλά όποιος πήγαινε εκεί. Το ίδιο συμβαίνει και τώρα, γι' αυτό στο Λιτόχωρο βρίσκει κανείς περισσότερους παραθερίζοντας, πολύ περισσότερους ξένους, παρά εντόπιους. Αφήνουμε την «Σκάλα» και προχωρούμε 1 ½ ώρα περίπου για να φθάσωμε στον «Σταυρόν» ανάμεσα σε δάσος από πεύκα και έλατα, ιδίως δε από πεύκα που είναι όλα σαν ομβρέλλες, τα κλαδιά των είναι τοιουτοτρόπως κομμένα που μονάχα η κορυφή των μένει· νομίζει κανείς ότι δεν είναι δένδρα, αλλά μονάχα ομβρέλλες δέκα μέχρις είκοσι μέτρων ύψους. Ερωτώ για το παράδοξο αυτό φαινόμενον και λαμβάνω την απάντησιν ότι

η χιών λόγω του βάρους της επί των κατωτέρων κλώνων των δένδρων ένθα συσσωρεύεται περισσότερο, έθραυσε και θραύει κατ' έτος κλώνους και αφίνει μονάχα την κορυφήν που φαίνεται σαν ομβρέλλα. Δεν το πίστευσα αρχικώς αλλ' όταν πλέον των δέκα ατόμων που έτυχε να συναντήσω και ερωτήσω διά να κατορθώσω να εξηγήσω το φαινόμενον αυτό μου το διεβεβαίωσαν, ηναγκάσθην να το πιστεύσω, καίτοι εν συνειδήσει δεν το παραδέχομαι.

Θαυμάζοντας το παράξενον αυτό φαινόμενον φθάσαμε στον «Σταυρό», αφ' όπου βλέπομεν από μακρυά ν' ανατέλλει ο ήλιος αναδυόμενος μέσα στην ήσυχη και γαλανή θάλασσα. Μένω εκστατικός αρκετή ώρα, ενώ τα μεταγωγικά μας βρίσκουν τροφή γύρω από την παρακείμενη βρύσην και βόσκουν. Η θέα του ανατέλλοντος ηλίου αφ' ενός, αι προβαλλόμεναι μακρυά κορυφαί του Αγίου Όρους αφ' ετέρου και το γαλανόν και ήρεμον της θαλάσσης με τα καϊκάκια της και τις φαρόβαρκες εδώ και εκεί, που φαίνονταν σαν μυγίτσες από το ύψος που είμεθα, με κρατεί αιχμάλωτον ώραν αρκετήν. Πόση ώρα έμεινα στην έκστασιν αυτήν δεν θυμάμαι. Η φωνή του συνοδού μου όμως μ' επαναφέρει από την έκστασιν που ήμουν στην πραγματικότητα και μ' αναγκάζει να ενθυμηθώ ότι η αποστολή μου ήτο μακρυά ακόμη.

Προχωρούμε λοιπόν σε δρόμο πιο ομαλόν μεν αλλά και γεμάτον κινδύνους. Περνάμε μια πλαγιά ομαλή αλλά άνωθεν μιας χαράδρας που μονάχα με τον χείοντα Καιάδα των αρχαίων είναι δυνατόν να παραβληθή. Απότομος πολύ και βάθος δυσθεώρατο, πλέον των 1.500 μ. είναι το βάθος της· αν τυχόν κανείς ξεγλυ-

στροφή δεν δύναται να ευρεθή ζωντανός. Επιβάλλεται άμεσος επιδιόρθωσις της οδού, πλήν όμως ουδείς ενδι-αφέρεται, πολύ δε περισσότερον, δι' ευνόητους λόγους φιλοξενείας, οι διαρκώς διερχόμενοι καλόγηροι της Μονής του Αγίου Διονυσίου. Προχωρούμε διαρκώς ανάμεσα στο δάσος των πευκώνων έχοντες μπροστά μας τας κορυφάς του Ολύμπου· λίγο ακόμη και το δάσος των πευκώνων γίνεται δάσος από οξιές για να τελειώ-ση στο ύψος των 2.000 μ., όπου δεν υπάρχει φυτόν τι ή δένδρον, δεν υπάρχει ουδεμία βλάστησις που ν' αντέχη στο ύψος αυτό. Αι άνω του υψομέτρου τούτου κορυφαί, μέχρι του ύψους 2965 που είναι η υψηλότερα κορυφή, είναι γυμναί· ούτε δένδρον ούτε κλαρί υπάρχει.

Μετά πορείαν ετέρων 2 ωρών φθάνομε στην διά-χωσιν της ημιονικής οδού. Ο ένας κλάδος της πηγαίνει στο Μοναστήρι και ο άλλος στες κορυφές του Ολύ-μπου. Ημείς ακολουθούμε την προς το Μοναστήρι ά-γουσαν.

Λίγο ακόμη και προβάλλει ανάμεσα στο δάσος, μέ-σα στα πεύκα, το ενδιαίτημα των καλογήρων, ο οίκος του «Αγίου Διονυσίου». Προχωρούμε ½ ώρα ακόμη και φθάνομε στο πανύψηλο μοναστήρι που απ' έξω ακόμη φαίνεται το τι είναι εντός. Ένας καλόγηρος, ο πατήρ Άνθιμος, μας υποδέχεται φιλοφρονέστατα και μας ο-δηγεί εντός, όπου βλέπομε κόσμον αρκετόν. Παραξε-νευόμεθα και ερωτούμε γιατί είναι τόσοσ κόσμος.

Μανθάνομεν ότι παραθερίζουν εκεί περί τας 40 οι-κογένειαι εκ διαφόρων μερών, ελθούσαι δια λόγους υγείας και μένουν στα κελλία.

Έχει το μοναστήρι 70 κελλία, όλα ευπρεπή, και κά-θε οικογένεια έχει δικαίωμα να ζητήσει μονάχα ένα

κελλί από οσαδήποτε άτομα και αν απαρτίζεται. Γνωρίζουμε μαζί με τον ηγουμενεύοντα πατέρα Ευγένιον, έναν καλοκάγαθον και ανοικτόκαρδον καλόγηρον, και αρκετάς οικογένειας γνωστάς εκ Θεσσαλονίκης, ελθούσας δια 3-4 ημέρας εκ Λιτοχώρου, ένθα παραθερίζουν δι' αναψυχήν.

Πίνομε κρυστάλλινο νερό που παγώνει τα δόντια, καθήμεθα ολίγην ώραν και βλέπομε να εισέρχεται ο πατήρ Γαβριήλ, ένας γεροντάκος 84 ετών, φορτωμένος με κούτσουρα 40-50 οκάδας έκαστον και στηριζόμενος μονάχα στο τσεκούρι του. Μου προξενεί τον θαυμασμόν δια το βάρος που σηκώνει σ' αυτήν την ηλικίαν αφ' ενός, και την θαλερότητά του αφ' ετέρου. Ζητούμεν πληροφορίας και ο πατήρ Καλλίνικος, άλλος γέρων 82 ετών αυτός, μας πληροφορεί ότι η εργασία του πατρός Γαβριήλ δεν είναι καμμία άλλη στην Μονή παρά να μεταφέρει δι' όλης της ημέρας κούτσουρα και το βράδυ να τα καίη είτε χειμώνας είτε θέρος είναι. Εις δυσπιστίαν μας, μάς παίρνει και πάμε μαζί στο κελλί του. Εκεί βλέπομεν όντως μεσημέρι και μην Αύγουστος ότι η φωτιά είναι τόση, ώστε δικαίως ενόμισα πως ήτο μην Ιανουάριος· ουδέποτε η φωτιά σβύνει, αλλά διαρκώς καίει νυχθημερόν. Ό,τι συνάζει την ημέραν το καίει την νύκτα. Ουδέποτε κάμνει απόθεμα. Διαρκώς είναι με το στήθος γυμνόν και διαρκώς τα βράδυα κοιμάται έναντι της πυράς με τους πόδας προς αυτήν. Αλλάσσει ενίοτε θέσιν του σώματός του, αλλά προσπαθεί να έχη τους πόδας του προς την πυράν. Έχει να κατέλθη της Μονής εις το εν «Σκάλα» μετόχι επί συναπτά 7 έτη• 7 έτη δεν έφυγε μακρυνά από την καθημερινή απασχόλησί του και ουδέποτε έπαυσε να μεταφέρει κούτσουρα. Ο

βίος του είναι πολύ περίεργος. Εχήρευσε εις ηλικίαν 26 ετών και εγένετο μοναχός. Έκτοτε δεν μετέβη ούτε εις Λιτόχωρον ούτε εις άλλο τι χωρίον ή πόλιν. Μένει διαρκώς μακρυά από τον κόσμον. Προ τριετίας μετέβησαν συγγενείς του στενοί να τον ιδούν. Όχι μόνον δεν ανεγνώρισεν, αλλά την ανεψιάν του, η οποία επέμεινε περισσότερον των άλλων να του ενθυμίση τους συγγενικούς των δεσμούς την απέπεμψε σταυροκοπούμενος και στέλλων τους διαβόλους εις το πυρ το εξώτερον.

Η ήρεμος φυσιογνωμία του και το μικροσκοπικόν του ανάστημα προξενεί τον θαυμασμόν παντός ερχομένου εις την Μονήν και αντικρύζοντος του πατρός Γαβριήλ. Τον χειμώνα που το χιόνι αποκλείει επί 1 και 2 μήνας το Μοναστήρι μένει αυτός πάντα εκεί μη φεύγων από το κελλί του και μη μεταβαίνων αλλού πουθενά. Πολλές φορές ενόμισαν ότι θα τον βρούν πεθαμένον ή καταπλακωμένον από το χιόνι, αλλά πάντοτε τον βρήκαν θαλερώτερον απ' ότι τον άφιναν.

Με την εξέτασιν του πατρός Γαβριήλ πέρασαν αρκετές ώρες έως ότου επεράτωσα την αποστολήν, διά την οποίαν μετέβην στο Μοναστήρι. Απ' εδώ περί ώραν 4ην απογευματινήν ξεκινήσαμεν πάλιν προς τα οπίσω διά το Λιτόχωρον, όπου εφθάσαμε μετά την δύσιν του ηλίου, οδηγούμενοι μονάχα από την σελήνην και με εντυπώσεις που θα μου μείνουν αλησμόνητοι.

Σεπτέμβριος 1927

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

Πιο πάνω από τον Άγιο Ιωάννη Λιτοχώρου

(Με τον παραπάνω τίτλο δημοσιεύτηκε στις 29-2-1964 στην εφημερίδα ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ της Κατερίνης το κείμενο που ακολουθεί. Συντάκτης του είναι ο Χάρης Φη, ψευδώνυμο.)

Η άλλη μεγάλη πηγή του θρυλικού βουνού των μυθικών θεών, του Ολύμπου, είναι δεξιά από το Λιτόχωρο καθώς ανεβαίνεις. Είναι η πηγή του Σταυρού, κοντά στην ομώνυμη θέση «Κουπάνες» δεξιά στο γούπατο που σχηματίζουν οι απλωταριές της Πετρόστρουγγας, με κατάληξι τους «Κολοκυθάδες». Εκεί σχηματίζεται το υδραγωγείο που εξυπηρετεί τις ανάγκες του Μετοχίου του Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, χτισμένο στις πρόποδες του βουνού. Λένε πως με τον σωλήνα του υδραγωγείου αυτού κατέβαζαν πριν από πολλά χρόνια το γάλα των κοπαδιών του Μοναστηριού που έβοσκαν ψηλά, και με τον καιρό, άγνωστο πότε, κατεβάζουν τώρα μόνο νεράκι.

Η άλλη, η πιο μεγάλη πηγή, που βλέπει στον Θερμαϊκό, είναι αυτή που σχηματίζει τον Ενιπέα, πηγάζει από τα Πριόνια και χωρίζει στα δύο τον Όλυμπο και περνά δίπλα απ' το Λιτόχωρο. ΑΥΤΗ όμως είναι ψηλά,

ζερβά απ' το Λιτόχωρο, πιο πάνω από τον Άγιο Ιωάννη Λιτοχώρου: Το ΤΣΙΜΠΙΛΙ. Αυτές είναι οι πιο κοσμοπολίτικες πηγές του βουνού. Άλλοτε θα ασχοληθούμε... αφού εκδράμομε, με τον Ξερόλακκο, τον Αράπη Λάκκο ή την κλεφτόβρυση του Γιαγκούλα.

Το Τσιμπίλι είναι καρπός της ανήσυχης ορειβατικής φαντασίας μου, (επιτρέψτε την αναπόφευκτη περιαιτολογία). Κάποτε ανέβηκα στο Τρόχαλο του Αγίου Ιωάννη, αδικαιολόγητα, είδα την χαράδρα του «Κωστή» με το πανόραμα του υδραγωγείου και από τότε το επισκέφθηκα με διάφορες παρέες 6 φορές σε 10 μήνες. Έγινε κάτι σαν σύμβολό μου, λατρεία μου ανεξήγητη που με τραβά βαθειά πάνω στις ειδυλλιακές χαράδρες του με τα ατέλειωτα και απάνεμα προσήλια. Τώρα πήγα με ομάδα από 12 φίλους και φίλες. Ανάμεσά τους μια δράκα νεαρών του Σ.Ε.Ο. (Σύλλογος Ελλήνων Ορειβατών). Τα φιλότιμα αυτά παιδιά στην προσπάθειά τους να ικανοποιήσουν την ορειβατική τους αγάπη στο βουνό και έμμεσα μη γενόμενοι δεκτοί από γνωστό σωματείο ορειβασίας, ίδρυσαν τον ανωτέρω σύλλογο, αναποδογυρίζοντας έτσι τον Ε.Ο.Σ. μη μπορώντας, και ούτε το θέλουν, αλλιώς να τον πολεμήσουν, εκτός απ' τον συμβολικό αυτό αναγραμματισμό!

Η ομάδα στις 7.30 π.μ. της προπαρελθούσης Κυριακής έφτασε στο Λιτόχωρο με το λεωφορείο της γραμμής. Ο ήλιος μόλις πρόβαλλε κατακόκκινος, γέμιζε ανταύγειες τον Θερμαϊκό και έριχνε τις θαμπές ακτίνες του καταπάνω μας. Ανηφορήσαμε ζερβά απ' την πλατεία και βγήκαμε από την ορειβατική κωμόπολι ακολουθώντας το μονοπάτι που οδηγεί στις νότιες απλωταριές της Γκόλνας. Πρωινό ολοκάθαρο, που μας λού-

ζει με το καθάριο του αγεράκι και μας ξεπλένει τα ταιπωρημένα σωθικά μας. Είναι πολύ καλή αυτή η πρωινή γυμναστική στις χιονισμένες πλαγιές με την ειδυλλιακή θέση που συγκροτούν τα πανύψηλα έλατα του Άη Γιάννη, με το ομώνυμο γραφικό εξωκκλήσι και τον θεαματικό ξενώνα. Λίγο ξεκούρασμα και πιο πολύ ψυχικό αγνάντεμα και πέταγμα. Η ψυχή μας αγκάλιασε όλα γύρω: Έλατα, βράχια, πεύκα, χαράδρες και ήλιος ζεστός.

Μετά πήραμε την μεγάλη στροφή και ακολουθώντας την μεγαλοπρεπή διαδρομή του σωληνόδρομου της νεροσυρμής του υδραγωγείου φθάσαμε στο Τιμπίλι στις 11 π.μ.. Αντίκρυ μας οι πλαγιές χιονισμένες χαίνουν άγριες. Απ' εδώ έχουμε απάνεμη εντελώς νότια θέα και θαλπωρή. Ανάβομε μολοταύτα φωτιά γιατί θα ψήσωμε λίγο κρέας. Το κεμπάμ εδώ γίνεται νοστιμότερο από αλλού. Οι γυναίκες ετοιμάζουν το τραπέζι αφού επισκέφθηκαν την πηγή. Ένα τρανζίστορ που ανέλαβε να μας συνδέσει με τον πολιτισμένο κόσμο, τού σώθηκαν οι μπαταρίες. Σκαρφαλώσαμε γύρω σε ελεύθερη αναρρίχηση, κάναμε αναστενάρια στα απομεινάρια της φωτιάς για να σβήση και φύγαμε. Πάντοτε έχουμε συντροφιά μας το μουγκρητό του νερού που ακολουθούμε και το μουγκρητό κάτω της χαράδρας του «Κωστή».

Όταν φτάσαμε στο μπαλκόνι του Τρόχαλου κατηφορίσαμε κατ' ευθείαν για τον Αγιάννη, αφήνοντας το δρόμο και ακολουθώντας την ορθοπλαγιά που ως ένα σημείο είναι αρκετά επικίνδυνη και αρνητική και ακόμη γεμάτη χιόνια. Μερικοί πέφτουν. Κατεβαίνομε γλιστρώντας στα πολλά πετραδάκια κάνοντας ένα πρωτό-

τυπο σκι. Όλοι είναι ενθουσιασμένοι. Φτάσαμε στον Αγιάνη. Ένας χτυπά την καμπάνα. Άλλοι επισκέπτονται τον ξενώνα και το γραφικό εξωκλήσι που δεν έχει ψάλτη ουδέ παπά κατά το τραγουδάκι. Και σε μια ακόμη ώρα πορεία φθάσαμε στο Λιτόχωρο, περίπου όλες 6. Το Τσιμπίλι έμεινε μακριά, κρυμμένο πίσω απ' τις απλωταριές της Γκόλνας. Όμως βαθειά κρυμμένο στην καρδιά μας. Το ειδυλλιακό Τσιμπίλι, πολύ πιο πάνω από τον Άγιο Ιωάννη Λιτοχώρου...

ΜΠΕΛΙΤΙΚΟΣ

Ο παραδοσιακός χορός των ναυτικών στο Λιτόχωρο

(Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «Περίπλους Ναυτικής Ιστορίας» των Αθηνών, στη στήλη Θάλασσα και Λαϊκός Πολιτισμός, τεύχος 62, έτους 2008. Συντάκτες του είναι οι Χατζή Αναστασία και Δρ. Πανόπουλος Κ. των ΤΕΦΑΑ Σερρών).

Ο χορός είναι μια ισχυρή ανθρώπινη δραστηριότητα που δεν έπαψε να εκδηλώνεται με διαφοροποιημένες τις έννοιες και τις σημασίες της σε κάθε κοινωνία. Μια ουσιαστική λοιπόν γνώση της χορευτικής έκφρασης του παρελθόντος και της κοινωνικής αξίας μας επιβάλλει την εξέταση της ως κοινωνικού-ιστορικού φαινομένου. Αυτή η προσέγγιση ελάχιστα έχει προωθηθεί στη χώρα μας, όχι μόνο για τη μελέτη του χορού αλλά και γενικότερα για τη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού. Οι μελετητές του παραδοσιακού χορού που κινήθηκαν προς αυτήν την κατεύθυνση εντόπισαν π.χ. ότι στις συνθήκες της παραδοσιακής κοινωνίας ο χορός αποτελούσε στοιχείο κοινωνικής πράξης, ένα θεσμοθετημένο σχεδόν μέ-

σο επικοινωνίας των ανθρώπων και ένα κώδικα πληροφόρησης για την ταυτότητα των μελών μιας τοπικής κυρίως κοινωνίας. Γενικότερα η ως τώρα μελέτη του παραδοσιακού χορού μας φανερώνει ότι ο χορός επιτελούνταν – μέσα στις εθιμικά καθορισμένες κοινωνικές εκδηλώσεις της κοινότητας – με ένα τελετουργικό και συνάμα ψυχαγωγικό χαρακτήρα και είχε ένα σύνθετο ρόλο να παίξει: να συμβάλλει στη συνοχή της κοινότητας, να συντηρήσει ή να επιβάλλει μια συγκεκριμένη θέαση του κόσμου, μια κοσμοθεωρία, να δράσει «κοινωνικοποιητικά» – βάσει κυρίως των συντελεστών του φύλου της κοινωνικής κατάστασης – για την ένταξη των μελών και την αποδοχή των θεσμοθετημένων ρόλων, να συμβάλλει στη στήριξη και την αναπαραγωγή της κοινότητας, να αποδώσει τέλος «την ταυτότητα» των μελών και τις πολλαπλές σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους.

▲ Η κοινότητα

Η ιστορία του Λιτοχώρου είναι συνεχής και αδιάσπαστη στο πέρασμα του χρόνου. Πηγές της είναι ο μύθος και η παράδοση. Λέγεται ότι ιδρύθηκε από τους κατοίκους της αρχαίας Πίμπλειας, μικρής πόλης νοτιότερα, λατρευτικού κέντρου των Πιμπλειάδων Μουσών. Χτισμένος εκείνος ο οικισμός στις όχθες του ποταμού Ενιπέα, καταστράφηκε από τα νερά του, με αποτέλεσμα οι κάτοικοι να εγκατασταθούν στη σημερινή θέση του Λιτοχώρου. Η ονομασία είναι συνδεδεμένη με το φυσικό περιβάλλον, τον μύθο και τη ιστορία. Κατά μια εκδοχή η γραφή «Λιτόχωρο», οφείλεται στο λιτό χώρο ή στη βυζαντινή λέξη «λιτή» που σημαίνει προσευχή.

Σε χάρτες της Μακεδονίας του 16ου και 17ου αιώνα αναφέρεται με την αρχαιολογική ονομασία Λισάς από το ομηρικό «λῖς» που σημαίνει τον βράχο ή τον γκρεμό, την πέτρα. Υπάρχει επίσης και η γραφή «Λυτόχωρο» με την έννοια του «λυτού» ελεύθερου τόπου, που γνώρισε χαλαρή την τουρκική κυριαρχία στον Θερμαϊκό κυρίως αλλά και στο Βόρειο Αιγαίο.

▲ Η γιορτή του Προφήτη Ηλία

Από την «Περιγραφή της επισκοπικής περιφέρειας Κίτρους επί Τουρκοκρατίας» του επισκόπου Κίτρους Παρθενίου, αλλά και από προφορικές μαρτυρίες παλιών ναυτικών πληροφορούμαστε ότι οι Λιτοχωρίτες ναυτικοί επισκέπτονταν την πατρίδα και την οικογένειά τους δύο φορές το χρόνο, τον χειμώνα, τα Χριστούγεννα μέχρι και τα Θεοφάνεια, και στη γιορτή του Προφήτη Ηλία, όταν και γινόταν το μεγάλο πανηγύρι. Το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία βρισκόταν έξω από το χωριό στην πλαγιά του Ολύμπου και από κει έβλεπαν τα αραγμένα ιδιόκτητα καράβια τους.

Την ημέρα της γιορτής του Αγίου όλο το χωριό ανέβαινε στην πλαγιά που βρισκόταν η εκκλησία και μετά τη Θεία Λειτουργία ακολουθούσε στο πλάτωμα γλέντι με χορούς και τραγούδια. Η αγάπη τους για τη θάλασσα και η συμμετοχή τους στον απελευθερωτικό αγώνα της πατρίδας την περίοδο της τουρκοκρατίας, τους οδήγησε ώστε να δημιουργήσουν τραγούδια με αντίστοιχα θέματα. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκει και το συγκεκριμένο τραγούδι που συνοδεύει το κινητικό μέρος του Μπελίτικου χορού.

▲ Ο Μπελίτικος χορός

Μπελίτικος σημαίνει δημόσιος δρόμος. Σύμφωνα με αναφορές σχετικές με το πότε χορευόταν ο χορός υπάρχουν δύο εκδοχές: Η πρώτη αναφέρει ότι, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όταν κάποιος καπετάνιος ήθελε πλήρωμα για το καράβι του, γυρνούσε το χωριό παίζοντας με μουσικούς το τραγούδι αυτό για να μαζέψει παλικάρια. Όποιος νέος ήθελε να πάει, πετούσε το μαντήλι του, το οποίο έπαιρνε ο καπετάνιος και το έδενε κόμπο. Στο τέλος όσους κόμπους μετρούσε ο καπετάνιος τόσα παλικάρια είχε για πλήρωμα στο καράβι του.

Η δεύτερη πληροφορία χρονολογείται στις αρχές του περασμένου αιώνα, και αναφέρει ότι τον «Μπελίτικο» στα χρόνια της τουρκοκρατίας τον τραγουδούσαν και τον χόρευαν οι Λιτοχωρίτες την ημέρα του Αϊ Λια, μετά τη Θεία Λειτουργία στον χώρο μπροστά από το εκκλησάκι του Αγίου. Από το χώρο αυτό οι καπετάνιοι με τις οικογένειές τους αγνάντευαν τη θάλασσα και τα καράβια τους που ήταν αραγμένα στην παραλία. Το πανηγύρι διαρκούσε όλη την ημέρα. Στο τέλος πιασμένοι από τα χέρια με λαβή αγκαζέ, ακολουθούσαν το δρόμο της επιστροφής και κατέληγαν στην πλατεία του χωριού τραγουδώντας και χορεύοντας. Η εκδοχή αυτή φαίνεται και η επικρατέστερη, αφού το έθιμο επαναλαμβανόταν μέχρι και τη δεκαετία του '60. «Είναι ο Εθνικός μας Ύμνος», λένε με υπερηφάνεια οι ναυτικοί οι οποίοι επιζούν μέχρι σήμερα. Ωστόσο, εκτός από το πανηγύρι του Προφήτη Ηλία, ο χορός επαναλαμβανόταν σε όλη την κλίμακα του ετήσιου κύκλου. Ήταν μια λειτουργία που έβγαζε την κοινότητα από τους ρυθ-

μούς της καθημερινότητας και του παραγωγικού χρόνου και την εισήγαγε στο ίδιο μυστήριο της ύπαρξής της και στις μεταφυσικές πλευρές της ιστορικής υπόστασης. Ο κύκλος με τη συμμετοχή όλων των χωριανών διευρυνόταν συνεχώς. Τα πρώτα χρόνια έμπαιναν μπροστά οι άνδρες και ακολουθούσαν οι γυναίκες. Μια σειρά με το δικό της πολύ σημαντικό κοινωνικό νόημα. Στην κεφαλή του κύκλου πιάνονταν οι καπετάνιοι και ακολουθούσαν οι υπόλοιποι. Η κοινωνική διαστρωμάτωση και ιεραρχία επιδεικνυόταν και αναπαραγόταν σε συμβολικό επίπεδο. Οι Λιτοχωρίτες αναφέρουν ότι «οι χοροί μας πάντα τελείωναν με τον Μπελίτικο χορό που κρατούσε πάνω από μία ώρα γιατί ήταν αργός και το τραγούδι ήταν μεγάλο. Ξεκινούσαμε τον χορό από την εκκλησία του Αϊ Λια και καταλήγαμε στο Χοροστάσι στην πλατεία κάτω από τον πλάτανο. Λένε ότι σ' αυτόν τον πλάτανο κήρυξε τον λόγο του Θεού και ο πατήρ- Κοσμάς. Μετά οι ναυτικοί την ίδια μέρα έφευγαν για ταξίδια μακρινά...».

Ο Μπελίτικος δεν είναι ένας απλός χορός. Είναι ένα μέρος εθίμου του οποίου το τελετουργικό περιεχόμενο απλώνεται στο χρόνο και τον χώρο. Ήταν ο χορός του αποχωρισμού των ναυτικών. Η κίνηση της ομάδας ήταν αργή και ο ρυθμός τελετουργικός και συντονισμένος με τον ρυθμό του τραγουδιού, το οποίο τραγουδιόταν από όλους τους χορευτές. Η μεταχείριση του σώματος ήταν συγκεκριμένη. Το σώμα των χορευτών λειτουργούσε ως ένα σύνολο, χωρίς να υπάρχει διάκριση μεταξύ του πάνω και κάτω μέρους, ή του κεφαλιού από τον κορμό. Η ορθή θέση διατηρείται καθ' όλη τη διάρκεια του χο-

ρού. Η λαβή των χεριών αγκαζέ εμποδίζει τις περιττές κινήσεις και δηλώνει τη συνοχή της ομάδας.

Η χορευτική φόρμα είναι ομοιογενής και ο ρυθμός είναι δίσημος. Το χορευτικό μοτίβο αποτελείται από τρία μέρη. Οι προχωρητικές κινήσεις προς τη φορά του κύκλου, τα επιτόπου με μέτωπο στο κέντρο του κύκλου και τα πλάγια σταυρωτά.

Σήμερα, ο χορός χορεύεται μόνο από χορευτές του Πολιτιστικού Συλλόγου Λιτοχώρου. Οι διαφοροποιήσεις, οι νεωτερισμοί, οι καινοτομίες, ακόμα και οι προσποιήσεις έχουν το νόημά τους. Ένα νόημα που το αποκτούν στο συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο. Και οι φολκλορικές τάσεις, αναπόφευκτες στις σημερινές συνθήκες, εντάσσονται σ' ένα πλαίσιο ιδεολογικής ανασυγκρότησης ή απλώς αναζήτησης της κοινότητας και της ταυτότητας από εκείνες που κάποτε απομακρύνθηκαν ή αποστασιοποιήθηκαν.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μελέτη ενός χορού σε μια συγκεκριμένη κοινότητα μπορεί να μας οδηγήσει από το ειδικό στο γενικότερο, στην εξαγωγή συμπερασμάτων, που θεωρώ πως έχουν γενικότερη ισχύ για τη λειτουργία του χορού στα πλαίσια μιας ελληνικής παραδοσιακής κοινότητας. Η έρευνά μας, πιστεύω, πως απέδειξε ότι ο παραδοσιακός χορός, ως πολιτιστικό φαινόμενο, αντιπροσωπεύει πράγματι μέρος του πολιτισμού μιας συγκεκριμένης κοινότητας και είναι συνδεδεμένος με το πολιτιστικό, ιστορικό και κοινωνικό παρελθόν της.

Ακολουθώντας την ιστορική εξέλιξη του χορού στον χρόνο παρατηρήθηκαν διαφοροποιήσεις, στο ρόλο του χορού, στο σχηματισμό και σε πολλές περιπτώσεις

στον τρόπο ερμηνείας του. Ωστόσο, παρόλο που το χορευτικό ρεπερτόριο της κοινότητας διευρύνθηκε με ξένα στοιχεία, ο Μπελίτικος χορός ανελλιπώς παρουσιάζεται από την χορευτική ομάδα και το τραγούδι τραγουδιέται όχι από τους χορευτές, όπως γινόταν παλιά, αλλά από την χορωδία του Συλλόγου στην οποία συμμετέχουν και παλιοί ναυτικοί. Ο «δικός τους χορός», όπως οι ίδιοι ισχυρίζονται, παραμένει μια έκφραση εμπειριών, που η δύναμή τους υπερβαίνει τη δύναμη των λέξεων και της μιμικής, με κινήσεις του κορμιού οργανωμένες σε ακολουθίες-φορείς ενός μηνύματος.

**▲ Ο Μπελίτικος χορός όπως μας τον περιέγραψε
ο κ. Βλαχόπουλος, Πρόεδρος του Ναυτικού
Μουσείου Λιτοχώρου**

«...Δύο φορές το χρόνο γινόταν ομαδικός κατάπλους στο λιμάνι του Αη Θεόδωρου των Λιτοχωρίτικων караβιών. Μια φορά τις γιορτές των Χριστουγέννων μέχρι τα Θεοφάνεια και μια φορά το καλοκαίρι του Προφήτη Ηλία, 20 Ιουλίου. Ολόκληρος ο χρόνος παραμονής τους στο χωριό ήταν ένα διαρκές γλέντι με αποκορύφωμα την ημέρα του Αη Λια. Τελείωνε το βράδυ πάντα με τον Μπελίτικο χορό, και με συμμετοχή δεκάδων ανδρών και γυναικών. Παλιότερα ήταν χωριστά ο κύκλος των γυναικών και χωριστά των αντρών, αλλά στη συνέχεια τοποθετούνταν όλοι μαζί σ' ένα κύκλο, μπροστά οι μεγαλύτεροι σε ηλικία αλλά και βαθμό, μετά οι νεώτεροι άνδρες και στη συνέχεια οι νεώτερες γυναίκες. Τελικά, ο χορός έγινε μεικτός με εναλλαγή ανδρός και γυναίκας. Όταν κουράζονταν οι μεγαλύτε-

ροι, τα πρωτεία έπαιρναν τα αγόρια και τα κορίτσια. Εδώ γίνονταν και οι πρώτες ερωτικές επαφές, τα πρωτοεόρτια των αρραβώνων. Ο κάθε νέος και η κάθε νέα προσπαθούσαν να βρίσκονται δίπλα – αγκαζέ με τον εκλεκτό-εκλεκτή της καρδιάς τους. Εκεί γινόταν και το πρώτο σωματικό άγγιγμα μεταξύ τους. Ήταν η πρώτη φορά που η ανάσα του ενός έσμιγε με την ανάσα του άλλου (είναι αυτό που λέει η λαϊκή παροιμία «δοκίμαζαν αν ταιριάζουν τα χνώτα τους»). Έτσι, μετά από πολύωρο χορό και χωρατά, έφτανε η ώρα του χωρισμού, συνήθως το βράδυ.

Τώρα τον πρωταγωνιστικό ρόλο αναλάμβαναν οι μάνες. Από τη μεριά της κοπέλας, να εκμαιεύσει ποιος ή ποιοι από τους νέους την γλυκοκοίταζαν και ποιος έκλεψε την καρδιά της. Από την πλευρά του αγοριού, ο γιος με τη μάνα το συζητάγανε πιο ανοιχτά μια και το αγόρι είναι πιο απελευθερωμένο, λόγω επαγγέλματος, και σύντομα κατέληγαν σε αποφάσεις και προτεραιότητες. Π.χ. τη Μαρία... και την Κατερίνα... Και η μάνα την επομένη μετά την αναχώρηση του γιου, θα 'στελνε το προξενιό. Χαρακτηριστική ήταν η στιχομυθία μάνας και γιου στο λιμάνι του Αη Θεόδωρου, ο γιος στη βάρκα που θα πήγαινε στο καράβι και η μάνα στην άκρη στο κύμα:

- Μάνα: Καλά ταξίδια, ο Αη Νικόλας μαζί σας και πάλι με το καλό.
- Γιος: Γεια σου μάνα και ό,τι είπαμε. Αν δεν ι-
κεί...ικεί.

Που στο παράδειγμά μας εννοεί πρώτα το προξενιό στη Μαρία και αν δεν γίνει εκεί, τότε στην Κατερίνα ...εκεί.

Όπως αντιλαμβάνεστε, ο Μπελίτικος χορός δεν ήταν απλά ένας χορός ξεφαντώματος και εκτόνωσης , αλλά μια ολοκληρωμένη κανονική έκφραση μιας συντεχνίας, που πέρα από τα στοιχεία διασκέδασης εμπεριείχε και τα στοιχεία της σύσφιξης, της συνοχής, της διατήρησης και της συνέχειας της συντεχνίας στο χρόνο».

*«Εσύ ήλιε μου, κυρ ήλιε μου
π' αργείς να βασιλέψεις
εσύ πολλά περπάτησες
σ' ανατολή και δύση
μην άξιζες, μην αλόγιασες
Λιτοχωρνό καράβι...»*

(στίχοι από τον Μπελίτικο χορό)

